סטעפאן צווייג

באמערקונגען

סטעפאן צווייג

ראָמען ראָלאן

דער מענטש אונ׳ן דאָס ווערק

פון דעסם

י. באַשעוויס

צוויטע אויפלאגע

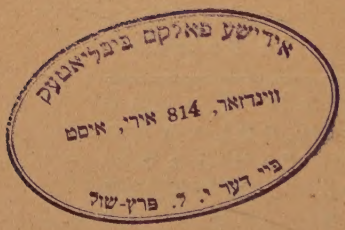

קאָאָפּעראַטיוו „ביכער", ווארשע 1929

Printed in Poland

STEFAN ZWEIG
ROMAIN ROLLAND
SPÓŁDZIELNIA z o. o.
„BYCHER" WARSZAWA
1 9 2 9

Drukarnia Br. Wójcikiewicz
Warszawa, Pawia 10.

דאָס בוך הילָ ניטָ בלויז געבן די מאָרשטעלונג הענגן
מיט אידאָפּאיטש הערק, נאָר הילָ קודם-כל געבן אַ פּשאַטונג פון
אַ מענטש, וואָס איז פאָר מיר און פאָר נאָך עמיצן געהעלפן די
שטאַרקסטע מאָראַלישע געשעענישן פון אונזער תקופה. דאָס בוך
איז פאַרטראַכט געוואָרן אין גיסטן פון ראָלאַנד העראָישע בי-
גראַפיעס, וואָס חיזון די גרויסקייט פון קינסטלער אַלעמאָל לויט
דער מאָס פון זיין מענטשלעכקייט און לויט זיין וירקונג אויף
דער עטישער דערהויבנקייט. לויט אַזא גיסט פאַרטראַכט, — איז
עס געשריבן געוואָרן מיט דעם געפיל פון דאָנקבאַרקייט, וואָס
מיר האָבן אין אַזא פאַרלוירענער צייט, וי אונזערע, דערלעבט
דאָס נס צו האָבן אַזא ריינעם מענטש. איך הידמע דאָס בוך יענע
הייניקע אייגנאַמע טויער, וואָס זענען אין דער שעה פון נסיון גע-
בליבן טרייַ ראָמען ראָלאַן און אונזער הילקע הים—אייראָפּע.

הען מיר גאהאנדלען א פארשידנארטיקע, פארויסגייענדיקע לעבנס-גפשיכטע, מוז מיר—כדי נעהיסע גשטענישן צו מאכן בולט און פארשטענדלעך — טיילמאל אפטיילן עפעס, וואס נעהערן צו דער גשיכלדערטער ציט. אן אנדער מאמענט, וואס קען נאר פארשטאנען ווערן אין סיכות מיט עפעס אנדערש, — מוז מען צוזאמענציען מיטן צוהיסן. דאס גאנצע דערף צוזאמענגעשטעלט ווערן אין אזעלכע טיילן, וז מ'זאל קענען האבן הענגן זיך א מיינונג נאכן איבערבליק און קענען עפעס נעמען דערמען.

נעטהע (אמת און דיכטונג).

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ

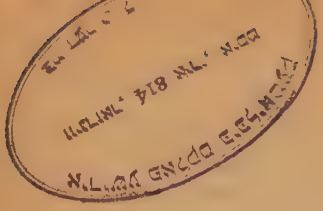

לעבנס־בילד

„דער שטראָם פון חאַרץ שוימט אַזוי שיין
און וועלט מאַרגיטטיקע גאָר דערפאַר, ווייל ס'שטייט
אים אין וועג דער אַלטער, שטומער מעלו, דער
גורל".

מאַריערלין.

אידישע פאלקס־ביבליאטעק
וויניפעג, 814 ארי, אינק
ב"י דער י. ל. פרץ־שול

דאָס קונסט־ווערק פון א לעבן

אינם לעבן, פון וועלכן ס'ווערט דאָ דערציילט, שטייען די ערשטע פּופּציק יאָר אינגאַנצן אין א שאָטן, פּאַראיינזאַמט, רייך מיט גרויסע ווערק — און דאָך אָן א נאָמען. די שפּעטערדיקע יאָרן דער־פּאַר שטייען אין פּייער פון א ליידנשאַפטלעכער, אייראָפּעאישער דיסקוסיע. זעלטן־ווען א קינסטלער פון אונזער צייט זאָל ווירקן אַזוי אומבאַקאַנט, אומבאַלוינט און מן־הצד, ווי ראָמען ראָלאַן ביז דעם באַשערטן יאָר. ס'איז אויך קיינער נישט אַזוי באַקעמפט געוואָרן, ווי ראָלאַן. די אידעע פון ראָלאַנס עקזיסטענץ ווערט אייגנטלעך ערשט דאמאלס אָנזעעוודיק, ווען אלץ, וואָס איז פיינדלעך, נעמט זיך צונויף פּדי אָט־די אידעע אומצוברענגען.

אָבער דאָס איז שוין די טבע פונם גורל — גראָד צוּ שאַפן פּאַר דעם לעבן פון גרויסע מענטשן טראַגישע פּאַרמען. אויף די שטאַרקסטע פרוווט־אויס דער גורל זיינע שטאַרקסטע כוחות, שטעלט אַוועק הארט דעם גאַנצן אומזין פון געשעענישן אויף צוּ להכעיס צוּ זייערע פלענער, פילט אָן זייער לעבן מיט סודותדיקע אלענאריעס, שיקט זיי צו כל־ערלייַ מניעות אין וועג און דאָס אלץ — כדי זיי נאָך מער צו פּאַרהאַרטעווען. דאָס לעבן שפּילט זיך מיט זיי. אָבער דער דאָזיקער שפּיל איז א וויכטיקער, ווייל איבערלעבונגען זענען תמיד א געווינס. די לעצטע ריזן אויף דער ערד — וואגנער, ניטשע, דאסטאיעווסקי, טאלסטאי, סטרינדבערג — אלע האָט דער גורל זיי צוּ־געגעבן צו זייערע קונסט־ווערק אויך זייער אייגן דראַמאַטיש לעבן.

אויך ראָמען ראָלאָנס לעבן איז נישט דורכגעגאַנגען גלאַטיק. זיין לעבן איז טאָפּט העראָאיש, ווייל דער פּוילער זין פון זיין בנין, אלס עפּעס פּאַרצנדיקטס, אַנטפּלעקט זיך ערשט אין די שפּעטערע יאָרן. זיין ווערק איז אַנטשטאַנען פּאַמעלעך, ווייל ס׳האָט געהאַט אויסצושטיין גרויסע סכנות, עס איז שפּעט געוואָרן באַקאַנט, ווייל ס׳איז שפּעט געוואָרן רייף. טיף איינגעוואָרצלט אין גרונט פון וויסן, געפּוינט אין איינזאַמקייט — טראָגט אין זיך דאָס גרויסע ווערק דאָס ריינסטע פון דער מענטשהייט, געהאַרטעוועט אין זיבנפאַכיקן פייער פון נסיונות.

אָבער נאָר א דאַנק אזעלכע וואָרצלען אין דער טיף און דער מאָראַליישער וואָגיקייט פון דעם דאָזיקן ווערק, איז עס געבליבן אומבאַרירט אינם וועלט-שטורם פון אייראָפּע; און בשעת אַנדערע מאַגומענטאַלע ווערק האָבן דאמאלס זיך געווקלט אומצופּאַלן צוזאַמען מיט דער ערד, איז ראָלאַנס ווערק געבליבן פריי, au dessus de la mêlée, העכער פון גאַנצן טומל מיט מיינונגען, א מאָטאָ פאר אלע פרייע גייסטער, א טרייסט אין דער בהלה פון דער צייט.

קינדהייט

ראָמען ראָלאַן איז געבוירן געוואָרן אין א מלחמה-יאָר, אין יאָר פון סאַדאָוא, דעם 29-טן יאַנואַר 1866, אינם שטעטל קלאַמעסי. דאָס זעלבע שטעטל איז אויך געווען די היים פונם דיכטער קלאד טיער (דער מחבר פון בוך „מיין פעטער בנימין"). אויסער דעם איז עס אַן אומבאַקאַנט שטעטל אין בורגונדיען, א פאַרצייטישדיקס, א פאַרגעסנס פון יאָרן, א שטילס, א לעבעדיקס אוו אפילו א גאַנץ לוסטיקס. די משפּחה ראָלאַן איז דאָרט געווען אַן אלטגעזעסענע און אַן אָנגעזעענע. דער פאָטער איז געווען א רעיענט אוו ממיקא איינער פון די חשובסטע לייט אין שטאָט. די מוטער — א פרוימע, אַן ערנסטע — האָט, נאָך דעם טראָגישן טויט פון איר טעכטערל, אינגאַנצן זיך אָפּגעגעבן מיטן ערציען אירע צוויי איבערגעבליבענע

קינדער: דאָס שוואַכע יונגל אוּן זיין יונגערע שוועסטער. דאָך איז פּאַראַן אין בלוט פון די עלטערן אַ נישט-אינגאַנצן אָפּגעווישטע געגנערישקייט, אַ פּאַרצייטישדיקע, געירשנט פון אַן אַלטער פּראַנצוזישן-געגנערישער פּאַרגאַנגענהייט. פון פּאָטערס צד קומט ראָאַן אַרויס פון קעמפער פּאַרן קאַנוועָנס, פון פּאַנאַטישע רעוואָלוציאָנערן, וואָס האָבן געשטעמפּעט די רעוואָלוציע מיט זייער בלוט. פון דער מוטערס צייט ירשנט ער אַ יאַנזעניסטן-גייסט, אַ פּאַרשער-חוש פון פּאַרט ראָיאַל. פון ביידע צדדים האָט ראָאַן באַקומען אַ גלייכע מאַס גלויבן, אָבער דערביי אויך סתירותדיקע אידעאַלן. דער דאָזיקער הונדערט-יעריקער, אַלטבראַנצוזישער היפוך צווישן אמונה און פרייהייט-אידעען, צווישן רעליגיע און רעוואָלוציע האָט שפּעטער שטאַרק זיך אָפּגערופן אויפן פּרוכטבאַרן שאַפן פונם קינסטלער.

ראָאַנס פּריסטע קינדהייט איז אויסגעפאַלן אין דער פּאַרשאַנטער צייט פון דער פּראַנצוזישער מפּלה אין 1870-טן יאָר. ראָאַן גיט אַן אָנדייטונג פון דער דאָזיקער צייט אין „אנטואנעט": — דאָס שטילע לעבן אין דער שטיקער שטאָט. זיי וואוינען אין אַן אלט הויז ביים ברעג פון אַ צעשטערטן קאַנאַל. אָבער נישט פון אָט-דער ענגער וועלט קומט די ערשטע אָנטציקונג צום קינד, וואָס איז — כאָטש אַ שוואַכער — געווען שטאַרק לייַדנשאַפטלעך. זיין גלוֹאלדיקער שוואונג איז געקומען פון אַן אומבאַקאַנטער וווייטקייט און פון אַן אומבאַשטימטן עבר. ער האָט דאָס אין זיך אָנטדעקט גאָר פרי. ס'איז געווען די שפּראַך פון די שפּראַכן, דער ערשטער גרויסער גשמה-אָנזאָג: די מוזיק. זיין געטרייַע מוטער לערנט אים שפּילן אויפן קלאַוויר. פון די טענער בויט זיך די אומענדלעכע וועלט פון גצפיל, וואָס ווייסט נישט פון קיין נאַציאָנאַלע גרענעצן. ער לערנט מיט חשק די פּראַנצוזישע קלאַסיקער און זאַפּט איין גלייכצייטיק אין זיין יונגער נשמה דייטשע מוזיק. ער אַליין דערציילט אָמבעסטן, ווי אַזוי דער דאָזיקער אָנזאָג איז געקומען צו אים. „ס'איז געווען ביי אונז אַן אלטער העפט מיט נאָטן פון דייטשער מוזיק. דייטשע? — כ'האָב נישט אָנגעהויבן צו ווייסן דעם טייטש פון דעם וואָרט. אין אונזער געגנט האָט מען, דוכט זיך, קיינמאָל נישט געזען קיין דייטש פאַר די אויגן... איך האָב געעפנט דעם אַלטן העפט און האָב אויס-

געפּויקט די בוכשטאַבן אויפן קלאַוויר... אָט-דאָס קליינע קוועלכל, דאָס מוזיק-ביכל, האָט איינגענעצט מיין הארץ, זיך איינגעזאַפּט אין מיר און איז פלוצלינג פארשוואונדן, ווי דאָס רעגן-וואַסער, וואָס טרינקט-אָן די ערד. לידשאַפט, ווייטאגן, פאַרצאָגנגן, חלומות פון מאַצאַרטן און בעטהאווענען — איר זענט געווארן א טייל פון מיין לייב, איך האָב אייך אריינגענומען אין מיין גוף, איר זענט מיין, איר זענט איך... ווי גרויס איז די טובה, וואָס זיי האָבן מיר געטון!.. וועז כ'בין, זייענדיק א קינד, געווען קראַנק און מורא געהאַט, אז כ'וועל שטאַרבן, האָט עפּעס א מעלאַדיע פון מאצארטן געוואַכט איבער מיין קישן, ווי א געליבטע... שפּעטער, אין די קריטישסטע מאָמענטן פון צווייפל און אונטערגאַנג, האָט בעטהאווענס א מעלאַדיע (איך געדענק זי נאָך גוט) דערוועקט אין מיר אויפסניי דעם פונק פון אייבּיקן לעבן... און יעדער רגע, וועז כ'האָב געפּיטן, אז מיין נשמה און הארץ הויבן אָן פארדארט צו ווערן — האָב איך געהאַט נאָענט מיין קלאַוויר און אינגאַנצן זיך געבאָדן אין מוזיק"...

אזוי פרי האָט זיך אָנגעהויבן אין דעם קינד די הייליקע עבודה אין דער אָן-ווערטערדיקער שפּראַך פון דער גאַנצער מענטשהייט. שוין דאמאלס האָט דאָס שכלדיקע געפּיל גובר געווען די ענגע ראַמען פון שטאָט, געגנט, נאַציע און צייט. די מוזיק איז געוואָרן זיין תפלה צו די דעמאָנישע כוחות פון לעבן, כאָטש יעדן טאָג איז די תפלה איבערגעחזרט געוואָרן אין אַנדערע פאָרמען. נאָך היינט, נאָך א האַלבן יאָרהונדערט, איז זעלטן א וואָך, זעלטן א טאָג, ער זאָל זיך נישט אויסרעדן מיט בעטהאווענס מוזיק. אויך דער צווייטער הייליקער פון ראַלאַנס יונגע יאָרן, שקספּיר, איז געקומען צו אים פון דער פרעמד: — אויך מיט זיין ערשטער ליבע איז דאָס קליינע, אומבאַקאַנטע יונגע שוין דאמאלס געשטאַנען איבער אלע נאַציעס. אין זיין זיידנס אלטער ביבליאָטעק האָט ער אַנטדעקט צווישן אלטע גראַטעס א רייע ווערק, וועלכע דער זיידע האָט געקויפט נאָך אלס סטודענט אין פּאַריז (ס'איז געווען אין דער צייט פון יונגן וויקטאר הוגא און פון דער שעקספּיראמאַניע) און פון דאמאלס אָן זיי געלאָזט ליגן אין שטויב. איבערהויפט האָט אים צוגעציגן א באַנד אָפּגעריבענע צייכנונגען „די גאַלעריע פון שעקספּירס פרויען"; ס'האָבן

אין דעם בוך געפֿינט זיך קינדישע נייגעריקייט די ליבהעכע פּנימער
און אַזעלכע פּאַרכישופּטע נעמען, ווי פּערדיטא, אימאגען און מיראנדא.
אָבער באַלד הויבט ער אָן צו ייִענען די דראַמעס גופֿא, דרינגט אַריין,
אויף אייביק אַ פּאַרלוירענער, אין דער געדיכטעניש פון געשעענישן
און געשטאַלטן. שעהן לאַנג זיצט ער אָפּ אין דער שטיקייט פון
דעם איינזאַמען בוידעם, ווען מ׳האָט בלויז געהערט פון אונטן דאָס
טופּען פון די פערד-קאָפּיטעס אין שטאַל, אָדער דאָס רוישן פון אַ
שיף-קייט אויפן קאַנאַל, וואוהין ס׳איז אַרויסגעגאַנגען דאָס פענסטער.
פאַרגעסנדיק אין אַלעמען און אין זיך אַליין — זיצט ער אין אַ גרויסן
פּאַטאַך מיט דעם געליבטן בוך, וואָס גיט אים, ווי פֿראספּעראָס, אַלע
גייסטער פון דער וועלט פּאַר משרתים. ער האָט פּאַר זיך צוועקגע-
שטעלט אַ בריייטע ראד שטוקן מיט נישט-געזעענע צוהערער: זיי
זענען געווען פּאַר אים אַ מחיצה צווישן זיין גייסטיקער וועלט און
דער ווירקלעכקייט.

ווי אַלעמאָל, הויבט זיך דאָ אָן אַ גאַנץ לעבן מיט גרויסע
חלומות. אמשטאַרקסטן האָט געפֿאַלן זיין ערשטע באַגייסטערונג
צו שעקספּירן און בעטהאָווענען. דער דאָזיקער ייִדנשאַפּטלעכער,
דערהויבענער יראת-הכבוד פּאַר גרויסע מענטשן האָט שפּעטער דאָס
יונגע און דער דערוואַקסענער מאַן געירשנט פון דער קינדהייט. דער,
וואָס האָט דערשפּירט אמאָל אַזאַ רוף, קען מער נישט בלייבן אין
קיין ענגן קרייז. באַלד קען די קליינשטעלדיקע שוך מער גאָרנישט
געבן דעם פּאַרבענקטן יונגל. לאָזן אַליין אַוועק זייער בן-יחידל אין
דער הויפּטשטאָט — דערויף האָבן טאַטע-מאַמע זיך נישט געקענט
אַנטשליסן. האָבן זיי גלייכער מקריב געווען די אי׳גענע מנוחה.
דער פּאָטער זאָגט זיך אָפּ פון זיין גוטן פּאָסטן אַלס רעיצנט, וואָס
האָט אים געמאַכט פאַרן מיטלפונקט אין שטעטל, און ווערט אייגער
פון אַסאַך אָנגעשטעלטע אין אַ פאַריזער באַנק. דאָס אַלטע היי-
מישע הויז, די פּאַטריאַרכאַלישע עקזיסטענץ — אַלץ זענען זיי מקריב,
כּדי צו קענען זיין צוזאַמען מיט זייער יונגע און העלפֿן אים שטודירן
און זיך אַנטוויקלען. א גאַנצע משפּחה קוקט אויס בלויז אויף דעם
יונגע און ער, דאָס יונגל, לערנט זיך אויס אין די יונגע יאָרן דאָס,
וואָס אַנדערע זענען ערשט משיג אין די מיטליאָרן: פּאַראַנט-
וואָרטלעכקייט.

שולי־אָרן

דאָס יונגל איז נאָך צו־יונג, כדי צו באַגרייפן די מאגיע פון פאַריז. פרעמד און כמעט פיינדלעך זעט־אויס דעם יונגן בעל־חלומות די ברוטאַלע און ?יארמענדיקע ווירקלעכקייט. ער פילט א שרעק און א געהיימניספולן שוידער פאַר דעם אומזינקן, גייסטלאָזן לעבן פון דער גרויסער שטאָט. דער אומדערקלערלעכער אומצוטרוי, אז דאָ איז קיין שום זאָך נישט אמת און נישט עכט, איז אים פון יענער צייט געביבן דערנאָך אויף לאַנגע יאָרן. די צעטערן האָבן אים געשיקט אין „ליצעאום פון לודוויג דעם גרויסן", אן אטע, באַרימטע גימנאַזיע אין הארץ פון פאַריז. אַסאָך פון פראַנקרייכס איצטיקע בעסטע און באַרימטע האָט מען דאמאלס געזען מיטאג־צייט זיך אַרויסשיטן פון שול, זשומענדיקע ווי בינען. ער האָט דאָרטן באַקומען א קלאַסישע, פראַנצויזיש־נאַציאָנאַלע בילדונג, כדי צו ווערן א פראַנצויז מיט אלע פיטשעווקעס. אָבער זיינע אמתדיקע איבער־לעבענישן האָבן נישט געהאַט קיין שום שייכות מיט יענער ?אָגישער פאַעזיע, אָדער פאַעטישער לאָגיק. ער איז פון לאַנג שוין באַגייסטערט געווען פון לעבעדיקער דיכטונג און פון מוזיק. דאָרט, אויף דער שול־באַנק, האָט ער אָבער געפונען זיין ערשטן חבר.

א מאָדנע שפיל פון צופאַל: אויך דעם חבר זיינעם איז באַשערט געווען פאַרשוויגן צו זיין פריער צוואַנציק יאָר, איידער ער איז באַרימט געוואָרן. ביידע — היינט די גרעסטע דיכטער פון פראַנקרייך — האָבן זיי צוזאַמען געלערנט אין שול און כמעט אין דער זעלבער צייט זענען זיי מיט צוויי צענדיק יאָרן שפעטער ארויס אויף דער

בריטער ארבעט פון איראָפּאישן רום. דערדאָזיקער חבר איז געווען פאר קלאדעל, דער דיכטער פון Annonce faite a Marie. אין משך פון א פערטל יאָרהונדערט זענען זיי, וואָס אמת, פרעמד געוואָרן אינער דעם אָנדערן סיי לויטן גלויבן אוּן גייסט, לויט דער אידעע און אויך לויט די ווערק. איינעם האָט דער וועג געפירט אין דער מיסטישער קאטעדראָלע פון דער קאטוילישער פארגאנגענהייט, דעם צחייטנס וועג איז געגאנגען איבער פראנקרייך ארויס צו דעם פריין איראָפּע. דאמאלס אָבער זענען זיי געגאנגען צוזאמען אין שוּל אריין, נישט אויפגעהערט שמועסן, איבערגעבן איינער דעם אָנדערן די פריציטיקע באלעזנקייט אוּן די יוגנטלעכע התלהבות. זייער גאָט איז געווען רישארד וואגנער, וואָס האָט דאמאלס געהאָט אן אויסערגעווייניקע מאכט איבער דער גאנצער פראנצויזישער יוגנט. שטענדיק אָנגעפאָס האָט אויף ראָלאנען געהאט אן אינפלוס דער אוניווערסאָלער וועלט-שפערישער מענטש אוּן קיינמאָל נישט דער קונסט-דיכטער.

די שוּל-יאָרן זענען שנעל אוועקגעפלויגן, גיך און אָן באזונדערע פריידן. צו-פלוצלינג איז געווען דער איבערגאנג פון דער ראָמאנטישער היים צו דער צו-שטארק ווירקלעכער, צו-לעבעדיקער פאריז, די שטאָט, אין וועלכער דאָס צארטע יונגע האָט מיט שרעק געזען בלויז הארטן קאמף, גלייכגילטיקייט און רוישנדיקן, ווירבלדיקן, מיטרייסנדיקן ריטם. די יונגלערישע יאָרן זענען געווען פאר אים איין שווערער, פמעט טראגישער קריזיס. אָן אָפּשיין פון דער דאָזיקער צייט קען מען געפינען אין א טייל עפיזאָדן פון יונגן זשאן קריסטאָף. ער בענקט נאָך ארבעט, וואָרימקייט, שוואונג. זיין איינציקע רעטונג איז געווען „די ליבע קונסט אין אזויפיל גרויע שהן"... זיין גליק זענען געווען (ווי שיין דאָס ווערט געשילדערט אין „אנטואנעט") די זעלטענע זונטיק-שה'ן אויף פאָפולערע קאָנצערטן, וואו זיין יונגלעריש ציטערנדיק הארץ וואקסט אונטער די קלאנגען פון דער מוזיק. אויך שעקספיר האָט נישט פארלוירן זיין ריין, כאָטש דאָס יונגל האָט איצט געזען פול מיט שוידער און עקסטאז זייגע דראָמען אויף דער בינע. פארקערט, ערשט איצט האָט ער זיך אָפּגעגעבן שעקספירן מיט דער גאנצער נשמה. „ער האָט מיך געגומפן

אוּן איך הָאב זיך אים אָפּגעגעבן, ווי אַ בלום. אין אײַנגאַנצער צייט הָאט מיך אינגאַנצן פאַרטרונקען אַ שטראָם פון מוזיקאַליש גייסט. כ׳מוז מודה זיין, אַז בעטהאָווען און בערליאָז הָאבן מיך דעמאָלס מער געטומלט, ווי וואַגנער. צוויי יאָר צייט בין איך אינגאַנצן געווען דער-טרונקען פון דעם אַלטע, ווי עֶרד, וואָס זאָפט זיך אָן מיט צופיל וואַסער, ביז צום קאָליע ווערן. צוויי מאָל בין איך אַדאַנק שעקספירן אוּן דער מוזיק דורכגעפאַלן אויף די אויפנאַם-עקזאַמענס אין דער „נארמאַל-שול״. — אַ דריטן מייסטער הָאט ראַלאַן אַנטדעקט שפּעטער. ס׳איז געווען זיין גלויבנס-באַפרייער, שפּינאָזאַ, וועלכן ער הָאט געלייענט אַמאָל אין אָוונט אין דער שול, און פון דאַמאָלס אָן איז זיין נשמה העל באַלויכטן געוואָרן פון שפּינאָזאס מילדן, גייסטיקן ליכט. תמיד זענען געווען זיינע חברים און זיינע מוסטערן די גרעסטע פון דער מענטשהייט.

אויסער דער שול וואָקט זיך דאָס לעבן צווישן נייגונגען און פליכטן. ראָאַנס גלייענדיקער פאַרלאַנג איז געווען צו ווערן אַ קינסטלער אַלץ וואַגנער, מוזיקער און דיכטער צוזאַמען, אַ שפּעטער פון הערָאישע מוזיק-דראַמעס. פֿר הָאט שוין אַפּילו געהאַט אין ראָפּ עטלעכע מוזיקאַלישע דיכטונגען, וואָס הָאבן געזאָלט הָאבן, אין אַ נאַציאָנאַלער סתירה צו וואַגנערן, פאַר אַ טעמאַט פראַנצויזישע לע-גענדעס. איינע פון אָט די טעמעס, די מיסטעריע פון היילקן לודוויג, הָאט ראָלאַן שפּעטער באַארבעט בקויז אין ווָארט. אָבער זיינע עלטערן הָאבן נישט מספים געווען מיט זיינע צו-פריע פאַר-לאַנגען. ויי הָאבן געפאָדערט אַ פראַקטישע באַשעפטיגונג און הָאבן אים צוגעראַדט, ער זאָל גיין אין דער „פּאָליטעכנישער שול״. צום סוף איז געקומען צו אַ גליקלעכער פשרה צווישן נייגונגען און פליכטן. מ׳הָאט אויסגעקליבן די סטודיע פון גייסט-ווישנשאַפטן, די „נאַרמאַל-שול״, וואו ראָלאַן הָאט סוף-כל-סוף אין יאָר 1886 אויסגע-הַלטן גלענצנד דעם עקזאַמען און אָנגענומען געוואָרן. די דאָזיקע שול הָאט אַדאַנק איר באַזונדערן גייסט און דער היפּאַרישער פאָרם פון איר צוזאַמענשטעל ארויפגעלייגט אַן אַנטשיידנדיקן חותם אויף זיין גורל און אַרט דענקען.

נאָרמאַל־שול

זיין קינדהייט האָט ראָלאַן פאַרבראַכט צווישן פעלדער אוּן פרייַע לאָנקעס אין בורגונדיען, די ערשטע יוגנט אוּן גימנאַזיע־יאָרן— אין די רוישנדיקע גאַסן פון פּאַריז. די סטודענטן־יאָרן האָבן אים אָפּגעשראָסן נאָך ענגער, אָפּגעזונדערט אים אין א רוים כּמעט אָן לופט: אין אינטערנאַט פון „נאָרמאַל־שול".

כּדי אויסצומיידן יעדער אָפּנייגונג פון דער אָרדנונג — האָט מען דאָרטן די שילער אָפּגעשלאָסן פון דער וועלט, געהאַלטן זיי וויים פונם וויבקלעכן לעבן, כּדי זיי זאָלן בעסער באַגרייפן דאָס היסטאָרישע. ווי דער גלחים־סעמינאַר מיט די יונגע טעאָלאָגן, ווצלכע רעגאַן האָט אַזוי וואונדערבאַר געשילדערט אין זיינע „זכרונות פון דער קינדהייט אוּן יוגנט", ווי די צוקונפטיקע אָפּיצירן אין הייליקן ציר — אַזוי האָט מען דאָ געשאַפן א באַזונדערן שטאַב פון די „נאָרמאַל"־שילער, די שפּעטערדיקע ?ערער פון די צוקונפטיקע דורות. דער טראַדיציאָנעלער גייסט אוּן די אויסגעפרוווטע מעטאָדן האַלטן זיך דאָ מוראדיק שטרענג. די בעסטע שילער זענען באַשטימט שפּעטער אַליין צו ווערן ?ערער. ס׳איז א שווערע שול, וואָס פאַדערט אומער־מידלעכע פליסיקייט, ווייל דער ציל, וועלכן די שול שטעלט זיך, איז די דיסציפלין פון אינטעלעקט. אין אמתן האָט דאָרט די אוני־ווערסאַלקייט פון דער בילדונג געגעבן פרייהייט אין דער גרענץ פון דער אָרדנונג גופא אוּן דערביי אויסגעמיטן די אַזוי גענעראַלעכע מעטאָדישע ספּעציאַליזירונג פון דייטשלאַנד. ס׳איז גאָרנישט קיין

צופּל, וואָס די גרעסטע גייסטער פון פֿראַנקרייך, ווי רענאָן, זשאָרעס, מישלע, מאנאד און ראָלאַן זענען אַרויסגעקומען פון דער „נאָלמאַל-שול".

נישט געקוקט דערויף, וואָס אין יענע יאָרן האָט ראָלאַן גע-האָט א באַזונדערע ליידנשאפט צו פילאָזאפיע – ער האָט סלייסיק שטודירט די סאקראטיקער און שפינאָזאן – האָט ער פונדעסטוועגן אין צווייטן יאָר אויסגעקליבן פאַר זיין הויפּט-ספעציאַליטעט געשיכטע און געאָגראַפיע. די לעצטע געגנשטאַנדן ערקויבן אים די גרעסטע גייסטיקע פרייהייט, בשעת די פילאָזאפישע סעקציע פאָדערט מ'זאָל אַנערקענען דעם אָפיציעלן שוץ-אידעאַליזם, די ליטעראַרישע סעקציע– דעם רעטאָרישן ציצעראניאַניזם. דער דאָזיקער אָפּקלויב האָט געהאָט אַן אַנטשיידנדיקן אייגנפלוס אויף זיין קונסט און איז געוואָרן פאַר אים אַן אמתדיקע ברכה. דאָ האָט ער דאָס ערשטע מאָל געלערנט די אויפּמאַסונג (פאַר זיין שפּעטערדיקער דיכטונג), אַז די הילט-גע-שיכטע איז א צופלוס און אָפּפלוס פון עפּאָכעס, פאַר וועלכע הייבט, נעכטן און מאָרגן זענען אַן איין-און-אייניקע לעבעדיקע אידעאַנטישקייט. ער האָט דאָ אָנגעהויבן זען, באַקומען פערספעקטיוו און נאָר יענע שוועכע יאָרן פון זיין יוגנט האָט ער צו פאַרדאַנקען די ספּעציפישע, עמינענטע פעיקייט זייענע אַוועקצושטעלן לעבעדיק דאָס היסטאָרישע, אָדער פון דער אַנדערער זייט: – קולטורעל צו באַטראַכטן די גע-וואַרט, ווי א לעבעדיקע טיי? פון צייט-אָרגאַניזם. קיין שום דיכטער פון אונזער צייט פאַרמאָגט נישט, אפילו אין ערך, אַזא סאָלידן פונדאַמענט פון פראַקטישן און מעטאָדישן וויסן אויף אלע געביטן. מעגלעך, אַז אין א צוויסן זין האָט ער אויך זיין אויסערגעווייני-לעכע ארבעטפעיקייט און זיין דעמאָנישע פלייסיקייט אויסגלעטערט זיך אין יענע יאָרן פון קלאַוזור.

אויך דאָ, אין פריטאַנאָום, – ראָלאַנס לעבן איז פול געווען מיט אַזעלכע מיסטישע שפּילן, – אויך דאָ האָט דאָס יונגע געפונען א פריינד. און אויך דער איז געווען איינער פון פראַנקרייכס צו-קונפטיקע גרויסע גייסטער, א גייסט, וואָס שפּעטער מיט א פערטל יאָרהונדערט איז ער צוזאַמען מיט קלאָדעלן אַרויס אויף דער ייכט פון גרויסן רום. ס'וואָלט געווען א נאַרישקייט צו קלערן, אַז ס'איז

בלויז א צופאל דאס, וואס די דריי גרעסטע פארטרעטער פון אידע-
אליזם און פון דעם נייעז דיסטעריישן גלויבן אין פראנקרייך – פאל
קלאדעל, אנדרע סיארע, שארל פיגי זענען גענוען ראלאנס
שטענדיקע חברים אין זייערע אנטשיידנדיקע שוץ-יארן און אויך דאס,
וואס נאך יארן פארבארגנקייט האבן זיי סוף-כל-סוף אלע צוזאמען
באקומען א גייסטיקע ממשלה איבער זייער נאציע. פון שמועסן, פון
בהאלטענעם גלייענדיקן גלויבן האט זיך נאך דאמאלס צווישן זיי
אויסגעוועבט א ספערע, וועלכע די צייט האט שפעטער נישט אזוי-
גיך געקענט אפווישן. נישט געקוקט דערויף, וואס קיינעם פון אט-
די חברים איז נאך נישט קלאר געווען זיין ציל – (און אין וואס
פארע פארשידענע ריכטונגען זייערע וועגן האבן געפירט!) האט דאך
איינער אינם אנדערן גצשטארקט דאס עלעמענטארע פון דער ליידג-
שאפט, דעם אנטשלאסענעם ערנסט, וואס איז אויסגעוואקסן צו דער
מדרגה פון א גרויס וועלט-גצפיל. זיי האבן גצפילט שוין דאמאלס
דעם גצמיינזאמען בארוף צוריקצוגצבן זייער נאציע דעם פארלוירענעם
גלויבן מיט דער היקף פון ווארט און מעשים, גרייטע צו באצאלן
דערפאר מיטן לעבן, מיטן ערפאלג, אדער מיט דער קאריערע. אין
אמתן האבן די פיר חברים – ראלאן, סיארע, קלאדעל, פצגי –
יצדערער אויף זיין אופן גצטון דאס זיניקע בשלמות.

מיט סיארען האט אים פארבונדן (ווי אין גימנאזיע מיט
קלאדעלן) די ליבע צו מוזיק. פאר אלעמען – די ליבע צו וואגנערס
מוזיק. אויסער דעם האבן זיי ביידע גצהאט גרויס יראת-הכבוד פאר
שעקספיר. „די דאזיקע באגייסטערונג – שרייבט ראלאן – איז גענוען
דער אנהויב פון אונזער לאנגיעריקער פריינדשאפט. סיארע איז גע-
וען דאמאלס דער אייגענער, וואס ער איז היינט–נאך יארן איבער-
גיין פון איין מדרגה צו דער אנדערער – א רענעסאנס-מענטש. ער
איז גענוען א רענעסאנס-מענטש מיט דער נשמה, מיט זיין טעמפע-
ראמענט. א שווארצהאריקער, א בלאסער, מיט ברענענדיקע אויגן –
האט ער אינגאנצן אויסגעזען, ווי א איטאליענער גצמאלט פון קאר-
פאטשיא, אדער דושורלאנדאיא. אין אייגער פון זיינע שוץ-אויפגאבן
האט ער אנגעשריבן א הימן לכבוד צעזאר בארדזשא. „שעקספיר
איז גענוען זיין גאט, אקוראט ווי מיינער און מיר האבן נישט

איינמאָל צוזאַמען געדאַרפט פאַרטיידיקן אונזער „וויליאַם" פֿאַר אונזערע פּראָפּעסאָרן". – אָבער באַלד איז צוגעקומען צו שעקספּירן א צווייטער: ס'איז געווען טאָקסטאָי, מיט וועלכן ביידע האָבן דערנאָך א גאַנץ לעבן זיך באַגייסטערט און אים לֵיב געהאַט. די יונגע אידעאַליסטן האָבן געפילט אַן אַנטיפּאַטיע צום אַלטעגיעכן נאַטוראַליזם פון זאָלאַ און מאָפּאַסאַן, האָבן געהאַלטן פּראָבערן אויף אַנאַטאָל פראַנסן פֿאַר אונטערהאַלטונג-דיכטער, געבענקט דווקא נאָך דעם בריטן, הערָאישן לעבנס-פֿאַרנעם און אין טאָקסטאָיען געזען א גרויס געשטאַלט, א גאָט-זוכער, א מענטש פון קרבנות און מעשים. „מיר זענען פון געווען מיט ליבשאַפט צו אים. די לֵיבשאַפט צו טאָלסטאָיען האָט שלום געמאַכט צווישן אַלע אונזערע סתירות. אמת, יעדער איינער האָט אים לֵיב געהאַט צויביב גאַנץ אַנדערע סבות, און קודם-כל דערפאַר, ווייל יעדער האָט אין אים געפונען זיך אַליין. אָבער פֿאַר אונז אַלע צוזאַמען איז ער געווען אַן אָפענע טיר אין דער וועלט אַריין, אַן אָנזאָג פון לעבן".–אויך דאָ זעט מען אַרויס ראַלאַנס שטעגדיקן אינטערעס צו פּרעמדע וועלטן, צו הערָאישע מענטשן און צו וועלט-קינסטלער אַן אונטערשיד פון נאַציע.

אין דער „נאָרמאַל-שול" איז ראַלאַן געווען פלייסיק ביז גאָר און האָט אין משך פון די סטודיע-יאָרן שטודירט א גאַנצע רייַ ביכער. זיינע לֶערער – ברינעטיער און קודם-כל גאַבריעל מאנאד – האָבן תיכף איינגעזען, וואָס פֿאַרע גרויסע כּעיקייטן ער האָט צו היסטאָריע. אַממיינסטן האָט אים אינטערעסירט קולטור-געשיכטע, דאָס גייסטיקע בידע פון אייראָפּע – א וויסנשאַפט-צווייג, וואָס איז ערשט דאמאלס מער-ווייניקער געשאַפן געוואָרן און באַקאַנט געוואָרן פון יאַקאב בורקהאַרדט. שפּעטער-צו האָט אים אַממיינסטן צוגעצויגן די קולטור-געשיכטלעכע זייט פון די רעליגיעזע מלחמות, אין וועלכע ס'ווערן פאַראייניקט דאָס גייסטיקע פון דער רעליגיע מיט דעם העראָאיזם פונם יחיד. (ווי פרי ס'ווערן קאָר די מאָטיוון פון ראַלאַנס גאַנצן שאַפן!) ער איז דער מחבר פון א גאַנצער רייַ סטודיעס און פּלאַנט גלייכצייטיק פון א ריזנוועלק, א קולטור-געשיכטע פון קאַטעדרינע פאָן מעדיצים הויף. אויך אין דער וויסנשאַפט האָט דער חריפישער אָנפאַנגער שוין א חוש צו פרעמדע פּראָבלעמען. ער וואַרפט

זיך אין אַלע זייטן, צו פילאָזאָפיע, ביאָלאָגיע, לאָגיק, מוזיק, קונסט־
געשיכטע, טרינקט פון אַלע גייסטיקע קוואַלן און שטראָמען. נאָך מער,
די אומגעהייערע משא פון וויסנשאַפט דערדריקט אין אים אַזוי וויניק
דעם דיכטער, אַקוראַט ווי אַ בוים דערדריקט נישט זיינע אייגענע
וואָרצלען. אין געגנבעטע שעהן מאַכט ער פאַרשידענע פאַעטישע אוץ
מוזיקאַלישע פרובעס. ער האָט אָבער די אַלע פרוּווּן באַהאַלטן אוץ
זיי זענען געבליבן פאַרשלאָסן ביזן היינטיקן טאָג. אין 1883, אַ יאָר
איידער ער איז אַרויס פון „נאָרמאַל־שול", גרייט צו גיין אין וווירק־
לעכן לעבן, האָט ער אָנגעשריבן אַ מערקווירדיקן דאָקומענט, אַ מין
גייסטיקע וודוי, אַ מאַראַליש־פילאָזאָפישן אני מאמין: „Credo quia
verum" (כ׳גלויב ווייל ס׳איז אמת) דער דאָזיקער דאָקומענט איז ביז
היינט נאָך נישט פאַרעפנטלעכט געוואָרן. אָבער ווי ס׳דערציילט אַ
חבר פון די יונגע יאָרן אַנטהאַלט אין זיך דער דאָזיקער כתב־יד
דעם עקר פון ראַאַנס פרייער וועלט־אָנשויאונג. געשריבן איז דער
דאָקומענט אין גייסט פון שפינאָזאַ: נישט „Cogito ergo sum"
(כ׳דענק, ממילא בין איך) איז דער יסוד פון זיין אנשויאונג,
נאָר „Cogito ergo est" (כ׳דענק במילא איז פאַראַן) איז ביי אים
דער יסוד, אויף וועלכן ער בויט זיין וועלט און ממילא אויך זיין
גאַט־דערקענטניש. דאָס איז געווען אַ חשבון־הנפש מיט זיך אַליין,
כדי איינמאָל פאַר אַלעמאָל זיך צו באַפרייען פון אַלע מעטאַפיזישע
ספּעקולאַציעס. דעם דאָזיקן אני־מאמין טראָגט ער מיט זיך אַרויס
אין לעבנס־קאַמף, האָלט אים ווי אַ פארחתמטע קמיע און ער דאַרף
נאָר זיין טריי זיך אַליין, כדי ממילא צו זיין טריי זיין קרעדאָ. דער
פונדאַמענט איז געשאַפן געוואָרן, פעסט אייגעגראָבן געוואָרן אין
דער ערד און איצט קען מען שוין אָנהויבן בויען.

דאָס זענען זיינע ווערק אין די סטודיע־יאָרן. אויסער דידאַזי־
קע ווערק האָט ער שוין דאמאָס גצחלומט פון אַ ראָמאַן, אַ גע־
שיכטע פון אַ קינסטלער, וואָס ווערט צעברעכן אין לעבן... ס׳האָט
געזאָלט זיין אַ מין „זשאַן־קריסטאָף" אין אַ קליינעם פארמאַט, דער
ערשטער אויפשיין פון זיין שפעטערדיק ווערק. אָבער ראַאַן האָט
נאָך געמוזט דורכגיין זייער אַכאַך געשעענישן, באַגעגענישן און
נסיונות, ביז די געשטאַלט האָט זיך אַרויסגעשיילט פון דער טונקלקייט
און זיך פאַר אים אַוועקגעשטעלט אַ פארביקע און אַ באַפליגלטע.

דער אָנזאָג פון דערווייטנס

די שול־יאָרן האָבן זיך געענדיקט. ווידער האָט זיך אַוועקגע־שטעלט די פּראָגע, וואָס פּאַרע וועג אויסצוקלויבן אין לעבן. וויפל די וויסנשאַפט האָט אים נישט געגעבן און באַגייסטערט, פילט ער דאָך, אַז די טיפסטע חלומות זיינע זענען נאָך נישט מקויים געוואָרן. זיין ליידנשאַפט צו מוזיק און דיכטונג איז איצט שטאַרקער געווען ווי אַלעמאָל. אויך איצט איז געווען זיין הייסטע בענקשאַפט, אַז ער זאָל אַמאָל געהערן צו יענע, וואָס דערהויבן די מענטשלעכע נשמה מיט זייער וואָרט, אָדער מעלאָדיע: — א שפּיל, א טרייסטער. אָבער דאָס פּראַקטישע לעבן האָט, אַפּנים, גאָנץ אַנדערע פּראַגנען: — אַנשטאָט פּרייהייט פּאָדערט עס — דיסציפּלין, אַנשטאָט מיסיע—בּאָרוף. א צייט איז דער 22־יעריקער בחור געבליבן שטיין אויף דער שוועל פון לעבן אַן אומאַנטשלאָסענער.

אָבער תיכף איז צו אים געקומען אַן אָנזאָג פון דערווייטנס, א שליחות פון א באַליבטער האַנט. לעוו טאָלסטאָי, אין וועלכן דאָס גאַנצע דור זעט א פירער און א סימבאָל פון אמת, האָט אין יענעם יאָר אַרויסגעלאָזט א בראָשור: „וואָס זאָלן מיר טון"? — די דאָזיקע בראָשור האָט אַרויסגעגעבן א מוראדיקן אורטייל אויף דער קונסט. דאָס טייערסטע פאַר ראָלאַנען איז דאָרט צעשמעטערט געוואָרן מיט ביטול. בעטהאָווען איז פאַר טאָלסטאָיען א וועקער פון דער עראָטיק, שעקספּיר — א דיכטער פון דער פערטער מדרגה, א שעדלעכער. ער קערט אויס די גאַנצע מאָדערנע קונסט, וויי שטויב, דאָס הייליקסטע

פון יונגיס הארץ וועלן פארשטויסן אין דער פינסטערניש, די דאזיקע ברעשור, וואס האט דערשראקן גאנץ אירופע, האט דער עלטערער עולם אפשר אוועקגעמאכט מיט דער הענט — אבער פאר קאנען, וועלכער האט אין טאלסטאיען געזען א יחיד-בדור, איז די דאזיקע ברעשור געווען א חורבן. ער האט באדארפן זיך אנטשיידן צווישן בעטהאווענען און דעם אנדערן הייליקן. פון יענער צייט שרייבט ראלאן: „כ'בין מודה, אז טאלסטאיס גוטקייט, קלארקייט און אבסאלוטע אמתדיקייט האבן אים אוועקגעשטעלט אין מיינע אויגן פאר דעם פאלקאמען פירער אין דער מארישער אנארכיע פון דער צייט. איך האב אבער אין דער אייגענער צייט ליב געהאט פון דער סאמע קינדהיים אן די קונסט. די קונסט, איבערהויפט די מוזיק, איז געווען פאר מיר א נויטיקע שפייז, כ'מעג זאגן, אז מוזיק איז אזוי נויטיק געווען פאר מיין עקזיסטענץ, ווי ברויט". און אט-די מוזיק וועלט פארשאלטן פון טאלסטאיען, וואס איז זיין געליבטער לערער, דער מענטשעכסטער פון אלע מענטשן. די מוזיק, האלט טאלסטאי, איז א „נישט-נויטיקער גענוס", פארפירט די נשמה אין תהום פון ערטיק. וואס איצט טון? דעם יונגנמענס הארץ וועלט שיער נישט צעשפרונגען; צי זאל ער הארכן דעם חכם פון יאסנאיא פאלאניא און זיך באפרייען פון יעדער שטרעבונג צו קונסט. אדער זאל ער גלייכער זיך צוהערן צו זיין אינערלעכער נייגונג, וואס וויל דאס גאנצע לעבן פארוואנדלען אין וואלט און מוזיק? — איינעם פון די ביידע מוז ער וועלן אומטריי: אדער דעם קינסטלער, אדער דער קונסט. אדער דעם באליבטן מענטש, אדער דער באליבטער אידעע.

דער דאזיקער ספק האט געטריבן דעם יונגן סטודענט צו בא-גיין אן אומזיניקן שריט. אין איינעם א טאג זעצט ער זיך אוועק אין זיין צימער און שרייבט אן א קלײן בריוול אין וויטן רוסלאנד, א בריוו, אין וועלכן ער שילדערט פאר טאלסטאיען זיינע ספקות. ער שרייבט צו אים אן א האפענונג צו דערהאלטן א תשובה, אקוראט ווי ס'בעט אמאל צו גאט א פארצווייפלטער מענטש, כאטש ער גלויבט נישט, אז זיין תפלה וועט געהערט ווערן: — סתם-אזוי זיך אויסצו-רעדן דאס הארץ. וואכן זענען דערנאך אוועק און ראלאן האט שוין לאנג פארגעסן אין זיין נארישקייט. אבער אין איינעם אן אוונט

קומט ער אַהיים אין זיין בוידעם-שטיבל און טרעפט אויף זיין טיש אַ בריוו, אַדער בעסער געזאָגט: אַ גאַנצן פּאַקעט. ס'איז געווען די תשובה פון טאָלסטאָיען צו דעם אומבאַקאַנטן, געשריבן אין פּראַנצויזיש. אַ בריוו פון 38 זייטן, אַ גאַנצע מגילה. דער דאָזיקער בריוו פון 14-טן אָקטאָבער 1887 (שפּעטער האָט אים פּעגי פּאַרשפּנטלעכט אַלס פּערטן העפט אין דער דריטער סעריע פון Cahiers de la Quinzaine) הויבט זיך אָן מיט די וועלטער: „טייערער ברודער". טאָלסטאָי באַשרייבט צום ערשט דעם גרויסן איינדרוק, וואָס ס'האָט אויף אים געמאַכט דער געשריי פון דעם הילף-זוכנדיקן. „אין האָב דערהאַלטן אייער בריוו, ער האָט מיך גערירט ביז די סאַמע טיפענישׂ פון הארץ. איך האָב אים געלייענט מיט טרערן אין די אויגן". — דאָן הויבט ער אָן אַנטוויקלען פּאַר דעם אומבאַקאַנטן זיין אידעע וועגן קונסט. אַ וועלט האָט נאָר יענע קונסט, וואָס בינדט-צוזאַמען מענטשן, און פּאַר אַ קינסטלער קען מען רעכענען נאָר יענעם, וואָס איז זיך מקריב פּאַר זיין איבערצייגונג. דער ערשטער תנאי פון אמתן בּאַרוף איז נישט די ליבע צו דער קונסט, נאָר די ליבע צו דער מענטשהייט. נאָר אַזעלכער, וואָס איז פּוּר מיט מענטשן-ליבע, קען אויפטון עפּעס וועלטפּוּלס מיט זיין קונסט.

די דאָזיקע וועלטער האָבן געהאָט אַן אנטשיידנדיקן איינפלוס אויף ראָלאַנס צוקונפט. אָבער דעם אָנפאַנגער האָט נישט אַזוי איבערראַשט די לערע (וועלכע טאָלסטאָי האָס אגב אַנטוויקלט כסדר און דייטלעך), ווי די געשעענישׂ גופא, די גרייטקייט צו העלפן; נישט אַזוי דאָס וואָרט האָט געווירקט, ווי דער טאַט אן-און-פאַר-זיך. דער בּאַרימטסטער מענטש פון יענער צייט האָט אַוועקגעזייגט זיין טאָג-טעגלעכע אַרבעט און אַוועקגעגעבן אַ מעת-לעת צי צוויי דערויף, כדי צו ענטפערן און צו טרייסטן אַן אומבאַקאַנטן יונגן סטודענט אין פּאַריז. דאָס איז געווען פּאַר ראָלאַנען אַ געשעענישׂ, אַ טיף שפּעריש געשעענישׂ. ביידע צוזאַמען, סיי די אייגענע נויט און סיי יענעמס טרייסט, האָבן אים דאָמאָלס אויסגעלערנט צו קוקן אויף יעדן גייסטיקן קריזיס, ווי אויף אַ הייליקע זאַך; פּאַרשטאַרקט אין אים די מיינונג, אַז דער ערשטער חוב פון קינסטלער איז — העלפן. מ'קען זאָגן, אַז ראָלאַן איז פון דאָמאָלס אָן געווארן דאָס, וואָס ער איז

הייסט א גרויסער מילפער. א בריידעוולעכער בעל-יוץ. יענער בריוו איז געווען דער אָנהויב פון די סבֿה פון ראָגנס ווערק, פון זיין מענטשלעכער אויטאָריטעט. געדענקענדיק אין טאָלסטאָיס טרייסט, האָט ראָגן פון יענער צייט אָן קיינמאָל זיך נישט אָפגעהאַלטן ארויסצו-העלפן עמעצן אין א גייסטיקער נויט, אפילו דאָמאָלס, ווען ער איז געווען אָמשטאַרקסטן באַלאָדן מיט אַרבעט. פון יענעם בריוו זענען ארויסגעוואקסן שפעטער אָן-א-שיעור ראָגנס טרייסטונגען, וואָס הָבן געווירקט אויף אַלע זייטן. זיין א דיכטער איז געוואָרן פאַר ראָגנען א הייליקע מיסיע און ער האָט די דאָזיקע מיסיע דערפילט, ווי ס׳האָט דאָס פארשטאַנען זיין רבי. די געשיכטע האָט דאָ אמבעסטן באַוויזן, אז אויך אין דער מאָראַלישער וועלט, פונקט ווי אין דער ערדישער, ווערט קיינמאָל נישט פאַרלוירן קיין אטאם פון קראַפט. פון דער אייניקער שעה, וועלכע טאָלסטאָי האָט זיך אויפגעשענקט דעם אומבאַקאַנטן, זענען דערנאָך אויכגעוואקסן טויזנטער בריוו פון ראָגנען צו טויזנטער אומבאַקאַנטע. פון דעם איינציקן גוטקייט-קערנדל איז אויסגעוואקסן א ריזיקע גערעטעניש פאַר דער וועלט.

ר ו ׳ ם

ראָגן איז נאָך אַרומגערינגלט מיט סתירות פון אַלע זייטן: די פראַנצויזישע היים און די דייטשע מוזיק, טאָלסטאָיס לערע און די ייִדנשאפט צו שעקספירן, די שטרעבונג צו קונסט און די פליכט צו קלערן וועגן א בירגערלעכע עקזיסטענץ. נאָר איידער ער האָט באַווייזן זיך צו אַנטשליסן צו עפעס, האָט זיך אַריינגעמישט דער אייביקער פריינט פון קינסטלער: דער צופאַל.

אין „נאָרמאַל-שול״ פלעגט מען יעדער יאָר געבן די בעסטע שילער צוויי סטיפענדיעס אויף א רייזע. א שילער פון ארכעאָלאָגיע— אויף א רייזע קיין גריכנלאַנד, און א היסטאָריקער — אויף א רייזע קיין רוים. ראָלאַן האָט נישט געהאָפט אויף אזא סטיפענדיע פשוט דערפאַר, ווייל ער האָט שוין געהאָפט אויף דער מינוט, ווען ער וועט

קענען זיך נעמען צו ווירקלעכער ארבעט. אבער יעדער גליק קומט בהיסח־הדעת. צוויי שיקער האבן זיך אפגעזאגט פון א רייזע קיין רוים און ראלאן איז אויסגעקליבן געוואָרן אויף זייער ארט כמעט קענן זיין אייגענעם וויסן. רוים איז פארן אומערפארענעם נישט מער ווי א טויטע פארגאנגענהייט, אן אנגעווארפענער בארג מיט געשיכטע, וואו מ׳קען קומען צו א טאלק נאר מיט דער היקף פון אלטע שריפטן און פארמעטן; אן אביעקט אויף א סטודיע און נישט דאס לעבעדיקע לעבן. ראלאן איז דערפאר געפארן עולה־רגל זיין אין דער אייביקער שטאט אן באזונדערע האפענונגען.

זיין אמט, זיין אויפגאבע איז מער־ווייניקער באשטאנען דערין, ער זאל נישטערן צווישן די דאקומענטן אין פינסטערן Palazzo Farnese, זאמלען געשיכטע פון רעגיסטערס און ביכער. פון יוצא־וועגן האט ראלאן אין די ארכיוון פון וואטיקאן צוזאמענגעשטעלט א ספר־זכרון פון נונציוס סאלאוויאטי און פון די רויבערייען אין רוים. אבער באלד האט ער זיך א קער געטאן מיטן פנים צום לעבן. ער ווערט פארבלינעט פון דעם ווונדערבארן ליכט, אין וועלכן אלץ זעט־אויס הארמאניש־גאנץ, לייכט און ריין. דאס ערשטע מאל אין לעבן אויף אן אמת פריי — פילט ער זיך אויך דאס ערשטע מאל אין לעבן אויף אן אמת יונג. ער ווערט פארשיכורט פון לעבן. אט איז ער גרייט פון צו שטארקן פילן אפצוטון נארישקייטן און אט דערפילט ער אין זיך א דראנג צו פארבייטן זיינע חלומות אויף אמתדיקער שאפונג. ווי ביי אלע אנדערע, דערוועקט אין אים דער לינדער רייץ פון דער שטאט שטארקע קינסטלערישע נייגונגען. די שטיינערנע דענקמעלער פון רענעסאנס רופן דעם וואנדערער צו גרויסע מעשים. די קונסט, וואס ווערט באטראכט אין איטאליען, מער ווי אומעטום, פארן פולן זין און הארמאנישן ציל פון דער מענטשהייט, רייסט אינגאנצן מיט זיך מיט דעם צווייפלענדיקן ראלאנצן.

ער האט אויף א פאר חדשים פארגעסן אין זיינע אידעען, פארגעסן טאלסטאיען, וואנדערט ארום פריי און גוט־געשטימט פון איין שטעטל אין אנדערן אזש ביז אראפ קיין סיציליען. אין פארביקן דרום, אין דער ספערע פון קערפערלעכן גענוס האט קיין שום שליטה נישט אויף אים די אסקעטישע לערע, וואס איז אנטשטאנען אין די

סטעפעס פון רוסלאַנד. ס׳ווערט ווידער נאָענט דער עלטער פריינד און מנהיג פון די קינדער-יאָרן – שעקספיר. א ציקל פֿארשטעזונגען פון ערנעסטאָ ראָססי ווייזן אים אויפסניי שעקספירן אין זיין גאַנצער פּראַכט און וועקן אין אים אויף א שטאַרקן פֿאַרלאַנג צו פֿארוואַנדלען שעקספירס געשיכטע אין געדיכטן. ערום אים זעט ער טאָג-טעגלעך די שטיינערנע עדות פון גרויסע, פֿאַרפאַסענע יאָרהונדערטן און זיי ווערן אין אים ווידער לעבעדיק. אין אים האָט פּלוצלינג אויפגעוואַכט דער דיכטער. נישט געקוקט אויף זיין בארוף דאָ צו זאַמלען היסטאָרישע מאַטעריאַלן, שאפט ער א גאַנצע רייע דרצמען, שאפט זיי אין אייגענעש, מיט יענער ברענענדיקער התלהבות, וואָס קומט צום קינסטלער פון אומגעריכטער באַגייסטערונג. עקורס, ווי אין שעקספירס דראַמען האָט זיך אָפּגעשפיגלט ענגלאַנד, אזוי האָט דער יונגער ראָלאַן געוואָלט אָפּשפיגלען אין זיינע דראַמען דעם גאַנצן רענעסאַנס. זאָרגלאָז, פול מיט היציקייט, שרייבט ער אין דראַמע נאָך דער אַנדערער, זאָרגט זיך נישט, צי זיי זענען צוגעפאַסט פאר דעם „ערדישן" טעאַטער. אַפילו קיין איינע פון יענע ראַמאַנטישע דיכטונגען איז קיינמאָל נישט געווארן פֿארפּנטלעכט. דער רייפער קינסטלער האָט זיי שפּעטער באַהאַלטן און די גלי-גרווארענע כתבים זענען פאר אים היינט בלויז א זכרון פון דער שיינער און גלויביקער יוגנט.

אָבער די טיפסטע און גרעסטע געשעענישן פון יענע יאָרן אין רוים איז א באַקאַנטשאַפט, א פריינטשאפט. אין ראָלאַנס ביאָגראַפיע טרעפט מען זיך תמיד מיט דעם זעלבן סימבאָליש-מיסטישן פאַקט, אז יעדע עפאָכע פון זיין יוגנט איז ענג פֿארבונדן מיט א וויכטיקן מענטש פון יענער צייט. דאָס איז באַזונדערס אינטערעסאַנט, ווען מ׳ווייסט, אז ראָלאַן האָט געלעבט אין איינזאַמקייט און צממיינסטן ליב געהאַט ביכער. אָבער נישט נעקוקט דערויף, האָט דאָס לעבן (הויזן נעהיימניספולן געזעץ פון צוציונג) אים אלעמאָ אַרייגעצויגן אין א הערראישער ספערע און ס׳איז אים שוין אזוי געגאַנגען, אז ער איז אלעמאָל געשטאַנען אין פֿארבינדונג מיט די גרעסטע לייט. די געטער פון זיין קינדהייט זענען געווען שעקספיר, מאַצאַרט, בעטהאָווען; אין די שול-יאָרן האָט ער געהאַט אזעלכע חברים, ווי סיאַרע, קלאָדעל; איז די סטודענטן-יאָרן איז געווען זיין מנהיג רענאן,

מיט וועלכן ראָלאָן האָט זיך באַקענט אויף א דייסטן אופן; שפּינאָזא איז געווען זיין גלויבנס-באַפרייער; פון טאָלסטאָיען האָט ער באַקומען א בריידערלעכן גרוס פון דערווייטנס. פּאָרנדיק קיין רוים האָט ער באַקומען פון מאָנאָדן א בריוו צו דער באַווסטער דאַמע מאַלוויד א פּאָן מיזעבוג, וועמענס לעבן ס'איז באמת געווען א שטיק היסטאָריע פון העראָאיזם. וואָגנער, ניטשע, מאציני, הערטצען, קאסוט זענען געווען אירע נאָענטע פריינט, די פּאַרשידנהייט פון נאַציע און שפּראַך איז נישט געווען קיין מניעה פּאַר דער דאַזיקער פרייער נשמה. זי האָט נישט קיין מורא געהאַט פּאַר רצוואָלוציעס אין דער קונסט, אָדער אין דער פּאָליטיק: א מין „מענטשן-מאַגנעס", וואָס האָט צו זיך צוגעצויגן געוואָלדיק שטאַרק גרויסע נאַטורן. איצט איז זי געווען שוין א זקנה, א מילדע, א קראַרע, וואָס איז פּאַרבליבן אַן אייביקע אידעאַליסטין אין לעבן, אָן אַנטוישונגען. זייענדיק זיבעציק יאָר אַלט, האָט זי זיך דער עקר פּאָאַנדערגעקליבן אין דער פּאַר-גאַנגענער צייט און זי פּאַרהערלעכט. אירע תלמידים האָבן גענאָסן דורך איר פון א שפּע מיט וויסן און ערפּאַרונג. נאָך אַסאָך ליידט-שאַפט, האָט ראָלאָן אין איר געפונען די קראָרקייט און מנוחה, וואָס איז אים טייער געווארן אין יענע מקומות. און אַקוראַט ווי ס'זענען אים פריער באַקאַנט געווארן די ריזן פון רענעסאַנס אַדאַנק בילדער, שטיינער און מאָנומענטן, — אַזוי איז אים איצט געווארן באַקאַנט דאָס טראַגישע לעבן פון די היינטיקע קינסטלער א דאַנק אַלגעמיינע גע-שפּרעכן און פון פּאַרטרוילעכע שמועסן. אויך אין רוים האָט ער זיך איבערצייגט, אַז דעם זשעני קען מען נאָר דערקענען אין זיין יושר און ליבע. דער דאָזיקער פרייער גייסט האָט אים אויך קלאָר גע-מאַכט דאָס, וואָס ער האָט שוין פון לאַנג געאַנט מיט זיין אייגענעם געפיל: אַז ס'איז פּאַראַן אַזא הויך פון דערקענטניש און גענוס, וווּ נאַציאָנען און שפּראַכן ווערן בטל אַקעגן דער אייביקער שפּראַך פון דער קונסט. אויף איינעם א שפּאַציר מיט איר אין „יאניקולום" האָט אין אים פלוצלונג מעכטיק אויפגעשיינט אַן אינציקע וויזיע פון דעם צוקונפטיקן אייראָפּאישן ווערק „זשאַן קריסטאָף".

וווּנדערלעך איז געווען די פריינדשאַפט צווישן דער זיבעציק-יעריקער דייטשער פרוי, און דעם דריי-און-צוואנציק-יעריקן פראַנצויז.

באַלד האָט קיינער פון זיי ביידע נישט געווּסט ווער וועמען ס׳איז שוּלדיק מער דאָנקבאַרקייט: צי ער — איר, ווייל זי האָט אים גע-וויזן די גרויסע געשטאַלטן און זייער גרויסע געפֿעכטקייט, אָדער זי — אים, ווייל זי האָט אין דעם דאָזיקן לייַדנשאַפטלעכן יונגמאַן דערקענט נייַע מעגלעכקייטן פון גרויסקייט. דער אַלטער אויסגע-פֿרוווטער און געלייטערטער און ראָמען ראָלאַנס פֿאַנאַטישער, געוואַלטיקער אידעאַליזם האָבן האַרמאָניזירט צווישן זיך. יעדן טאָג איז ער געקומען צו זיין פריינדין און האָט פֿאַר איר געשפּילט די שאָפּונגען פון אירע באַליבטע מייסטערס. זי, ווייטער, האָט אים אַרייַנגעפֿירט אין דעם רוימישן קרייז פון דאנא לאַאורע מינדזשעטי, וווּ ער האָט זיך באַקענט מיט דעם בעסטן פון אינטעלעקטועלן רוים און פון אמתדיקן אייראָפּע. מיט אַן איידעלער האַנט האָט זי געלענקט זיין אומרו צו גייסטיקער פרייהייט. שפּעטער אַנערקענט ראָלאַן אין זיין „Antigone éternelle" אז ס׳זענען געווען בלויז צוויי פרויען, וואָס האָבן אים געגעבן צו פילן די סאַמע טיפענישׂ פון קונסט און לעבן: זיין פרומע מוטער און דער פרייַער גייסט פון מאַלוויד פאָן מייזענבוג. וואָס ס׳איז א י ר נוגע — שרייבט זי וועגן ראָלאַנען אין איר „לעבנס-אָוונט" (א פערטל יאָרהונדערט איידער ראָלאַנס נאָמען איז נאָך ערגיק-וווּ באַקאַנט געוואָרן) פוּל מיט גלויבן און זיכערקייט אין זיין צוקונפטיקן רום. מ׳מוז היינט טיף געריירט ווערן לייענענדיק דאָס בילד פון ראָלאַנס יוגנט אָנגעשריבן מיט דער ציטריקער האַנט פון דער דאָזיקער גייסט-פרייַער דייטשקע. „אָבער נישט נאָר אויפן געביט פון מוזיק האָט מיר די דאָזיקע קאַנטשאַפט מיט דעם יונגל געבראַנגט פרייד. אין די עלטערע יאָרן איז גאָרנישט פֿאַראַן קיין גרעסערע באַפרידיגונג, ווי צו געפינען אין א יונגער נשמה דעם אייי-גענעם דראַנג צו אידעאַליזם, די זעלבע שטרעבונג צו די העכסטע ציל, די זעלבע פֿאַראַכטונג צו אַלץ, וואָס איז גראָב און געמיין, דעם זעלבן מוט אין קאַמף פֿאַר אינדיווידועלער פרייהייט... אַדאַנק דעם יונגל האָב איך פֿאַרבראַנגט צוויי יאָר אמת׳דיק גייסטיק און פיין... ווי כ׳האָב שוין דערמאנט, האָט מיר דער יונגער פרייַנד נישט בלויז געדינט מיט זיין טאַלענט צו מוזיק, פון וואָס איך האָב מיך געמוזט א צייט לאַנג אָפּזאָגן. ער איז געווען היימיש אויך אין אַלע

אַנדערע געביטן פון גייסטיקן לעבן, פון מיט שטרעבונגען זיך צו אַנטוויקלען ווייטער. אַדאַנק אים האָט ווידער אויפגעוואַכט אין מיר די יוגנט פון געדאַנק און דער פוילער אינטערעס פאַר אַלץ, וואָס איז שיין און פול מיט פּאָעזיע. אויך אין אים האָב איך ביסלעכווייז אַנטדעקט פּאָעטישע באַגאַבונגען, איבערהויפט האָט מיך איבערראַשט זיינס א דראַמאַטישע דיכטונג". אויף א נביאישן אופן האָט די דאָזיקע פרוי פאַרויסגעזען פון דער דאָזיקער ערשטער שאַפונג, אז פון דער עטישער קראַפט, וואָס איז דאָ אין דעם בחורל, וועט אויסוואַקסן א פּאָעטישע רעגענעראַציע אין דער פראַנצויזישער קונסט. זי האָט אפילו אָנגעשריבן וועגן דעם א שיין, נישט סענטימענטאַל ליד, וווּ זי דריקט אויס איר גאַנצע דאַנקבאַרקייט צו ראַלאַנען פאַר די צוויי יאָר, וועלכע זיי האָבן פאַרברענגט צוזאַמען. דער דאָזיקער פרייער גייסט האָט שוין דאַמאַלס געזען אין ראַלאַנען אירס א ברודער, אַקוראַט ווי טאַלסטאָי האָט אים אין יאַסנאיא פּאָלאַנא אַנערקענט פאַר א תּלמיד. צוואנציק יאָר איידער די וועלט איז פון אים געווואָר-געווָארן האָט שוין ראַלאַן געהאט אַזעלכע באַציונגען. אַפּנים, אז ווער ס'שטרעבט צום גרויסן, מוז סוף-כל-סוף דערגרייכן. פון אַלע זייטן האָט אים דער גורל צוגעשיקט גרויסע געשטאַלטן אוּן פּערזענלעכקייטן, וואָס זאָלן אים וועקן אוּן דינען אים פאַר א ביישפּיל. פון אַלע פעלקער אוּן ?צענדער אין אייראָפּע האָט מען דאַמאַלס באַגריסט דעם, צו וועלכן מ'וועט זיך צוהערן אין דער צוקונפט.

די זאַלבונג

די צוויי יאָר אין איטאַליען — יאָרן פון פרייהייט און שעפּערישן גענוס — האָבן זיך געענדיקט. די שול, וועלכע ער האָט פאַר-לאָזט מיט צוויי יאָר צוריק אַלס שילער, האָט אים איצט צוריקגערופן אוּן גיט אים א שטעל פון א לצערער. דאָס געזעגענען זיך קומט אָן שווער. פרוי מייזענבוג, די גוטע זקנה, האָט אים, וואָס אמת, אייגנעאָרדנט א שיינעם, סימבאָלישן אָפּשייד. זי האָט אייגע-

לאדן דעם יונגנמאן ער זאל מיט איר פאָרן קיין ביירוט, וווּ ס׳גע־
פינט זיך דאָס קבר פון וואָגנערן, וועלכן ראָלאן האָט אין די יונגע
יאָרן פאַרגעטערט, ווי איצט טאָלסטאָיען. אַדאָנק פרוי מייזענבוגס
באַגייסטערטע זכרונות וועגן וואָגנערן האָט ראָלאן אים איצט געפילט
מער ווי תמיד. ראָלאן וואַנדערט־אַדורך צו־פיס דורך אומבריען. אין
וועגדיג טרעפט ער זיך מיט פרוי מייזענבוג. זיי זעען דאָס אָרט,
וווּ דער גרויסער מייסטער איז געשטאָרבן און פאָרן קיין דרום צו,
וווּ וואָגנער האָט געלעבט און געשאפן. אָט וואָס פרוי מייזענבוג
שרייבט וועגן דעם אויף איר פאָטישן און אַנטציקנדיקן אופן: „כ׳האָב
געוואָלט, אז ער (ראָלאן) זאל מיט דעם דאָזיקן ערהאַבענעם איינדרוק
פאַרענדיקן זיין ציים אין איטאַליע און גלייכצייטיק מאַכן א סוף צו
זיין יונגלעריישקייט. זאָלן די דאָזיקע אייַנדריקן זיין דער אָנהויב
פון זיינע מענלעכע יאָרן, וואָס וועלן זיכער זיין פול מיט אַרבעט
און, מסתמא, אויך פול מיט קאַמף און אַנטוישונגען, וואָס קיינער
קען נישט אויסמיידן".

איצט איז אליוויער אין לאַנד פון „זשאַן קריסטאָף". גלייך
נאָך זייער אָנקומען, נאָך אייַדער פרוי מייזענבורג האָט באַזוכט אירע
פריינט — פירט זי אים צו וואָגנערס קבר. ראָלאן האָט אַראָפגענומען
דאָס היטל, ווי ער וואָלט געוואָלן אין א קירכע. שווייגנדיק זענען
זיי ביידע געשטאַנען ביי דעם קבר פון גרויסן מענטש, וואָס פאַר
איינעם פון זיי איז ער געווען א פריינד און פאַרן אַנדערן—א פירער.
אין אָוונט האָבן זיי גהערט וואָגנערס פאַרסיפאַל. אָט וואָס די זי־
בעציק־יעריקע פרוי שרייבט וועגן דעם געזעגענען זיך: „מיינע גוטע
פריינד האָבן מיך אויף אַלע אויפפירונגען איינגעלאַדן אין זייערע
לאָזשעס. אַדאָנק זיי האָב איך גהאַט די מעגלעכקייט נאָרמאַל צו
הערן פאַרסיפאַל צוזאַמען מיט ראָלאַנען, וואָס האָט געמוזט צוריקפאָרן
קיין פראַנקרייך, כדי צו נעמען א לעבעדיקן אנטייל אין גרויסן
וועלקשטאַט פון שאַפן. ס׳איז מיר געווען א וווּנדער צוצוקוקן, ווי
דער באַגאַבטער בחור האָט זיך נישט געקענט אויפהויבן צו די
„העכערע ספערן", נישט געקענט רייף ווערן, אריבערגיין פון די
יונ ל ׳רישע יאָרן צו די מענלעכע. פונדעסטוועגן האָב איך געווואָסט,
אז ער וועט מיטהעלפן ביים רוישנדיקן וועבשטול פון דער צייט

אויסוועבן דאָס געטלעכע קלייד. ביים ענדיקן פּאַרסיפּאל זענען אים געבּונדן שטיין טערען אין די אויגן און די דאָזיקע טערן האָבן מיך דערין איבערצייגט נאָכאמאָל. ער האָט מיט זיך מיטגענומען אין וועג מיין דאנק פּאַר די פּאָעטישע שעה'ן, וואָס זיין טאַלענט האָט מיר פּאַרשאפט און אויך — די ברכה, וואָס די יוגנט גיט מיט אין לעבן אַריין".

אין דערדאָזיקער שעה האָט זיך פּאַר זיי ביידע געענדיקט אַן אינטערעסאַנטע עפּאָכע. ס'האָט זיך אָבער נישט געענדיקט די פּריינט-שאַפט. יאָרן לאַנג, ווי לאַנג די אַלטע האָט געלעבט, האָט איר ראַלאַן געשריבן יעדע וואָך א בריוו. די דאָזיקע בריוו האָט ראַלאַן צוריק-באַקומען נאָך איר טויט אוּן ס'איז קיין ספק נישט, אַז זיי אַנט-האַלטן אין זיך ראַלאַנס ביאָגראַפּיע מער וויכּ ס'קען דערציילן יעדער אַנדערער. ער האָט אָן א שיעור געמאַסן פּוּן אָט דער פּריינטשאַפט: פּאַר אַלעם — א וועלט מיט פּראַקטיש וויסן און צייט-אָריענטאַציע. ער איז געפּאָרן קיין רוים, כּדי צו לערנען די פּאַרצייטישדיקע קונסט און האָט געטראָפן דאָרטן דאָס לעבעדיקע דייטשלאַנד און די העלדן פון דער געגנווארט. די דיכטונג, מוזיק און ווייסנשאפט האָבן האַרמאָניירט מיט די דריי לענדער: פראַנקרייך, דייטשלאַנד און איטאַליע. פּון איצט אָן איז זיין גייסט געווען אַן אַלזייטיק אייראָפּע-אישער, און נאָך אַיידער דער דיכטער האָט אָנגעשריבן איין שורה — האָט שוין געלעבט אין זיין בלוט דער גרויסער מיטאָס פּוּן „זשאַן קריסטאָף"

ל ע ר נ י אָ ר ן

נישט בלויז די אינערלעכע ליניע פּון לעבן, נאָר אויך די אויסערלעכע ריכטונג פּון ראַלאַנס בּאַרוף האָט געפּונען אין רוים איר אַנטשיידנדיקע פּאַרם. אקוראַט ווי ביי געטהן, אַזוי האָבן אויך ביי ראַלאַנען האַרמאָניזירט צווישן זיך אַלע סתּירות פּוּן וויקן אַדאָנק דער ערהאַבענער קאָרקייט פּוּן דער דרום-לאַנדשאפט. אַן אומזיכערער,

אן אומאנטשלאסענער איז ראָלאן גענפאָרן קיין איטאַליען: א מוזיקער לויט זיין זשענר, א דיכטער לויט דער נייגונג, א היסטאָריקער צוליב נויטוועגדיקייט. אָבער ביסלעכווייז האָבן זיך דאָרטן אויף א מאַגישן אופן פאַרבריידערט און פאַרבונדן די מוזיק מיט דער דיכטונג. ראָלאַנס ערשטע דראַמען זענען פול געווען מיט לירישער מעלאָדיק פון וואָרט. גלייכצייטיק האָט דער חוש פאַר היסטאָריע אַוועקגעשטעלט אונטער די באַפליגלטע ווערטער אזא מעכטיקן זאַל, ווי ס׳איז דער פאַרביקער קאָלאָריט פון גרויסן עבר. ראָלאַן האָט איצט, קומענדיק אהיים, געהאט א מעגלעכקייט צו פאַרבינדן זיין דריטע באַגאַבונג (מוזיק) מיט זיין בארוף. זיינע ווערק „דער אַנהויב פון מאַדערנעם לירישן טעאַטער" און „די היסטאָריע פון דער אָפּערע אין אייראָפּע פאַר לולי און סקאַרלאַטי" האָבן געהאַט ערפאָלג און ראָלאַן איז געוואָרן א לערער פון מוזיק-געשיכטע — פריער אין „נאָרמאַל-שול" און שפעטער, פון יאָר 1903 — אין דער סאָרבאָנע. ראָלאַן האָט זיך געשטעלט פאַר אן אויפגאַבע צו שילדערן די „éternelle foraison", די אייביקע בליונג פון מוזיק, ווי אן אומענדלעכן המשך אין די צייטן, פון וועלכע יעדער תקופה פאַראייביקט אין פאַרשידענע פאָרמען דעם ציטער פון איר נשמה. ראָלאַן האָט געוויזן (דאָס ערשטע מאָל אַנטדעקנדיק זיין באַליבטע טעמע), ווי אזוי די פאַרשידענע נאַציעס דריקן אויס אין אָט דער לכתחלה-אַבסטראַקטער ספערע זייערע ספעציפישע כאַראַקטערן. אָבער תמיד בויען זיי פונדעסטוועגן אונטער-באַווסטזיניק די הכערע, די צייטלאָזע, די אינטערנאַציאָנאַלע אחדות. די פעיקייט צו פאַרשטיין און צו געבן צום פאַרשטיין איז אַלעמאָל געווען דער טיפסטער קערן פון ראָלאַנס מענטשלעכן ווירקן, און דאָס אינם היימישסטן אלעמענט זיינעם, הויבט ער אָן אָנצושטעקן מיט זיין ליידנשאַפט. לעבעדיקער, ווי ס׳האָבן געלערנט אַלע פאַר אים. לערנט ראָלאַן זיין ווינשאַפט. ער וויזט אָן אין דעם פאַרהולענעם פון דער מוזיק, אז דאָס גרויסע אין דער מענטשהייט ווערט קיינמאָל נישט געגעבן בלויז פאַר איין צייט, אָדער פאַר איין פאָלק, נאָר וואַנדערט אייביק איבער גרעניצן און צייטן ווי א הייליק, גליענדיק פייער, וואָס איין מענטש דערלאַנגט דעם אַנדערן און וואָס ווערט קיינמאָל נישט פאַרלאָשן, כּל-זמן מענטשן זענען נאָך פעיק צו עטעמען

מיט בּאַגייסטערונג. ס׳איז נישט פּאַרען אין דער קונסט קיין סתירות און קיינע שפּאַלטונגען. „די געשיכטע מוז האָבן פּאַר איר געגנשטאַנד די לעבעדיקע איינהייטלעכקייט פון דעם מענטשלעכן גייסט, און דערפּאַר מוז די געשיכטע אַרייַנברענגען א סדר אין דער אַנטשטייַ־אונג פון אַלע מענטשלעכע געדאַנקען".

פון יענע לעקציעס, וועלכע ראָמען ראַלאַן האָט געהאַלטן אין דער „שול פון הויכע סאָצ־אַל שטודיעס" און דערנאָך אין דער סאָרבאָנע, דערציילן נאָך צוהערער ביזן היינטיקן טאָג מיט גרויס דאַנקבּאַרקייט. היסטאָריש איז אין יענע לעקציעס געווען בלויז דער געגנשטאַנד, ווייסנשאַפטלעך איז געווען בלויז דער פונדאַ־מענט. ראָמען ראַלאַן האָט ביז היינט אויסער זיין אוניווערסאַלן רום אויך א שם אַלס מוזיק־פּאָרשער. ער האָט, דוכט זיך, אַנטדעקט דעם מאַוסקריפּט פון לואידזשי ראָסי „אָרפעאָ" און אויפגעלעבט דעם פּאַר־געסענעם פראַנצעסקאַ פּראָוועגקאָע. אָבער ראַלאַנס מענטשלעך־אומ־פּאַסנדיקע, ענציקלאָפּעדישע אויפפאַסונגען האָבן געמאַכט פון זיינע לעקציקס „איבער דעם אָנהויב פון אָפּערע" פּאַר פרעסקאָ־בילדער פון לאַנג־פּאַרשוווּנדענע קולטורן. צוזאַמען מיט די ווערטער ווערגן דער מוזיק – האָט ראָמען ראַלאַן געגעבן מוזיק גופא, האָט געמאַכט אויפן קלאַויר קיינע פּרווון און געפּרווועט אויפצוועקן לאַנג שטום־געוואָרענע, גרייז־גרוי אַריעס, וואָס האָבן מיט א דריי הונדערט יאָר אויפגעבליט אין דעם זעלבן פּאַריז און וועלכע זענען איצט געלעגן צווישן פּאַרמעטן און אין שטויב. שוין דאָמאָלס האָט זיך אָנגעהויבן אין דעם יונגן ראַלאַן יענע אוממיטלבּאַרע ווירקונג אויף די מענטשן, יענע לייטערנדיקע, פילנדיקע, דערהויבנדיקע, בילדנדיקע און בא־גייסטערנדיקע קראַפט, וועלכע האָט, וואָס אמת, ארומגענומען אַדאַנק ראַלאַנס דיכטערישע ווערק אַלץ ווייטערדיקע קרייזן, און איז גע־שטיגן אָן א שיעור; אָבער אין תוך געזומען איז אָט־די קראַפט טריי געבליבן איר אורשפּרינגלעכער כונה: צו ווייזן אין אַלע פּאַרמען פון דער געשיכטע און געגנווארט פון דער מענטשהייט די גרויסקייט פון די געשטאַלטן און די איינהייטלעכקייט פון אַלע זייערע באַמיונגען.

ס׳איז זעלבסטפּאַרשטענדלעך, אז ראַלאַנס ליידנשאַפט צו מוזיק איז נישט געבליבן שטיין בּיי היסטאָריע. ראָמען ראַלאַן איז קיינמאָל

נישט געווען קיין סאכמאן, יעדער באגרעניצונג אויף איין געביט איז געווען אין סתירה צו זיין סינטעטישער נאטור. פאר אים איז יעדע פארגאנגענהייט א פארבאריטונג פאר דער געגנווארט, דאס גע־ווענען איז פאר אים נאר א מעגלעכקייט שטארקער אויפצופאסן די צוקונפט. און באלד נאך די בענדער "Musiciens d'autrefois „העכדאלי", „די היסטאריע פון דער אפערע אין איראפע פאר לודי און סקארלאטי" באווייזן זיך די ארטיקלען „די מוזיקער פון היינטיקן טאג", וווּ ער האט געקענפט אין „פארויצער רעווי" און אין „רעווי פאר דראמאטיק" פאר אלץ, וואס איז מאדערן און אומבאקאנט. אין אט די ארטיקלען איז פארן דער ערשטער פארטרעט פון הוגא וואלף, א בילד פון יונגן רישארד שטראוס און דעבוססי. אומרמידלעך קוקט ער זיך אום אין אלע זייטן און זוכט די נייע שפעריש קרעפטן פון דער איראפעאישער טאן־קונסט. ער פארט הערן דעם שטראסבורגער מוזיקאנט גוסטאוו מאהלער, און פארט קיין בארן אויף די בעטהאווען־ימים־טובים. קיין שום זאך איז נישט געבליבן פרעמד פאר זיין לײדנשאפטלעכן באגער צו וויסן, ווי אויך פאר זיין חוש פון גערעכטיקייט. פון קאטאלאניען ביז סקאנדינאוויען לויערט ער אויף יעדער נייע כוואליע אין אומענדלעכן ים פון מוזיק, און איז אקוראט אזוי היימיש מיטן איצט ווי מיט דער פארגאנגנהייט.

זייענדיק אין אט די יארן א לערער — האט ער גופא פיל געלערנט פון לעבן. נייע קריזן אנטפלעקן זיך פאר אים אין דעם זעלבן פאריז, די שטאט, וועלכע ער האט ביז איצט געקענט נאר אויף אזויפיל, וויפל ער האט זי געזען ארויסקוקנדיק פון פענסטער אין זיין סטודיע־צימער. זיין שטעלונג אין דער אוניווערזיטעט, זיין חתונה־האבן ברענגען דעם איינזאמען מענטש, וואס האט ביז איצט געלעבט צוזאמען מיט עטלעכע פארטרויטע פריינד און מיט פרעמדע העלדן, אין באריהרונג מיט דער גייסטיקער און וועלטלעכער געזעלשאפט. אין הויז פון זיין שווער — דער באריממטער ארכעאלאג מישעל ברעאל — דערקענט ער די סמעטענע פון דער סארבאנע, אין די סאלאנען— דעם גאנצן טומל פון פינאנץ־מענטשן, בירגער, באאמטע, אלע שיכטן פון דער שטאט, און ער ווערט דורכגעווענדט מיט די אלע פאריזער קאסמאפאליטישע עלעמענטן. דער ראמאנטיקער ראמען ראלאן

ווערט אין דידאזיקע יאָרן נישט ווילנדיק א בעאבאכטער. זיין אידעאליזם ווערט רייכער מיט קריטישע כוחות און פארלירט פונדעסטוועגן נישט זיין אינטענסיווקייט. די עלע ערפארונגען (אדער בעסער געזאגט: אנטוישונגען), וועלכע ער זאמלט דאָ אָן פון די עלע בעגעגנישן, אָט די גאנצע מאסע פון עלטגלעכקייט — ווערט שפעטער דער צעמענט און פונדאמענט פאר דער פאריזער וועלט אין „דער יריד" און „דאס הויז". רייזעס קיין דייטשלאנד, שוויץ, עסטרייך און איטאליען ברענגען מיט זיך א מעגלעכקייט צו פארגלייכן, און איך ניי וויסן. אלץ מער שפרייט זיך אויס איבער דעם געשיכטלעכן וויסן— דער וואקסנדיקער האריזאנט פון מאדערנער קולטור. דער צוריקגעקומענער פון איראפע האט אנטדעקט פאר זיך פראנקרייך און פאריז; דער היסטאריקער האט אנטדעקט די וויכטיקסטע עפאָכע פאר דעם לעבעדיקן מענטש: די געגנווארט.

ק א מ ף = י א ר ן

אלץ איז איצט אין דעם דרייסיקיעריקן ראלאן אן איינגעהאלטענער כוח, א געצוימטע ליידנשאפט צו מעשים. אין עלע צייכנס און בילדער, אין עבר און אין די קינסטלערישע געשטאלטן פון הוה— אומעטום האט ראלאן געזען דאס גרויסע. איצט פילט ער א דראנג איבערצולעבן עפעס גרויסעס און צו פארמען עס.

אָבער דער וויקן צו גרויסקייט האט געפונען פאר זיך א קליינע צייט. וועג ראלאן האט אנגעהויבן — זענען די גרעסטע לייט פון פראנקרייך שוין געהאט עווק. וויקטאר הוגא, דער רופער צו אידעאליזם, פלאבער, דער הערמאישער ארבעטער, רענאן דער חכם — זענען שוין טויט. די שטערן פון שכנותדיקן הימל — רישארד וואגנער און פרידריך ניטשע, זענען אראפגעפאלן, אדער פארטונקלט געוואָרן. די קונסט, אפילו די ערנסטע קונסט פון א זאלא אדער מאפאסאן, דינען נאר דער טאג-טעגלעכקייט, זיי שאפן בקויז אן אפשפיגלונג פון דער פארדארבענער אוז פארפוילטער צייט.

די פּאָליטיק איז קלינגען און פּאַרזיכטיק, די פּיקאַזאָפּיע איז גע-
וואָרן אַקאַדעמיש און אַבסטראַקט, קיין שום בשותפותדיקס בינדט מער
נישט די נאַציע, וואָס איר גלויבנס-קראַפט איז אָפּגעשניטן געוואָרן
מיט צען יאָר צוריק. ראָלאַן ווי וואָגן עפּעס צו טון, אָבער די
וועלט ווי נישט קיין געוואָגטקייט; ער ווי קעמפן, אָבער די וועלט
ווי מנוחה. ער שטרעבט צו געמיינזאַמקייט, די וועלט אָבער דאַרף
בלויז דעם געמיינזאַמען גענוס.

אָבער פלוצלינג האָט א שטורם א קער געטון מיטן גאַנצן
לאַנד. די טיפסטע תהומות פון פראַנקרייך זענען אויפגערודערט ge-
וואָרן. מיט איין מאָל שטייט די גאַנצע נאַציע אין ברען צוליב א
גייסטיקן, צוליב א מאָראַלישן פראָבלעם. און פול מיט לידנשאפט,
ווי א מוטיקער שוועמער, ווארפט זיך ראָלאַן אריין דער ערשטער
אינם רוישנדיקן מבול. אין משך פון איין נאַכט האָט די דרייפוס-
אפערע צעטיילט גאַנץ פראַנקרייך אין צוויי פּאַרטייען. מ'קען דאָ
נישט שטיין פון א זייט, ס'איז אוממעגלעך קאָלט צו באַטראַכטן
אָט דעם פּראָבלעם. די בעסטע מענטשן וועלן פּאַרכאַפט פון אָט דער
פראַגע אויפן שטאַרקסטן אופן. אין משך פון צוויי יאָר איז די
גאַנצע נאַציע צעשניטן ווי מיט א שארף מעסער אויף צוויי מיינונגען:
דרייפוס איז שולדיק, אָדער אומשולדיק? — דער דאָזיקער שניט גייט
דורך אָן רחמנות (אַמבעסטן קען מען עס דערקענען אין „זשאַן-
קריסטאָף" אוו אין פּעגיס מעמואַרן) אין סאַמע מיטן פון משפחות,
שיידט אָפּ איין ברודער פון אַנדערן, פירט צו פרעמדקייט
צווישן עלטערן און קינדער, ברענגט אריין מחלוקת צווישן פרייַנד.
מיר היינט קענען עס כמעט נישט משיג זיין, ווי אזוי א חשד פון
שפּיאָנאַזש אויף אן אַרטילעריע-אָפיציר זאָל קענען וועלן א קריזיס
פאַרן גאַנצן לאַנד. אָבער א פאַקט איז, אז די לידנשאַפט צעוואַקסט
זיך אזן נעמט אָן גייסטיקע פאָרמען: יעדן איינציקן וועלט אַוועקגע-
שטעלט א געוויסנס-פראַגע, א משפט צווישן פאָטערלאַנד און געוויס-
טיקייט. די דאָזיקע פראַגע וואַרפט אריין אין קאַמף מיט אן עקס-
פלאָסיוון כוח די מאָראַלישע קראַפט פון יעדן אויפריכטיקן מענטש.
ראָלאַן איז געווען איינער פון די ערשטע אין יענעם ענגן קרייז,
וואָס האָבן פון אָנהויב אָן געהאַלטן דרייפוסן פאַר אומשולדיק, און

גראָד די קלייַנע האָבנוג, אַז דרייפוסעס פּראָצעס זאָל האָבן אַ גלײַכ-
לעכן אויסגאַנג האָט אין ראָלאַנען אויפגערייצט דאָס געוויסן. פּעגי
האָט מער אינטערעסירט די מיסט־שע קראָפּט פון פּראָבלעם. פּעגי
האָט געהאָפּט, אַז אָט דער פּראָבלעם וועט אַרײַנברענגען אַ גייסטיק
רייניקונג אין זײַן פּאָטערלאַנד און ער האָט דערפאָר געשריבן מוזאַמען
מיט בערנאַרד ־אַזאַרן בראָשורן, וואָס האָבן צעצונדן די אַפּערע אין
פלאַמען. ראָלאַנען דוכט זיך אַז בײַ סטערט דאָס אימאַנענטע פּראָבלעם
פון גערעכטיקייט. ראָלאַן האָט פּראַיבּיקט אָט דעם פּראָבלעם און
אים געלאָזט איבערוואַקסן די צייט אַדאַנק זײַן דראַמאַטישער פּאַר־
פּראָזע די „וועקע", וועלכע ער האָט פּאַרטיפּנטלעכט אונטער דעם
פּסעוודאָנים סט. יוסט. די דאָזיקע דראַמע איז אויפגעפירט געוואָרן
פּאַרן פּובליקום אין דער געגנוואַרט און מיט דעם ליידנשאַפטלעכן
אָנטייל פון זאָלאַ, שויערער־קעסטנער און פיקאַרד. ערשט שפּעטער —
וואָס מער דער פּראָצעס איז געוואָרן פּאָליטישער, וואָס מער ס׳בא־
גינען זיך מיט אים די פּריימויערער, די אַנטיקלעריקאַליסטן, די סאָ־
ציאַליסטן, כדי אַדאַנק דעם פּראָצעס דורכצופירן זייערע אייגענע
ציל; וואָס מער ס׳הויבט אָן זיך אַרויסצוווייזן דער פּראָקטישער
ערפאָלג — אַלץ מער ציט זיך ראָלאַן צוריק. זיין ליידנשאַפט האָט
אַלעמאָל אַ שייכות מיט דעם קיינמאָל נישט פאַרענטפערט. אויך אין
דעם פאַל קען מען אַנפאַלס רימען ראָלאַנען פאַר אייגענע פון די
ערשטע און אייגנאַמסטע קעמפער אין אַ היסטאָריש מאָמענט.

גלייכצייטיק שאַפט ראָלאַן האָנט בײַ האָנט מיט פּעגין און מיט
דעם אַלטן, אין־קאָמף־צוריקגעפונענעם יוגנט־חבר סיאַרע — אַ נייַן
פראָנט. אָבער נישט קיין רעשיקן, ליאַרמענדיקן פראָנט, נאָר אַ קאָמ־
פּאַניע, וועמענס שטילער, פאַרשוויגענער הערואיזם איז ענלעך צו
אַ מין הייליקער עבודה. זיי פּיקן מיט וויטיק די גאַנצע קאָרופּציע,
די געמיינקייט, די באַנאַליטעט און סוחרישקייט פון דער ליטעראַטור,
וואָס האָט דאָמאַלס באַהערשט פּאַריז. אָט די ליטעראַטור צו באַקעמפן
אַן — האָט נישט געקענט האָבן קיין שום אויסזיכטן אויף ערפאָלג.
וויל די דאָזיקע הידרע האָט גהאַט אין די הענט אַלע צייטשריפטן
און זשורנאַלן. אין ערגעץ האָט מען נישט געקענט געבן קיין טויט־
קלאַפ אָט דער גלאַטיקער, קוואַליקער, טויזנט־הענטיקער חיה. דערפאַר

צושלוסט ראָלאָן מיט זיינע חברים זי צו באַקעמפן נישט מיט אירע אייגענע מיטלען, ד. ה. מיט ליאַרם און חוצפה, נאָר מיט א מאָ־ראַלישן ביישפיל פון שטילער אויפאָפערונג און געדולדיקייט. פופצן יאָר דורכאַנאַנד איז ערשינען זייער צייטשריפט „Cahiers de la quinzaine", וועלכע זיי אַליין האָבן געשריבן און אַרויסגעגעבן, מ׳האָט נישט געמאַכט קיין שום רעקלאַמעס, קוים מ׳געפינט אַמאָל ביי א בוכהענדלער א העפט. סטודענטן, עטלעכע ליטעראַטן, א קליינער ענגער קרייז — אָט די דאָזיקע זענען געווען די לעזער, פון וועלכע ס׳איז ערשט שפעטער אויסגעוואַקסן א גאַנצער עולם. אין משך פון צען יאָר האָט ראָלאַן אין יענע העפטן אָפגעדרוקט זיינע אַלע ווערק, גאַנץ זשאַן־קריסטאָף, בעטהאָווען, מיקל־אַנדזשעלאָ, די דראַמען — נישט באַקומענדיק — דער דאָזיקער פאַל האָט נישט קיין ביישפיל אין דער נייער ליטעראַטור—קיין אײַן פּראָנק האָנאַראַר. (זיין פינאַנציעלער מצב איז אגב וויַיט נישט געווען קיין גלענצנדער). בלויז כדי שטאַרקער צו מאַכן זייער אידעאַליזם, בלויז כדי צו שאַפן א מאָראַלישן ביישפיל — האָבן די דאָזיקע מענטשן זיך אָפגעזאָגט צען יאָר צייט פון יעדער כבוד, פון פאָפולאַריטעט און אויך פון יעדער האָנאָראַר — פון דעם גאַנצן חוט־המשוש אין דער רעליגיע פון ליטעראַטור. ערשט צוזאַמען מיט ראָלאַנס, פּעגיס און סיאַרעס שפּעטן רום, ווען ס׳איז געקומען די צייט אויף אָט דער צייטשריפט— ערשט דאַמאָלס האָט מען אויפגעהערט אַרויסגעבן די צייטשריפט, וואָס קען באמת דינען פאַר א דענקמאָל פון פראַנצויזישן אידעאַליזם און פון קינסטלעריש־מענטשלעכער חבֿרישקייט.

יאָ, נאָך א דריט מאָל האָט ראָלאַנס גייסטיקע לויידנשאַפט געפרוווט זיך אויסלאָדן אין א טאַט. נאָך א דריט מאָל איז ראָלאַן אַרײַנגעטרעטן אויף א צייט אין א געזעלשאַפט, כדי צו שאַפן עפּעס לעבעדיקס. א גרופּע יונגע לייט — דערקענענדיק מיט רעכט די גאַנצע וועלטאָזיקייט און פאַרדאָרבנקייט פון דער פראַנצויזישער בורזשואַזיע-דראַמע, וואָס איז פול מיט מאָן־און־וויב־אַקראָבאַטיק פון א געלאַנגווויליקטן עולם בירגער — האָט געמאַכט א פּרווו ווידער צו שאַפן די דראַמע פאַרן פאָלק, כּדי פּראָלעטאַריאַט, און אַזוי־ערום געבן דער דראַמע א נייע קראַפט. ראָלאַן האָט זיך געגומען צו דעם

מיט גרויס התלהבות. ער שרייבט אַרטיקלען, מאַניפעסטן, א גאַנצ בוך. ער האָט אויך אויף דעם געביט געשאפן א רייע דראַמען, וואָס פאַרהאַלטן די פראַנצויזישע רעוואָלוציע. זשאָרעס לאָזט אויפפירן זיין דאַנטאָן פאר די פראַנצויזישע אַרבעטער און האַלט דערביי פאר זיי א רעדע, ס'ווערן אויך געשפילט אַנדערע דראַמען. אָבער די טאָג-פרעסע האָט זיך באַצויגן צו דעם מיט פיינטשאפט און געטון אלץ, וואָס מעגלעך, כדי אָפצוקילן אָט די לייִדנשאפט. און באמת, אַסאך אָנטיילנעמער ווערן אָפגעקילט און באַלד איז געבראָכן די גאַנצע אחדות פון דער יוגנטלעכער גרופע. ראָלאַן איז געבליבן אַליין, רייכער מיט ערפאַרונגען און מיט אַנטוישונגען, אָבער פול מיט גלויבן, ווי פריער.

נישט געקוקט דערויף, וואָס ראָלאַן איז געווען לייִדנשאפטלעך פאַרפּונדן מיט אלע גרויסע באַוועגונגען, איז ער דאָך געבליבן אינערלעך פריי. ער גיט צושטייער זיין קראפט פאר פרצמדע אידעאלן, אָבער ער לאָזט זיך נישט בלינד פון זיי אַוועקרייסן. אלץ, וואָס ער האָט געשאפן מיט אַנדערע בשותפות, אַנטוישט אים. דאָס בשותפות-דיקע ווערט אַלעמאָל פאַרדאָרבן אַדאַנק דער נישט אויסגעהאַלטנקייט פון דער סביבה. פון דרייפוסעס פראָצעס האָט מען געמאַכט א פּאָליטישע אפערע, דאָס „טעאַטער פון המון" (Theatre de Peuple) גייט צו גרונד דורך פערזענלעכער קאָנקורענץ, ראָלאַנס דראַמען, וואָס זענען געווען באַשטימט פאַרן פאָלק, ענדיקן זיך מיט איין-און-אייִנציקן טעאַטער-אָוונט. זיין פאַמיליען-לעבן ווערט צעבראָכן — אָבער קיין שום זאך איז נישט געווען ביכולת צו צעברעכן זיין אידעאַליזם. אויב מ'קען נישט אַנווארפן דעם גייסט דער געגנווארט — פאַרלירט ער פונדעסטוועגן נישט דעם גלויבן אין גייסט גופא. זיך אַנטוישנדיק דערמאָנט זיך ראָלאַן אין די גרויסע מענטשן, וואָס האָבן פאַרביטן דעם טרויער אויף אַרבעט, באַזיגט דאָס לעבן מיט דער קונסט. ער פאַרלאָזט דאָס טעאַטער, פאַרלאָזט זיין פראָפעסאָר-אמט, טרעט-אַרויס פון דער וועלט, כדי אין בילדער צו פארמען דאָס לעבן, וואָס לאָזט זיך נישט ענדערן דורך מעשים. אַנטוישונגען זענען פאר אים בלויז ערפאַרונגען. אין משך פון צען יאָר אייִנזאַמקייט בויט ער אויף א ווערק, וואָס איז עטיש ווירקלעכער פון דער ווירקלעכקייט, א ווערק,

וואָס הָאָט אַ ממשותדיקע פּעולה אויפן גלויבן פונם גאַנצן דור: — זשאַן קריסטאָף.

שטיל צען יאָר

אויף אַ רגע איז ראָמען ראָלאַן באַקאַנט געוואָרן דעם פּאַריזער פובליקום פאַר אַ גלערנטן, מוזיקער און דראַמאַטורג, פון וועלכן מ׳קען פיל האָפן. דערנאָך איז ער אויף יאָרן לאַנג פאַרשוווּנדן געוואָרן. קיין שום שטאָט האָט נישט אַזאַ גרינטלעכע, מייסטערהאַפטע פעקייט צו פאַרגעסן, ווי פראַנקרייכס היפּשטאָט. קיינמאָל ווערט נישט דערמאנט דער נאָמען פון דעם מתבודד, אַפילו נישט אין די קרייזן פון ליטעראַטן און דיכטער, וועלכע זענען סוף-כּל-סוף מחויב צו וויסן, וואָס אַזוינס ס׳פאַרמאָגט די ליטעראַטור. מ׳האָט דערנאָך ספּעציעל איבערגעבלעטערט אַלע רעוויען, אַנטאָלאָגיעס און ליטעראַטור-געשיכטעס פון יענער צייט, אָבער אין ערגעץ האָט מען נישט געפונען אַפילו קיין זכר פון ראָלאַנען, וועלכער האָט שוין דאָמאָלס געהאַט אָנגעשריבן אַ טוץ דראַמען, זיינע ווונדערבאַרע ביאָגראַפיעס און געהאַט שוין פאַרעפנטלעכט זעקס בענדער פון „זשאַן קריסטאָף" די צייטשריפט "Cahiers de la quinzaine" איז געווען פאַר זיינע ווערק דאָס וויגז און קבר צוזאַמען. ראָלאַן איז געווען אַ פּרעמדער אין דער שטאָט, כאָטש ער האָט בעסער ווי יעדער אַנדערער, בילדערישער און אַרומנעמענדיקער געפּאַרמט איר גייסטיקע עקזיסטענץ. ער איז שוין לאַנג געווען נאָך פּערציק יאָר און נאָך נישט געווּסט, וואָס אַזוינס ס׳איז האָנאַראַר, נישט געהאַט קיין שום נאָמען, קיין שום איינפלוס, קיין שום פּאָקטישע באַלוינונג. ווי טשארלז לואי פיליפּ, ווי וועראהאַרן, ווי קלאָדעל, סיאַרע — די גרעסטע ביים סוף פון 19-טן יאָרהונדערט — אַזוי איז אויך ראָלאַן געווען נישט טעטיק, אומבאַקאַנט נישט געקוקט אויף זיין שעפּערישער הויך. זיין לעבן איז אַ לאַנגע צייט געווען דער גורל, פון וועלכן ראָלאַן האָט אַזוי פיין דערצייקט: — די טראַגעדיע פון פראַנצויזישן אידעאַליזם.

אָבער גרעסט דיפֿעראַנץ שטילקייט איז נויטיק געווען און האָט צוגעגרייט ראָמאַנען צו זיינע קאָנצענטרירטע ווערק. דער גרויסער מענטש דאַרף זיין פריער אינזאַם, איידער ער געווינט די וועלט. נאָר וויבאַלד פֿון פּובליקום, נאָר אין דער גרעניץ פֿון הערא־אישער גלייכגילטיקייט צו יעדער ערפאָלג קען א מענטש וואָגן אויף אזא האָפֿנונגסלאָזע ארבעט, ווי אין א צייט פון וואַקסנדיקן נאַציאָנאַליזם אָנצושרייבן א גיגאנטן־ווערק פון צען בענדער, וווּ דער העלד איז א דייטש. נאָר אין אָפּגעזונדערטקייט קען אזויפיל אוניווערסאַלקייט פון וויסן זיך אָנטוויקלען צו דער מדרגה פון א ווערק. נאָר די אומ־געשטערטע, פון מענטשלעכן אָטעם נישט באַרירטע שטילקייט האָט געגעבן ראָמאַנען די מעגלעכקייט רוּיק און איבערגעקוקט צו געבן דאָס ווערק אין זיין גאַנצער פולקייט.

צען יאָר צייט איז ראָמאַן גצוועז דער גרויסער „נהבא אל הכלים". אין דער פראַנצויזישער ליטעראַטור. א סוד רינגלט אים אָרום: דער סוד פון ארבעט. יאָרן לאַנג, צענדליקער יאָרן רינגלט אָרום זיין אייגזאַמע מי א טונקעלער מצב פון אומבאַקאַנטקייט. פיל ליידן איז פאַראַן אין אָט די יאָרן, פיל שווייגן און פיל ווידט־וויסן; דאָס וויסן פון א מענטש, וואָס אַליין איז ער פון אַלע אומבאַקאַנט.

יין בילד

צוויי צימערלעך, גרויסע ווי ניס־שאָקן, אין האָרץ פון פּאַריז, סאַמע אונטערן דאַך. פינף שטאָק אין דער הויך גרייכן די הילצערנע טרעפּ. אונטן דונערט שטיל, ווי א ווייטער שטורם, דער מאַנטפאַרנאַס־בולוואַר. אַמאָל גיט א ציטער אויפן טיש א גלאָז, וועט אונטן לויפט אַדורך דער שווערער „מאַטאַרבוס". אָבער די פענסטער גייען אַרויס אויף נידעריקע שכנותדיקע הייזלעך, אין אַלטן קלויסטער־גאַרטן, און אין פריילינג ווייעט אריין א ווייכער דופט פון בליונג דורך די געעפנטע פענסטער. אין דער הויד איז נישטאָ קיין שום שכן, קיין

שום באַדינונג אויסער דער באַלעבאָסטע, וואָס לאָזט נישט צו צו דעם אייגנזאַמען יונגמאַן קיין שום געסט און באַזוכער.

אין צימער — ביכער און ביכער, זיי פילן-אויס די וועגט, ליגן געדיכט אַנגעלייגט אויפן פענסטער, אויף דעם טיש און די שטולן. ס׳ליגן אַנגעוואָרפן פאַפּירן, א פאָר צייכענונגען אויף די וועגט, פאַטאָגראַפיעס פון פריינד און בעטהאָוועגס ביוסט. נאָענט ביים פענסטער — א היצערנער טיש מיט טינט-און-פעדער, צוויי שטולן, א קליינער אויוון. נישטאָ קיין שום טייערע זאַך אין דעם צימער, נישטאָ קיין שום ווייכע זאַך, וואָס זאָל גיבן חשק זיך אָפצורוען, אָדער צו פאַרברענגען גמיטלעך: א סטודענטן-בודקע, א קליינע תפיסה פון אַרבעט.

צווישן די ביכער אין צימער דרייט זיך אַרום ראָזאַן, א מידער מענטש, אַעמאָ אַנגעטון טונקל, ווי א גייסטלעכער, א שמאָער, א הויכער, א שוואַכער, דאָס פנים — בלאַסלעך און געלבלעך, ווי דאָס פנים פון א מענטש, וואָס איז זעלטן אינדרויסן. פיינע קנייטשן אונטער די שלעפּן. מ׳פילט א שאַפנדיקן מענטש, וואָס איז אסאך וואַך און שראָפט ווייניק. אַלץ איז צאַרט אין אים: דער ריינער פראָפיל, וועמענס ערנסטע ליניע ס׳קען נישט איבערגעבן קיין שום פאַטאָגראַפיע, די שמאָלע הענט, די האָר, וואָס זיבערן זיך הינטער דעם הויכן שטערן, די באָרד, וואָס הויבט זיך אָן אונטער די דינע ליפן און איז שיטער און זאַנפט, ווי א העלער שאָטן. אַלץ איז אין אים שטיל: דאָס קול, וואָס לאָזט זיך הערן נישט גערן בעת א שמועס, דער עטוואָס געבויגענער גאַנג, וואָס לאָזט דערקענען די צוגעבויגנקייט בעת דער אַרבעט, די תנועות, וואָס ווערן כסדר באַהערשט, דער פאַמעלעכדיקער טריט.

מ׳קען זיך גאָרנישט פאָרשטעלן עפּעס שטילערס, ווי ראָאַנט אַנוועזנהייט. מ׳וואָלט אפילו געקענט מיינען, אז די דאָזיקע תלמיד-חכמישע רויקייט קומט פון שוואַכקייט אָדער פון מידקייט, ווען נישט די אויגן אין דעם פנים, וואָס זענען קלאָר, קוקן פון צייט צו צייט אַקעגן זיך שאַרף, ווי א מעסער, פון הינטער די רויטלעכע לעדלעך, און פאַרטיפן זיך דערנאָך אויפסניי אין גוטקייט און געפיל. אין דער בלויקייט פון זיינע אויגן איז דאָ עפּעס אַזוינס, וואָס דערמאָנט דיך טיפקייט פון א וואַסער, וועמענס פאַרביקייט שטאַמט נאָר פון דער

ריינקייט. (און דערפאר זענען אלע ראָאַנס פאטאָגראַפיעס אוּן בילדער נישט פינקטלעך, ווייל זיי קענען נישט איבערגעבן זיינע אויגן, וווּ ס'ליגט ראָאַנס גאַנצע נשמה). דאָס גאַנצע שיינע פנים ווערט לע-בעדיק אַדאַנק ראָאַנס בליק, אקוראַט ווי דער שוואַכער קערפער ווערט באַלעבט דורך דעם געהיימניספולן פייער פון דער ארבעט.

ווער קען דאָס אויסמעסטן ראָאַנס ארבעט, די אומענדלעכע ארבעט פון אָט-דעם מענטש, וואָס זיצט אָפּ יאָרן לאַנג אין געפענ-געניש פון זיין אייגענעם קערפער, אין געפענגעניש פון דעם קליינעם צימערל! די ביכער, וועלכע ער האָט אָנגעשריבן, זענען נאָר א קליינער טייל פון זיין ארבעט. אבּר האָט ארומגענומען די ברענע-דיקע נייגעריקייט פון דעם איינזאַמען ראָאַנען: די קוקטורן פון אלע שפּראַכן, די געשיכטע, פילאָזאָפיע, דיכטונג און מוזיק פון אלע נא-ציאָנען. מיט אלע שטרעבונגען געפינט ער זיך אין פארבינדונג, וועגן אלע ענינים זענען ביי אים פארן כתבים, בריוו, נאָטיצן. ער שמועסט מיט זיך און מיט א צווייטן און בשעת מעשה לויפט די פעדער איבערן פאפיר פארויס. מיט זיין פיינער גוטער האנטשריפט, וואָס לייגט אוועק די אותיות מיט קראפט. האלט ער צו אי די אייגענע געדאַנקען און אי די פרעמדע. ער פארמאָגט אָן א שיעור מעלאָדיעס פון פארגאַנגענע צייטן געשריבן אויף שמאָלע העפטן, אויסצוגן פון צייטשריפטן, פראַגמענטן און אויך א גאַנצן אוצר פון אייגענע כתב-ידן. כסדר ברענט אין אים דער פלאַם פון דער ארבעט. זעלטן פארגינט ער זיך מער ווי פינף שעה שלאָף, זעלטן פארגינט ער זיך א שפּאַציר אין דעם נאַענטן לוקסענבורג, זעלטן קריכט ארויף א פריינט אויפן פינפטן שטאָק כדי שטיקערהייט זיך איבער-צושמועסן מיט אים.

אויך ראָאַנס רייזעס האָבן געטראָגן בלויז א כאראקטער פון פאָרשונגען און זוכענישן. אויסרופן זיך איז פאר ראָאַנען געווען טוישן איין ארבעט אויף דער אַנדערער, שרייבן בריוו אנשטאט לייענען ביכער, זיך פארנעמען מיט פילאָזאָפיע אנשטאָט מיט דיכטונג. זיין אפשליסן זיך איז אין אמתן געווען א טעטיקע געמיינזאמקייט מיט דער וועלט, און פרייע שעהן זענען פאר אים בלויז די יום-טובדיקע מינוטן אין לאַנגן טאָג, ווען ראָאַן איז געזעסן אין בין-

השמשות ביים קלאַווּיר און זיך אויסגעשמועסט מיט די גרעסטע גייסטער פון דער מוזיק. ער האָט דאָמאָלס אַראָפּגעצויגן מעלאָדיעס פון אַנדערע וועלטן אין דעם ענגן צימער, וואָס איז פאַר זיך אַליין געווען א וועלט פון שאַפנדיקן גייסט.

ד ע ר ר ו ם

1910. אַן אויטאָמאָביל לויפט-אַדורך מיט רויש דורך די „עלי-זאַבעטע פעלדער" איבעריאָגנדיק דעם אייגענעם וואָרעניש-רוף. א גע-שרייַ — און דער נישט פאַרזיכטיקער, וואָס איז גראד איבערגעגאַנגען אויף דער אַנדערער זייט, ליגט שוין אונטער די רעדער. א צע-בלוטיקטן מיט צעברָאכענע הויבט מען אויף דעם איבערגע-פאַרענעם און מ׳רַאטעוועט זאָרגעוודיק דאָס געביבענע ביסל לעבן אין אים.

קיין זאַך קען נישט אַזוי בולט מאַכן דעם סוד פון ראָמען ראָאַנס רום ווי דער געדאַנק, ווי וויניק ס׳וואָלט נאָך דאָמאָלס בא-דייטעט פאַר דער ליטעראַרישער וועלט ראָאַנס טויט. א קלייניע נא-טיר אין די צייטונגען, אַז דער מוזיק-לערער פון דער סאַרבאַנע, פראָפעסאָר ראָלאַן, איז געפאַלן א קרבן. אפשר וואָלט זיך אויך עמיץ דערמאָנט, אַז א מענטש מיט אַזא נאָמען האָט מיט פופצן יאָר צו-ריק פאַרפאַסט אַסאַך צוזאַנדיקע דראָמען און מוזיקאַלישע שריפטן. אין דעם גאַנצן דריי-מיליאָניקן פּאַריז וואָלט מען קוים געפינען א הייפעלע מענטשן, וואָס וואָלט געווּסט וועגן דעם פאַרלוירענעם דיכטער. אַזוי מיסטיש-אומבאַקאַנט איז ראָמען ראָלאַן געווען צווישן יאָר פריער, איידער ער האָט באַקומען אַן אייראָפּאישן רום; אַזוי אום-באַקאַנט איז ער געווען אין דער צייט, ווען ס׳זענען שוין געווען פאַקטיש געשאַפן די אַלע ווערק, וואָס האָבן אים געמאַכט פאַר דעם מנהיג-הדור: נעמלעך — דער טוך דראָמעס זיינע, די הערָאישע בי-אָ-גראָפיעס און די ערשטע אַכט בענדער פון „זשאַן-קריסטאָף".

וואונדערבאַר איז דער סוד פון רום, וואונדערבאַר איז זיין

אייביקע פּאַרשידנקייט. יעדע רום האָט זיין באַזונדערע פּאָרם, אומ־
אָפּהענגיק פונם מענטשן, וואָס טראָגט אים, און געהער פונדעסטוועגן
צום גורל פון דעם זעלבן מענטש. פּאַראַן א רום, א קוגער און א
נאַרישער, א גערעכטער און אן אומגערעכטער, א קורצאָטעמדיקער,
גיכער, וואָס צעשפּריצט זיך ווי א פייער־ווערק, א לאַנגזאַמער, שווע־
רער, וואָס קריכט נאָך דעם ווערק. ס׳איז אויך פּאַראַן א רום א
טייוואָלנישער, א בייזער, וואָס קומט צו־שפּעט און נערט זיך מיט
מתים.

צווישן ראָלאַנען און זיין רום איז פּאַראַן א געהיימניספולע
פּאַרהעלטעניש. פון די יונגע יאָרן אָן האָט אים פּאַרפאָלגט די גרויסע
מאַניע פון רום. שוין אין די יונגע יאָרן איז ער געווען אזוי שטאַרק
באַפֿשופט מיט די געדאַנקען וועגן יענעם אמתן רום, וואָס בּאַשטייט
פון מאַראַישער מאַכט און עטישער אויטאָריטעט, אז ער האָט שטאָלץ
און זיכער דורכגעלאָזט אַלע קליינע געלעגנהייטן פון טומל און חברותא.
ער האָט געקענט דעם סוד און די סכנה, די מענטשלעכע תּאוה צו
מאַכט, ער ווייסט, אז דורך זוכן דעם רום קען מען נאָר פאַנגען
דעם קאַלטן שאָטן פון אָט־דעם רום, נישט זיין וואַרימע ליכטיקייט.
ער איז מיט קיין איין טריט נישט אַקעגנגעגנגען דעם רום, קיינמאָל
נישט אויסגעשטרעקט נאָך אים קיין האַנט. נישט געקוקט דערויף,
וואָס ראָלאַן איז אין זיין לעבן שוין עטלעכע מאָל געשטאַנען נאָענט
פון רום, האָט ער אים אַפילו מיטן אייגענעם ווילן אָפּגעשטופט פון
זיך דורך זיין בייזן פאַמפּ, Foire sur la place, דורך וואָס ער
האָט פאַרלוירן אויף אייביק דעם חן ביי דער פרעסע. דאָס, וואָס
ראָלאַן זאָגט וועגן זשאַן־קריסטאָף, גילט פאַר ראָלאַנס אייגענע ליידן־
שאַפט: „נישט דער ערפאָלג איז געווען זיין ציל, נאָר דער גלויבן".
„וכל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו". דער רום האָט
פיינט זיך אָנצוווארפן. ער איז זיך לאַנג מישב, וויל ער וויל
נישט שטערן דעם ווערק, וויל לאַזן אין חושך דאָס קערנדל, כדי
ס׳זאָל רייף־ווערן אין געדולדקייט און ליידן. אין צוויי באַזונדערע
וועלטן וואַקסן זיי, דאָס ווערק און דער רום, ערשט שפּעטער בא־
געגענען זיי זיך. ווי קריסטאָלן האָט זיך געביל־דעט דער קליינער
עולם פון זיינע אָנהענגער — אָנגעהויבן ביי „בעטהאָווען" בּאַגלייטן

זיי אים מיט „זשאן-קריסטאָף" און אַזוי אַ גאַנץ לעבן. די געטרייע אנ-
העגער פון די "Cariers de la quinzaine" באַקומען אַלץ נייע
פריינד. אן דער הילף פון דער פּרעסע, בלויז דורך דער נישט אָנ-
זעוודיקער ווירקונג פון דער וואַקסנדיקער סימפּאַטיע מערן זיך די
אויפלאָגעס פון ראָאַנס ווערק, אין אויסאַנד ערשיינען איבערזעצונגען.
דער אויסגעצייכנטער שווייצאַרישער שריפטשטעלער פּאָאוד סייפּל
האָט סוף-כל-סוף פאַרענטלעכט די ערשטע אָרומנעמענדיקע ביאָגראַפּיע
פון ראָמען ראָלאַן. כּיל פריער איידער די צייטונגען דרוקן זיין
נאָמען איז שוין ראָמען ראָלאַן באַליבט, און דער פּריז פון דער אַקא-
דעמיע פאַר זיין פאַרענדיקט ווערק איז בלויז געווען דער טראָמייטער,
וואָס האָט צוזאַמענגענומען זיינע געטרייע אָנהענגער. מיט איין מאָל
האָט מען אָנגעהויבן ווען רעדן. כּמעט אין פופציקסטן יאָר פון
זיין לעבן. אין 1912-טן יאָר איז ער נאָך אומבאַקאַנט, אין 1914-טן
יאָר האָט ער שוין אַ וועלט-רום. מיט אַ געשריי פון איבערראַשונג
האָט דאָס דור דערקענט זיין פּירער.

ווי אין אַלע גשעפטענישן פון ראָמען ראָלאַנס לעבן, איז אויך
אין זיין רום פאַראַן אַ מיסטישער זין. דער רום איז געקומען שפּעט
צו דעם פאַרגעסענעם, וואָס איז אין די ביטערע יאָרן פון זאָרגן און
מאַטעריעלער נויט געווען אַליין. אָבער דער רום איז פונדעסטוועגן
געקומען צו דער רעכטער צייט, פאַר דער מלחמה. ווי אַ שוועדד איז
דער רום פאַר אים געוואָרן. אין דעם אָנטשיידנדיק אויגנבליק האָט
דער רום אים געשאָנקען מאַכט און אַ שטים, ער זאָל קענען רעדן
צו גאַנץ אייראָפּע; דער רום האָט אים אויפגעהויבן הויך, כּדי ער
זאָל אָנגעזען ווערן צווישן גאַנצן טומל. ר׳איז געקומען צו דער צייט,
דער רום, ווייל ר׳איז געקומען דאַמאָלס, ווען ראָמען ראָלאַן האָט
דורך זיינע ליידן און וויסן דערגרייכט צו זיין העכסטער מדרגה, צו
אייראָפּעאישער פאַראַנטוואָרטלעכקייט. און די וועלט פון שטאַרקן בא-
דאַרף מ׳זאָל איר אָנזאָגן איר אייביקע שליחות — די ברידערלעכקייט.

דער רוף אין דער צייט

אזוי ארום הויבט זיך ארויס אט דאס לעבן פון דער טונקלקייט און ווערט א תקופה: שטיל געשעט דאס, אבער אלעמאל אדאנק די שטארקסטע כוחות, לפנים זעט אויס זיין לעבן צו שטיין מן הצד, אבער אין אמתן איז ראלאנס לעבן מער פון יעדער אנדער לעבן פארבונדן מיט דעם אלעמאל מער חרובדיקן גורל פון אייראפע. אויב מ'קוקט פון אט-דעם געזיכטס-פונקט זענען אלע מניעות, די א,ע יארן פון אומבאקאנטן, אומזיסטן פארמעסטן זיך געווען נויטוועגדיק, יעדער באגעגעניש — סימבאליש. ווי א קונסט-ווערק האט דאס לעבן זיך צוזאמענגעלייגט אין א קלוגער אדנונג פון ווילן און צופאל. ס'וואלט געווען א נארישע אויפפאסונג וועגן ראלאנס גורל, ווען מ'האלט בלויז פאר א שפיל דעם פאקט, וואס דער דאזיקער אומבאקאנטער איז גראד אין יענע יארן געווארן אן עפנטלעכע מארכאלישע מאכט, וואס איז אונז אלע נויטיק געווען, ווי א פארטיידיקער.

אנגעהויבן פון יאר 1914 ווערט אויסגעלאשן ראמען ראלאנס פריוואטע עקזיסטענץ; זיין לעבן געהערט מער נישט אים, נאר דער וועלט, זיין ביאגראפיע ווערט היסטאריע און קען מער נישט אפגעזונדערט ווערן פון זיינע עפנטלעכע מעשים. פון זיין ווארשטאט האט מען דעם אינזאמען ראלאן א שליידער געטון אין דער וועלט ארײן. ער, וועלכן ס'האט ביז איצט קיינער נישט געקענט, לעבט ביי אפענע טיר און פענסטער, יעדע אפהאנדלונג זיינע, יעדער בריוו זיינער ווערט א מאניפעסט, זיין פערזענלעכע עקזיסטענץ ווערט א הערמעי-שער שפיל. פון דער שעה, ווען זיין טייערסטע אידעע, אייראפעס

עקזיסטענץ, הויבט אָן אַרויסווייזן אַ נייגונג זיך אַליין אומצוברענגען, טרעט ער אַרויס פון זיין פאַרבאַרגנקייט אין דער ליכטיקייט אַריין, ווערט אַן עלעמענט פון דער צייט, אַן אומפּערזענלעכע מאַכט, אַ קאַפּיטל אין דער געשיכטע פון אייראָפּעאישן גייסט; און אַקוראַט ווי מ׳קען נישט אָפּזונדערן טאָלסטאָיס לעבן פון זיינע אַנטאַטאָרישע מעשים, אַזוי קען מען אויך נישט אָפּזונדערן און אָפּגרענעצן צווישן דעם ווירקנדיקן מענטש ראָלאַן פון זיינע ווירקונגען. זינט דעם יאָר 1914 איז ראָמען ראָלאַן אידענטיש מיט זיין אידעע און איר קאַמף. ער איז נישט מער קיין שריפטשטעלער, דיכטער, קינסטלער, נישט מער קיין יחיד. ער איז די שטים פון אייראָפּע אין טיפסטן זין. ער איז דאָס געוויסן פון דער וועלט.

דער דראמאטישער אנהויב

„זײַן ציל איז נישט מער דער ערפֿלג.
דער ציל איז געווען דער גלויבן".
(ראָלאַן, זשאַן קריסטאָף,
דאָס פֿערטע בוך: בוגט)

דאָס וועלט און די צייט

מ׳קען נישט פֿאַרשטיין ראָמען ראָלאַנס ווערק, אויב מ׳פֿאַר-שטייט נישט די צייט, אין וועלכער דאָס ווערק איז אַנטשטאַנען. וויל ראָלאַנס לייַדנשאַפט איז אויסגעוואַקסן פון דער מידקייט, וואָס האָט באַהערשט דאָס גאַנצע לאַנד, זיין גלויבן איז געקומען פון דער אַנטוישונג, וועלכע ס׳האָט געליטן דאָס מוטלאָזע פֿאָלק. דער שאָטן פון 1870-טן יאָר איז געלעגן איבער דער יוגנט פון דעם דאָזיקן דיכטער. דער זין און די גרויסקייט פון זיין ווערק האָט טאָקע די באַדייטונג פון א גייסטיקער בריק אויסגעלייגט צווישן איין מלחמה און דער אַנדערער. פון א פֿאַרוואָלקנטן הימל און פון א פֿאַרבלוטיק-טער ערד האָט דאָס ווערק זיך אַרויסגעריסן און געגומען זיך צו א נייעם קאָמף און צו א נייעם גייסט.

פון דער טונקלקייט איז דאָס ווערק אויסגעווקסן. וויל א לאַנד, וואָס האָט פֿאַרלוירן די מלחמה, איז ווי א מענטש, וואָס האָט פֿאַר-לוירן זיין גאָט. פֿאַנאַטישער עקסטאַז האָט זיך צוזאַמענגעמישט מיט זינלאָזע פֿרשעפטקייט, א שרפה, וואָס האָט געפלאַקערט צווישן מיל-יאָנען, איז באַגראָבן געוואָרן אין אש און אָפּפאַל. ס׳איז געווען א צייט, ווען אַלע ווערטן האָבן פֿאַרלוירן זייער ווערט: די באַגייסטע-רונג האָט פֿאַרלוירן יעדער זין, דער טויט איז געוואָרן א צוועק, די מעשים, וואָס נאָך נעכטן האָבן זיי געגאָלטן פֿאַר העלדיש, זענען איצט געווען א נאַרישקייט, פון יעדער פֿאַרטרויאונג איז געוואָרן אַנטוישונג, דער גלויבן אין זיך אַליין איז געוואָרן געראַכנט פֿאַר א מין שגעון. יעדער כוח פון געמיינזאַמקייט איז פֿאַרשוווּנדן געוואָרן,

זיך יעדער שיידן אין ווערפט זי אין אויפן צווייטן. מ׳טראכט בלויז פון פארדינסט, נוצן, רווחים. אן אומענדליכע מידקייט לייגט זיך ארויף און ווערפט ארא יעדן שוואונג. ס׳איז נישט פארן עפעס אזוינס, וואס זאל אזוי מאכן א תל פון דער מארגלישער קראפט ביי דער מאסע, ווי א מפלה; קיין שום זאך שוואכט נישט אזוי אפ די גייסטיקע עקזיסטענץ פון א פאלק, ווי א מפלה.

אזוי איז פראנקרייך נאכן יאר 1870 גייסטיק-מיד, א לאנד אן א מנהיג. פראנקרייכס בעסטע דיכטער האבן נישט געקענט הצלה. די ערשטע צייט האבן זיי זיך א קויפער געטון, באטויבט ווי פון א שטארקן קאפ, דערנאך האבן זיי זיך צוזאמענגענומען און גייען ווייטער דעם אלטן וועג אין דער ליטעראטור, פארקריכן נאך ווייטער אין אפזונדערן זיך פון נאציאנאלן גורל. די פערציקיריקע האבן זיך נישט געביטן אפילו אונטערן דרוק פון דער נאציאנאלער קאטאסטראפע. זאלא, פלאבער, מאפאסאן-פראנס, מאפאסאן פארבויכן אלע כוחות כדי זיך אליין צו קענען דערהאלטן. אבער זיי קענען מער נישט הצלפן זייער פאלק. א דאנק דעם געשעענעם זענען זיי געווארן סקעפטיש, זיי האבן אליין צו ווייניק גלויבן, כדי צו געבן דעם פאלק א נייע אמונה.

די יונגע דיכטער אבער, די צוואנציקיריקע, זיי, וואס האבן אליין נישט בייגעוואוינט די גאנצע קאטאסטראפע, זיי, וואס האבן נישט געזען דעם ווירקעכן קאמף, נאר זיין גייסטיקן בית-הקברות, די פארוויסטע, צעשטערטע נשמה פון זייער פאלק, — זיי קענען נישט מאכן קיין שלום מיט דער דאזיקער מידקייט. אן אמתדיקע יוגנט קען נישט לעבן אן קיין גלויבן, קען נישט עטעמען אין דער מארגלישער פארדומפנקייט פון א האפנונגסלאזער וועלט. לעבן און שאפן איז פאר זיי דאס זעלבע, ווי וועקן פארטרויאונג, יענע מיסטיש-ברענענדיקע פארטרויאונג, וואס גליט ארויס אומצעשטערבאר פון יעדער נייער יוגנט, פון יעדער אויפשטייענדיקער גענעראציע.

פאר דער דאזיקער גענעראציע איז די מפלה א גרויס געשענישׂ, דער ברענענדיקסטער עקזיסטענץ-פראבלעם פון זייער קונסט. זייל די יוגנט פילט, אז זיי זענען גארנישט, אויב זיי קענען נישט

צוריק אויפשטעלן פראַנקרייך, וואָס איז צוריקגעקומען פון דער מלחמה מיט אָפּגעזונקטע, צעבלוטיקטע פליגל; אויב זיי קענען נישט אויס־פֿירן די מיסיע צוריקצוגעבן דעם רעזיגנירטן, סקעפטישן פּאָלק א נייעם גלויבן. זייער נאַך נישט אָפּגענוצט געפֿיל האָלט עס פֿאַר א חוב, זייער לייַדנשאַפֿט האָלט דאָס פֿאַר איר ציל. ס׳איז געוצלעך נישט קיין צופֿאַל, וואָס ביי געשלאָגענע פעלקער אַנטשטייט צווישן די בעסערע בירגער א נייער אידעאַליזם. ס׳איז נישט קיין צופֿאַל, וואָס די יוגנט פון אַזעלכע פעלקער שטעלט זיך אַוועק דאָס גאַנצע לעבן בלויז אַיין ציל: געבן זייער פּאָלק א טרייסט, אַרויסהייבן דאָס פּאָלק פון שלעכטן מצב.

ווי אַזוי אָבער קען מען טרייסטן א באַזיגט פּאָלק? ווי אַזוי אַרויסנעמען זיין נשמה פון שפּל־המצב? דער דיכטער מוז שאַפן א דיאַלעקטיק פון מפּלה, מוז געפינען פֿאַרן גייסט אַן אויסוועג פון דער מידקייט, א שגעון, אָדער גאָר א ליגנט. אויף צווייערליי אופנים טרייסטן די דאָזיקע דיכטער. אַיין טייל ווייזט אַן אויף דער צוקונפט און זאָגן פול האָס: „דאָס מאָל זענען מיר געוואָרן באַזיגט, אָבער שפּעטער וועלן מיר סוף־כל־סוף זיגן". דאָס איז דער אַרגומענט פון די נאַציאָנאַליסטן און ס׳איז נישט קיין צופֿאַל, וואָס די פירער פון אָט די נאַציאָנאַליסטן — מאַריס בּאַרע, פּאול קלאָדעל, פּעגי — זענען געווען אין ראַמען ראַאַנס עלטער. דרייסיק יאָר האָבן זיי הייס געשמידט דעם באַלידיקטן שטאָלץ פון פראַנצויזישן פּאָלק מיט ווערטער און פערזן, ביז פון דער דאָזיקער טרייסט איז געוואָרן א געווער, וואָס דערפֿרישט דעם פּראַהאַסטן שונא אין הארץ אריין. דרייסיק יאָר דורכאַנאַנד האָבן זיי וועגן קיין אַנדער זאַך נישט גערעדט, ווי וועגן דער מפּלה און וועגן דעם צוקונפטיקן נצחון. האָבן כסדר אויפגעריסן די אַלטע וואונד און נישט געלאָזט זי פֿאַרהיילן זיך, כסדר אויפגערודערט די יוגנט מיט די פאַנאַטישע דערמאַנונגען, כאָטש די יוגנט האָט געוואָלט זיך היילן. פון האַנט צו האַנט האָבן זיי דערלאַנגט דעם פּאָקל פון רעוואַנש, אַלעמאָל גרייטע אָט דעם פּאָקל אַריינצוווּרפן אין פולווער־פּאָס פון אייראָפּע.

דער אַנדערער אידעאַליזם, דערפֿאַר, דער שטיפֿער און לאַנג אומבאַקאַנטער, ראַלאַנס אידעאַליזם, זוכט אַן אַנדער גלויבן און אַן

אַנדערע טרייסט פֿאַר דער מפּלה. פֿאר די דיכטער, וואָס זענען טאָל-סטאָיס ת׳מידים, איז נישט די מאַכט קיין אַרגומענט פֿאַרן גייסט, דער אויסער־עכטער ערפֿאָלג קען נישט זיין קיין מאָס פון גייסטיקע ווערטן. ביי זיי איז נישט מנצח דער יחיד דערמיט, וואָס זיינע גע-נערַלן נעמען איין אַפּילו הונדערט פּראָווינצן, ער ווערט אויך נישט באַזיגט דאַמאָלס, ווען די אַרמיע זאָל אַפּילו פֿאַרלירן טויזנט האָר-מאַטן: דעט יחיד איז נאָר דאַמאָלס א זיגער, ווען ער איז פריי פון יעדער שגיון און אומגערעכטיקייט, וואָס ס׳טוט אָפּ זיין פּאָלק. כסדר האָבן די דאָזיקע איינזאַמע דיכטער זיך אָנגעשטרענגט צו ווירקן אויף פּראָנקרייך, אַז זי זאָל, וואָס אמת, נישט פֿאַרגעסן אין דער מפּלה, אָבער זי, די מפּלה, זאָל פֿאַרשטאַנען ווערן ווי א מאָראַליש געשעענישׂ, מ׳זאָל דערקענען איר גייסטיקן ווערט, די גייסטיקע זריעה, וואָס איז געוואַקסן אויף דעם בלוטיקן מלחמה-פֿעלד. „זאָל זיין גע-בענטשט די מפּלה״ — רופט אויס אָליוויער אין „זשאַן קריסטאָף״. דער וואָרטפֿירער פון דער פּראַנצויזישער יוגנט, אָליוויער, זאָגט צו זיין דייטשן פּרייַנד: „זאָל זיין געבענטשט דער חורבן. מיר וועלן אים נישט פֿאַרליקענען, מיר זענען זיינע קינדער. אין דער מפּלה, מיין ליבער קריסטאָף, האָט איר אונז ווידער צוזאַמענגעשמידט. דאָס גוטע, וואָס איר (דייטשן) האָט אונז נישט ווילנדיק געגעבן, איז גרעסער פון דעם שלעכטן. איר האָט צעצונדן אונזער אידעאַליזם, אויפּסניי באַלעבט דעם פּלאָם פון אונזער וויסנשאַפט און פון אונזער גלויבן. אייך זענען מיר שולדיק דעם ווידערוואוקס פון אונזער ראַסע-געוויסן. שטעל דיר פֿאָר די קליינע פּראַנצויזלעך, וואָס ווערן גענוירן אין טרויעריקע שטיבן, אין שאָטן פון דער מפּלה. זיי ווערן ערנערט מיט טריבע געדאַנקען, ווערן ערציגן פֿאַר א בלוטיקער, אומפֿאַרמיידלע-כער און אפשר נישט נוצלעכער נקמה. ווייל דאָס ערשטע, וואָס קומט צו זייער באַוואוסטזיין קליינערהייט איז דאָס: אַז ס׳איז נישטאָ קיין גערעכטיקייט אויף דער וועלט, די קראַפט צעמאָלט די גערעכטיקייט. אַזעלכע גדאַנקען איז אָדער זיי ווערפן אַראָפּ די קינדישע נשמה צו דער ערד אויף אייביק, אָדער רייסן די נשמה צו גרויסקייט״. ווייטער זאָגט אָליוויער: „די מפּלה ברענגט אַן ענדערונג ביי די אויסדרוויילטע פון א פּאָלק. זי זונדערט אָפּ דאָס ריינע אוז שטאַרקע, מאַכט זיי ריינער

און שטאַרקער ווי זיי זענען געווען פריער. דערפאַר אָבער פירט זי די איבריקע גיכער צום אונטערגאַנג. אַזוי אַרום שיידט זי אָפּ די גרויסע מאַסן פון פאָלק פון די אויסדערווילטע, וואָס גייען וויטער זייער וועג".

אין דעם דאָזיקן אָפּקלינג, וואָס מאַכט שלום צווישן דער וועלט און פראַנקרייך, האָט ראָלאַן געזען דעם צוקונפטיקן חוב פון זיין פאָלק, און זיינע לעצטע דרייסיק יאָר אַרבעט זענען נישט מער ווי אַן אייניקער פרווו צו פאַרמיידן אַ נייע מלחמה כדי ס'זאָל ווידער נישט באַנייט ווערן דער פּירוד, וואָס אַנטשטייט צוליב נצחון און מפלה. קיין שום פאָלק דאַרף נישט, לויט ראָלאַנען, זיגן דורך גע־וואַלד, נאָר אַלע צוזאַמען – דורך אחדות און דורך דער אידעע פון ברידערלעכקייט פאַר אייראָפּע.

פון דעם זעלבן מקור, פון דער מפלה הייסט עס, האָט דאָס פראַנצויזישע פאָלק באַקומען צוויי פאַרשידענע שטראָמען פון אידע־אַליזם. אַרום דער נשמה פון נייען דור האָט זיך אָפּגעשפילט א נישט־אַנזעעוודיקער קאַמף דורך דער הילף פון בוך און וואָרט. די ווירקלעכקייט האָט געגעבן נערעכט מאָריס באַרעס אידעען. דאָס יאָר 1914 האָט מנצח געווען ראָלאַנס אידעען. די מפלה פון פראַנקרייך איז, הייסט עס, נישט בלויז געווען פאַר ראָלאַנען א יוגנט־געשעעניש, נאָר אויך א טראַגעדיע אין די מענטשע יאָרן. אָבער ער האָט שוין געהאַט דעם כוח צו שאַפן זיינע שטאַרקסטע ווערק פון מפלות, פון רעזיגנאַציע – נייע דערהויבונגען, פון אַנטוישונגען–א ליידנשאַפטלעכן גלויבן.

דער ווילן צו גרויסקייט

ער האָט פרי שוין געוווסט זיין אויפגאַבע. דער העלד פון אייניעם פון זיינע ערשטע ווערק, דער זשיראַנדיסט הוגאָ, זאָגט אַרויס אין „נצחון פון שכל" ראָלאַנס גליענדיקן גלויבן מיט דעם באַגייסטערטן

אויסרוף „אונזער ערשטער חוב איז צו זיין גרויס און צו פארטיי־דיקן די גרויסקייט אויף דער ערד."

דער דאזיקער וויכן צו גרויסקייט איז בסוד פארגן אין אלע. דער חילוק צווישן ראמען ראלאן (דער דאמאלסדיקער אנפאנגער און איצט קעמפער אין משך פון דרייסיק יאר) און די אנדערע באשטייט דערין, וואס ראלאן האט קיינמאל נישט געשאפט אין דער קונסט עפעס דעטאלס, ליטעראריש, אדער צופעליקס. אלעמאל איז זיין אנשטרענ־גונג געווען געווענדעט אויף דער העכסטער מאראלישער מאס, אלע־מאל האט ער געהאט צו טון מיט אייביקע פארמען, אלעמאל האט ער געווענדעט זיין בליק צום מאנומענטאלן. זיין ציל איז געווען די פרעסקא, דאס כלל־בילד, די עפישע רחבות. די גרעסטע מענטשן זענען געווען פאר אים א ביישפיל, די גרעסטע העלדן פון יארהונ־דערט, נישט די ליטעראריש חברים. ער האט מיט אלע כוחות ארויסגעריסן זיין בליק פון פאריז, פון היינטצייטיקע באווענונגען; זיין אינציקער לערער פון דער קעגנווארט איז געווען טאלסטאי, וואס האט געשאפן, ווי יענע גרויסע, פון וועלכע ראלאן האט גע־נומען א ביישפיל. שעקספירס קעניג־דראמען, טאלסטאיס „קריג און פרידן", געטהעס אוניווערסאליטעט, באלזאקס פולקייט, וואגנערס פיי־ערדיקער קונסט־ווילן — צו דער דאזיקער הערארישער וועלט האט זיך געפילט זיין שאפנדיקע בענקשאפט נענטער—אין סתירה דער גאנ־צער עניות זיינער — ווי צו די באמיונגען פון זיינע חברים, וואס האבן געהאט אין זינען בלויז דעם ערפאלג.

ראלאן האט אויסגעפארשט דאס לעבן זייערס, כדי צו שפאן מוט פון זייער מוט, ער שטודירט זייערע ווערק, כדי ער זאל אויך זיינע אייגענע ווערק אין דער אייגענער מאס קענען דערהויבן איבער דעם אלטעגלעכן, דעם רעלאטיוון. זיין פאנאטיזם צום אבסאלוטן איז כמעט געווארן פאר אים א רעליגיע. ער האט כסדר געטראכט ווען די אומדערגרייכבארע, ווען די מעטאפארן, וואס זענען אראפגעפאלן צו אונז פון דער אייביקייט, כאטש ראלאן האט זיך צו זיי נישט פארגליכן. ער האט געחלומט פון סיקסטינא, פון סימפאניעס, פון די קעניג־דראמעס, פון „קריג און פרידן", נישט פון א נייער „מאדאם באווארי", אדער פון מאפאסאנס נאוועלן. זיין אסתדיקע וועלט איז גע־

וועָן די צייטלאָזע, די שטערן, צו וועלכע זיין שאָפנדיקער ווילן האָט זיך גערישן מיט ענינוות און ליידנשאפט צוזאמען. נאָר וויקטאָ הוגאָ אין באלזאָך פון די לעצטע פראנצויזיז האָבן געהאט אזא הייליקן דורשט צום מאנומענטאלן: ביי די דייטשן איז דער לעצטער געווען רישארד וואגנער, ביי די ענגלענדער — בייראָן.

אזא ווינקן צום אויסערגעווענליכן קען נישט פארווירקלעכט ווערן בלויז דורך באגאבטקייט און פלייסיקייט. ס׳מוז זיך אלעמאל געפינען אזא מאראלישער כוח, וואס זאל דינען פאר א הויב-קראפט, כדי אויפצוהויבן צו זיך א גייסטיקע וועלט. און באמת, ראָלאנס מאראלישע קראפט האָט נישט קיין פארגלייך אין דער נייער ליטעראטור מיט איר געוואגטקייט. דאס, וואס ס׳איז קלאָר געווארן ביי ראָלאנען אדאנק זיין שטענונג צו דער מלחמה, אָט דער גאנצער איינזאמער הערואיזם זיינער זיך צו קענען אקעגנשטעלן מיט א אידעע אקעגן א גאנצער צפאָלע, — דאס האָט דער נעענטערער מענטש זיינער געקענט אנען א פערטל יארהונדערט פריער אדאנק ראלאנס אנאנימע, נישט אנזעעודיקע מצשים. ס׳ווערט נישט פוצלינג קיין העלד פון א פצמצעכער, רויקער נאטור. ווי יעדער גייסטיקע קראפט, מוז אויך די מדה פון מוטיקייט פריער פארהארטעוועט ווערן אין נסיונות. פאר דעם גאנצן נייצן דור איז ראָלאן פון לאנג שוין געווען דער מוטיקסטער אדאנק זיינע באמיונגען צו גרויסקייט. ער האָט נישט געחלומט, ווי שילער, פון אילידן און פענטאגיען: ער האָט זיי אויך געשאפן אין אינזאמקייט, מיט דער דרייסטקייט פון צמאיקע יארהונדערטס, נישט געקוקט אויף דער אסטיקייט פון דער איצטיקער צייט. קיין שום טעאטער האָט נאָך נישט געהאט געשפילט זיינס א דראמע, קיין שום פארלעגער האָט נאָך נישט געדרוקט זיינע ביכער. פונדעסטוועגן האָט ער אָנגעהויבן א גאנצן ציקל פון דראמען, מיט א פארנעם, ווי שעקספירס טראגעדיעס. ער האָט נאָך נישט קיין פובליקום, קיין נאמען און נעמט זיך צו א ריזן-ווערק, צו א צענבענליקער לעבנס-עשיכטע, און נישט געקוקט אויף דער נאציאנאליסטישער עפאָכע נעמט ער זיך א דייטש פאר א העלד. ער האָט פארואוס זיך אפגעהאקט דעם וועג צום טעאטער א דאנק זיין מאניפעסט „דאס טעאטער פון המון", וואו צר באשולדיקט די טעאטערן

אין באַנאַליטעט און סוחרישקייט. ער צעקריגט זיך מיט דער קריטיק באַוואוסטזיניק אין זיין בראָשור "Foire sur la place" וואו ער באַ־פאַלט דעם יריד פון פראַנצויזישן זשורנאַליזם און קונסט־מאַכערײַ מיט א שארפקייט, אויף וועלכער ס׳האָט קיינער נישט געוואגט (א חוץ באַלזאַקן אין זיינע „פאַרלוירענע האָפענונגען") אין גאַנץ פראַנקרײַך. נישט זייענדיק געזיכערט מיט זיין אויסערעכטער עקזיסטענץ, אָן רייכע חברים, אָן א צייטונג, אָן א פאַרלעגער און אָן א טעאַטער וויל ער פונדעסטוועגן רעפאָרמירן דעם גייסט פון דער צייט בלויז דורך דעם ווילן און מעשים. אָנשטאָט צו שאַפן פאַר נאָענטע צילן, שאַפט ער פאַר דער צוקונפט מיט יענעם רעליגיעזן כוח פון גלויבן אין גרויסן, ווי ס׳האָבן געבויט די בוימייסטער פון מיטלאַלטער זייערע קאַטעד־ראַלעס אין נישטיקע שטעט בלויז פאַר גאָטס כבוד וועגן, נישט רע־כענענדיק צי זיי וועלן דערלעבן ביזן סוף. דער דאָזיקער מוט, וואָס שטאַמט און צית יניקה פון ראַאַנס רעליגיעזער נאַטור, איז געווען זיין איינציקער העלפער. ווילהעלם פאָן אָראַניענס וועטער, וועלכע ראַאַן האָט אגב געשטעלט ווי א מאָטאָ צו אייגעם פון זיינע ערשטע ביכער (ערט) „איך דאַרף נישט קיין לויב, כדי צו האָפן און נישט קיין ערפאָלג, כדי צו קצנען וואַרטן" — דאָס דאָזיקע וואָרט וואָלט געקענט זיין דער אמתדיקער דעוויז פון ראַאַנס לעבן.

די שאַפונגסקרייזן

דער ווילן צו גרויסקייט האָט נישט ווילנדיק זיך אויסגעדרוקט אין פאָרמען: קיינמאָל אָדער כמעט קיינמאָל האָט ראַאַן נישט געפרוווט אין זיינע ווערק זיך צו פאַרנעמען מיט עפעס פרטים׳דיקס, איזא־לירטס, באַזונדערס, קיינמאָל האָט ער זיך נישט פארנומען מיט קיין עפיזאָדן — מעגן זיי זיין פון געפיל צי פון דער געשיכטע. זיין שע־פערישע פאַנטאַזיע איז נאָר אָנגעריבן געוואָרן פון עלעמענטאַרע ערשיינונגען, פון די גלויבנס־שטראָמען א דאנק ווצלכע א אידעע בינדט צונויף מיט א מיסטישער קראַפט מיליאָנען יחידים, אַדאַנק

וועלכע אַ לאַנד, אַ צייט, אַ דור, וועלן אָנגעצינדן ווי פון אַ שרפה. זיין דיכטערישן פלאַם האָט ער אָנגעצונדן אין די גרויסע פאַנאָלן פון דער מענטשהייט – מען עס זיין ענין־אָלע נאָטורן, אָדער גע־ניאָלע עפאָכעס, בעטהאָווען אָדער דער רענעסאַנס, טאָלסטאָי אָדער די רע־וואָלוציע, מיקל־אַנדזשעלאָ אָדער די קריין־צוגן. כדי אָבער קינסטלע־ריש גובר צו זיין אַזעלכע ווייט פאַנאַנדערגעשפרייטע, טיף־אין־דעמא־נישן־אַריינגעוואָרצלטע און פונדעסטוועגן גאַנצע־תקופות־אַרומנעמענדיקע פענאָמענען – דאַרף מען האָבן מער ווי יוגנטלעכע זריזות און קורצ־אָטעמדיקע גימנאַזיע־התלהבות. כדי אַזאַ מין גייסטיקער מצב זאָל באמת באַקומען אַ פרצוף דאַרף מען האָבן דערצו בריטע פאָרמען; באַגייסטערטע קולטור־געשיכטע און העראָישע עפּאָכעס לאָזן זיך נישט צייכענען סקיצנהאַפט. זיי פאָדערן מ׳זאָל זיי זארגעוודיק מאָלן און קודם־כל איז נויטיק – מאָנומענטאַלע ארכיטעקטור. בריטע שטחים פאַר דער פולקייט פון די ערשיינונגען און אויך הויכע טור־מען, מ׳זאָל קענען פון זיי קוקן גייסטיק ווייט.

דאַדורך פארבריכט ראָלאַן אין אַלע זיינע ווערק אַזויפיל רוים. ווייך ער ווייל פאַר יעדער צייט (ווי פאַר יעדן איינציקן) געהערט זיין, ער וויל נישט געבן קיין פרט, קיין צופעליקן אויסשניט פון דעם געשעענישׂ, נאָר דעם גאַנצן קרייז. נישט קיין עפיזאָדן פון דער רעוואָלוציע, נאָר די גאַנצע פראַנצויזישע רעוואָלוציע, נישט קיין לעבנס־געשיכטע פון א מאָדערנעם מוזיקער זשאן קריסטאָף קראַפט, נאָר די געשיכטע פון אונזער איראָפּאַאישער ענערגיע. ער וויל נישט בלויז געבן די צענטראַלע קראַפט פון דער עפּאָכע, נאָר אויך אירע הונדערטפאַכיקע געגן־כוחות, נישט בלויז דעם שטויס, נאָר אויך דעם ווידערשטאַנד. און ער וויל אַקעגן יעדן איינעם זיין געהערט. די בריטקייט איז פאַר ראָלאַנען מער א מאָראַלישער הכרח, ווי א קינסטלערישער: כדי צו זיין געהערט אין דער לוידנשאַפט, כדי צו לאָזן יעדער אידע זיך אויסרעדן אין זיין ווערק, מוז ער שרייבן ווערק מיט אַ כאַר פון פיל קולות. כדי פאַרצושטעלן די רעוואָלוציע אין אַלע אירע פאַרמען, איר אויפשטייגן, כאַטישקייט, פאָליטיזירונג, ירידה און נפּלה פלאַנט ער אַ ציקל פון צען דראַמעס; כמעט די זעלבע צאָל דראַמעס פלאַנט ער – כדי כּארצושטעלן דעם רענעסאַנס;

זשאַן קריסטאָף האַלט דריי טויזנט זייטן. וויל פֿאַר אים, דעם געַ-
רעכטן, איז אַזוי וויכטיק צוליבן אמת דער צווישנפֿאָרם, דער שפּיל,
ווי דער מאַרקאַנטער טיפּ. ער קען די סכנה פון טיפּיזירן. וואָס
וואָלט געווען פֿאַר אונז זשאַן-קריסטאָף, ווען ער וואָלט געהאַט אַלס
נעבנפֿיגור בלויז אָליווייערן? ווען די נעבנפיגורן וואָלטן נישט אין אַן
אַ שיעור וואַריאַנטן, גוטע צי שלעכטע, גרופּירט געוואָרן אַרום די
סימבאָלישע, דאָמינאַנטע פיגורן? דער אמתדיק אָביעקטיוואַר שופט
מוז זיך באַנוצן מיט אַסך עדות, פֿדי אַרויסצוגעבן אַ גערעכטן
משפט; ער מוז האָבן די גאַנצע פּוליציי פון געשעענישן. דערפֿאַר—
און נאָר מחמת דעם דאָזיקן מאַלישן געפיל צו זיין גערעכט אַקעגן
דעם גרויסן — האָט ראָמאַן געדאַרפט די בריטע פּאַרמען, און ס׳איז
זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַז דער קרייז, וואָס שליסט אַלץ איין, איז
דער ציקל-פּאַרם, וואָס גיט זיין שאַפן די ריכטיקע צורה. יעדער
אייניציק ווערק אין אָט די ציקלען (מצג עס אויסזען באַוונדער אָפּ-
געשלאָסן), איז פונדעסטוועגן בלויז דער שטראָל, וואָס באַקומט זיין
טיפֿסטן זין נאָר אויף וויפל ער באַציט זיך צום מיטלפּונקט — צום
מאָרא׳ישן שווערפּונקט פון גערעכטיקייט, וואָס איז דער צענטער פֿאַר
אַלע אידעען, מעשים און ווערטער. דער קרייז, דער ציקל, וואָס
שליסט איין אין זיך די סאַמע פולקייט, בינדט צונויף האַרמאָניש די
סתירות און איז ווי אַ סימבאָל פון דער גערעכטיקייט אין פולן
זין — איז פֿאַר דעם אייביקן מוזיקער ראָלאַן די באַליבטסטע און
כּמעט אייניציקע פּאָרם. אין משך פון דרייסיק יאָר האָט ראָלאַן גע-
שאפן פינף אַזעלכע קרייזן. נישט שטענדיק האָט ער פֿאַרענדיקט
אינגאַנצן די דאָזיקע צו-ווייט גייענדיקע קרייזן. דער ערשטער שא-
פונגס-קרייז, דער ציקל פון דראַמען, וואָס האָבן געזאָלט אין גייסט
פון שעקספּירן פֿאַרשטעלן דעם רענעסאַנס אַלס עפּעס גאַנצעס, בערך
לויט גאָבינאָ אופן, — אָט די דאָזיקע אייניצלנע דראַמען האָט ראָלאַן
אַליין אָפּגעוואָרפן און ערקלערט זיי פֿאַר נישט פֿאַרטיקע. דער צוויי-
טער ציקל איז „די טראַגעדיע פון גלויבן", דער דריטער: „דאָס
טעאַטער פון דער רעוואָלוציע" — ביידע נישט פֿאַרענדיקט. אָבער
שוין דאָ זענען די פּראַגמענטן, ווי געגאָסן פון בראָנז. דער פערטער
ציקל, „די אילוסטראַציע פון דעם מענטשלעכן לעבן" האָט געזאָלט

זיין א ציקל ביאָגראַפיען, א מין הקפה אַרום דעם אומגעזעענעם באָט, נאָר, אויך דערפון זענען געבליבן נאָר שטיקער. ערשט די צען בענדער פון זשאַן-קריסטאָף נעמען איינאַנצן אַרום דאָס ראָד פון דער געשיכטע פון פאַראיינקן אין א אויסגעחלומטער האַרמאָניע גרויס-קייט און געראַטקייט.

איבער די דאָזיקע פינף שאָפונגס-קרייזן שוועבט אומגעזעצן נאָך אַן אַנדערער, וועמענס אָנהויב און סוף, מקור און צוריקקער וועלן ווערן באַקאַנט ערשט שפעטער: עס איז א פיזזייטיקע עקזיס-טענץ, וואָס בילדעט זיך אויס האַרמאָניש און הויבט זיך אויף צו דער מדרגה פון א הויכן, אוניווערסאַלן לעבנס-קרייז אויף געטהעס אופן, ווו לעבן און דיכטונג, וואָרט און בריוו, דבורים און מעשים זענען קונסט. אָבער דער דאָזיקער קרייז האַלט נאָך גלייענדיק און וויבריירנדיק אין פאַרמען זיך און אויסשייַן זיך; מיר פילן נאָך זיין לעבנסוואַרימקייט און זיין וויכטונג אויף אונזער ערדישער וועלט.

דער אומבאַקאַנטער ציקל דראַמען
(1890 — 1895)

דער צוואַנציק-יעריקער ראָלאַן — דאָס ערשט מאָל פריי פון די סעמינאַר-מויערן אין פּאַריז, באַגייסטערט פון געניאַלע מוזיק און פון שעקספּירס דראַמאַטיק — פילט אין איטאַליען דאָס ערשטע מאָל די וועלט ווי עפעס פרייס, ווי לעבעדיקע מאַטעריע, וואָס זוכט ערשט דעם, וואָס זאָל זי אויספאָרמען. פון דאָקומענטן, סכעמען האָט ער געלערנט געשיכטע: איצט קוקט אים אָן די געשיכטע מיט לעבעדיקע אויגן, שיינט צו אים אַראָפּ פון סטאַטוען און בילדער. ווי אין טע-אַטער אויף דער סצענע — רוקן צונויף די איטאַליענישע שטעט פאַר-שידענע יאָרהונדערטער פאַר דעם לייַדנשאַפטלעכן אויג. ס'פעלט זיי נאָר דאָס וואָרט, כדי געשיכטע, דיכטונג און פאַרגאַנגענהייט זאָלן בילדן אַיין טראַגעדיע. ווי מיט א הייליקער שפרות האָבן אים בא-

הויכט אָט די עוישטע שׂהן. ווי אַ דיכטער, נישט ווי אַ היסטאָרי-
קער, פילט ער דאָס הייליקע רוים, די איבּיקע פלאָרענץ.

דאָ איז — אַזוי פילט זיין יונגע באַגייסטערונג — די גרויסקייט,
נאָך וועלכער ער האָט געבּענקט, אָדער דאָ איז די גרויסקייט געווען
אין די צייטן פון רענעסאַנס; דאָ זענען אויסגעוואַקסן קירכטס צווישן
בלוטיקע שלאַכטן; דאָ באַצירן מיקל-אַנדזשעלאָ, ראַפאַעל די וועניט
פון וואַטיקאַן, וואו די פּויבסטן זענען נישט געווען וויניקער היציק
פון די מייסטערס; דאָ איז אויפגעשטאַנען תחית-המתים צוזאַמען
מיט די אַנטיקע סטאַטוען — אויך דער הערַאישער גייסט פון גריכנ-
טום און געוואָרן דער גייסט פון נייַען אייראָפּע. דער וויַן האָט
אַרויסגערופן מיט געוואַלד פאַר דעם בּליק די איבערמענטשלעכע,
נישט געצוימטע געשטאַלטן. און פלוצלינג האָט וויידער אויפגעוואַכט
אין ראָלאַנען זיין אַלטער יוגנט-פריינט, שעקספיר. אַ רייַע פאַרשטע-
לונגען פון ערנעסטאָ ראַסטי האָבן דאָס ערשטע מאָל געוויזן ראָלאַנען
שעקספירן אויף דער בינע און אויך שעקספירס דראַמאַטישע מעכ-
טיקייט. אין דעם ענגן בוידעם-שטיבל אין קלאַמעי האָט ראָלאַנען
געצויגן צו פאַנטאַסטישע, מילדע פרויען-געשטאַלטן, איצט האָט אים
פאַרכאַפט די דעמאָנישע וויַלדקייט פון די שטאַרקע נאַטורן, דער
דורכבּויערנדיקער אמת פון מענטשן-דערקענונג, דער שטורמישער טומל
פון דער נשמה. ער לעבט איבער שעקספירן אַזוי ניי, אַזוי אינער-
לעך (אין פראַנקרייך קען מען שעקספירן אַביסל פון טעאַטער און
זייער וויניק דורך די פראַזע-איבערזעצונגען), ווי מיט הונדערט יאָר
פריער געטהע, וואָס האָט כּמעט אין ראָלאַנס עלטער אַ פאַרשיכורטער
אָנגעשריבן זיין הימן צו שעקספירן. די דאָזיקע באַגייסטערונג בּיי
ראָלאַנען האָט זיך שטורמיש פאַרוואַנדלט אין דראַנג צו געשטאַל-
טונג: אין איין אָטעם האָט דער באַפרייטער ראָלאַן אָנגעשריבן אַ
רייַע דראַמען איבער דער קלאַסישער פאַרגאַנגענהייט, פֿר שרייבט, וויַ
ס׳האָבן אַמאָל געשריבן די דייטשן פון שטורם און דראַנג זייערע
גענייאַלע קאָנצעפּציעס.

דאָס איז אַ גאַנצע רייַ דראַמען, וועלכע דער באַגייסטערטער
ראָלאַן האָט דאַמאָלס פון זיך אַרויסגעגאָסן וואולקאַניש, ערשט שפּע-
טער, אַדאַנק דעם וויידערשטאַנד פון דער צייט און אַדאַנק דער

אייגענער קריטיק, זענען די דאָזיקע שאָפונגען נישט פאַרשפּרייטערט געוואָרן. „אָרסינאָ" (געשריבן אין 1890 אין רוים) איז געווען די ערשטע דראַמע, באַלד נאָכדעם האָט ער אָנגעשריבן אין סיציליען „Empedocles" נישט זייענדיק דערביי באַאיינפלוסט פון דעם גראַנדיזען ווערק פון העלדערלין, ווען ווילכן ראָלאַן איז געוואָר געוואָרן פון מאלווידא פאָן מייזענבוג. שפּעטער האָט ער אָנגעשריבן „Gli Baglioni" (ביידע אין יאָר 1891). דאָס צוריקקומען קיין פּאריז האָט נישט איבערגעבראַכן זיין ארבעט. דער אָנגעצונדענער דראַמאַטישער פלאַם האָט ווייטער געברענט אין זיינע ווערק Caligula און Niobe (1882). פון זיין רייזע קיין איטאַליען נאָך דער חתונה האָט ער צוריקגעברענגט א נייע רענעסאַנס-דראַמע Le Siége de Mantoue. די דאָזיקע דראַמע אַנערקענט ראָלאַן ביזן היינטיקן טאָג פאַר רייף, אָבער אויך א סודותדיקן אופן איז אים פאַרלוירן געוואָרן דער כּתב-יד ביי א משוגהדיקן צופאַל. דערנאָך ווייזט ער אַרויס א נייגונג צו היימישע שטאָפן. ער שאַפט: „די טראַגעדיע פון גלויבן", „סען לואי", „זשאַן דע פּיערן" (1894) די אַלע זאַכן זענען נישט ערשינען. שפּעטער אין 1895 האָט ער אָנגעשריבן „ערט" מיט וועלכער ער איז דאָס ערשטע מאָל אַרויס אויף דער בינע. גיך דערנאָך האָט ער געשאַפן די פיר אויפגעפירטע דראַמעס: Thëatre de la Rèwolution (1896—1902) Montespan (1900) Les trois Amoureuses (1900)

נאָך איידער ער איז צוגעגאַנגען צו זיינע באַקאַנטע ווערק האָט ער שוין, הייסט עס, געהאַט הינטער זיך כּמעט א אָנאָנימע ארבעט פון צוועלף דראַמען, וואָס האָבן בכּמות פאַרנומען אַזויפיל, וויפל די גאַנצע דראַמאַטישע פּראָדוקציע פון א שיקער, קלייסט, אָדער העבעל. פון די דאָזיקע דראַמען האָבן גאַנצע אַכט קיינמאָל נישט געזען די ליכטיקע שיין, נישט אויפגעפירט געוואָרן און נישט געדרוקט געוואָרן. בלויז מאלווידא פאָן מייזענבוג, די פאַרטרויטע און היימישע, רעדט עפּעטלעך (אין איר בוך „דער לעבנס-אָוונט פון א אידעאַליסטין") וועגן דעם קינסטלערישן ווערט פון דידאָזיקע ווערק. אויסער דעם האָט מען קיין וואָרט נישט גערעדט וועגן זיי אויף דער לעבעדיקער וועלט.

בלויז אַן איינציקע פון די דאָזיקע דראַמען איז איינמאָל ge-

לעזן געווארן דורך דעם גרעסטן אקטיאר פון פראנקרייך, אבער די זכרונות וועגן דעם זענען אנגעווייטיקטע. די מעשה איז געווען אזוי. גאבריעל מאנאד, ראלאנס ן אמאליקער לערער און איצט א פריינד, האט (לויט דער עצה פון מאלווידא פאן מייזענבוג) איבערגעגעבן דריי ראלאנס דראמען דעם גרויסן מונע סילי, וועלכער האט זיך שטארק אנטציקט מיט די דאזיקע זאכן. ער האט זיי פארגעלייגט דער „פראנצויזישער קאמעדיע" און האט אין לייצן-קאמיטעט שטארק געקעמפט לטובת דעם אומבאקאנטן, וועמענט באדייטונג ער, דער קאמעדיאנט, האט געפילט מער פון די ליטעראטן. נישט געקוקט דערויף האט מען אומברחמנות'דיק אפגעווארפן סיי „ארסינא" סיי Baglioni נאך איידער מ'האט זיי געלייענט. בלויז Niobe האט מען פארגעלייענט אין לייצן-קאמיטעט. די דאזיקע שעה איז געווען א וויכטיקער מאמענט פאר ראקאנען: דאס ערשטע מאל אין לעבן איז ער געווען נאענט פון רום. מוג סילי האט אלין פארגעלייענט אויף א מייסטערישן אופן דאס ווערק פון דעם אומבאקאנטן. ראלאן האט געמוזט דערביי זיין. צווישן שעה און דערנאך צוויי מינוט האבן דעצידירט איבער זיין גורל. אבער דער גורל האט, אפנים, נאך נישט געווארט, אז זיין נאמען זאל באקאנט ווערן אין דער וועלט. מ'האט אפגעווארפן דאס ווערק און ס'איז געבליבן אומבאקאנט. מ'האט עס אפילו נישט געדרוקט קיינמאל. ראלאן האט פונדעסטוועגן נישט פארלוירן דעם מוט און האט אין נאענטסטן צענדליק יאר אנגעשריבן א גאנצן טוץ נייע דראמען, אבער אויך קיין איין דראמע פון די דאזיקע איז קיינמאל נישט געשפילט געווארן אויף דער נאציאנאל-בינע, כאטש ראלאן האט שוין געהאט צו איר א שטיקל צוטריט.

פון די דאזיקע ערשטע ווערק וויסן מיר נאר די נעמען, אבער נישט זייער ווערט. אבער מיר פילן פון ראלאנס שפעטערדיקע דראמען, אז אין יענע פריערדיקע ארבעטן זיינע האט אויפגעפאקערט די ערשטע שרפה, אין זיי האט זיך אויסגעברענט דער היציקסטער פלאם. אויב אין ראלאנס ערשטע געדרוקטע דראמען איז פארן אזויפיל רייפקייט און געבונדנקייט — שטאמט עס פון די דאזיקע, וועלכע זענען געגאנגען פאר א קרבן נישט-געבוירענע. די באקאנטע דראמען האבן צו פארדאנקען זייער ארדנונג דעם הערראישן פאנאטיזם פון

די נישט באַקאַנט-גצוואָרענע. יעדער אמתע שאַפונג קומט אַרויס פון דעם טונקע׳ן קאַמער, וואו ס׳ליגן די פאַרוואָרפענע שאַפונגען, ראָמען ראָלאַנס ווערק האָט געדאַרפן האָבן מער פון אַלע–פאַרוואָרפענע שאַפונגען, כדי אַרויסצוואַקסן פון זיי.

טראַגעדיע פון גלויבן

(סט. לואי, ערט, 1895 – 1898)

אין 1913 האָט ראָמען ראָלאַן נאָך צוואָנציק יאָר אויפסנייי אַרויס-געגעבן זיינע פאַרגעסענע דראַמעס פון די יוגנט-יאָרן אונטער דעם סיטול: Les Tragedies de la Foi. אין דער הקדמה רעדט ראָלאַן וועגן דער טראַגישער חשכות פון דער צייט, אין וועלכער זיי זענען פרשינען. „מיר זענען געווען דאַמאָלס" – זאָגט ראָלאַן, „אַסאַך וויי-טער פון ציל און אַסאַך מער אייגזאַם". זיי זענען געווען: „שווערערע, אָבער נישט וויניקער גלויבנדיקע ברידער פון זשאַן קריסטאָף און אליוויע׳". ס׳איז זיי שווער געווען צו פאַרטיידיקן זייער גלויבן און צו האַלטן הויך דעם פאָן פון זייער אידעאַליזם, ווי ס׳איז דער היינטי-קער נייער יוגנט, וועלכע לעבט אין א פאַרשטאַרקטן פראַנקרייך און אין א פרייערער אייראָפע. דאַמאָלס איז נאָך געלעגן דער שאָטן פון דער מפלה איבערן לאַנד און ווי העלדן פון פראַנצויזישן גייסט האָבן זיי געמוזט קעמפן אַקעגן דעם דעמאָן פון דער ראַסע, אַקעגן דעם צווייפל, אַקעגן דעם גורל פון זייער נאַציע, אַקעגן דעם מידקייט פון באַזיגטן. עס איז געווען דער געשריי פון א קליינער צייט נאָך פאַר-לוירענער גרויסקייט, אָן אַן עכאָ מצד דער בינע, אָן אַן אָפּקלאַנג מצד דעם פאָלק; א פאַרלוירענער געשריי אין דער מדבר, וואָס האָט געווען אמונה אין גלויבן פון אייביקן לעבן.

דערדאָזיקער פייער פון גלויבן איז דאָס געמיינזאַמע אין ראָלאַנס דראַמענקרייזן, וועלכע זענען פאַרשידן סיי לויט דער צייט און סיי לויט דער אידעע. ראָמען ראָלאַן האָט געוואָלט וועיזן יענע סודות׳דיקע שטראָמען פון גלויבן, די Courants de la foi', וואו דאָס גאַנצע פאָלק

וועלט אַרומגעכאַפּט פון באַגייסטערונג, ווי פון אַ וואַלד-שרפה; וואו אַ נעדאַנק שפּרינגט איבער פלוצלינג פון איין נשמה צו דער אַנדערער און רייסט מיט טויזנטער מענטשן אינם שטורם פון התהבות; וואו די שטילע נשמה וואַרפט זיך פלוצלינג אַריין אין טומל פון הערא־איזם; וואו דאָס וואָרט, דער גלויבן, די אידעע (כאָטש אַלעמאָל אַ נישט קלאָרע און נישט דערגרייכבארע) באַפליגט די גאַנצע שווערע וועלט און רייסט זי אַרויף צום הימל. פאַר וועלכער אידעע די דאָזיקע נשמות ברענען איז אַליין איינס: צי ווי לודוויג דער פרומער — פאַרן הייליקן קבר און קריסטוסעס מלוכה; צי ווי ערט — וואָס זיין גאַנצע אידעע איז דאָס פאַטערלאַנד, צי ווי די זשיראַנדיסטן — פאַר דער פרייהייט — אין תוך געזומען אונטערשיידן זיי זיך נישט. ראַדאַנס אידעאַליזם איז אַ אידעאַליזם אָן באַשטימטע אידעאַלן. דער ציל איז פאַר אים בלויז אַ לבוש, דער קערן — די אמונה גופא, דער גלויבן, וואָס קען באַווייזן וווּנדער; וואָס איז בכח צונויפצוזאַמלען אַ מאַסע אויף אַ קריץ-צוג קיין מזרח; וואָס באַוועגט טויזנטער מענטשן צו שטאַרבן פאַר זייער נאַציע; וואָס גיט כוח די מנהיגים זיך מקריב צו זיין אויף דער גילאָטינע. „אין שוואונג איז פאַראַן דאָס אמתע לעבן", ווי ווערהאַרן זאָגט: נאָר דאָס, וואָס וועלט געשאַפן פון באַגייסטערונג און גלויבן, איז שיין. ס'מאַכט גאָרנישט אויס, וואָס די צו-פרי געקומענע העלדן האָבן נישט דערגרייכט זייער ציל; וואָס לודוויג דער פרומער איז געשטאָרבן און נישט דערלעבט אָנצוקוקן ירושלים; ערט אַנטלויפט פון קנעכטשאפט אין דעם אייביקר פרייהייט פון טויט; די זשיראַנדיסטן וועלן צעריבן צווישן די פויסטן פון פעבל. זיי אַלע האָבן מיט זייערע נשמות באַזיגט די קליינלעכקייט פון דער צייט. זיי באַזיצן דעם אמתן גלויבן, דעם גלויבן אָן אַ האָפענונג, ער זאָל פאַרווירקלעכט וועלן אויף דער וועלט: זיי זענען פאַנען-טרעגערס פונם זעלבן אידעאַל, נאָר אין אַנדערע צייטן און האָבן צו קעמפן אַקעגן אַנדערע צייט-שטורמען, מעגן זיי טראָגן דעם צלם, אָדער די שווערד. זיי האָבן די זעלבע באַגייסטערונג: פאַר דעם נישט גע־זעענעם, און האָבן דעם זעלבן שונא: די פחדנות, די קליינלעכקייט. דעם גייסטיקן דלות, די מידקייט פון דער שלאָפנדיקער צייט. אין אַ נישט-הערָאישער שעה וויזן זיי אַרויס דעם אייביקן, תמיד גילטיקן

העדנטום פון ריינעם ווילן; דעם נצחון פון גייסט, וואָס קען זורך זיין גויבן גובר זיין די שעה און די צייט. ראָלאַנס גלויבט זיך און ציל אין זיינע ערשטע דראַמען איז געווען: צו דערוועקן אין זיינע געפֿילען ברידער פון יענער צייט א נייען גלויבן. דעם אידעאַליזם, וואָס שפּראַצט אַרויס אוכגעזען פון דער יונגער זריעה— ווייל ער דערהויבן צו גייסט און נישט צו ברוטאַלע מעשים. אין זיינע דראַמען איז שוין געווען דער גאַנצער מאַראַלישער סוד פון ראָלאַנס צוקונפטיקע ווערק — ענדערן די וועלט דורך באַגייסטערונג. „אַלץ איז גוט, וואָס דאָס לעבן הויבט אויף" — די דאָזיקע לאָזונגען פון אליווירן איז אויך ראָלאַנס לאָזונג. נאָר דורך התלהבות ווערט געשאַפן דאָס לעבעדיקע, נאָר מיט גלויבן ווערט דער גייסט דער מנהיג פון דער וועלט. ס'איז נישט פאַרגעסן קיין מפלה, פון וועלכער דער ווילן זאָל נישט קענען געפינען קיין אויסגאַנג, נישטאָ אַזא טרויער, איבער וועלכן די פרייַע נשמה זאָל נישט קענען זיך אויפהויבן. דאָס, וואָס ס'וויל דאָס אומדערגרייכבארע, איז שטאַרקער פאַרן גורל; אַפילו דער עדישער אונטערגאַנג פון דער אידעע איז א נצחון פון גייסט: וויל צוזאַמען מיטן דורכפאַל פון העלדנטום שיילט זיך אַרויס א נייע באַגייסטערונג, וואָס הויבט אויף די געפֿאַלענע פאָן און טראָגט זי אויפסניי איבער די צייטן.

ס ט. ל ו א י

(1894)

דער דאָזיקער מיטאָס פון קעניג לודוויג דעם פרומען איז נישט קיין דראַמע, נאָר גיכער א יום-טוב-שפּיל, געבוירן אין גייסט פון דער מוזיק, א מין טראַנספֿאָזיציע פון די וואַגנעריש אידעען אויפצוהויבן די היימישע לעגענדע צו דער מדרגה פון קונסט-ווערק. לכתחילה איז דאָס ווערק באַשטימט געווען פאַר מוזיק (ראָלאַן האָט אַליין דערפאַר קאָמפּאָנירט א אינטראדוקציע, וואָס איז נישט פאַרעפנטלעכט געווארן, ווי זיינע אַלע אַנדערע מוזיקאַלישע פרווון), נאָר שפּעטער האָט דער

מוזיקאַלישער עלעמענט זיך צונויפגעגאָסן מיט דעם לירישן פון וואָרט. אין די דאָזיקע זאַנפטע לעבנסבילדער איז נישטאָ מער קיין זכר פון שעקספירס ליידנשאַפטלעכע סצענעס. עס איז אַ הצראָישע לעגענדע איבער הייליקע, צונויפגעשטעלט אין סצענעס פאַר דער בינע און מ׳מוז דערביי געדענקען אין פלאָבערס ווארט: „געשריבן, ווי אויף די גענאָלטע פענסטער אין דער קירכע פון אונזער שטעט״. עס האָט בלויז צוגעטע פאַרבן, ווי די פרעסקן אין פאַנטעאָן פון פיווי דע שאוואן, ווען האָט אויך געמאָלט אַ פראַנצויזישע הייליקע, סט. זשענעוויעוו, ווי זי וואַכט איבער פאַריז. דער מילדער לבנה-שיין איבער איר גע-שטאָלט איז ענלעך צו דער הייליקער שיין פון גוטקייט אַרום דעם קאָפּ פון פראַנקרייכס פרומסטן קעניג.

פארסיפאַל-מוזיק הערט מען שטיל־ערהייט פון דעם דאָזיקן ווערק און אויך עפעס פון פארסיפאַלן האָט אין זיך דער דאָזיקער הערשער, ווען קומט צו דערקענטניש נישט פון מיטלייד, נאָר פון גוטקייט און ווערט באַרימט דורך דעם שיינעם ווארט: „כדי די מענטשן צו פארשטיין, מוז מען זיי נאָר ליב האָבן״. דער דאָזיקער הערשער פאר-מאָגט גאָרנישט אויסער מילדקייט. דערפאַר אָבער האָט ער דאָס לעצטע אַזויפיל, אַז די שטאַרקסטע ווערן ?גבי אים שוואַך; ער האָט גאָרנישט מער ווי גלויבן, אָבער דער דאָזיקער גלויבן ברענגט מיט זיך גאַנצע בערג מיט מעשים. ער וויל נישט און קען נישט פירן זיין פאָלק צום נצחון. ער הויבט אויף דאָס פאָלק איבער זיך אַליין. פירט עס צום כלומרשט אומזיניקן קריין-צוג און גיט זיין נאַציע די גרויסקייט, ווען וואקסט תמיד ארויס פון מארטירערשאפט. אין „הייליקן לואי״ באווייזט ראָלאַן דאָס ערשטע מאָל זיין באַליבטן טיפ: דעם באַזיגטן בעל-נצחון. קיינמאָל דערגרייכט ער נישט זיין ציל, אָבער „וואָס מער ער ווערט דערדריקט פון די זאַכן, אַלץ מער באַהערשט ער זיי״. און ווען ער קען נישט, ווי משה, אָנקוקן דאָס צוגעזאָגטע לאַנד און ער מוז שוין שטאַרבן, פאַררוישן בעת-מעשה זיינע סאָלדאַטן די לעצטע זיפצן פון שטאַרבנדיקן מיט זייער פרייד-געשריי ביי די טויערן פון דער אויסגעבענקטער שטאָט. ער ווייסט, אַז אין קאַמף אַן האָפענונג קען מען אויף דער ערד נישט מנצח זיין, אָבער „ס׳איז שיין צו רייסן זיך צום אוממעגלעכן, ווען דאָס אום-

מענלעכע איז גאָט". דעם באַזיגטן אין אַזא קאַמף בלייבט פאָרט דער גרעסטער נצחון: ער האָט דעם שאַפנדיקן גייסט דערהויבן צו א טאָט, וועמענס גליק ער טאָר נישט ענישן; פון זיין גלויבן האָט ער געשאַפן אַן אמונה; פון זיין גייסט — אַן אייביקן גייסט.

דאָס דאָזיקע ערשטע פאַרעפנטלעכטע ווערק פון ראָלאַנען עטעמט מיטן גייסט פון קריסטנטום. די קראַפט באַזיגט די מוטלאָזיקייט, דער גלויבן — די וועלט, די גוטקייט — דעם האָס. — די דאָזיקע אייביקע געדאַנקען, וואָס האָבן זיך איינגעגראָבן אין ראָלאַנס גייסט אָנהויבנדיק פון די ווערק פון טאָלסטאָיען — האָט ראָלאַן אין זיין ערשט ווערק נאָך אויסגעדריקט אין דער פאָרם פון א לעגענדע איבער א הייליקן. אָבער שפּעטער וווייזט ראָלאַן, שוין א באַפרייטער, אז דער כוח פון גלויבן איז נישט אָפהענגיק אין דעם מהות פון גלויבן. די סימבאָלישע וועלט, וואָס אין סט. לואי הילט זי אין אויף א ראַמאַנטישן אופן דעם אידעאַליזם, ווערט פאַר אונז דער אלף און דער תיו און מאַכט רייף די דערקענטניש, אז פון לואי דעם פרומען און פון די קרייץ-צוג צייטן איז בלויז איין טריט צו אונזער אייגענער נשמה, „אויב זי ווייל זיין גרויס און פאַרטיידיקן דאָס גרויסע אויף דער וועלט".

ע ר ט

(1895)

„ערט" איז אָנגעשריבן געוואָרן א יאָר נאָך סט. לואי און דאָס איז די כּונה צוריקצוגעבן דער געדריקטער נאַציע איר גלויבן און אידעאַליזם נאָך דייטלעכער, ווי אין דעם פרומען מיטאָס. סט. לואי איז געווען די הערואישע לעגענדע, די אלע זכרונות פון אַמאָליקער גרויסקייט. „ערט" איז די טראַגעדיע פון באַזיגטן, דער שטאַרקער, ליידנשאַפטלעכער רוף צום אויפואָכן. שוין די סצענישע באַמערקונגען, וואָס פירן אַריין אין ווערק, זאָגן אַרויס די כּונה בולט און קלאָר: „אַנטשטאַנען אונטערן איינפלוס פון דער פאָליטישער און מאָראַלישער

ערנידערקטקייט פון די לעצטע יאָרן – שטעלט עס פאָר אין א פאַ-טאַליש האַלאַנד די דריטע רעפובליק, א פאַלק, וואָס איז געווארן צעברעכן און ערנידעריקט. פאַר זיך האָט דאָס פאַלק א צוקונפט פון פאַמעלעכער דעקאַדענץ; דער פארגעפל פון דער דאָזיקער דעקאַדענץ ווערט צעגאַנגען אין די כאַרנוצטע כוחות".

אין דער דאָזיקער סביבה זעט ראַלאַן יין העלד ערט, דעם יונגן פרינץ, דעם יורש פון א גרויסן עבר. אומזיסט באַמיט מען זיך דורך אוממאַרשישקייט, דורך גענוס, דורך ערמה און דורך צווייפל צו צעברעכן אין דעם געפאַנגענעם פרינץ דעם גלויבן און גרויסקייט – דער איינציקער כוח, וואָס איז פאַרבליבן דעם שוואַכן, דעקאַדענטישן קערפער, דער בלאַסער לייידנדיקער נשמה. מיט לוקסוס, מיט לייכטזיניקייט, מיט שקר באַמיט זיך די חניפה'שע סביבה אים אַראָפצופירן פון זיין הויכן בארוף צו זיין א טעטיקער יורש פון דער גרויסער פארגאַנגענהייט. ער בלייבט פעסט ביי זיינעם. זיין לערער, מייסטער טראָיאַנוס, איז א מין אַנטאַל פראַנס, אין וועלכן אלע אייגנשאַפטן – גוטקייט, טעטיקייט, סקעפטישקייט, חכמה דערגרייכן נאָר צו לוילעכקייט. ער וויל פון דעם פייעריקן יונגנמאַן מאַכן א מארק אָרעל, א קאָנטעמפלאַטיוון, א פשרה'דיקן, אָבער דאָס יונגל ענטפערט שטאַרק: „איך שעץ די אידעען, דאָך גלויב איך, אז ס'איז פאַרקן עפעס אַזוינס, וואָס שטייט העכער פון זיי: די מאָראַלישע גרויסקייט". ער גייט-אויס נאָך טעטיקייט לעבנדיק אין א לוילעכער עפאָכע.

אָבער אויך דער טאַט איז צוואַנג, דער קאַמף איז בלוט. די צאַרטע נשמה שטרעבט צו שלום. דער מאָראַלישער ווילן באַגערט דאָס גערעכטע. אין דעם יונגל זיצט א האַמלעט און א סט. יוסט. א נישט אַנטשלאָסענער און א פאַנאַטיקער. אַן אָפשיין פון אלייווירן, וואָס קען שוין אלע ווערטן, פונדעסטוועגן גליט נאָך אין אים אום-באַוואוסטערהייט זיין יונגלערישע ליידנשאפט. אָבער ס'איז א כלאָם, וואָס פארצערט זיך מיט ווארט און ווילן. נישט ער רופט דעם טאַט, נאָר דער טאַט כאפט אים ארום. און ער רייסט-מיט דעם שוואַכן אין תהום אריין, וואו ס'איז נישט פאַרקן קיין אַנדערער אויסוועג, ווי דער טויט. פון דער ערנידעריקטקייט געפינט ער נאָך די לעצטע רע-

טונג צום וועג פון מאַרשלישער גרויסקייט, זיין אייגענעם טאַט, וועלכן ער נאָכהייזט פאַר אַלע. אַרומגערינגלט מיט די חוצפהדיקע זיגערס, וועלכע זאָגן אים „צו-שפּעט" — ענטפערט ער שטאָלץ: „נישט אויף אַזויפיל, כּדי נישט צו קענען זיין פריי" און ער באַפרייט זיך פון אַזאַ לעבן.

ס'איז אַ טראַגישער סימבאָל, אַט דאָס ראָמאַנטיש צופיל פּראָבלעמאַטיש שטיק, וואָס דערמאָנט אין אַן אַנדער יונגערעריש שטיק פון אַ שפּעטערדיקן דיכטער: אין די „אַפיצירן" פון פריץ פּאָן אונרו, וואָ די געצוואונגענע אומטעטיקייט און אייגענהאַלטענע העלדישקייט זעט אויך נאָר אין קריג דעם ציל פון באַפרייאונג. ווי אין אונרוס דרמע, שפּיגלט אַפּ ערט אין זיין געשריי די טעמפּקייט פון אַנדערע, די סטאַגנירנדיקע, שלעכטע לופט פון אַ גלויבנסלאָזער צייט. אין סאַכע מיטן פון גרויען מעטעריאַליזם, אין די יאָרן, וועלכע ס'טריאומפירט זאָלצ אין מירבאָ הויבט ערט דעם פּאָן פון האָפנונגען איבער אַ דערשלאָגן לאַנד.

די באַגייאונג פון פראַנצויזישן טעאַטער

מיט אַ גלויבנדיקער נשמה האָט דער יונגער דיכטער געשאַפן ויינע ערשטע דראַמאַטישע רופן צו הערראַיזם, געדענקנדיק שילערס ווארט, אַז גלייקלאַכט עפאָכן קענען זיך אָפּגעבן דער רייַנער שיינקייט, שוואַכע עפאָכן, אָבער, דאַרפן האָבן ביישפּילן פון אמאָליקער העלדישקייט. ער האָט אַרויסגעלאָזט צו זיין נאַציע אַ רוף צו גרויסקייט, די נאַציע האָט נישט געענטפערט. און נישט פאַרלירנדיק זיין איבערצייגונג אין דער נויטווענדיקייט פון אָט דעם שוואונג — זוכט רעאַלאַן די סבֿה פון דעם מיספאַרשטענדניש. ער האָט באמת געפונען די סבֿה, נאָר נישט אין זיינע ווערק, נאָר אין דעם ווידערשטאַנד פון דער צייט. טאָלסטאָי האָט דער ערשטער אין זיינע ביכער און אין זיין וווּנדערלעכן בריוו געוויזן רעאַלאַנען די אומפרוכטבאַרקייט, די אָפּגעשטאָרבנקייט פון דער בירגערלעכער קונסט,

יואָס האָט דורך אירע חושימדיקע איסורוקפאָרמען (אין טעאַטער מער ווי אומעטום) פאַרלוירן דעם צוזאַמענהאַנג מיט די עטישע און עקסטאַטישע כוחות פון לעבן. ס׳ הייפּל אָפּנאַרעריש, קנאהדיקע דראַמאַטיקער האָבן באַזעצט די פאַריזער טעאַטערן. די פּראָבלעמען, וועלכע זיי שטעלן פאָר, זענען וואַריאַנטן פון פאַמיליען-לעבן, קליינע ערשטיש קאַנפליקטן, קיינמאָל נישט — קיין עטישע, אַלגעמיינמענטשלעכע ענינים. דאָס פובליקום פון טעאַטער, שלעכט באַאיינפלוסט פון דיי צייטונגען, ווייל זיך נושט וועקן, נאָר זיך אויסרוען, האָבן תענוג, זיך אַמוזירן. דאָס טעאַטער איז אַלץ, נאָר נישט קיין „מאָראַלישער אַנשטאַלט", ווי דאָס האָט געפאָדערט שילער און ווי דאָס האָט פאַר-טיידיקט ד׳אַלעמבער. קיין שום ליידנשאַפטלעכער אָטעם האָט נישט אַראָפגעהויכט פון דער דאָזיקער שפילערישער קונסט אין דער טיפע-ניש פון דער נאַציע. נאָר פון אויבן מאַכט זיך ס שוים. ווי פון ס ליכטן ווינט אויף כוואַליעס. אַן אומצנדלעכער תהום שטייט צווישן די דאָזיקע זינלעך-גייסטרייכע אונטערהאַלטונגען און צווישן די אמת-דיקע שעפערישע כוחות פון דער נאטור.

ראָלאַן האָט, לערנענדיק פון טאָלסטאָיען און פון זיינע יונגע ליידנשאַפטלעכע פריינד דערקענט די סכנה פון אַזא מצב. ער זעט-איין, אַז יעדער דראַמאַטישע קונסט, וואָס זונדערט זיך אָפּ פון הייליקן קערן אין דער נאַציע, פון פאָלק, האָט נישק קיין ווערט און ברענגט נאָך שאָדן. אומבאַוואוסט האָט ער שוין אין זיין „ערשטן אַרויסגעזאָגט דאָס, וואָס ער האָט שפעטער דערקלערט פראָגראַמאַטיש: אַז ביים פאָלק קען מען מער ווי אומעטום גצפינען פאַרשטענדניש פאַר די אמתן פון הערואישע פראָבלעמען. דער פשוטער האַנטווערקער-קלאַס איז דאָרטן דער איינציקער אין דער סביבה פון גצפאַנגענעם פרינץ, וואָס האָט נישט קיין שייכות מיט דער לוילעכער פשרותדיקייט, נאָר זיין האַרץ ברענט פון דעם אומגליק, וואָס האָט געטראָפן מיט זיין פאָטערלאַנד. אין אַנדערע קונסט-פאָרמען איז שוין באַוואוסט געווארן די אומגעהויערע קראַפט פון דער פאָלק-טיפענישן זאָלאַ און די נאַטוראַליסטן האָבן זיך כסדר אָפּגעגעבן מיט דער טראַגישער שיינקייט פון פּראָלעטאַריאַט, מילא, מעניע האָבן דעם פּראָלעטאַרישן מענטש דערהויבן צו דער מדרגה פון ס ביישפיל, דער

סאָציאָליזם האָט פריי געמאַכט דעם רעליגיעזן כוח פון קאָנסטיטוציע בעוואוסטזיין — נאָר דאָס טעאַטער — די אוממיטלבארסטע ווירקונג פון דער קונסט אויף דעם פשוטן מענטש — האָט זיך איזאָלירט אין דער בורזשואַזיע און אַזוי אַרום אויסגעשלאָסן פון זיך אומגעהייערע מעגלעכקייטן פון באַנייאונג. דאָס טעאַטער האָלט זיך פֿסדר אין גייסטיקן שמוץ פון סעקסועלע פראָבלעמען. איבער די קלוינלעכע, ערוטישע שפילן האָט דאָס טעאַטער פאַרגעסן אין די סאָציאָלע געדאַנקען, אין עלעמענטארסטן פון דער נייער צייט און ס'איז אין סכנה פאַרדאַרט צו ווערן. ווייל די ווארצלען פון טעאַטער האָבן מער נישט אַריינגעדרונגען אין דעם אייבּיקן ערד-קעניגרייך פון דער נאַציע. ראָלאַן זעט איין: די דראַמאַטישע קונסט קען נאָר געהיילט ווערן פון איר בלוטלאָזיקייט שפּנדיק פון פאָלק; דער פראַנצויזישער פעמיניזם פון טעאַטער קען נאָר דאַמאָלס ווערן צוריק מענלעך, ווען דאָס טעאַטער ווען האָבן א לעבעדיקן קאָנטאַקט מיט דער מיליאָנען-מאַסע. „נאָר די פאָפולערע זריזה קען אים צוריקגעבן דאָס לעבן און דאָס גזוונט" ווען דאָס טעאַטער וויל זיין נאַציאָנאַל, טאָר עס נישט זיין קיין לוקסוס פון די אויבערשטע פאָר טויזנטער מענטשן. עס מוז ווערן די מאַראַישע נערונג פון דער מאַסע און דארף אַליין פראָדוקטיוו באַאיינפלוסן די פרוכטבארקייט פון דער פאָלקס-נשמה.

ראָלאַנס אויפגאַבע אין די נאַענטסטע יאָרן איז טאַקע געווען צו געבן דעם פאָלק אַזא מין טעאַטער. א פאָר יונגע מענטשן אָן קאנעקסיאָנען, אָן אויטאָריטעט, שטאַרק אין זיך בלויז אַדאַנק דער ליידנשאַפט און דער ערלעכקייט פון זייער יוגנט, פרווון צו פארווירקלעכן די דאָזיקע גרויסע אידעע אין סאמע מיטן פון אומגעהייערער גלייכגילטיקייט מצד דער שטאָט און אָפענער שנאה מצד דער פרעסע. אין זייער „דראַמאַטישן רעווי" פארעפנטלעכן זיי מאַניפעסטן, זוכן אקטיאָרן, בינעס, מיטהעלפער, שרייבן שטיק, רופן צונויף קאָמיטעטן, שיקן אינטערפעלאַציעס צום מיניסטער. די דאָזיקע קלייַנע צאָל מענטשן ארבעטן מיטן פולן פאַנאַטישן אידעאַליזם, אָן אויסזיכטן. נישט די ווערלט, נישט די שטאָט האָבן אַן אַנונג פון זייערע באַמיאונגען. זייער ציל איז אויסצוגלייכן דעם טיפן קאָנטראַסט, וואָס איז צווישן דעם בירגערלעכן טעאַטער און דער נאַציע. ראָלאַן איז געווארן זייער

פירער ראָאַנס מאַניפעסט „דאָס טעאַטער פון פאָלק" און זיין „טעאַטער פון דער רעוואָלוציע" זענען אַ דויערנדיק דענקמאָל פון יענע באַמיונגען, וואָס האָבן זיך צייטווייליק געענדיקט מיט אַ דורכפאַל. אָבער ווי אַלע זיינע דורכפאַלן, האָט אויך דער דאָזיקער דורכפאַל זיך דערהויבן מענטשלעך און קינסטלעריש צו אַ מאָנומענטן.

ז וועגדונג צום פאָלק

„די אַלטע צייט איז אַוועק, די נייע הויבט זיך אָן". מיט די האָזיקע ווערטער פון שילערן הויבט אָן ראָאַנס זיין וועגדונג אין „דראַמאַטישן רעווי" אין יאָר 1900. צו צוויי איז געווענדעט אָט דער רוף: צו די דיכטער און צום פאָלק, זיי זאָלן בוידע זיך פאַרייניקן פאַר איין נייעם ציל, פאַרן טעאַטער פון פאָלק. די בינע, די שטיק זאָלן אינגאַנצן געהערן דעם פאָלק. נישט דאָס פאָלק זאָל זיך ענדערן (זיינע כוחות זענען אייביקע און נישט פאַרענדערלעכע), נאָר די קונסט. דער צוזאַמענהאַנג צווישן קונסט און פאָלק זאָל אַנטשטיין אין דער שפּעריש טיפקייט. די בארירונג צווישן זיי בויידע דאַרף נישט זיין קיין צופעליקע, נאָר זי מוז זיך דורכדרינגען, ווערן אַ שפּעריש פאַר. דאָס פאָלק באַדאַרף האָבן זיין אייגענע קונסט, זיין אייגן טעאַטער: ס'מוז לויט טאַרסטאָיען, זיין דער לעצטער פרוווּשטיין פון אַלע ווערטן. דעם פאָלקס שטאַרקע, מיסטישע, אייביקע רעליגיעזע קראַפט פון באַגייסטערונג מוז זיך דערהויבן צו אַ פאַזיטיוון, שטאַרקנדיקן כח; די קונסט, וואָס איז געוואָרן בלוט-אַרעמ בייַם בירגערטום, מוז געזונט ווערן זיך באַרירנדיק מיטן פאָלק.

דערצו איז נויטיק, אַז דאָס פאָלק זאָל נישט בלויז באַשטיין פון קיין צופעליק פובליקום, כלאחר-יד באַשאַנקען פון פריינדלעכע אונטערנעמערס און אַקטיאָרן. די פאָלקספּאָרשטעלונגען פון די גרויסע טעאַטערן, וועלכע פלעגן פאָרקומען גאַנץ אָפט זינט נאַפּאָלעאָנס דעקרעט אין פאַריז, זענען נישט געווען גענוג. פאַר ראָאַנען זענען געווען ווערטלאָז די פּרווון פון דער „פראַנצויזישער קאָמעדיע" זיך

ארמאָפּצולאָזן און שפּילן פּאר ארבעטער די שׂאָטעטישע הויפּדיכטער קאָרנעל און ראָסין. דאָס פּאָלק וויל נישט קיין ארבוז, נאָר געזונטע נערנדיקע שפּייז. כדי צו נערן זיין אומצערשטערבאָרן אידעאָליזם דארף האָבן דאָס פּאָלק אַן אייגענע קונסט, אַן אייגן הויז און פּאר אַלעם – אייגענע ווערק, וואָס זענען צוגעפּאָסט צו זיין געפיל און גייסטיקייט. דאָס פּאָלק טאָר נישט אויפנעמען ד קונסט ווי א גאָסט און ווי א פרעמדע געדאַנקען-וועלט, וועלכע מ'פּארטראָגט ווי ס'איז. דאָס פּאָלק מוז זיך אין דער קונסט זען און דערקענען אין איר דעם אייגענעם כוח. פּאָסיקער זעען אים שוין אויס די געציילטע פּרווון, וועלכע מאָריס פּאָטעשע האָט אין בוסאַנג געמאַכט מיט דעם „טעאָטער פון פּאָלק", וואו מ'האָט געגעבן פּאר א קליינעם פּובליקום לייכטע זאכן. אָבער די דאָזיקע פּרווון האָבן נאָר געקענט באַפרידיקן א קליינעם קרייז. דער חלל אין דער דריימיליאָניקער שטאָט צווישן דער סצענע און צווישן דער אמתדיקער באַפּעלקערונג איז נישט געווארן אויסגעפּילט. די צוואַנציק אָדער דרייסיק פּאָרשטעלונגען האָבן געברענגט נוצן נאָר פּאר א קליין הייפּעלע און האָבן נישט געהאָט די באַדייטונג פון א גייסטיקער פּארבינדונג און נישט פון קיין מאָראַלישן שוואונג. די קונסט האָט נישט געהאָט קיין ווירקונג אויף דער מאַסע און די מאַסע האָט נישט געהאָט קיין ווירקונג אויף דער דראַמאַטישער קונסט, וועלכע איז געבליבן פרעמד דעם פּאָלק, כאָטש זאָלן, טשאַרלז לואי פילים, מאָפּאַסאַן זענען פון זאַנג געווען באַאיינפלוסט פון פּראָלעטאַרישן אידעאָליזם.

ובכן דאָס פּאָלק מוז האָבן אַן אייגן טעאָטער. וואָס קען מען אָבער געבן דעם פּאָלק אין זיין טעאָטער? – ראָלאַן האָט תיכף דורכגעבליקט די וועלט-ליטעראָטור. דער רעזולטאַט איז געווען א שלעכטער. וואָס פּאר א ווערט האָט פּאר דעם ארבעטער דער קלאַסיקער פון דער פּראַנצויזישער בינע? קאָרנעל און ראַסין מיט זייער איינגעהאַלטענעם פּאַטאָס זענען פּאר די ארבעטער פרעמד, מאָליער– קוים פּאָרשטענדלעך, די אנטיק-גריכישע קלאַסישע טראַגעדיעס וואָלטן פּאר זיי געווען לאַנגווייליק, הוגאָ ראַמאַנטישע זאכן וואָלטן געשאַדט זייער געזונטן אינסטינקט פּאר ווירקלעכקייט. שעקספּיר, דער אַלמענטשלעכער, וואָלט זיי געווען נענטער, אָבער מ'וואָלט געדאַרפן

זיינע דראַמעס איבערמאַכן פֿאַר זייערטוועגן און ממי"א פעלשן זיי. שילער מיט זיינע „רויבער" און „וויליהעלם טעל" וואָלט מיט זיין שטאַרקן אידעאַליזם אַרויסגערופן אַממיינסטן באַגייסטערונג ביי די אַרבעטער, אָבער סיי ער, סיי קלייסט אין זיין „פרינץ פֿון האַמבורג" זענען גראָד זייער וויים אין נאַציאָנאַלן זין פון דעם פֿאַריזער אַר-בעט-מענטש. טאָ, סטאָיס „דער כוח פון פינסטערניש" און הויפטמאַנס „וועבער" וואָלטן מער פון אַנדערע דראַמען געווען פֿאַרשטענדלעך, אָבער זייער שטאַרק האָט אין זיך אַסאַך דריקנדיקס, וואָס איז גוט כדי אויפצורודערן דאָס געוויסן פונם שוידיקן. דאָס פֿאַלק וואָלט נישט געפילט אין די דאָזיקע דראַמעס קיין באַפרייאונג, נאָר א שווערן דרוק. אַנצענגרובער, דער אמתדיקער פֿאָלקס-דיכטער, איז צו-שטאַרק באַגרעניצט מיט ריין ווינער טעמעס, וואָגנערן (וועמענס מיס-טערזינגער ראָלאַן האָט געהאַלטן פֿאַר די סאַמע העכסטע, פֿאַרשטענד-ליכסטע, דערהויבענע קונסט) קען מען נישט רעפרעזענטירן אָן מוזיק.

וויפל ראָלאַן האָט נישט געזוכט אין עבר — האָט ער אַלץ נישט געפונען קיין תשובה אויף זיינע זוכענישן. אָבער ראָלאַן גע-הער נישט צו יענע, וואָס פאַרלירן תיכף דעם מוט. פון אַנטוישונגען שעפט ער אַלץ נייע כוחות.

אויב דאָס פאָלק פאַרמאָגט נישט קיין בינע-שטיק פאַר זיין טעאַטער, איז עס א חוב, א הייליקער חוב, צו שאַפן אַזעלכע שטיק פאַר דער נייער גענעראַציע. און דער מאַניפעסט ענדיקט זיך מיט א פריידיקן רוף:

אַלץ דאַרף געזאָגט ווערן! אַלץ דאַרף געטון ווערן!
דאָס ערשטע איז געווען דער טאַט.

דער פּראָגראַם

וואָס פאַר א שטיק פאָדערט דאָס פאָלק? — „נוטע" שטיק אין דעם אייגענעם זין, ווי טאָלסטאָי האָט געריפט ווען „גוטע" ביכער. דראַמעס, וואָס זענען פאַר אַלע פאַרשטענדלעך און פאָרט נישט

בּאַגאַנג; וואָס וועקן דעם גייסט פון גלויבן און פעדשן אים נישט דערביי; וואָס וועקן נישט די ערַאָטיק און נייגעריקייט, נאָר די שטאַרקע אידעאַלע מאַסע-אינסטינקטן, זיי דאַרפן נישט האָבן צו טון מיט קיין קלייניע קאָנפליקטן, נאָר זענען מחויב צו ווייזן דעם גייסט פון אַמאָליקע ימים-טובים, דעם מענטש אין קאַמף מיט געגנערישע כוחות, מיט דעם הערַאישן גורל. „נידער מיט דער קאַמפליצירטער פסיכאָלאָגיע, מיט דער פיינער רעזות, מיט דעם טונקעלן סימבאָליזם, מיט דער קונסט פון סאַלאָן און שלאָף-צימער", דאָס פאָלק דאַרף האָבן מאָנומענטאַלע קונסט. כאָטש דאָס פאָלק וויל דעם אמת, דאַרף מען עס פונדעסטוועגן נישט פאַשען מיט קיין נאַטוראַליזם. ווייל אויב דאָס פאָלק זעט זיך אַליין, דעם אייגענעם עלנד — וועקט זיך נישט די הייליקע באַגייסטערונג, נאָר דער צאָרן, דער ברוטאַלער כוח פון דער נשמה. אויב מ'וויל, אז מאָרגן נאָך דער פאַרשטעלונג זאָל דאָס פאָלק גיין צו דער ארבעט פרייליכער, יום-טובדיקער, זיכערער—דאַרף עס האָבן א טאָניקום. די דאָזיקע אָוונטן דארפן זיין א קוואַל פון ענערגיע, אָבער ס'איז אויך זייער אויפגאָבע צו שאַפן די אינטעלי-גענץ. אמת, זיי דאַרפן ווייזן דעם פאָלק דאָס פאָלק, אָבער נישט אין דער פראָלעטאַרישער ענגקייט פון שלעכטע דירות, נאָר אין אַמא-לִיקער גרויסקייט. דאָס טעאַטער פון פאָלק מוז, האַלט ראָלאַן (אויס-נוצנדיק דערביי אַסך שיערס אידעען) זיין א היסטאָרישס. דאָס פאָלק דאַרף זיך נישט בלויז זען, נאָר אויך באַוואונדערן זיין פאַר-גאַנגענהייט. די ליידנשאַפט צו גרויסקייט — ראָלאַנס אייביקער מא-טיוו — מוז דערוועקט ווערן אין פאָלק. אין זיינע לִיידן מוז עס אויך לערנען די פרייד.

אויף א וואונדערלעכן אופן דערהויבט דער דיכטערישער היס-טאָריקער דעם זין פון דער געשיכטע צו דער מדרגה פון א הימן. הייליק זענען די כוחות פון דער פאַרגאַנגענהייט, וואָס זענען אַוועק-געלייגט געוואָרן צוליב דעם גייסטיקן תמצית, וועלכער איז פאַראַן אין יעדער גרויסער באַוועגונג. „דער מענטשלעכער פאַרשטאַנד ווערט פשוט נידערגעשלאָגן צוקוקנדיק, וויפל אָרט ס'פאַרנעמען אין דער געשיכטע די אַנעקדאָטן, די נעבנזאַכן, דער שטויב — און דאָס אַלץ אויפן חשבון פון דער לעבעדיקער נשמה. די קראַפט פון דער פאַר-

גאַנגענהייט מוז אויפגעוועקט ווערן, דער ווילן צו מעשים מוז ווערן שטאָל-און-אייזן". די היינטיקע דורות האָבן אַסאַך גרויסקייט צו קער-נען פון זייערע עלטערן און אורעלטערן. „די געשיכטע קען אויסלערנען ווי אַזוי זיך צו באַפרייען פון אייגענעם „איך" און אַרייַנצודרינגען אין דעם אַנדערנס נשמה". אין עבר געפינט מען זיך אַליין, די פאר-שידנקייט פון כאַראַקטערן און שטריכן, די חסרונות און די אומנוצלעכקייטן וועכט מ'קען אויסמיידן אַזוי-אַרום. גראָד דערפאַר, וואָס דער עבר וויזט אונז די ענדערונגען, קענען מיר דורך אים בעסער באַגרייפן דאָס באַשטענדיקע.

אָבער וואָס האָבן די פראַנצויזישע דראַמאַטיקער מציל געווען פון דעם עבר פאַרן פאַלקס וועגן? — פרעגט ראָלאַן וווייטער, — די בורלעסקע געשטאַלט פון צירקאַנאָ, די פערפיומירטע געשטאַלט פון הערצאָג פאָן רייכשטאַד, די דערפונדענע געשטאַלט פון מאַדאַם סאַן-זשען! „אַלץ דאַרף מען טוען! אַלץ דאַרף מען זאָגן!" אַלץ געפינט זיך נאָר אין דער מדרגה פון רויער ערד פאַר דער קונסט-וועגן. די נאַציאָנאַלע עפּאָפּעע איז א נייע זאַך פאַר פראַנקרייך. אונזערע דראַמאַטורגן האָבן פאַרנאַכלעסיקט די דראַמע פון פראַנצויזישן פאַלק, וואָס איז, א חוץ רויים, די הערראַישסטע אין דער וועלט. אין פראַנק-רייכ מכים, דענקער און רעוואָלוציאָנערן האָט געקאַפט דאָס הארץ פון דער גאַנצער וועלט. ווי גרויס דאָס פאַלק איז נישט אויף אַלע געביטן, אָבער אַמגרעסטן איז עס אייפן געביט פון מעשים. דער טאַט דאָס איז דעם פראַנצויזישן פאַלקס ערהאַבנסטע שאַפונג, זיין דיכטונג, זיין טעאַטער, זיין עפּאָס. דאָס פראַנצויזישע פאַלק פירט אויס דאָס, וועגן וואָס אַנדערע האָבן בלויז געחלומט. דאָס פאַלק האָט נישט אָנגעשריבן קיין אילייאַדע, אָבער דורכגעלעבט אילייאַדעס האָט עס א גאַנצן טוץ. זיינע העלדן האָבן געשאַפן מער ערהאַבענע זאַכן, ווי זיינע דיכטער. דאָס פאַלק האָט נישט געהאַט קיין שעקספיר, וואָס זאָל איבערדיכטן זיינע מעשים, אָבער דאַנטאָן האָט אויפן עשאַפאָט גע לעבט שעקספירן. פראַנקרייכס עקזיסטענץ האָט אָנגעריכט די חעכסטע באַרג-שפיצן פון גליק, די טיפסטע טיפענישן פון אומגליק. עס איז א אמתע „מענטשלעכע קאָמעדיע", א סומע פון דראַמען. יעדער עפּאָכע פון פראַנקרייך איז א באַזונדער ליד. די דאָזיקע

פֿאַרגאַנגענהייט כּוח מען וועקן, כּמוז שאַפֿן די היסטאָרישע דראַמע פון פראַנקרייך. „דער גייסט, וואָס הויבט זיך אויף איבער יאָרהונדערטער, הויבט זיך אויף אויף הונדערטער יאָרן. פֿדי אַרויסצוברענגען די שטאַרקע נשמות, דאַרפן מיר זיי נערן מיט די פֿוחות פון דער וועלט".

„די וועלט" — אַזוי גייט רעדן איבער און מיט איין מאָל ווערט פון פראַנצויזישן הימל א אייראָפּלאַנישער. „ווייל די נאַציע איז צו ווייניק". נאָך מיט הונדערט און צוואַנציק יאָר צוריק האָט דער פרייער שיפֿער געזאָגט: „איך שרייב ווי א וועלט-בירגער. גאָר פרי האָב איך פאַרטוישט מיין פאָטערלאַנד אויף דער גאַנצער מענטש-הייט" און געטהעס ווערט: „די נאַציאָנאַלע ייטערקייט האָט מער נישט פיל וואָס צו זאָגן, איצט איז די צייט פון דער וועלט-ליטעראַטור" באַגייסטערט ראָלאַנדן צום אויסרוף: „לאָמיר פֿאַרווירקלעכן זיינע נביאות! לאָמיר פירן די פראַנצויזן צו זייער נאַציאָנאַלע גע-שיכטע, ווי צום קוואַל פון דער פאָלקס-קונסט, אָבער לאָמיר זיך היטן נישט אויסצומיידן אויך די היסטאָרישע לעגענדע פון אַנדערע נאַציעס. ס'איז טאַקע אונזער ערשטער חוב צו מאַכן א ווערט פון די אוצרות, וועלכע מיר האָבן אָנגעזאַמלט, אָבער די גרויסע מעשים פון אַלע אַנדערע ראַסן דארפן אויך געפינען פלאַץ אין אונזער טעאַטער. אַזוי ווי קאָאָט און טאַמאַס פּען זענען דערהויבן געוואָרן צו ווערן מיטגלידער פון קאָנוואָנט, אַזוי זאָלן אויך די אַנדערע העלדן פון דער וועלט, שילער, קאָפּשטאָק, וואַשינגטאָן, פּריסטלעי, בענטהאם, פּעסטאַלאָצי, קאָשטשושקאָ זיין אונזערע. לאָמיר אויפהויבן אין פּאַריז די עפּאָפּעע פון אייראָפּאישן פּאָלק".

אַזוי ערום איז ראָלאַנד מאַניפעסט געווען דער ערשטער רוף צו אייראָפּע אַריבערשטיגנדיק די ספּעציעלע טעאַטער-אינטערעסן. דער דאָזיקער רוף איז געבליבן איינזאַם-הויך און נישט געהערט. נאָר אויב די פאָקטן זענען געגן — די אידעע איז פּאַרצן, א נישט צע-שטערבאַרע און א נישט פאַרלוירנגייענדיקע. דאָס ערשטע מאָל האָט זשאַן קריטאָף געראַדט צו דעם צייט.

דער שעפער

די אויפגאבע איז געווארן אוועקגעשטעלט, ווער זאל זי אויס-פירן? — ראמען ראלאן האט געענטפערט מיט מעשים. דער הערא-שער מענטש אין אים האט זיך נישט געמאכט קיין עסק פון קיין מפלות, דאס יוגנטלעכע אין אים האט נישט געוואוסט פון קיין שווע-ריקייטן. מ׳דארף אויספארמען די עפאפע פון פראנצויזישן פאלק?— ער איז זיך נישט לאנג מישב און נעמט בויען זיין ווערק, כאטש די מיליאניקע שטאט פארשווייגט אים און באציט זיך דערצו גלייכ-גילטיק. אלעמאל איז ביי אים דער אימפעט מער א מארא׳ישער, ווי א קינסטלערישער, אלעמאל פילט ער אין זיך די אחריות פאר דער גאנצער נאציע. און נאר אזא פראדוקטיווער, הערא׳אישער אידע-אליזם, נישט בלויז א טעארעטישער, קען אויך ארויסן זיין אידעאליזם.

די טעמע האט ער לייכט געפונען. ראלאן זוכט זיין אויפגאבע דארט, וואו די עלטערן און זיידעס האבן זי געפאדערט אין גרעסטן מאמענט פון פראנצויזישן פאלק; אין דער רעוואלוציע אין 2-טן פלארעאל 1794 האט מען גערופן די דיכטער: „זיי זאלן פארהער-לעכן די גרעסטע געשעענישן פון דער פראנצויזישער רעוואלוציע, זיי זאלן שאפן רעפובליקאנישע דראמעס, זיי זאלן איבערטראגן אין דער פארגאנגענהייט די גרויסע עפאכעס פון פראנצויזישער באנייאונג, זיי זאלן ווייזן דער געשיכטע דעם ערהאבענעם כאראקטער, ווי ער פאסט-צו די געשעענישן פון א גרויס פאלק, וואס דארף אויסקעמפן זיין פרייהייט נישט געקוקט אויף די אנפאלן פון אלע אירא׳פעאישע טיראנען. אין ערשטן מעסידאר האט מען פארלאנגט פון יונגן דיכטער: „ער דארף

מיט א מוטיקן טריט אַרומנעמען די גאַנצע גרויס פון דער אויפגאַבע, און אויסמיידן די נאַגאַץ און אויסגעטרעטענע וועגן פון מיטלמעסיקייט", די דאָזיקע, וואָס האָבן דאָמאָלס אונטערגעחתמעט יענע דעקרעטן, דאָנטאָן, ראָבעספיער, קאַרנאָ, קוטהאָן זענען אין משך פון דער צייט אַליין געווארן נאַציאָנאַלע געשטאַלטן, העלדן, דענקמאָלער אין די גאַסן און לעגענדעס. אָמאָל האָט דעם דיכטערס באַגייסטערנדיקע סביבה געבויט בארי קאדן, איצט איז פארן פלאץ פאר פאנטאזיע, איצט איז די געשיכטע געווארן ווייט, ס'זאָל קיינעם פון איר וועלן א טראגעדיע. פון יענע דאָקומענטן איז דער רוף אָנגעקומען סוף-כל-סוף צום דיכטער, צום היסטאריקער ראָלאַן. אָבער דער דאָזיקער רוף איז אויך געקומען צו ראָלאַנען בירושה. זיין פאטערס א זיידע, באָניפאַר, האָט אַליין אָנטייל גענומען אין די קאמפן ווי א „שליח פון דער פרייהייט" און אין זיין טאָג-בוך שילדערט ער די צעשטערונג פון דער באַסטיליע. אַן אַנדער קרוב איז שפעטער מיט פופציק יאָר געהרגעט געווארן אין קאַמעסי דורך א מעסער פאר אַן אויפשטאַנד קעגן דער רעגירונג. דער פאנאַטישער רעוואָלוציאָנער אין ראָלאַנען האָט גייסטיקע קרובים, אַקוראַט ווי דער רעליגיעזער מענטש אין אים. הונדערט יאָר נאָך 1792 שאַפט ראָלאַן אין שיין פון זכרונות און פון ריינעם דיכטערישן ענטוזיאַזם אויפסניי די גרויסע געשטאַלט פון עבר. אמת, ס'איז נאָך נישט אַנטשטאַנען דאָס טעאַטער, פאר וועלכן ראָלאַן וויל שאַפן די „פראַנצויזישע איליאדע", קיינער האָט נאָך נישט צו איז קיין ליטעראַרישן צוטרוי, ס'זענען נאָך נישטאָ קיין אקטיאָרן, קיין פירערס, קיין פובליקום. אויסער ראָלאַנס שטרעבונג און גלויבן איז נאָך קיין שום זאַך נישט פאַרווירקלעכט. אָבער דער גלויבן אַליין איז געווען ענוג ער זאָל אַנהויבן זיין ווערק „דאָס טעאַטער פון דער רעוואָלוציע".

די טראַגעדיע פון דער רעוואָלוציע
(1898 — 1902)

די דאָזיקע צען דראַמען, פֿאַרבונדענע דורך דער צייט, געשריבן אַביסל אַלא שעקספּירס קעניג-דראַמען, די דאָזיקע „איליאַדע פון פּראַנצויזישן פֿאָלק" האָט ראָמען ראָלאַן געפֿינט פּאַר דעם צוקונפֿטיקן טעאַטער. „איך האָב געוואָלט" — זאָגט ער שפּעטער אין זיין הקדמה — „אין די דאָזיקע געמיינזאַמע ווערק געבן גלייכצייטיק דעם שפּיל פון א נאַטור-קאַנווּלסיע, א סאַציאַלן שטורם — אָנהויבנדיק פון די ערשטע כוואַליעס, ווָאס הויבן אָן אַרויפצוקומען פון דער טיפענישּ אין אָקעאַן און ענדיקנדיק ביי יענע כוואַליעס, ווָאס קומען, בשעת דער אָקעאַן הויבט זיך אָן איינצושטיקן און די מנוחה פּאַרשפּרייט זיך אויפֿסנייי". קיין נעבן-ווערק, קיין שום אַנעקדאָטיש-שפּילערישע ניואַנסן מילדערן נישט דעם געוואַלדיקן, עלעמענטאַרן ריטם. „מיין גרעסטע באַמיונג איז באַשטאַנען דערין, כ'זאָל ווי וויט מעגלעך אָפּרייניקן די געשעענישן פון ראָמאַנטישע אינטריגעס, ווָאס באַשווערן בלויז און פֿאַרקלענערן. איך וויל קודם-כל באַלייכטן יענע גרויסע פּאָליטישע און סאָציאַלע אינטערעסן, פּאַר וועלכע די מענטשהייט קעמפט שוין הונדערט יאָר", אויב אין אָט-די געדאַנקען איז געווען שילערס גייסט (שילער איז בכלל געשטאַנען נאָענט צו דעם אידעאַליסטישן סטיל פון אזא פּאָלקס-טעאַטער) טראַכט ראָלאַן בלויז וועגן דאָן קאַרלאָס אָן עבאָלי-עפיזאָדן, וואַנשטיין, אָן טעקלא-סענטימענטאַליטעטן. ער וויל וויזן דעם פּאָלק נאָר די גרויסקייט פון דער געשיכטע, נישט די אַנעקדאָטן פון די העלדן.

דראַמאַטיש איז עס אַ ציקל, נאָר גלייכצייטיק איז דאָס ריזיקע ווערק אויסגעראַטן געוואָרן מוזיקאַליש — ווי אַ סימפאָניע, ווי אַ אָראָטאָריע. דער אַרײַנפיר דאַרף זיין אַ פּאַסטוך-שפּיל אין סטיל פון Fêtes Galantes. טריאַנאָן, די זאַרגלאָזיקייט פון אַנטיקן רעזשים, געפּודערטע דראַמען מיט שיינהייט-פלעסטערלעך, לירישע קאַוואַלערן, וואָס רוישן און פּלוידערן. דער שטורם הויבט זיך אָן, נאָר זיי פילן עס נישט. נאַך איין מאָל בלויז שמייכלט די גאַלאַנטע צייט, נאָך איין מאָל גלאַנצט די שטאַרבנדיקע זון פון גרויסן קעניג איבער די וועלקנדיקע, גאַדענע בלעטער פון די וועלסאַלישע גערטנער.

דער „14-טער יולי" איז דער אַרײַנפאָר, די פאַנפאַרע. באַלד אָבער הויבן זיך אויף אינדערגיך די כוואַליעס. „דאַנטאָן" איז דער אַנטשיידנדיקער קריזיס: אין נצחון הויבט זיך שוין אָן פילן די מאַראַלישע מפּלה, דער ברודער-קאַמף. אַ דראַמע „ראָבעספּיער" דאַרף זיין דער אַרײַנפיר פון ירידה. „דער נצחון פון דעם שכל" ווייזט דאָס צעפאַלן זיך פון דער רעוואָלוציע אין דער פראָווינץ. „די וועלף" — אין די אַרמעען. ס'איז אויך אויסגעראַטן געוואָרן אַ ליבע-דראַמע צווישן די הערראַישע דראַמעס, וואו מ'זאָל זיך קענען אַביסל אָפרוען. די טעמע: דער גורל פון לוועטן, דער זשיראָנדיסט, וואָס פּדי צו קענען באַזוכן זיין געליבטע אין פּאַריז, פאַרלאָזט ער זיין באַהעלטעניש אין גאַסקאָניע און ווערט איין-און-אייניקער ניצול פון דער קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט געטראָפן מיט זיינע פריינד, וועלכע ווערן געהרגט, אָדער אַנטוויפּנדיק — אויפגעפרעסן פון די וועלף. די פיגורן פון סט. יוסט, מאַראַט, אַדאַם לוקס זענען אין ראַלאַנס געשריבענע דראַמען נאָר אַנגעמערקט עפּיזאָדיש, אָבער אין די אַנדערע נישט געשריבענע דראַמען האָבן זיי געזאָלט פאַרנעמען מער פּלאַץ. ס'וואָלט אויך זיך דאַרטן אַן שום ספּק דערהויבן איבער דער שטאַרבנדיקער רעוואָלוציע דאָס געשטאַלט פון באַנאַפּאַרטע.

אַנגעהויבן מוזיקאַליש-לירישׁ — דאַרף דאָס סימפאָנישע ווערק אויך זיך ענדיקן מיט אַ נאָכשפּיל. אין עקסיל, אין דער שוויץ, נישט ווייט פון סאַלאַטהורן געפינען זיך די געליטענע פון פראַנקרייכס שיף-ברוך נאָך דעם גרויסן שרעק: וואַלטסן, קעניג-מערדער, זשי-

אַנדיסטן — אַלע זענען אייניק אין זייערע זכרונות, אַ קלייניר ליבע-עפּיזאָד פון זייערע קינדער מאַכט פון דעם גרויסן אייַ-נאָפּאישן וועלט-שטורם — אַ היימישע אידיליע. פון די דאָזיקע ריזן-וועלק זענען נאָר פאַראַן פראַגמענטן: „14-טער יולי" „דאַנטאָן" „די וועלף" און „דער נצחון פונם שכל". נאָכדעם האָט ראָמען ראָלאַן גע-מוזט אויפגעבן דעם פּלאַן, פאַר וועלכן דאָס פאַלק, דאָס טעאַטער און די ליטעראַטור זענען געבליבן פרעמד. מער ווי צען יאָר זענען די דאָזיקע טראַגעדיעס געווען פאַרגעסן. מעגלעך, אַז די אויפוואַכ-דיקע נייגונגען פון דער איצטיקער צייט, וועלכע דערקענט זיך אַליין אין די נבואהשע בילדער פון אַ וועלט-קאַנווולסיע, וועט אין ראָלאַנען אויפסניי אויפוועקן דעם חשק צו פאַרענדיקן זיין גרויסע התחלה.

דער פערצנטער יולי

ס׳איז די ערשטע, לויט דער צייט, פון די פיר רעוואָלוציע-דראַמעס. דאָ איז נאָך די רעוואָלוציע אינגאַנצן אַ נאַטור-עלעמענט. זי איז נישט געפּאַרמט געווארן דורך קיין קלאָרן געדאַנק, נישט גע-פירט געווארן פון קיין מנהיגים. די ריזיקע שפּאַנונג פון פאָלק האָט אויסגעבראָכן ווי אַ בלינדער בליץ פון אַן אָנגעלאָדענער אַטמאָספער. דער בליץ האָט געטראָפן אין דער באַסטילע און דער שיין פון זיין פייער האָט אויפגעלויכטן אין דער נשמה פון דער גאַנצער נאַציע. דאָס דאָזיקע שטיק האָט נישט קיין שום הצלחן: דער העלד איז די מאַסע אַליין. „די אינדיווידואַלן זענען זיך נישט ערויס אין ים פון המון" — זאָגט ראָלאַן אין זיין הקדמה. — „כדי צו ווייזן אַ שטורם, דאַרף מען נישט צוועקשטעלן באַזונדער יעדע אייַנציקע כוואַליע, מ׳מוז מאָלן דעם גאַנצן צעבונטעוועטן ים. די פיינלעכע געוויקייט פון יעדן פרט האָט וויניקער ממשות ווי דער לייַדנשאַפטלעכע אמת פון דעם גאַנצן... דער מחבר האָט דאָ מער געזוכט דעם מאַראַלישן אמת, ווי דעם אַנעקדאָטישן". אין דעם וועלק איז אַליץ שטייגונג און בא-וועגונג, די אייַנציקע פיגורן גליטשן זיך אַדורך בליציק-שנעל, ווי אין

קינאָמאַטאָגראַף. דאָס צעשטורמען די באַסטיִע קומט נישט פון אַ קלאָרן אָפּקט, שטאַמט נישט פון שכל, נאָר פון רעש, פון טומל און התלהבות.

דאָדורך איז דער „14-טער יולי" נישט קיין דראַמע און ווייל עס אויך נישט זיין. באַוואוסטזיניק אָדער נישט באַוואוסטזיניק האָט ראָלאַן גענוּאָלט דערמיט געבן אַ מין „פאָפולערן יום-טוב", ווי דאָס חאָט געפאָדערט דער קאָנווענט, אַ פאָלק-יום-טוב מיט מוזיק און טענץ, אַ נצחון-ליד, אַ נצחון-שפּיל. זיין דראַמע איז אויך נישט אויסגעראַטענט פאַר קינסטלעכע קוליסן, נאָר איז גיכער אַ מין דראַמע אויף דער פרייַער לופט. אָנגעהויבן סימפאָניש — ענדיקט זיך עס מיט פרייַדיקע כאָרן, פאַר וועלכע דער דיכטער האָט באַשטימטע פאָדערונגען בנוגע דער קאָמפּאָזיציע. „די מוזיק מוז זיין דער גרונד פון דער פרעסקאָ" — זאָגט ראָלאַן. — זי מוז מאַכן אָנזעעוודיקער דעם הערואישן זין פון דעם יום-טוב און אויספּילן די בלייזן, וועלכע ס'קענען נישט אויספּירן קיין סטאַטיסטן. כאָטש די לעצטע לייַרמען — צעשטערן זיי פונדעסטוועגן די אילוזיע פון לעבעדיקייט. די דאָזיקע מוזיק מוז זיך אינספּירירן מיט בעטהאָווענס מוזיק, אין וועלכע ס'שפּיגלט זיך אָפּ די התלהבות פון דער רעוואָלוציע מער ווי אין יעדער אַנדערער. קודם-כל מוז זי אַנטשטיין פון לייַדנשאַפטלעכער גלויביקייט. קיינער וועט דאָ נישט שאַפן קיין שום גרויסע שאַפונג, אויב ס'לעבט נישט אין אים גופא די נשמה פון פאָלק און די ברענענדיקע לייַדנשאַפט, וועלכע ס'ווערט דאָ פאַרגעשטעלט".

דאָס, וואָס ראָלאַן האָט געוואָלט אין דעם דאָזיקן ווערק, איז: עקסטאַז. נישט דראַמאַטישע רעגונגען, נאָר רהיפוד: גובר זיין זאָס טעאַטער, פולשטענדיקע פאַראייניקונג צווישן פאָלק און דעם בילד. וועג מ'וועגדט זיך אין דער לעצטער סצענע מיט ווערטער צום פובלי-קום און די צעשטערער פון דער באַסטילע רופן די צוהערער צום אייביקן נצחון איבער דער באַדריקונג און צו ברודערלעכקייט — דאָרפן אָט-די אידעען נישט „געפינען קיין אָפּקלאַנג" אין פאָלק, נאָר די אידעען דאָרפן אַרויס פון זייערע אייגענע הערצער. דער גענריי „לאָמיר אַלע זיין ברידער" דאַרף אין אַ טאָפּלטן כאָר געהערט ווערן סיי פון די שפּילערס און סיי פון די צוקוקערס, וואָס ווערן מיטגעריסן מיט

דעם הייליקן שטורם, מיט דער Courant de foi און רוישן-מיט בעתן אויפשוואונג פון פרייד. פון דעם אייגענעם עבר זאָל דער פונק זיך אַרײַנכאַפּן אין די הערצער פון איצט: דער רויש דאַרף מאַכן הייס די הערצער און אין זיי אָנצינדן פלאַמען. וויסנדיק געניס, אַז בקויז מיטן ווארט קען מען נישט דערגרייכן צו אַזאַ ווירקונג — פאַדערט דערפאַר ראַטן אַרויס די העכערע מגיע, די כוזיק, די אייבּיקע געטין פון עקסטאַז.

יענע מאַסע, פון וועלכער ראַטן האָט געהאָלומט, האָט ער אָבער נישט געהאט. אויך נישט דעם מוזיקער, וואָס זאָל מער-ווייניקער ערפילן זיינע פאַדערונגען. דואיען, איז ערשט גשקומען מיט צוואַנציק יאָר שפעטער. די פּאַרשטעלונג אין „טעאַטער זשעמיע", אין 21-טן מערץ 1902 איז געבליבן נישט באַמערקט ווי א פאַרלוירענער רוף: קיינמאָל איז ער נישט אַרײַנגעדרונגען אין דעם פּאָלק, פאַר וועלכן ער איז געקומען ווי א לידנשאַפטלעכער שליח. אָן יעדער ווידערקלאַנג, כמעט אבּיוניש־דיק שטיל איז פאַרקונגען געווארן אָט דער הימן פון פרייד; פאַרטויבט געווארן אין מאַשין-גערויש פון דער מיליאָנייקער שטאָט, וועלכע האָט פאַרגעסן אין די עלטערן, וואָס האָבן געטון אָט-די מעשים און אויך נישט געוואוסט, אַז ס'איז פאַראַן אַזעלכער, וועלכע וויל זיי דערמאָנען אין דעם.

ד א נ ט א ן

(1900)

אין „דאַנטאָן" איז געווען דער אָנטשיידנדיקער מאָמענט פון דער רעוואָלוציע, די וואָגשאָל צווישן נצחון און מפלה. דער איבער-ברוך. דאָס, וואָס די מאַסע האָט געשאַפן ווי אַן עלעמענטאַרער כוח, נוצן איצט אויס לשם כבוד איינציקע מענטשן, מנהיגים פאַר זייערע אידעען. יעדע גייסטיקע באַוועגונג, איבערהויפט די באַוועגונגען פון רעוואָלוציע און רעפאָרמאַציע קענען אָט-די טראַגישע רגעים פון נצחון, ווען די מאַכט צעפאַלט ביי די מענטשן; די מאַרשלישע אחדות ווערט

צעשפּליטערט אויף פּאָליטישע שטרעבונגען; די מאַסע, וואָס האָט פּאָ זוירקלעכט איר פּרייהייט אין פּלוצלינגדיקער התּהבות, הויבט אָן אום- באַוואוסטזיניק אָרונטערצופּאַלן אונטער די מנהיגים און זייערע קליי- לעכע, דעמאָגאָגישע אינטערעסן. יעדע גייסטיקע באַוועגונג האָט אַזא מאַמענט פון אויסערלעכן נצחון. די בעסערע מענטשן הויבן זיך אָן אַנטוישטע אָפּצוזוגדערן דאָמאָלס; די אַמביציעזע, די פּאָנאַטיקער זענען שטאָלץ און די אידעאַליסטן רוקן זיך אויך אין א זייט. ראַלאַן האָט געזאגן אַן אָפּשפּיגלונג דערפון אין דער דרייפוס-אַפּערע. פונקט ווי אין דער ווירקלעכקייט, האָלט ראַלאַן אויך אין דער דיכטונג מיט דעם באַזיגטן, פּאָר וועלכן די אידעע איז אַלץ און דער ערפּאָג — גאָרנישט. וויל ער ווייסט, אַז דער כּוח פון דער אידעע ליגט נאָר אין איר נישט ערפּילט ווערן.

דאַנטאָן איז, הייסט עס, נישט די דראַמע פון דער רעוואָלוציע, נאָר די דראַמע פון די גרויסע רעוואָלוציאָנערן. די מיסטישע מאַכט קריסטא- ליזירט זיך אויס און ס׳ווייזט זיך דער מענטשלעכער כאַראַקטער. די אחדות ווערט צעריסן. אין רויש פון נצחון, אין דער אָנווועזנהייט פון כּאר- גאָסענעם בלוט הויבט זיך שוין אָן דער נייער קאַמף פון די פּראָטאַריאַנער אַרום דער פּאַרכאַפּטער מלוכה. קאַמף פון פּערזענלעכקייט, קאַמף פון טעמפּעראַמענט, פון יחוס. פון דער מינוט, וועו ס׳הערט אויף צו בינדן די חברים די סכנה, די duza mecessitas הויבן זיי אָן צו דער- קענען זייערע פּרעמדקייט. דער קריזיס פון דער רעוואָלוציע ברעכט-אויס אַקוראַט אין דער סעקונדע פון נצחון. די פּיינדלעכע אַרמיעס האָט מען צעשלאָגן, די ראַיאַליסטן, די זשיראָנדיסטן זענען צעשמעטערט געוואָרן: איצט הויבט מען זיך אָן אַרומצורייסן אין קאָנוועַנט גופא. די כאַראַקטערן זענען געצייכנט פּרעכטיק, דאַנטאָן איז א גוטער ריז, א פּובלוטיקער, א ווארימער, מענטשלעך, אן אָרקאָן אין זיין ליידנ- שאַפט, אָבער נישט קאַמפּלוסטיק. ער האָט געזען אין חלום די רעוואָ- לוציע ווי א גרויסע פּרייד פון דער מענטשהייט און איצט זעט ער אין איר גאָר א נייע אכזריותדיקייט. אים עקלט דאָס בלוט און ער קען נישט פּאַרטראָגן די שלעכטקייט פון דער גילאָטינע, ווי כריסטוס וואָלט נישט פּאַרטראָגן, אַז די אינקווויזיציע זאָל זיין דער זין פון זיין ליבע. די מענטשן עקלען אים. „איך בין איבערגעזעטיקט מיט דער

מענטשהייט, כ׳ברעך זי אויס״. ער בענקט נאָך נאַטור, נאָך דעם נישט-שכלדיקן, נאַטירלעכן לעבן. זיין לויפנשאַפט ענדיקט זיך גלייך ווי ס׳ענדיקט זיך די סכנה. ער האָט ליב די פרויען, דאָס פאַלק, דאָס גליק און וויל זיין געליבט. ער האָט געשאַפן די רעוואָלוציע מחמת זיין טעמפּעראַמענט, געטריבן פון דער מענטשלעכער נייגונג צו פרייהייט און גערעכטיקייט. דאָס פאַלק האָט אים דערפאַר ליב, עס שפּירט אין דער לופט ביי אים דעם זעלבן אינסטינקט, וואָס האָט געטריבן דאָס פאַלק צו צעשטורמען די באַסטיליע, די אייגענע זאָרג-לאָזיקייט, די אייגענע זאַפּטיקייט. ראָבעספּיער איז זיי פרעמד, זיין סטיל איז צו קאַלט, צו אַדוואָקאַטאַריש. אָבער זיין דאָגמאַטישער פאַנאַטיזם, זיין דורכאויס נישט אומאיידעלע אַמביציעזקייט ווערט א מוראַ׳דיקער כּח, וואָס טרייבט פאָרויס, בשעת דאַנטאָנס הייטערע לעבנספרייד איז שוין געוואָרן איינגעשטילט. בשעת דאַנטאָן פילט יעדן טאָג מער עקל צו פאַריטיק, בויערט ראָבעספּיערס קאַלטע, קאָנ-צענטרירטע ליידנשאַפט אַלץ טיפער אַריין אין צענטרום פון דער מאַכט. אַקוראַט ווי זיין פריינד, דער פאַנאַטיקער פון מאַראַל, דער גרויזא-מער אַפּאָסטאָל פון דער געראַכטיקייט, דער רוימישער אָדער קאַלוא-ניסטישער עקשן סט. יוסט — אזוי זעט אויך ראָבעספּיער דער עיקר די טעאָריע, די געזעצן, די דאָגמען פון דער נייער רעליגיע און פאַר-געסט אין די מענטשן. ער שטרעבט נישט, ווי דאַנטאָן, צו א גליק-לעכער, פרייער מענטשהייט, נאָר צו א מאָראַלישער, געבונדן מיט די גייסטיקע אידעען. דער צוזאַמענשטויס צווישן דאַנטאָנען און ראָבעס-פּיערן אויף דעם העכסטן שפּיץ פון נצחון איז א צוזאַמענשטויס צווישן דער פרייהייט און דעם געזעץ; צווישן דעם לעבעדיקן לעבן און דער טרוקענער אידעע. דאַנטאָן טרעט אָפּ, ער איז צו לייכט, צו זאָהרגלאָז, צו מענטשלעך אין זיין פּאַרטייִדיקונג, אָבער מ׳פילט תיכף, אז ער רייסט מיט זיך מיט דעם געגנער אין תהום אַריין.

אין דער דאָזיקער טראַגעדיע איז ראָלאַן דורכאויס דראַמאַטיקער. דער ליריזם טרעט אָפּ, דער פאַטאַס צעגייט אינם פייער פון גע-שעענ׳שן; דער קאַנפליקט אַנטשטייט אַדאַנק דער אַנטוויקלונג פון דער מענטשלעכער ענערגיע, אַדאַנק דעם קאַמף צווישן מיינונגען און פערזענלעכקייטן. אין „14-טן יולי״ איז די מאַסע דער הויפּט-העלד,

איצט, אין דער דאָזיקער נייער פאָזע פון דער רעוואָלוציע, איז זי דע-
גראָדירט געוואָרן צו דער מדרגה פון א צוקוקער. די שעה ווערט
באַהערשט נישט פון הערַאישן אינסטינקט אין פאָלק, נאָר פון
אומזיכערן, באַפעלערישן גייסט פון די אינטעלעקטועלן. אין „14-טן
יולי" האָט ראָלאַן געוויזן זיין פאָלק די גרויסקייט פון דער קראַפט,
דאָ אָבער שיידערט ער די סכנה פון פלוצלינגער פאַסיווקייט, די
אייביקע סכנה פון יעדער נצחון. אַזוי-ארום איז אויך „דאַנ-
טאָן" אַן אויפרוף צו מעשים, אַן עליקסיר פון ענערגיע. אַזוי האָט
עס אויך אויפגעפאַסט זשאָרעס (ענלעך צו דאַנטאָנען מיט דער וואָגי-
קייט פון וואָרט), וועלכער האָט אויף דער איבערחזרונג פון דער
דראַמע (אין „טעאַטער סיוויק", אין 20-טן דעצעמבער 1900, איינגע-
אָרדנט לטובת די אַרבעטער פון Cercle des Escholiers) אַרײַנגע-
פירט דאָס וועלק פאַר דעם פאַריזער עולם מיט א רעדע. פאַרשטייט
זיך, אז צו מאָרגן איז אַלץ פאַרגעסן געוואָרן, אַקוראַט ווי אַלע
פרווון פון ראָלאַנען אין זיינער ערשטע וועלק.

דער נצחון פון שכל

(1899)

„דער נצחון פון שכל" איז נאָר א טייל פון דער ריזיקער
פרעסקא. אָבער דאָס וועלק ציט זיין יניקה פון סאַמע צענטראַלן
נראָבלעם אין ראָלאַנס גייסטיקער ריכטונג. דאָ איז דאָס ערשטע מאָל
כולשטענדיק אַנטוויקלט די דיאַלעקטיק פון דער מפלה, יענע ליידנ-
שאַפטלעכע אַנערקענונג פאַר די באַזיגטע, דאָס איבערטוישן די
רעאַלע מפלה אויף א גייסטיקן נצחון, וואָס (אָנגעהויבן אין דער סאַמע
קריהייט און געפינענדיק אַן אָפּקלאַנג אין אַלע זיינע לעבנסגע-
שעפענישן) איז דער קערן פון זיין מאַראַליש געפיל. די זשיראַנדיסטן
זענען צושלאָגן און פאַרטיידיקן זיך אין א פעסטונג אַקעגן די

סאַנסקילאָטן*) די ראַיאַליסטן, די ענגלענדער ווילן זיי ראַטעווען. דער אידעאַל פון די זשיראַנדיסטן, די פרייהייט פון גייסט, פון פאָטער-לאַנד, איז צעשטערט דורך דער רעוואָלוציע.

פראַנצויזן זענען זייערע פיינט, אָבער אויך די ראַיאַליסטן זענען זייערע פיינט, די ענגלענדער—פיינט פון פאָטערלאַנד. דער פראָבלעם פון געוויסן איז אַוועקגעשטעלט מעכטיק: פאַרראַטן די אידעע, אָדער דאָס פאָטערלאַנד. זיין בירגער פון גייסט, אָדער בירגער פון פאָטער-לאַנד. זיין געטרייַ זיך אַליין, אָדער דער נאַציע — די אַנטשיידונג איז א מוראַ'דיקע. און זיי גייען צום טויט, וויל זיי ווייסן, אַז זייער אידעאַל איז אומשטערבלעך, אַז יעדע פרייהייט פון פאַלק איז נאָר אַן אָפשיין פון יענער אינערלעכער פרייהייט, וועלכע ס'קען נישט בא-צווינגען קיין שום שונא.

דאָ ווערט דאָס ערשטע מאָל פראַקטאַמירט די שנאה צום נצחון. פאָבער זאָגט שטאָלץ: „מיר האָבן געראַטעוועט אונזער גלויבן פון דער ערנידעריקטקייט פון נצחון, וועמענס ערשטער קרבן ס'איז דער כנצח גופא. אַדאַנק אונזער מפלה בלוט ער איצט רייפער און הייליקער". און לוקס, דער דייטשער רעוואָלוציאָנער, שטעלט-פעסט דעם עוואַנגעליום פון דער אינערלעכער פרייהייט: „יעדער נצחון איז שלעכט און יעדע מפלה איז גוט, אויך וויפל זי שטאַמט פון פרייען ווילן". הוגאָ ערקלערט: „אין בין איבערגעוואקסן מיין נצחון און דאָס איז טאַקע מיין נצחון". די איידעלע, וואָס גייען אונטער, ווייסן אַז זיי זענען איינזאַם, זיי רעכענען נישט אויף קיין ערפאָלג, זיי ווערן נישט פאַרצווייפלט צוליב דער מאַסע, זיי ווייסן, אַז דאָס פאַלק פאַרשטייט קיינמאָל נישט די פרייהייט אין העכערן זין; אַז די מאַסע פאַרזעט שטענדיק די בעסטע. „יעדער אויסדערווילטער באַאומרויקט זיי, וויל די אויסדערווילטע טראָגן מיט זיך ליכט, כאָטש דאָס ליכט פאַרברענט זיי, נאָר די אידעע איז זייער היים ביים סוף, נאָר די פרייהייט איז זייער ספערע, די צוקונפט — זייער וועלט. זיי האָבן אָפגעראַטע-

*) אין קורצע הויזן — אַזוי האָט מען גערופן בעת דער ערשטער פראַנצויזישער רעוואָלוציע די פאַלקס-פארטיי אין דיסע רעוואָלוציאָנערן, וועלכע האָבן געטראָגן הויזן גידצריקער פון די קניען.

וועט דאָס פאָטערלאַנד פון ד דעכפאָטן, איצט מוז זיי עס נאכאמאָל פארטיידיקן אקעגן דעם חשק פון הערשן און נקמה ביים פעבל, וואָס קען נישט אָפשאצן די פרייהייט. אָט-די הארטע נאצי־אנאליסטן, וואָס פאדערן פון מענטש ער זאל אַלץ אַוועקגעבן פאַרן פאָטערלאַנד, די איבערציגונג, די פרייהייט, דעם שכל – נישט אומזיסט זענען די די דאָזיקע מאָנאָמאָנען פון פאָטערלאַנד פארגעשטעלט ביי ראָלאַנען אין געשטאלט פון א פלעבעיער, האָבורדן, וואָס קען נאָר „פאר־רעטער", אָדער „פאַטריאָטן", וואָס מאכט אַ תל פון דער וועלט מיט זיין גלויבן און פארבראכן צוזאמען. די דאָזיקע קראפט און ברוטאלע איינזייטיקייט זיגט, וואָס אמת; אָבער כאטש זי רעטעוועט אָפּ דאָס פאלק פון א גאנצער וועלט שונאים, איז זי גלייכצייטיק דער כוח, וואָס צעשטערט אין פאלק דאָס בעסטע און שענסטע.

א הימן צום פרייען מענטש, צום העלד פון געוויסן (צום אייניקן, צום יחיד, וועלכן ראָלאַן אנערקענט פאַרן העלד) איז אָנגעהויבן גע־וואָרן אין דער דאָזיקער דראמע. דאָס, וואָס „ערט" האָט מרמז גע־ווען מיט דער טעמע, הויבט זיך אָן דאָ אויסצוגעשטאלטן גייסטיק. און אדאם לוקס, דער מאינצער קלוביסט, וואָס לויפט אין הייליקער באגייסטערונג קיין פראנקרייך, כדי דאָ צו לעבן פאר דער פרייהייט (און וועלכן די פרייהייט פירט צו דער גילאָטינע) דער דאָזיקער ערשטער בלוטיקער עדות פון אידעאליזם איז דער ערשטער שליח פון זשאן־קריסטאָף־לאנד, ס׳האָט זיך אָנגעהויבן דער קאמף פון פרייען מענטש פאר זיין אייביקן פאָטערלאַנד, יענער קאמף, אין וועלכן דער באזיגטער איז אַלעמאָל דער זיגער און דער איינזאמער – דער שטארקסטער.

ד י ו ע ל ף

(1898)

אינם „נצחון פון שכל" האָט זיך אַוועקגעשטעלט פארן מענטש מיט גלויבן די אנטשיידנדיקע פראגע: דאָס פאָטערלאַנד, אָדער די

פרייהייט, די אינטערעסן פון דער נאציע, אדער די אינטערעסן פון דעם איבערנאציאנאלן גייסט. די „וועלף" איז א וואריאציע פון דער דאזיקער פראגע. זי שטעלט זיך דא אוועק אזוי-ארום: „דאס פאטער-לאנד, אדער די גערעכטיקייט".

שוין אין דאנטאן הויבט זיך אן דאס פראבלעם. ראבעספיער באשליסט מיט זיינע לייט אומצוברענגען דאנטאנען און פאדערט, אז מ'זאל אים תיכף ארעסטירן און פארמשפטן. סט. יוסט, דער ליידנ-שאפטלעכער פיינט פון דאנטאנען, שטעלט זיך נישט אקעגן דער בא-שולדיגונג, ער פאדערט בלויז, אז זי זאל פארקומען אין די ראמען פון געזעץ. ראבעספיער וויסט אבער, אז יעדער אפשלעפן איז פאר דאנטאנען א נצחון און ער פארלאנגט מ'זאל ברעכן דאס געזעץ: פאר אים איז דאס פאטערלאנד חשובער ווי דאס געזעץ. „זיגן פאר יעדן פרייז!" — רופט דא איינער און דא דער אנדערער. „ס'איז אלץ איינס צי אן אינציקער מענטש וועט פארמשפט ווערן געזעצלעך צי נישט, אבי ס'זאל אפגעראטעוועט ווערן דאס פאטערלאנד". און סט. יוסט גיט זיך אונטער דעם דאזיקן ארגומענט. ער איז מקריב די ערע פאר דער נויטוועגדיקייט, דאס געזעץ — פאר דעם פאטערלאנד.

אין די „וועלף" איז פארגעשטעלט די אנדערע זייט פון דער טראגעדיע: א מענטש, וואס איז מקריב ליבער זיך, איידער דאס ge-זעץ; א מענטש, וואס גלויבט גלייך מיט פאבערן אין „נצחון פון שכל": „אז אן אינציקע אומגערעכטיקייט מאכט אומגערעכט די גאנצע וועלט"; א מענטש, וועלכן ס'איז אקוראט, ווי הוגאן (דער צווייטער העלד אין „נצחון פון שכל"), גלייכגילטיק „צי די גערעכטיקייט איז גובר, אדער זי ווערט באזיגט. ער ליידט נאר נישט, אז זי זאל ra-זיגנירן". טיליע, דער געלערנטער, וויסט, אז זיין שונא דואיראן ווערט באשולדיקט אין פארראט. ער פארטיידיקט אים, כאטש ער וויסט ביי זיך, אז ער וועט אים נישט קענען ראטעווען און ער מאכט בלויז זיך א שלעכטן שם ביי דעם פאטריאטישן פוראר פון דעם רעוואלוציא-נערן מיליטער, פאר וועלכן דער אינציקער ארגומענט איז דער נצחון, „Fiat justita, pereat mundus". דעם דאזיקן אלטן אמת נעמט ער מיט זיך מיט אין אלע געפארן, ער פארלייקנט גלייכער דאס לעבן איידער דעם גייסט. „יעדע נשמה, וואס הוט אמאל געזען דעם אמת

און געפרווט פאַרלייקענען אים, הרגט אָפּ זיך אַליין". אָבער די אַנדערע זענען שטאַרקער פון אים. דער ערפאָלג פון כלי-זין געהער צו זיי. „זאָל זיין מיין נשמה פאַרשמוצט, אַבי דאָס פּאָטערלאַנד איז גערעטעוועט" — ענטפערט אים קעסנעל. דער פּאַטריאָטיזם, דער מאַסן-גלויבן איז מנצח דעם הערראָיזם פון געוויסן, דעם גלויבן אין דער נישט אָנזעעוודיקער גערעכטיקייט.

די דאָזיקע טראַגעדיע פון א נישט-צייטיקן קאָנפליקט (כאָטש און דער צייט פון קריג און ספּנה פאַרן פּאָטערלאַנד באַפאַלט דער דאָזיקער קאָנפליקט יעדן איינציקן מענטש סיי אַלס מאָראַליש ווען און סיי אַלס געהאָרכזאַמען לאַנד-בירגער) איז אָנגעשריבן געוואָרן אונטערן דרוק פון א פּקטועלן געשעענישׂ. אין די „וועלף" האָט ראָלאַן אויף א מייסטערהאַפטן אופן טראַנספּאָנירט די דרייפוס-אַפערע, דורך וועלכער ס'האָט זיך אין יעדן דערוועקט די פראַגע, וואָס ס'איז פאַר אים וויכטיקער, די גערעכטיקייט, אָדער די נאַציאָנאַלע אינטערעסן. דער ייד דרייפוס איז אין דער רעוואָלוציאָנערער טראַגעדיע אַן אַריס-טאָקראַט, א מיטגליד פון א פּאַרדעכטיקן געהאַסטן סאַציאַלן שיכט. טיליע, וואָס קעמפט צוליב אים, איז פּיקאַר; זיינע שונאים — דער פראַנצויזישער גענעראַל-שטאַב, וואָס וויל גלייכער פאַרשווייגן די איינמאָל באַגאַנגענע אומגערעכטיקייט, אַיידער צו באַשמוצן דעם צוטריי אין דעם כבוד פון דער אַרמיע. אין א ענגן, אָבער פּרעכטיקן, בילדערישן סימבאָל איז צוזאַמענגענומען אין אָט-דער מיליטעריישער טראַגעדיע דאָס גאַנצע געשעעניש, וואָס האָט אויפגערופן גאַנץ פראַנקרייך, אָנהויבנדיק פון פּרעזידענט און ענדיקנדיק ביים אָרימסטן אַרבעטער. די אויפּפירונג פון דעם שטיק אין „טעאַטער דע לעוור" אין 18-טן מאַי איז געוואָרן אומפאַרמיידלעך א פּאָליטישע דעמאָנסטראַציע. זאָלא, שויערער-קעסטנער, פּעגי, פּיקאַר, די פראַטייִדיקער פון אומשולדיקן, די הויפּט-אַקטיאָרן פון וועלט-באַרימטן פּראָצעס זענען אין משך פון צוויי שעה געווען צוקוקער צו דער דראַמאַטישער סימבאָליזירונג פון זייער אייגן וועלט. פון דעם דאָזיקן פאָליטישן שטורם האָט ראָלאַן (וואָס האָט פאַרעפנטלעכט זיין דראַמע אונטערן נאָמען סט. יוסט) אין דעם פּראָצעס (וואָס איז אגב געווען אין העכערן זין א רייניקונג-פּראָצעס פון דער גאַנצער פראַנצויזישער נאַציע) געווינען

דעם גייסטיקן תוכן, דעם מאָרצַלישן עסענץ. צום ערשטן מאָל איז ער דאָמאָלס אַרויס פון דער געשיכטע און אַריין אין דער וועלט פון אַקטועלקייט, אָבער געטון האָט ער עס, ווי אַלעמאָל, מיט דער כונה אַרויסצוראַטעווען דאָס אייביקע פון דעם איבערגייענדיקן; צו פאַר־טיידיקן די פרייהייט פון דענקען אַקעגן דעם פסיכאָז פון דער מאַסע: א פאַרטיידיקער פון יענעם הערַאיזם, וואָס אַנערקענט נישט קיין שום אַנדערע אינסטאַנץ — נישט פאָטערלאַנד, נישט זיג, נישט ערפאָלג און טכנה — נאָר די איין־אַן־אייניקע און די העכסטע–דאָס געווינן.

דער אומזיסטער רוף

דער רוף צום פאָלק איז געווען אומזיסט. אומזיסט דאָס גאַנצע ווערק. קיינס פון די ווערק האָט נישט אויסגעקעמפט מער ווי עטלעכע אָוונטן, אַמפיינסטן ווערק זענען שוין צו מאָרגנס בעגראָבן דורך דער שנאה פון דער קריטיק, דורך דער גלייכגילטיקייט פון דער מאַסע.

אומזיסט איז אויך געווען דער קאַמף פון ראַאַנס פרייַנד פאַרן „טעאַטער פון פאָלק". דאָס מיניסטעריום, צו וועלכן זיי האָבן אַפּעלירט פסדר וועגן שאַפן א פאַריזער פאָלקס־בינע, האָט זיך געמאַכט פאַר־געסנדיק בנוגע צו די ליידנשאַפטיקע באַמיונגען. הער אדרין בערנ־היים איז אַרויסגעשיקט געוואָרן אויף א אינפאָרמאַציע־רייזע קיין בערלין. ער האָט רעפערירט, אַנדערע האָבן רעפערירט, מ'האָט געמאַכט באַראַטונגען. דער סוף איז געווען, אז דער שיינער וואונש איז דערשטיקט געוואָרן ערגעץ צווישן די שקטן. אויף דעם בולוואַר טריאומפירן וויייטער ראָסטאַן און בערנשטיין, דאָס פאָלק גייט מאַסנווייז אין די קינאָס, דער גרויסער רוף צו אידעאַליזם וועלט פאַרשטימט.

וואַר זאָל איצט פאַרענדיקן דאָס ריזיקע ווערק? וועלכע אַנדערע גאַציע זאָל דאָס טון, אויב די אייגענע שווייגט? — דאָס „טעאַטער פון דער רעוואָלוציע" בלייבט טאָראָס.

די דראַמע „ראַבעספיער" דאָס גייסטיקע געגנווערק צו „דאַנטאָן"

איז שוין, וואָס אמת, דורך ראָלאַנען געשטאַלטיקט געוואָרן אין אַלגע-
מיינע שטריכן, עס איז אָבער געביבן נישט געענדיקט. אויך די אַנדערע
טיילן פון דעם גרויסן שאַפונגס-ראָד זענען זיך צוזאַמענגעפאַלן.
פּעק מיט סטודיעס, נאָטיצן, פאַנאַדערגעוואָרפענע בלעטער, באַשריבענע
העפטן, שמות — דאָס זענען די חורבות פון דעם בנין, וואָס האָט גע-
וואָלט פאַראייניקן דאָס פראַנצויזישע פאָלק אין איין גייסטיקן פּאַ-
טאָן און עס אויפהויבן הערראַיש; א בנין, וואָס האָט געוואָלט שאַפן
אן אמת'דיק פראַנצויזיש טעאַטער. ראָלאַן האָט אין דער שטה געקענט
פיין דאָס זעלבע, וואָס געטהע, וועלכער — דערמאָנענדיק זיך מיט
וויטאָג אין זיינע דראַמאַטישע טרוימען — האָט געזאָגט צו עקער-
מאַנען אַזוי: „איך בין באמת אמאָל געווען אויף אַזוי וויט משוגע
צו מיינען, אַז מ'קען באמת אויפשטעלן א דייטשיש טעאַטער. איך
בין אפילו געווען אויף אַזויפיל פראַנאַרט און געמיינט, אַז איך אַליין
קען אויך דערצו עפעס צוהעלפן און צוגיבן עטלעכע וויכטיקע שטיי-
נער צו דעם בנין... אין אמתן אָבער האָט זיך קיין שום זאַך נישט א
טרייסל געטון, נישט קיין ריר זיך געטון און אַלץ איז געביבן, ווי
פריער. וואָלט איך מיט עפעס געווירקט און דורך וועמען ס'איז דער-
מוטיקט געוואָרן, וואָלט איך אָנגעשריבן א גאַנצן טוץ דראַמעס, וווי
איפיגעניע און טאַסאָ. קיין שטאָף האָט נישט געפעלט. ס'האָבן בלויז,
ווי געזאָגט, געפעלט אַקטיאָרן, זיי זאָלן קענען עטוואָס ענלעכס פאָר-
שטעלן מיט גייסט און בלוט, ס'פעלט אויך דאָס פובליקום אויפצו-
נעמען און צו הערן עטוואָס אזוינס".

דער רוף איז שטיל געביבן. „ס'האָט זיך נישט קיין טרייסל
געטון, נישט קיין ריר זיך געטון און אַלץ איז געבליבן, ווי פריער".
אָבער אויך ראָלאַן איז געבליבן דער זעלבער, דער אייביקער אָנהיי-
בער ביי יעדן ווערק, וואָס הויבט זיך אויף איבער חורבות אָן שום
תרעומות, וואָס גייט אַקעגן העכערע און נייע ציל, כדי (ווי ריילקע
האָט זיך שוין אויסגעדרוקט): „צו זיין דער באַזיגטער פון גרעסערן".

די צייט וועט קומען

(1902)

נאָך איינמאָל האָט די צייט געשטויסן ראָלאַנצן (דאָס קאַפּיטל נע־
דאָטענע ווערק פון דעם יאָר — "La Montespan" רעכנט זיך דאָ
נישט אייַן) צום דראַמאַטישן אַרויסזאָגן זיך. נאָך איינמאָל, ווי אין
דרייפוס־פראָצעס, פרווט ער אַרויסצופרעסן פון א פאָליטיש געשעניש
דעם מאָראַלישן עסנץ; דערהויבן א געשעניש פון צייט צו א קאָנ־
פליקט פון געוויסן. דער בורענקריג איז נאָר פאַר אים אן אויסרייד,
ווי די רעוואָלוציע איז געווען פאַר זיינע דראַמען א קוק־פונקט. אין
אמתן שפילט זיך אָפּ די דאָזיקע טראַגעדיע פאַר דער אייביקער אינ־
סטאַנץ, די אייַנציקע, וועלכע ראָלאַן אַנערקענט: דאָס געוויסן פון
יחיד און פון דער וועלט.

„די צייט וועט קומען" איז די דריטע, די אייַנדרוקפולסטע וואָ־
ריאַציע פון דער לאַנג שוין בולטער סתירה צווישן איבערצייגונג און
פליכט, מקוכה־בירגערטום און מענטשלעכקייט, צווישן דעם נאַציאָנאַלן
און פרייַען מענטש. אין „נצחון פון שכל" האָט געהייסן די דאָזיקע
פראָגע: „די פרייהייט, אָדער דאָס פאָטערלאַנד", אין „די וועלף"—„די
געראַכטיקייט, אָדער דאָס פאָטערלאַנד", דאָ איז די פראָגע אַוועקגעשטעלט
געוואָרן אויף דער העכסטער מדרגה: „דאָס געוויסן, דער אייביקער
אמת, אָדער דאָס פאָטערלאַנד". די הויפּט־געשטאַלט (נישט דער העלד)
איז קליפאָר, דער פירער פון דער אינוואַזיע־חילות. ער פירט מלחמה,
אן אומגערעכטע מלחמה (וועלכע מלחמה איז גערעכט?) אָבער ער

פֿירט זי מיט זיין סטראַטעגיש וויסן, נישט מיט זיין האַרץ. דער, וואָס ווייסט, „וויפֿל אָפּגעלעבטס ס׳איז פֿאַראַן אין דער מלחמה", דער ווייסט אויך, אַז מ׳קען נישט פירן קיין אמתע מלחמה אָן שנאה, ער איז אָבער גלייכצייטיק צופיל רייף, כדי צו פילן אַ האַס. ער ווייסט, אַז מ׳קען נישט קעמפן אָן קיין ליגנט, נישט טייטן און מ׳זאָל דערביי נישט פֿאַרשוועכן די מענטשלעכקייט; מ׳קען נישט שאַפֿן קיין מילי-טערישע גערעכטיקייט, ווו׳ דער ציל גופא איז אומרעכט. ער איז געבונדן אין אַ אייזערן ראָד פון סתירות. „זאַל איך האָרכן מיין פֿאָטערלאַנד, אָדער מיין גערוויסן? — מ׳קען נישט מנצח זיין און דערביי נישט טון קיין אומרעכט, און מ׳דאַרף נישט זיין קיין מלחמה-פירער, וועו מ׳האָט דערביי נישט דעם ווילן מנצח צו זיין. ער מוז דינען דער מלחמה און פֿאַראַכטעט אָט דעם געוואַלדטאַט, וואָס איז אָבער זיין פֿליכט. ער קען נישט בלייבן אַ מענטש, אויב ער וועט זיך אָפּ-זאָגן פון דעמפֿן, און ער קען נישט זיין קיין סאַלדאַט מיט זיין מענטשלעכקייט. אומזיסט זוכט ער וועלכע ס׳איז-נישט מילדערונג אין דער ברוטאַליטעט פון זיינע חובות, אומזיסט זוכט ער גוטקייט אין זיינע בלוטיקע באַצעלן און ער וויסט אליין, „אַז ס׳זענען פֿאַראַן מדרגות אין פֿאַרברעכן, נאָר ס׳בלייבט אַ פֿאַרברעכן". ערום דעם דאָזיקן טראַגישן ליידנדיקן מענטש, וואָס איז סוף-כל-סוף נישט גובר, נאָר פֿאַלט ארונטער אונטער דער צוואַנג פון גורל, זענען די איבריקע פיגורן אַוועקגעשטעלט אין פֿאַטאַלישער קלאָרקייט. דער ציניקער, וואָס זוכט נאָר דעם ריינעם פֿארדינסט ביים לאַנד; דער ליידנשאַפֿטלעכער מילימערישער ספּארטמאַן, די טעמפּע געהאָרכער, דער סענטימענטאַלער עסטעט, וואָס קוועטשט צו די אויגן צוזעצנדיק פיין און פאַר וועלכן יענעמס טראַגעדיע איז אַ טעאַטער, און הינטער זיי: דער לויגנערישער גייסט פון אונזער מענטשהייט, די ציוויליזאַציע, דאָס געשיקטע וואָרט, וואָס איז מוחל אלע פֿאַרברעכנס און בויט פאַבריקן איבער קבֿרים — צו זיי איז געוועזן די באַשולדיגונג, וואָס שטייט אויפגעשריבן אויפן ערשטן לאַט און וואָס דערהויבט דאָס פּאָליטישע צום אלמענטשלעכן: „די דאָזיקע דראַמע פֿאַראורטיילט נישט קיין איינצלנע נאַציע, נאָר אייראָפּע".

אָבער דער אמת׳ער העלד פון דער דאָזיקער דראַמע איז נישט דער זיגער פון דרום-אַפריקע, דער גענעראַל קליפאר, נאָר דער פרייער

מענטש, דער איטאַליענישער פרייוויליקער, וואָס האָט זיך אַריינגעצויגן אין קאַמף, כּדי צו פֿאַרטיידיקן די פרייהייט אוּן דער שאָטענדישער פויער, וואָס לייגט אַוועק זיין געווער און זאָגט: „מער הרגע איך נישט". ס׳זענען עס בלויז די, וואָס זייער אינציק פאָטערלאַנד איז דאָס געוויסן, אוּן האָבן נישט קיין אַנדערן היים, ווי די מענטשהייט; וואָס אַנערקענען נישט קיין שום אַנדערן גורל, נאָר יענעם, וועלכן ס׳שאַפט זיך דער פרייער מענטש. מיט זיי, מיט די באַזיגטע, איז ראָאַן (ער איז אַליאַנ׳ פרייוויליק מיט די באַזיגטע) אוּן פון זיין נשמה רייסט זיך אַרויס דער געשריי: „מיין היים איז אומעטום, ווו די פרייהייט איז אין סכנה". ערט, דער הייליקער לודוויג, הוגאָ, די זשיראָנדיסטן, טיליע, דער מאַרטירער פון די „וועלף", זענען אַלע זיינע גייסטיקע בריידער, קינדער פון זיין גליבן, אַז דער יחיד איז מיט זיין ווילן תמיד שטאַרקער פון דער צייט. און אַלץ העכער און אַלץ פרייער הייבט זיך אויף דער דאָזיקער גליבן. אין די פריערדיקע דראַמען האָט ער נאָך געראַדט צו פֿראַנקרייך, אין דער דאָזיקער לעצטער טראַגעדיע-שפּיל איז שוין פֿאַרן זיין שוואַנג, זיין דעפּיניציע פון גרעלט-בירגערטום.

דער דראַמאַטיקער

ס׳איז בשום-אופן נישט קיין צופעליקע זאַך דער היסטאָרישער פאַקט, אַז אין משך פון צוואַנציק יאָר איז געבליבן פאַרשוויגן און אָן יעדער ערפאָלג א דראַמאַטיש שאַפן, וואָס פאַרנעמט בכמות אַזויפיל, ווי שעקספיר, שיללער, אָדער העבעל—ווערק, וואָס פאַרמאָגן אפילו גאַנץ אָפט א בינישע פאַראינטערעסירנדיקע קראַפט (ווי ס׳האָבן איצט באַוויזן די אויפפירונגען פון ראָלאַנד דראַמען אין דייטשלאַנד). די סבות זענען טיפערע. צווישן א ווערק און זיין ווירקונג הערשט אַלעמאָ די סודותדיקע אטמאָספער פון דער צייט; אָט הויבט זי אויף מיט א משוגהדיקער גיכקייט דעם גורל פון א בוך, אַזוי, אַז ס׳רודערט אויף די מענטשלעכע געפילן, ווי א פונק אין א

פאס מיט פּוּלווער. אין אַנדער מאָל פּאַרהאַמעווט די צייט אַ וועק אויף פּאַרשידענע אופנים און לאָזט עס נישט גיין ווייטער. דאַדורך שפּיגלט קיינמאָל נישט אָפּ די עפּאָכע דאָס ווערק גופּא, נאָר דער עיקר – דאָס ווערק צוזאַמען מיט זיין ווירקונג.

מסתּמא איז געווען צפּעס אַזוינס אין ראָמען ראָאַנס ווערק, צו וועלכן די עפּאָכע האָט געפּילט אַן אומטן; און באמת, זיינע דראַמען זענען פּאַקטיש אין אַ באַוואוסטזיניקער און כמעט פיינדלעכער סתּירה צו דער הערשנדיקער, ליטעראַריישער מאָדע. די צייט ווערט באַהערשט פון נאַטוראַליזם, פון פּאָרשטעלן די ווירקלעכקייט, יענער נאַטוראַליזם, האָט אָבער אויך דערדריקט די צייט, ווייל ר׳האָט זי באַוואוסטזיניק צוריקגעפירט צום ענגן, צום קליינלעכן, צו דער אַלטגלעכקייט פון לעבן. ראָאַן אָבער שטרעבט צום גרויסן, צו דער דינאַמיק פון די אייביקע אידעען, הויך איבער די צופעליקע פּאַקטן; ער באַגערט שוואונג, באַפליגלטע פרייהייט פון געפיל, אַרויסשטראָמענדיקע ענערגיע; ער איז אַ ראָמאַנטיקער און אַ אידעאַליסט: ער האַלט נישט פּאַר ווירדיק מ׳זאָל פּאָרשטעלן די רייכקייטן פון לעבן, די אָרעמקייט, די גענוגלדטאָטן, די יידנשאפט, נאָר דעם גייסט, וואָס איז זיי גובר, די אידעע, וועלכע הויבט זיך אויף איבערן טאָג-טעגלעכן צו דער אייביקייט. אויב אַנדערע שטרענגען זיך אַן פּאָרצושטעלן דעם אינערלעכן אמת, שטרענגט ער זיך אָן צהיפּוך, צו גיבן דאָס זעלטענע, דאָס סובלימע, דאָס הערא-אישע, די אייביקע זריעה, וואָס פאַלט פון הימל צו דער ערד. אים אינטערעסירט נישט דאָס לעבן, ווי עס איז, נאָר דאָס לעבן, ווי עס געשטאַלטיקן עס דער פרייער גייסט און ווילן.

קיינמאָל האָט ראָאַן נישט פּאַרשוויגן, ווער ס׳איז געווען דער גייסטיקער פאָטער פון זיינע טראַגעדיעס. שעקספּיר איז נאָר געווען דער ברענענדיקער דאָרן, די ערשטע שליחות, ער איז געווען דער באַגייסטערער, דער אָנרייצנדיקער, דער נישט דערגרייכבאַרער: שעקספּירן פּאַרדאַנקט ראָאַן בלויז זיין גליענדיקייט, שטעלנווייז אויך די דיאַלעקטישע קראַפט. די גייסטיקע פאָרם פּאַרדאַנקט ער אָן אַנדערן מייסטער, אַזעלכן, וואָס איז ביז היינט כמעט אומבאַקאַנט וויַ אַ דראַמאַטיקער, ערנסט רענאַן, דעם דיכטער פון די „פּיקאַזאַפישע דראַמען". פון וועלכע „Abbesse de Jouarre" און „Le prêtre de Nemi"

האבו ספעציעל געהאט אויך דעם יונגן דיכטער אן אנטשיידנדיקע ווירקונג. דער אופן פון אויסטעלן גייסטיקע פראבלעמען אין א דראמא-טישער טראנסקריפציע, אנשטאט זיי געבן אין ארטיקלען, אדער אין דער פלאטאנישער פארם פון דיאלאג; די טיפע, אינערלעכע גערעכ-טיקייט און גלייכצייטיק די קלארקייט, וואס שוועבט תמיד הויך איבערן קאנפליקט—דאס איז די ירושה פון רענאן (וואס האט אגב דעם יונגן סטו-דענט אמאל אויפגענומען פריינדלעך און באלערנדיק) נאר אנשטאט דעם ביסל איראנישן סקעפטיציזם פון דעם גרויסן חכם (רענאן), וואס האט מיט זיין העכערן גיפיי געזען אין אלע מענטשלעכע מעשים דעם אייביק זיך באנייענדיקן אומזין — האט ראלאן אפערירט מיט א גאנץ נייעם עלעמענט, מיט דער פייערקייט פון א נאך נישט גע-ברענענעם אידעאליזם. א זעלטענער שפיל: דער אממיינסטן גלויבי-קער האט זיך באנוצט מיט דער קינסטלערישער פארם און געגנומען—ביים מייסטער פון פארזיכטיקן צוויפל. און בלוד ווערט אלץ, וואס ביי רענאנען ווירקט עס אפהאלטנדיק, אפשוואכנדיק, פארענדערט ביי ראלאנען אויך באגייסטערונג און רוף צו טון; בשעת דער ערשטער טוט-אויס נאקעט די לעגענדעס, אפילו די הייליקסטע, צוליב א קלו-גער און לויטערער אמתדיקייט, פרווט ראלאן דורך זיין רעווא-לוציאנערן טעמפעראמענט צו שאפן א נייע לעגענדע, אן אנדער העלדנטום, א נייעם פאטאס פון געווייסן.

דער דאזיקער אידעאלאגישער יסוד איז געבליבן אנזעעוודיק אין אלע דראמען פון ראמען ראלאן. קיין שום סצענישע באוועגטקייט, קיין שום פארביקייט פון קולטורעקן ביידל קען נישט אפוועגדן דעם פאקט: אז די פראבלעמאטיק פון די געשעענישן ביי ראלאנען ווערט באוועגט דוקא פון גייסט און אידעען, נישט פון מענטש און געפיל. אפילו די היסטארישע פיגורן, ווי ראבעספיער, דאנטאן, סט. יוסט, דעסמולען זענען מער פארמולירונגען, ווי כאראקטערן. פונדעסטוועגן איז נישט שוידיק דער דראמאטישער אופן, נאר דער פראבלעמאטישער אופן, פארוואס זיינע בינע-ווערק זענען געבליבן אזוי לאנג פרעמד פאר דער צייט. אויך איבסען (וואס האט דאמאלס באהערשט די וועלט-בינע) איז א טעאטעטיקער און אפילו נאך מער—א קאקולאטאר און א מאטעמאטיקער. ער און סטרינדבערג האבן נישט בלויז גלויבט אויס-

קאַמבינירן חשבונות פון עלעמענטאַרע כוחות, נאָר אפילו בא ווייזן די פאַרמולירונגען זייערע. מיט זייער אידעאישקייט זענען זיי פיל איבערגעוואַקסן ראַציאָנען, שוין דערמיט, וואָס זיי האָבן געוואָלט באַוואוסטזיניק פראַפאַגירן אידעען, בשעת ראַציאָן לאָזט זיי בלויז זיך אנטוויקלען אין דער פּוסקייט פון זייערע סתירות; די ערשטע האָבן געוואָלט איבערצייגן, ראַציאָן האָט נאָר געוואָלט דערהויבן דעם מענטש דורך דעם כח פון שוואונג, וואָס איז פּאַראַן אין יעדער אידעע. יענע האָבן געצילט צו באַשטימטע ווירקונגען אויף דער ביגע, ראַציאָן האָט אין זינען געהאַט אַקגעמיינע צילן: דעם ענטוזיאזם. פאַר איבסענען וויי אויך פאַר די פראַנצויזישע דראַמאַטיקער איז נאָך אלץ געבליבן דער מיטלפונקט פון דראַמאַטיק דער קאַנפליקט צווישן מאַן און פרוי, ווי בכלל ביי בירגערלעכע שרייבער; פאַר סטרינדבערגן איז געווען דער דראַמאַטישער מיטלפונקט דער מיטאָס פון פאַראַריטעט אין געשלעכט; די שקרים, אַקצען וועכע די אלע דראַמאַטיקער קעמפן, זענען קאַנווענציאָנעלע, געזעלשאַפט-שקרים. דערפון האָט זיך אויך גענומען דער אינטערעס, וואָס ס׳האָט געהאַט פאַר זיי דאָס טעאַטער — די גייסטיקע ארענע פון דער בירגערלעכער ספערע. מ׳האָט אפילו געדולדעט די מאַטעמאַטישע ניכטערקייט פון איבסענען, די גרויזאַמע אנאַליטיק פון סטרינדבערגן און בפרט נאָך די אומצאָליקע עקספּאָזיע-טעכניקער. וויל אָס דאָס טעאַטער איז נאָך פאָרט געווען א טייל פון דער בירגערלעכער וועלט.

די פראָבלעמאַטיק אין ראַציאָנס דראַמען איז פאַרויס געווען פאַרמשפט צו גלייכגילטיקייט מצד א בירגערלעך פובליקום, וויל ראַציאָנס פראָבלעמאַטיק איז געווען א פאַליטישע, א אידעאלע, א הערואישע, א רעוואָלוציאָנערע. זיין איבערשטראָמענדיק געפיל איז אריבערגענגען איבער די קלייע ענינים פון געשלעכט. ראַמען ראַציאָנס טעאַטער איז — און עס בלייבט תמיד ביים מאַדערנעם פובליקום — א נישט ערשטיש. ער שמידט-אויס א נייעם טיפ, א פאַליטישע דראַמע, וואָס דערמאָנט אין נאַפאָלעאָנס ווערטער צו גטהען אין ערפורט: „די פאַליטיק, איז היינט אונזער גורל". דער טראַגיקער שטעלט תמיד אויפן דעם מענטש אקצען שטארקערע כוחות און לאָזט אים גרויס ווערן א דאנק זיין ווידערשטאַנד. פאַר די אַנטיקע דראַמע

זענען די דאָזיקע כוחות געווען מיטאָסן: דער צאָרן פון די געטער, דער כּעס פון דעמאָנען, פינסטערע אַראַקע-לחשים. אַקעגן זיי האָט עדיפוס אַקעגנגעשטעלט דעם פּאַרבלענדטן קאָפּ, פּראָמעטעאוס די גע־שמידטע פויסט, פּילאָקטעט – די פיבערנדיקע ברוסט. פּאַר דעם מאָ־דערנעם מענטש איז דער כּוח, פון וועלכן מ׳קען זיך נישט אויס־באַהאַלטן, די מלוכה, די פּאָליטיק, דער גורל פון דער מאַסע, אַקעגן וועלכער דער יחיד שטייט הילפלאָז מיט פּאַנאַנדערגעשפרייטע הענט, די גרויסע גייסטיקע שטורמען, די „Courants de foi" וואָס רייסן מיט זיך מיט דעם אינדיווידום אָן רחמנות, אַכזריותדיק און נישט אָפּצובעטן. געוואַלדיק און פּאַרבּיסן איז דער שפּיל פון גורל מיט אונז. די מלחמה איז דער שטאַרקסטער סימבאָל פון דער סו־געסטיע-קראַפט, וואָס ס׳האָט די מענטשהײַט-גייסטיקע מצטרף איבער דעם יחיד, און דאָדורך שטעלן פאַר ראָלאַנס דראַמען אַלעמאָ די מלחמה.

אָבער די גריכן דערקענען זייערע געטער תמיד ערשט, וען זיי זענען בייז, און אויך אונזער פינסטערע גאָטהייט – ס׳פאָטערלאַנד, וואָס איז אַזוי בקודגרשטיק, ווי די גריכישע געטער, דערקענען מיר און מיר פילן זי ערשט אין דער מלחמה. זלטן טראַכט א מענטש וועגן די דאָזיקע כוחות אין א רויקער צייט, מ׳פאַרגעסט אין זיי און מ׳פאַראַכטעט זיי, אָבער די כוחות וואַרטן אין דער טונקלקייט, גרייטע אויף אונז אויסצופרוון זייער מאַכט. דעריבער זענען פאַר א לויבעכער, פרידלעכער צייט פרעמד אַזעלכע טראַגעדיעס, וואָס בנבואה שטיקן זיי צוויקע אַקעגן זיך אַזעלכע גייסטיקע כוחות, וואָס האָבן ערשט מיט צוואַנציק יאָר שפּעטער זיך אָפּגעשפּילט אויף דער אייל־ראָפּאישער ארענע. מ׳טראַכט איבער, מ׳דערמאָנט זיך: וואָס קען אינטערעסירן א בולוואַר-פּובליקום, געוואוינט מיט מאַן-און-ווייב־געמעטריע, יענע פראַגן, צי דאַרף מען גלייכער דינען דאָס פאָטער־לאַנד, אָדער דער גערעכטיקייט, צי דאַרף מען אין דער מלחמה זיך צוהערן צום געוויסן, אָדער צום באַפעל? – געדאַנקען פון אַן עבר־ובטל, אַלנפאַלס ווייטע פון דער וויטקלעכקייט, „הקובאַס גורל", כאָטש ס׳איז באמת קאָפּטאַנדראס וואַרנונג. ראָלאַנס דראַמען גייען – דאָס איז זייער טראַגיק און זייער גרויסקייט – פּאַרויס איבער די געשעענישן פון א דור; זיי זענען אָבער אויפגעשריבן קודם־כל

פֿאַר אונזער דור, פֿאַר וועלכן זיי זענען מרמז אין גרויסע סימבאָלן דאָס גייסטיקע פּוין פּאָליטישן לעבן. דאָס אָנטשטיין פּון א רעוואָלוציע, דאָס צעקרישלען אירע צונויפגעקנאָדערטע כוחות אין אייניצלנע גע-שטאַלטן, די פּערספּעקטיע פּון לייִדנשאַפֿט צו ברוטאַליטעט- און זעלבסט-מערדערישן תּהו-ובֿהו, ווי ביי קערענסקי, לענין, ליבקנעכט — זענען דען נישט די אַלע געשעענישן געפֿאָרמט א פּריאָרי אין ראָאָנס דראַמען? און ערטס יסורים, און די קאָנפֿליקטן פּון די זשירָאָנדיסטן, וואָס האָבן געהאַט אַקצענטשטיין צווישן פּראָנטן — האָבן מיר דען נישט דאָס אַלץ איבערגעלעבט מיטן סאַמע טיפֿסטן נערוו פּון אונזער וועזן? — וועלכע פּראָגע איז אונז וויכטיקער געווען זינט 1914, ווי דער קאָנפֿליקט צווישן דעם וועלט-בירגערלעכן פּרייַען מענטש און דעם מאָסן-שגעון פּון זיינע לאָנדס-ברידער? און וואָ געפֿינען מיר אין משך פּון די לעצטע צען יאָר א דראַמאַטיש ווערק, וואָס זאָל פּאַר אונזער בא-אומרוקט באַוואוסטזיין אַזוי מענטשלעך אוועקשטעלן די אַלע פּראָגן, ווי דאָס טוען ראָאָנס פּאַרגאַסענע טראָגעדיעס, וועלכע זענען צוערשט געליגן אין דער פּינסטער, אומבאַרימט און איצט ווערן זיי פּאַר-שאַטנט דורך דער רוים פּון זייער שפּעט-געבוירענעם ברודער זשאָן קריסטאָף — ?

די דאָזיקע לפּנים זייטיקע דראַמאַטישע ווערק האָבן בשעת שלום געצילט אין סאַמע צענטרום פּון אונזער צוקונפּטיקער, נאָך נישט געפֿאָרמטער באַוואוסטזיין-ספּערע. און דער שטיין, וועלכן די מנהיגים פּון דער דאַמאַלסדיקער בינע האָבן מיט ביטול אוועקגעוואָרפן, איז אפשר דער פּונדאַמענט פּון א צוקונפּטיק, העכער, מאָדערן און דאָך הערָאישׂ טעאַטער; יענץ טעאַטער פּון פּרייַען אייַ־אָפּפאישן בריידער-פּאָלק, וועגן וועלכן ס׳האָט פּאַרויס געחלומט א שאַפּנדיקער גייסט פּון אן אומבאַקאַנטן.

די העראאישע ביאגראפיעס

דורך דעם באַשעפטיקן זיך מיט געשיכטלעכע אונטערזוכונגען זאָלן מיר ערשט אין אינזער נשמה נאָר דעם זכרון פון די בעסטע און אָנערקענטסטע כאַראַקטערן. מיר באַקומען אזוי־אַרום די מציקיט זיך אָפצוקערן פון אַלעם שלעכטן, גישט־מאַראַלישן און געמיינעם, מיט וועלכע מיר טרעפן זיך אָן אומבאַדינגט פאַרקערנדיק מיט אונזער סביבה. אָנשטאָט דעם לערנען מיר זיך אָפּ צו הענגן אונזערע פאַראַיניקטע און בשלומדיקע גע־דאַנקען-וועלט צו די בישפילן פון אמאָל.

פלוטארך, סאָרגלעכגריקע לעבנסבע־שרייבונגען, הקדמה צום טימאָלעאָן.

עקס פראָפונדיס

דער צוואַנציק-יעריקער ראָמאַן איז פון מיט באַגייסטערונג, ווי דעדער שעפערישע נשמה פון פאָלק; דער דרייסיק-יעריקער ווייב פס פייערן אין זייער ווערק. ווייל פאר ראָמאַנען איז באמת ס לעבע-דיקער נאָר דער, וואָס פלאָמט אין זייער אידעען, ס נאציע האָט נאָר דאָמאָלס ס נשמה, ווען זי פאַראייניקט זיך צוזאַמען אין איין גליענ-דיקן מאָמענט פון גלויבן. און באַוועגן די באַזיגטע, וויקן-שוואַכע צייט צום גלויבן — דאָס איז געווען ראָמאַנס יוגנט-חלום. דער צוואַנציק-יעריקער, דער דרייסיק-יעריקער ווייל אויסזייזן די וועלט דורך זיין באַגייסטערונג.

אומזיסטער רצון, אומזיסטע מעשים. צען יאָר, פופצן יאָר — (אוי, ווי לייכט ס׳קומט צו ס יאָר אויפן קאַלענדאַר, נאָר ווי שווער איז דאָס פאַרן לעבעדיקן הארץ!) — זענען אַוועק אָן נוצן. די הייסע כוואַליעס פון זיין ליידנשאפט גייען אַוועק מיט אַנטוישונגען. דאָס „טעאַטער פון פאָלק" איז צו-נישט געוואָרן, פון דרייפוס פראָצעס איז געוואָרן אַן ענין פון פאָליטיק, די דראַמען זענען געבליבן אויפן פאַפיר. „גאַרנישט רירט זיך, גאָרנישט באַוועגט זיך". די גוטע-פריינד צעגייען זיך, און בשעת אַנדערע אין זייער יאָרן בעדן זיך שוין אין גלאַנץ פון רוים, בלייבט ראָמאָן נאָך אלץ דער אָנפאַנגער, דער מתחיל, מ׳קען כמעט זאָגן, אז וואָס-מער ער שאפט, אלץ פאַרגעסענער ווערט ער. קיין שום ציל זייענער איז נישט געוואָרן פאַרווירקלעכט. לויל אַך און שלעפעריק קריכט דאָס עפנטלעכע לעבן ווייטער. די וועלט וויל האָבן פאַרדינסטן און געווינסן, אָנשטאָט ס גלויבן און גייסטיקער אָנשטרענגונג.

אויך אינעווייניק צעפאלט זיין לעבן. זיין פאמיליען-לעבן, וואס האט זיך אנגעהויבן ריין און גלויביק, ווערט צעבראכן. ראלאן האט אין יענע יארן דורכגעלעבט א שרעקלעכע טראגעדיע, פון וועלכער זיינע ווערק (וואס זענען נאר באשטימט אויף דערהויבונג) פארשווייגן. דערשלאגן ביז גאר, צעבראכן אויף אלע געביטן, האט זיך דער דרייסיק-יעריקער אינגאנצן אפגענעבן דער איינזאמקייט. איצט איז זיין גאנצע וועלט דאס קליינע קאוואלירישע צימערל, זיין טרייסט—די ארבעט. און אליין קעמפט ער איצט פאר דעם גלויבן פון זיין יוגנט, און כאטש אן אפגעשטויסענער — פארבליבט ער פעסט ווייטער א העלפנדיקער און א צוגעבונדענער צו אלעמען.

אין דער דאזיקער איינזאמקייט זיינער בעטערט ער ארויף זיין ביכער פון דער צייט. און היות דער מענטש הערט צווישן אלע קולות אמשטארקסטן זיין אייגן קול, גצפינט ער אומעטום נאר ווייטאגן. אומעטום נאר איינזאמקייט. ער פארשט-אויס דאס לעבן פון די קינסטלער און זעט „וואס מער מ'דרינגט ארויין אין דער עקזיסטענץ פון די גרויסע שעפער, אלץ מער טרעפט מען זיך אן מיט די אומגליקן, מיט וועלכע ס'איז פון געווען זייער לעבן. נישט בקויז דערמיט, וואס זיי זענען אונטערגעווארפן גצוואונגלעכע נסיונות און אנטוישונגען, וועלכע זענען געווען פאר זייער שטארקער עמפינדלעכקייט הארטער ווי פאר אנדערע. זייער זשעני, וואס האט זיי אפגעטיילט פון די מיטמענטשן אויף צוואנציק, פופציק און אפילו הונדערט יאר אין אזוי-ארום גשאפט ארום זיי א מדבר, האט זיי פארמשפט צו פארצווייפלטע אנשטרענגונגען, ביי וועלכער זיי קענען קוים לעבן און בפרט נאך זיגן". אלזא, אויך די ריזן פון דער מענטשהייט, צו וועלכער די נאכוועלט קוקט ארויף מיט יראת-הכבוד, אויך זיי, די אייביקע טרייסטער פון פרעמדער איינזאמקייט, זענען געווען „די זיגער פון דער וועלט און דערביי — איינזאמע באזיגטע". אן אומענדלעכע קייט פון אלטגלעכע, אומזיניקע צרות פארבינדט אין משך פון הונדערטער יארן זייערע גורלות צו א טראגישער אחדות. קיינמאל זענען די אמתע קינסטלער נישט געווען (ווי טאלסטאי האט צו אים גשריבן אין זיין בריוו), די צופרידענע, זאטע גענישערס, נאר יעדער פון זיי איז געווען אן אנדער בעל-יסורים, יידנדיק יעדער אויף זיין אופן. וואס

מער גרויסקייט ס׳איז פֿאַראַן אין די געשטאַלטן, אָדער מער ווייטאָג. און פֿאַרקערט ווידער: וואָס מער ווייטאָג, אָדער מער גרויסקייט איז געווען אין זיי.

און דאָ קומט ראָלאַן צו דער אַנערקענונג: ס׳איז נאָך פֿאַראַן אַנדער גרויסקייט, א טיפֿערע, ווי די גרויסקייט פון מעשים, וועלכע ער האָט אַזוי שטאַרק אויפגעהויבן אין זיין ווערק: דאָס איז די גרויסקייט פון לעבן. מ׳קען זיך גאָר אַנדערש נישט פֿארשטעלן ראָלאַנען, ווי נאָר פֿאַר אַזעלכן, וואָס אַנטוויקלט א נייעם גלויבן פון זיין דערקענטעניש — מעג זי זיין ווי אָנגעווייטיקט; וואָס געפינט באַגייסטערונג אין אַנטטוישונגען. ווי א לידנדיקער באַגריסט ער אַלע לידנדיקע פון דער ערד; אָנשטאָט א באַגייסטערטע מאַסע — וויל ער איצט שאַפן בריידערלעכקייט צווישן אַלע אינזאַמע אויף דער ערד און פֿדי דאָס אויסצופירן — וויי? ער זיי ווייזן דעם זין און די גרויסקייט פון יסורים. אויך דאָ, אין דער נייער ספערע, אין די טיפסטע טיפענישן פון גורל, ווי? ער שאַפן אחדות אַדאַנק גרויסע ביישפילן. „דאָס לעבן איז הארט און א טאָג-טעגלעכער קאמף פאר די אַלע, וואָס קענען נישט זיך גייסטיק צוזאַמענלעבן מיט דער מיטל-מעסיקייט; זייער קאמף איז א טרויעריקער, אָן גרויסקייט, אָן גליק, פול מיט אינזאַמקייט און שטומקייט. דערדריקט פון אָרעמקייט, פון ביטערע שטוב-זאָרגן, דורך צעקרישלטע און טונקעלע אויפגאבן, דורך וועלכע מ׳מאַכט א תל פון די כוחות אָן יעדער צוועק, אָן פרייד און האָפנונג — זענען פונדעסטוועגן כמעט די אַלע אָפגעשיידט איינער פון אַנדערן און האבן אפילו נישט די טרייסט צו קענען זיך בריידערלעך אויסשטרעקן א האנט, בשעת דער נויט. די דאָזיקע בריקן פון מענטש צו מענטש, פון לידן צו לידן ווי? ערשט ראָלאַן אויפבויען, ווי? פאר די אומבאקאַנטע לידנדיקע ווייזן יענע לייט, פאר וועלכער די פערזענלעכע לידן זענען געווען א געווינס פאר מילאָנען איבעריקע מענטשן אין אַנדערע דורות; ער האָט געוואָלט— רעדנדיק מיט קאַרלייל וועלטער — „מאַכן אָנזעעוודיק די קרובהשאפט, וואָס פאַרבינדט אין אַלע צייטן איין גרויסן מענטש מיט דעם אַנדערן". די מילאָנען אינזאַמקייטן האָבן עפעס בשותפותדיקס: די גרויסע מאַרטירער פון לידן, וואָס האָבן נישט פאַרקוירן זייער אמונה

אין לעבן, בשעת די שווערד איז זיי געגעגן אויפן האלז; וואס האבן געווינן דעם ווערט פון זייער לעבן דוקא דורך זייערע פיין. „די אומגליקלעכע דארפן נישט צו שטארק זיך פארקלאגן" — הויבט ער אן זיין הימן „ווייל די בעסטע פון דער מענטשהייט געהערן צו זיי! קאמיר זיך שטארקן מיט זייער קראפט און אויב מיר פילן זיך שוואך, קאמיר זיך אויסרופן ביי זייערע קניען". זיי ווילן אונז טרייסטן. פון די דאזיקע נשמות שטראמט א הייליקער שטראם פון ערנסטע פוחות און מעכטיקער גוטסקייט. מיר זענען נישט געצווינגען דאס ארויס-צולערנען פון זייערע ווערק און אויך נישט צו הערן זייער קול. פון זייער בליק, פון זייער עקזיסטענץ ווערן מיר געווארן, אז דאס לעבן איז קיינמאל נישט אזוי פרוכטבאר — אזוי גליקלעך — ווי אין וויטאג".

און אזוי ארום שרייבט ראלאן, כדי זיך אליין צו דערהייבן, די „הערואישע ביאגראפיעס" וואס זענען א טרייסט פאר די אומבאקאנטע, ליידנדיקע בריידער.

די העלדן פון לעבן

פונקט ווי אין די רעוואלוציע-דראמען-הויבט אויך ראלאן די „הערואישע ביאגראפיעס" מיט א מאניפעסט, מיט א נייעם רוף צו גרויסקייט. זיין „בעטהאווען" טראגט פארויס די הקדמה ווי מ'טראגט א פאן. „די לופט איז דרוקנדיק ארום אונז. דאס אלטע אייראפע ווערט דערשטיקט אין א דושנער, אומריינער אטמאספערע. א מאטעריאליזם אן גרוסקייט דריקט אויף די געדאנקען... די וועלט גייט אויס אין איר קלוגן און סוחרישן עגאיזם. די וועלט ווערט דערשטיקט. קאמיר עפענען די פענסטער! קאמיר ארייגלאזן פרייע לופט. קאמיר עטעמען מיטן גייסט פון די העלדן."

ווער רופט אן איצט ראלאן העלד? — נישט מער יענע, וואס פירן מיט מאסן אוז רודערן זיי אויף, ענדיקן מלחמות מיט נצחון, צצצינדן רעוואלוציעס; נישט מער די מענטשן פון מעשים און פון

מחמה-רעיונות. ער האָט דערקענט די נישטיקייט פון יעדער גע-
מיינזאַמקייט, האָט שוין אויפֿגעוואוסטזיניק אפילו אין זיינע דראַמען
פאַרגעשטעלט די טראַגעדיע פון דער אידעע, וואָס לאָזט זיך נישט
איינטיילן ביי מענטשן, ווי ברויט, נאָר נעמט אָן ביי יעדן איינציקן
אין מוח און אין בלוט אַנדערע פאַרמען און ווערט פאַרוואַנדלט אפילו
אין סאַמע היפּוך. אמתדיקע גרויסקייט איז איצט פאַר אים נאָר
איינזאַמקייט, דער קאַמף פון יחיד מיט דעם נישט-געזעענעם. „איך
רוף נישט אָן העלדן די יעניקע, וואָס האָבן מנצח געווען דורך
מאַכט, אָדער דורך אידעען. העלדן רוף איך אָן נאָר יענע, וואָס
זענען גרויס געוואָרן דורך זייער הארץ. ווי ס'האָט געזאָגט אייגער
(שאַלסטאַי) פון די גרעסטע: איך אָנערקענן נישט קיין אַנדער
מימן פון חכמה, ווי גוטקייט. דאָרט, וואו דער כאַראַקטער איז נישט
גרויס, איז נישט פאַראן נישט קיין גרויסער מענטש און נישט קיין
גרויסער קינסטלער, אפילו נישט קיין גרויסער מענטש פון מעשים,
ס'איז נאָר פאַראן אן עבודה-זרה פאַר דער מאַסע, וואָס וועט מיט
דער צייט אַוועקגעשלייפערט ווערן... ס'גייט נישט דערין מ'זאָל אויס-
זען גרויס, נאָר מ'זאָל עס זיין."

א העלד, הייסט עס, איז נישט דער, וואָס קעמפט פאַר דעם אייג-
צלנעם אין לעבן, פאַר ערפאָלג, נאָר פאַר דעם גאַנצן, פאַר דעם לעבן
גופא. ווער ס'וויכט אויס דעם קאַמף מחמת מורא פאַר אייזאַמקייט,
איז א אונטערגעגעבענער; ווער ס'מיידט אויס ליידן און טוישט אויס
די טראַגיק פון דעם גאַנצן ערדישן אויף קינסטלעכע פארשענרונגען—
דער איז א ליגנער. נאָר דער איש-אמת קען די אמתדיקע העלדיש-
קייט. „איך האָס" — רופט ראָלאַן אויס מיט כעס — „דעם פחדנותדיקן
אידעאַליזם, וואָס מאַכט אָפקערן די בליקן פון די טרויעריקייטן אין
לעבן און פון די שוואַכקייטן אין דער נשמה. גראָד דעם פאַלק, וואָס
נעמט לייכט אויף די קלינגנדיקע ווערטער פון באַטריגעריש אילו-
זיעס, — גראָד דעם פאַלק דארף מען הויך זאָגן: דער הראָאישער
שקר איז פחדנות. ס'איז נאָר פאַראן איין הראָאיזם אויף דער ערד
און דאָס איז: צו דערקענען דאָס לעבן און עס דערפאַר ליב צו האָבן."

די ליידן זענען נישט א ציל פאַרן גרויסן מענטש. זיי זענען
בלויז א נסיון, דער נויטוועגדיקער פילטער פון יעדער ריינקייט,

„דאָס גיכסטע פערד, וואָס טראָגט אייך צו דער פאָלקאָמענהייט, ווי מייכטער עקהאַרט זאָגט. און אַזוי ווי די קונסט איז דער פרוווּ-שטיין פון ליידן — „ערשט אין די ליידן דערקענט מען גוט די קונסט, ווי אַלץ אין דער וועלט; ערשט דאָ דערקענט מען יענע, וואָס בלייבן איבער נאָך הונדערטער יאָרן און זענען שטאַרקער פונם טויט" — קומט אויס, אַז ביי דעם גרויסן מענטש ווערט פון די לעבנס-ליידן—דערקענטניש. די דערקענטניש ווייטער פאָרמט זיך אויס אין פעיקייטן צו ליבע. אָבער נישט די ליידן אליין שאַפן שוין די גרויסקייט. די גרויסקייט ווערט געשאַפן פון דעם גרויסן פאָזיטיוון גובר זיינ די ליידן. ווער ס'וועלט צעברעכן פון דער ערדישער נויט, און נאָך מער, ווער ס'מיידט זי אויס — בלייבט אומבאַדינגט דער בא-זיגטער און אין אייגלסטן קונסט-ווערק זיינעם ווען מען דאָס דער-קענען. נאָר דאָס, וואָס שטייגט אויף פון דער טיפענישּ, ברענגט שליחות צו די הויכקייטן פון גייסט; נאָר דורך די פורגאַטאָריען פון לעבן גייט דער ווג צום גן-עדן. דעם דאָזיקן וועג מוז אויסגעפינען יעדער איינציקער אליין, אָבער דער, וואָס גייט אויף אים אמתדיק, דער איז א פירער און הויבט אויף אַנדערע צו זיין וועלט. „די גרויסע נשמות זענען ווי די הויכע בארג-שפיצן, דער שטורם בושע-ווען ארום זיי, וואָלקנס הילן זיי אין, אָבער מ'עטעמט דאָרטן שטאַרקער ווי אומעטום. די לופט האָט דאָרטן א ריינקייט, וואָס רייניקט אויס אין הארץ די פלעקן. און אז די וואָלקנס ווערן פאר-שוואונדן, באַהערשט מען די מענטשהייט.

דעם דאָזיקן הויכן בליק אינדערהויך ווי ראָלאַן אויסערנען די ליידנדיקע, וואָס געפינען זיך נאָך אין דער טונקלקייט פון זייערע צרות. ער ווי זיי ווייזן די הויך, וואו די ליידן ווערן עלעמענטאר און דער קאַמף — העראַיש. „Sursum corda" — מיטן הארץ ארויס — הויבט זיך אָן דער הימן און ענדיקט זיך מיט די ער-האַבענע בילדער פון ליידן — א לויב-געזאַנג פון לעבן.

בעטהאָוועז

בעטהאָוועז, דער מייסטער איבער די מייסטערס, איז די ערשטע פיגור אין דעם הערצען-פּריז פון דעם נישט-געזעענעם טעמפּל. פּון דער פּריסטער יוגנט, פון דער צייט אָן, ווען די גוטע מאַמע האָט אויסגעלערנט ראָלאַנס פינגער וואַנדערן אין כישוף-וואָלד פון קלאַנגען, איז בעטהאָווען געווען ראָלאַנס מייסטער, מאָנער און טרייסטער צו-זאַמען, און כאָטש שפּעטער האָט זיך ראָלאַן אויפגעהויבן איבער פיל פון זיינע קינדישע נייגונגען און סימפּאַטיעס, איז בעטהאָווען אים פונדעסטוועגן קיינמאָל נישט געווארן פרעמד. „אין די קריזיסן פון צווייפל און צעשטערונג, וועלכע כ׳האָב דורכגעמאַכט יוגלוויז, האָט בעטהאָווענס א מעלאָדיע – כ׳געדענק זי נאָך גוט – אין מיר אויפסניי אויפגעוועקט דעם פונק פון אייביקן לעבן". ביסלעכווייז האָט זיך דערוועקט אין דעם תלמיד אַחוץ דעם שטענדיקן יראת-הכבוד – דעם ווילן צו קענען אין דעם געטלעכן מענטש אויך זיין ערדיש לעבן. ראָלאַן איז געפאָרן קיין ווין און האָט געזען אין דעם שוואַרצשפּאַניער הויז (פון דאַמאַלס אָן דעמאָלירטן) די שטוב, וואו דער ריז איז געשטאָרבן אין שטורם. ער פּאָרט קיין מאַינץ צום בעטהאָווען-פעסט-שפּיל (1901) און איז געווען אין דעם נידעריקן דאָך-שטיבל אין באָן, וואָס האָט ארויסגעגעבן דעם ערלייזער פון די שפּראַך איבער די שפּראַכן. א דערשטוינטער דערזעט ער, פון וואָס פאַר אַן אויסערלעכער ענגקייט ס׳האָט זיך ארויסגעריסן דאָס אייביקע. אין בריוו און אין דאָקומענטן דערזעט מען די גרויזאַמע אלטעג-לעכקייט, פון וועלכער דער טויבער גרויסער מענטש איז אַנטלאָפן

אין דער אומענדיקער ספערע, אין דער אינערלעכער מוזיק. שוי־
דערנדיק באַגרייפט ראָלאַן די גרויסקייט פון דעם „טראַגישן „דיאָניזאָס"
אין אונזער ניכטערער, האַרטער, שפיציקער וועלט.

איבער יענעם בעטהאָווען־טאָג אין באָן שרייבט ראָלאַן אָן אָפ־
האַנדלונג פאַר דער „רעווי דע פּאַריז" — „דער בעטהאָווען־יום־טוב"—
אָבער ער שפּירט, ווי זיין אייגענע באַגייסטערונג צערייסט די גרענעץ.
זי וויל פליען פריי, ווי אַ הימן, נישט זיך איינצוימען אין קריטישע
באַטראַכטונגען, ראָלאַן האָט נישט געהאַלטן פאַר נויטיק נאָכאָמאָל אָנ־
צוווייזן די מוזיקער אויף בעטהאָווענען, נאָר וויזן דער העראָישער
מענטשהייט דעם העראָישן מענטש. וויזן זיי בעטהאָווען דעם העלד,
וואָס האָט ביים סוף פון זיינע אומענדיקע לידן געגעבן דער
מענטשהייט דעם הכנסת הימן, דעם געטלעכן געשריי פון דער
ניינטער סימפאָניע.

„טייערער בעטהאָווען" — אַזוי הויבט אָן דער באַגייסטערטער
ראָלאַן — „געוונ... אַנדערע האָבן שוין געלויבט זיין קינסטלערישע
גרויסקייט, אָבער ער איז מער, ווי דער גרעסטער פון אַלע מוזיקער.
ער איז די העראָישסטע קראַפט אין דער מאָדערנער קונסט, דער
גרעסטער און בעסטער פריינד פון די אַרעמ, וואָס לידן און קעמפן.
ווען מיר זענען טרויריק איבער די לידן פון דער וועלט, איז ער
דער, וואָס קומט צו אונז, אַקוראַט ווי ער וואָלט זיך אַוועקגעזעצט
ביים קלאַוויר פון אַ טרויערנדיקער מוטער און טרייסט די ווייענדיקע
אָן וועלטער אין דעם לייד פון רעזיגנירטער קלאָגעדיקייט. און ווען
מיר ווערן מיד פון דעם אייביקן נישט נוצלעכן קאַמף אַקעגן דער
מיטלמעסיקייט, מעג זי זיין אַ מאָראַלישע צי אַ פאַרברעכעריש —
וואָס פאַר אַ פאַרגעניגן, נישט צום דערציילן, איז עס דאַמאָלס זיך
אויסצובאָדן ריין אין בעטהאָווענס אָקעאַן פון ווילן און גלויבן.
ס׳שטראָמט פון אים מיט לעבנסמוט, מיט גליק פון קאַמף, מיט שפרות
פון אַ געווינס, וואָס פילט גאָט אין זיך אַליין. וועלכער נצחון קען
זיך דערצו פאַרגלייכן? וועלכע מחמה פון באָנאַפּאַרטע, וועלכער שטערן
פון אויסטערליץ קען זיך פאַרגלייכן מיט דעם רוים פון דער דאָזיקער
איבערמענטשלעכער אָנשטרענגונג? וואר קען אויסמעסטן דעם דאָזיקן
לייכטנדיקן נצחון פון גייסט איבער דער ערד, וועלכן ס׳האָט געשאַפן

פאַר דער פרייד אַן אָרעמער, אַ קראַנקער, אַן איינזאַמער, פוק מיט ווייטאָגן, אָן יעדער פרייד אין לעבן—און אַלץ פאַר דער וועלט—? ער שמירט אויס די פרייד פון זיין אומגליק, ווי ער האָט אַליין געזאָגט אין זיין שטאָלצן וואָרט, וואָס פאַרייניקט זיין לעבן און איז דער רעוויז פון יעדער העראָישער נשמה: דורך לייַדן — פרייד".

אַזוי רעדט ראָלאַן צו די אומבאַקאַנטע. און צום סוף לאָזט ער דעם מייסטער אַליין רערן פון זיין לעבן. ער באַוווייזט דעם הייליקן טעסטאַמענט, וואו דער שמעוודיקער פאַרטרויט פאַר דער שפּעטער-דיקער וועלט, וואָס ער האָט זיך באַמיט צו פאַרשווייגן פאַר די מענטשן פון זיין צייט; זיין טיפּסטע וווייטאָג. ראָלאַן מאַכט בּאַקאַנט דעם גלויבן פון דעם ערהאַבענעם אומגלויביקן, ער וויזט דורך בריוו בעטהאָווענס, גוטקייט וואָס האָט זיך בשום-אופן נישט געקענט באַ-האַלטן הינטער זיין קינסטלעריש רויקייט. פאַר דעם בוך איז קיינ-מאָל נישט דאָס מענטשלעכע אין בעטהאָווענען געווען אַזוי באַקאַנט דעם דור; קיינמאָל האָט נאָך נישט דער העראָאיזם פון בעטהאָווענס איינזאַמען לעבן באַגייסטערט אַזויפיל מענטשן, ווי אין אָט דעם קלייניעם ביכל, וואָס האָט געראטן די פאַריאָזענע צו דער גרעסטער מדרגה פון דער מענטשהייט, צו ענטוזיאַזם.

און זעט אַ ווינדער: די געוויסענע לייַדנדע ברידער, צעשפּרייט דאָ און דאָרט אויף דער וועלט, האָבן, אַפּנים, פאַרנומען אָט די שליחות צו זיי. קיין ליטעראַרישן ערפאָלג האָט דאָס בוך נישט געהאַט, די צייטונגען האָבן עס פאַרשווינגן, די ליטעראַטור איז פאַרבייגעגאַנגען דעריבער, אָבער מענטשן, אומבאַקאַנטע פרעמדע מענטשן, פילן זיך דערמיט גלייכלעך, עס גייט ביי זיי פון האַנט צו האַנט. אַ מיסטישע דאַנקבאַרקייט פאַרייניקט דאָס ערשטע מאָל גלויביקע אַרום דעם נאָמען ראָלאַן. די אומגליקלעכע האָבן אַן אָפּן אויער פאַר די טרייסטונגען און אַקוראַט וויי ס'באַליידיקט זיי אַן אויבערפלעכלעכער אָפּטימיזם, אַקוראַט אַזוי זענען זיי עמפינדלעך פאַר דער לייַדנשאַפטלעכער גוט-קייט פון מיטגעפיל, וואָס איז פאַראַן אין דעם בוך. צייט ס'איז פאַר-עפנטלעכט גצוואָרן „בעטהאָווען" האָט ראָמען ראָלאַן, אמת, נאָך נישט קיין ערפאָלג, אָבער ער האָט שוין מער: ער האָט אַ פובליקום, צו-הערער, וואָס הארכן זיך צו געטריי צו זיינע ווערטער און באַגלייטן

מיט רום די ערשטע שריט פון זשאן-קריסטאָף. דער דאָזיקער ערשטער ערפאָלג זיינער איז גלייכצייטיק דער ערשטער ערפאָלג פון דעם זשורנאַל "Cahiers de la Quinzaine". דער אומבאקאַנטער זשורנאַל וואַנדערט פלוצלינג פון האַנט צו האַנט, דאָס ערשטע מאָל איז נויטיק צו דרוקן אַ צווייטע אויפלאַגע און טשאַרלז פּעגי שילדערט מיט באַגייסטערונג, ווי דאָס ערשיינען פון דעם דאָזיקן העפט (ס׳איז אגב געווען קורץ פאַר בערנאַרד לאַזאַרעסעס טויט, אויך אַן אומבאַקאַנטער אומגליקלעכער) איז געוואָרן אַן „עטישער אַרויסטריט". דאָס ערשטע מאָל האָט ראָמען ראָלאַנס אידעאַליזם באַקומען מאַכט איבער די מענטשן.

ס׳איז אַזוי-אַרום דערגרייכט געוואָרן דער ערשטער נצחון איבער דער אינזאַמקייט. ראָלאַן פיקט אין דער טונקלקייט אומגעזעענע ברידער, וואָס וואַרטן אויף זיין וואָרט. נאָר די ליידנדיקע אינטערעסירן זיך מיט ליידן (און ווי גרויס איז זייער צאָל!) זי׳ י ווי? ראָלאַן וויזן אַנדערע געשטאַלטן, גרויסע אין זייער וויטיק, גרויסע אין זייער גובר זיין די ליידן. דורך דער וויטקייט פון צייט קוקן צו אים די געשטאַלטן פון די גרויסע לייט ערנסט: מיט יראת-הכבוד גייט ער צו צו זיי און צו זייער לעבן.

מיקלאַנדזשעלאָ

בעטהאָווען איז פאַר ראָלאַנען די ריינסטע געשטאַלט אויפן גאַנצן פון גובר זיין די ליידן. געבוירן געוואָרן צו פוקקייט—זעט ער אויס צו זיין באַרופן דערצו, ער זאָל אָנזאָגן די שיינקייט פון לעבן. אָבער דער גורל האָט אין גוף אַ תל געמאַכט פון דעם איידלסטן מוזיק-אָרגאַן און פאַרשליסט דעם מעורב-עם-הבריות אין געפענגעניש פון טויבקייט. אָבער דער גייסט זוכט זיך אויס אַ נייע שפּראַך, ער שעפּט ליכטקייט פון דער פינסטערניש, ער דיכטעט פאַר אַנדערע דעם הימן פון פרייד, וועלכן זיין קראַנק אויער קען נישט מער פאַרנעמען. פון די גרויסע צאָל ליידן-פאָרמען ווערט דאָ געוויזן די קערפערלעכע

פֿיין, וואָס באַוועגט דעם העלדנטום פון ווילן. „דאָס ליד אָבער האָט קיין סוף נישט. ס׳נעמט אָן אַלערליי פֿארמען. אָט אַנטשטייט עס צו־ליב דעם בלינדן צופֿאַל פון גורל: אומגליק, בעל־מומישקייט, אומגע־רעכטיקייט פון גורל; אָן אַנדער מאָל געפינט זיך דער יסוד פון די ליידן אין וועזן גופא. זיי זענען אויך דאָמאָלס נישט וווייניקער טרויע־ריק, נישט וווייניקער פּאַטאַ, וויי מ׳קלויבט זיך נישט אויס די אייגענע נאַטור, מ׳האָט נישט באַגערט אַזאַ לעבן, מ׳האָט נישט געוואָלט זיין דאָס, וואָס מען איז.

דאָס איז מיקלאַנדזשעלאָס טראַגעדיע. אים איז נישט בשפּאַלן דאָס אומגליק אין לעבן, נאָר ר׳איז תּיכף דערמיט געבוירן געוואָרן; ער טראָגט דעם וואָרם, וואָס נאָגט זיין האַרץ פון דער ערשטער שעה־אָן. דער וואָרם איז מיט אים מיטגעוואַקסן אין משך פון אַכציק יאָר לעבן, ביז דאָס צעפרעסענע האַרץ איז געבליבן שטיל. מעלאַנכאָליע איז דער שוואַרצער טאָן פון זיינע געפּינען. קיינמאָל האָט נישט אָפּ־געקלונגען ביי אים ריין — ווי גאַנץ אָפּט ביי בעטהאָווענען — דער גאָלדענער רוף פון פרייד, וואָס שטראָמט פון דער ברוסט. אָבער זיין גרויסקייט באַשטייט דערין: וואָס ער האָט אויף זיך געטראָגן די דאָזיקע ליידן, ווי אַ צלם; וואָס ער האָט, ווי אַ צווייטער קריסטוס, געטראָגן אויף זיך די משא פון גורל און אַזוי פֿרום געגאַנגען צו דער טעגלעכער גאָלגאָטאַ פון אַרבעט; א מידער, אייביק מיד פון לעבן און דאָך איז ער נישט מיד געוואָרן פון שאַפֿן, א מין סיזיף, דער אייביקער קוילערער פון שטיין. זיין גאַנצן צאָרן און ביטער־קייט האָט ער אויסגעהעמערט אין שטיין און געמאַכט פון זיי קונסט־ווערק. פֿאַר ראָמען ראָלאַן איז אַנדזשעלאָ דער זשעני פון א גרויסער און פֿאַרשוואונדענער וועלט, — דער קריסט, דער מרה־שחורהדיקער סבלן, בשעת בעטהאָווען איז דער געצנדינער, דער גרויסער פֿאַן אין וואַלד פון מוזיק. אַנדזשעלאָ איז שוידיק אין זיינע ליידן, שוידיק דורך זיין שוואַכקייט, די שולד פון דאָנטעס פֿאַרמשפּטע אין דער ערשטער גהינם־אָפּטיילונג „די, וועלכע האָבן זיך מיטן אייגענעם וויללן אָפּגעגעבן דעם טרויער". ער איז באַדויערן־ווערט, ווי א מענטש, אָבער ווי א מענטש מיט א קראַנק געמיט; וויי אין אים איז געווען די סתּיהה „צווישן א הצלדישן זשעני און א וויללן, וואָס איז לגמרי נישט

חעלדיש". בעטהאָווען איז אַ העלד סיי ווי אַ קינסטלער און נאָך מער ווי אַ מענטש, מיקלאַנדזשעלאָ – נאָר ווי אַ קינסטלער. ווי אַ מענטש איז מיקלאַנדזשעלאָ אַ באַזיגטער, נישט געביטן, וויל נישט געשטימט צו קיין ליבע, אומבאַפרידיקט, וויל אָן פאַרלאַנג צו פרייד. ער איז נישט קיין בר-מזל, געבוירן אונטער אַ פינסטערן שטערן, אָבער ער באַקעמפט נישט זיין מרה-שחורה, נאָר שטיצט זי עגאָיסטיש אונטער, ער שפילט מיט זיין גראַם: „די מלאַנכאָליע איז מיין פרייד" *) און איז אַליין מודה, אַז „טויזנט פריידן זענען נישט ווערט איין צרה". ווי אין אַ אונטערערדישער הייל – האָט ער מיט זיין האַק זיך אַרויסגעהעמערט פון אין עק לעבן צום אַנדערן אַ וועג צו דער ליכטיקייט. דער דאָזיקער וועג איז זיין גרויסקייט. ער פירט אונז אַלע נעענטער צו דער אייביקייט.

ראָלאַן גיפט האָט געפילט, אַז מיקלאַנדזשעלאָס לעבן איז אַרומגעריגלט מיט גרויס העלדנטום, אָבער דאָס דאָזיקע העלדנטום איז נישט געווען בכוח צו געבן דעם ליידנדיקן אַן אוממיטלבאַרע טריסט. וויל דער סרון אין מיקלאַנדזשעלאָס לעבן האָט זיך נישט באַגרעניצט בלויז מיטן מזל, נאָר האָט זיך נאָך צוגענומען אויך אַ פּאַר-מיטלער פון יענער וועלט – גאָט: „דער אייביקער מקום-מקלט פון די אַלע, וועלכע ס'גראָט נישט דאָס לעבן אויף דער וועלט, אַ אמונה וואָס איז באמת נישט מער ווי אַ קנעפּער גלויבן אין לעבן, אין דער צוקונפט, אין זיך אַליין, מוטלאָזיקייט, מרה-שחורה. מ'וויסט אויף וויפל חרבות ס'וועלט אויפגעבויט אָט דער וויטאַגטיקער נצחון". ראָלאַן באַוואונדערט אין אַנדזשעלאָן זיין שאַפן און די ערהאַבענע מעלאַנכאָליע, אָבער ער טוט עס מיט שטילער מיטלייד, נישט מיט דער רוישנדיקער היציקייט, ווי ער באַוואונדערט בעטהאָווענען. דער פריי-גלויביקער ראָלאַן, וואָס זעט נאָר אין דער רעליגיע אַ פאָרם פון מענטשן-הילף און דערהויבונג, קערט זיך אָפּ פון דער מיזאַנטראָפישער נזירות, וואָס ליגט אין דעם קריסטנטום פון דעם גרויסן פלארענטיא-נער. מיקלאַנדזשעלאָ איז נאָר אַ באַווייז וויפל וויטאָג ס'קען פאַר-טראָגן אַ מענטש אויף דער וועלט. אָבער די פינסטערע משא פון גורל בלייבט ליגן שווער אויף זיין נשמה, עס פעלט דער געגנגעווויכט פון העלקייט, די פרייד, וואָס נאָר זי אַליין קען אַרייַנברענגען אחדות

*) La mia allegrezza e la malinconia

אין לעבן. מ׳זעט אין אים גרויסקייט, אבער וואָרנדיקע גרויסקייט. וועָר ט׳האָט גובר געווען אַזעלכע יסורים און אַזעלכע וועלק איז וואָס אמת אַ זיגער: ווייל ס׳איז נישט געגוג דאָס לעבן צו פּאַר-טראָגן, מ׳מוז — מיט דער גאַנצער העלדישקייט—„דערקענען עס אוץ דערפאָר עס ליב-האָבן".

טאָלסטאָי

די ביאָגראַפיע פון בעטהאָווען און מיקלאַנדזשעלאָ זענען אַנטשטאַנען פון צו-גרויסן שוואונג אין לעבן, זיי זענען פול מיט אויפרופן צו הערואיזם, הימנען צו קראַפט. טאָלסטאָיס ביאָגראַפיע, געשריבן מיט יאָרן שפּע-טער, האָט שוין טונקלערע טענער, איז אַ מין רעקוויעם, אַ טויטן-געזאַנג. ראָלאַן אַליין איז שוין געשטאַנען נאָענט צום טויט, וועָן דער אויטאָמאַביל האָט אים אומגעוואָרפן. געזונט ווערנדיק האָט ראָלאַן געזען אינם טויט פון באַליבסטן מייסטער אַ גרויסן זין און וואָרנונג.

טאָלסטאָיס בילד האָט ראָלאַן אין זיין בוך אָנגעמערקט ווי אַ דריטע פֿאָרם פון הערואישע ליידן. אויף בעטהאָווענען איז דאָס אומ-גליק געקומען אין סאַמע מיט פון זיין לעבן און אים געמאַכט פאַר אַ קאַלעקע, מיקלאַנדזשעלאָ איז געבוירן געוואָרן מיט זיין פאַטום, טאָלסטאָי האָט זיך עס אַליין געשאַפן מיט אַ פרייען, באַוואוסטזיניקן וויין. לויט אַלע אויסערלעכע גליק-פאַקטאָרן האָט ער געקענט זיין צופרידן. ער איז געזונט, רייך, אומאָפּהענגיק, באַרימט; ער האָט אַ הויז און גיטער, אַ וויב און קינדער, אָבער דער הערואיזם פון דעם זאָרגלאָזן באַשטייט דערין, וואָס ער שאַפט זיך אַליין די זאָרגן, דעם ספּק אין די רעכט פון לעבן. טאָלסטאָיס פייניקער איז זיין אייגן געוויסן, זיין דעמאָן — דער מוראַ׳דיקער, נישט צום אַוועקמאַכן שטאַר-קער וויל צו אמת. די זאָרגלאָזיקייט, דעם נידעריקן ציל, דאָס קלייניע גליק פון ליגנעריש מענטש שטויסט פון זיך טאָלסטאָי אָפּ ענרגיש. ווי אַ פּאַקיר — שטעכט ער דורך זיין ברוסט מיט די דערנער פון צווייפל און בעתן סאַמע מיטן פון זיינע פיין בענטשט ער גאָר זיינע

ענויים. „מ׳דארף דאנקען גאָט, וואָס מ׳איז אומצוּפרידן מיט זיך אליין. די סתירה צווישן דעם איצטיקן לעבן און צווישן דער פאָרם, וואָס מ׳וויל דערגרייכן, איז דער אמתדיקער צייכן פון אמתן לעבן, די מעגלעכקייט פאר אלערליי גוטס. שלעכט איז נאָר די צופרידנקייט מיט זיך אליין".

גראָד אין די דאָזיקע פלומרשטע סתירות זעט ראָאָן דעם אמתן טאָלסטאָי, ווי ס׳איז בכלל פאר אים אמתדיק נאָר דער קעמפנדיקער מענטש. בשעת מיקאָאנדזשעלאָ גלויבט נאָך אמאָל צו זען אויסער דעם ערדישן לעבן נאָך א געטלעכס, האָלט טאָלסטאָי, אז דאָס אמתע לעבן איז פאָראַן הינטער דעם צופעלקן. און כדי צו דערגרייכן צום אמתן לעבן, צעשטערט ער זיין מנוחה. דער באָרימטסטער קינסטלער פון איראָפע ווארפט אוועק זיין קונסט, ווי א רי־טער זיין שווערד, פדי אפצוריכטן גלות מיט הכנעה. ער צעריסט דעם צוזאמענבונד מיט זיין פאמיליע, גראָבט־אונטער זיינע טעג און נעכט מיט דער פאנאטישער פראָגע. ביז צו דער לעצטער רגע פארשאפט ער זיך אומרו, כדי צו געפינען מנוחה אין זיין געוויסן. ער איז א קעמפער פאר דעם נישט געזעענעם, וואָס האָט מער באדייטונג ווי די ווערטער גליק, פרייד און גאָט; א קעמפער פאר יענעם לעצטן אמת, וועלכן ער קען נישט טיילן מיט קיינעם, אחוץ מיט זיך אליין.

אויך דער דאָזיקער העכדישער קאמף שפּילט זיך אָפּ, ווי בי בעטהאָווענען און מיקאָאנדזשעלאָ, אין שרעקלעכער איינזאמקייט, ווי אין א רוים אָן לופט. זיין פרוי, זיינע קינדער, זיינע פריינד, זיינע שונאים — קיינער פארשטייט אים נישט, אלע האלטן אים פאר א נאָר־קישאָט, ווייל זיי קענען נישט דעם געגנער, אקעגן וועלכן ער קעמפט און וועלכער ס׳איז באמת ער אליין. קיינער קען אים נישט טרייסטן, קיינער קען אים נישט העלפן, און כדי צו שטאַרבן מיט זיך אליין, מוז ער אנטלויפן אין אן אייז־קאלטער וויינטער־נאכט פון זיין רייכן הויז און שטאַרבן, ווי א בעטלער, אויף דער גאס. אין די אלע הויכע ספערן, וואוהין די מענטשהייט קוקט מיט בענקשאפט־תמיד ווייעט דאָרטן מיט קאלטער, ביטערער איינזאמקייט. ווייל גראָד יענע, וואָס שאפן פאר אלע, זענען אלעמאָל מיט זיך אליין; יעדער איז א משיח אויף זיין צ ל ם. יעדער ליידט פאר אן אנדערן גלויבן און דאָך—פאר דער גאנצער מענטשהייט.

די נישט פֿאַרענדיקטע ביאָגראַפֿיע

שוין אויף דעם שער-בלאַט פון בעטהאָווענס ביאָגראַפֿיע איז גע-
וועז אויסגעלאַכט א גאַנצע רייע פון הערלעכקייטן. א לעבנס-
געשיכטע פון דעם גרויסן רעוואָלוציאָנער מאַצציני, פֿאַר וועלכער
ראָלאַן האָט צוזאַמען מיט זיין פרײַנדין מאַלוויד פּאָן מייזענבוג
געזאַמלט דאָקומענטן אין משך פון יאָרן. ר׳האָט אויך צוגעגרייט א
ביאָגראַפֿיע פון דעם העלדישן געניעראַל האָש און פון דעם קלוגן
אוטאָפּיסט טאָמאַס פּיין. דער פּלאַן האָט לכתחילה אַרומגענומען א
גאַר גרויסן קרײַז פון גייסטיקער גרויסקייט. א טייל געשטאַלטן זענען
שוין געווען אויסגעפֿאָרמטע אין מוח. פֿאַר אַלעמען האָט ראָלאַן גע-
וואָלט אין זיינע רייפערע יאָרן צייכענען דאָס בילד פון געטהעס מנוחה׳-
דיקער, פֿאַר ראָלאַנען טייערער וועלט און זי פֿאַרקערפֿערן אין געטהעס
פֿרוי; ער האָט געוואָלט אָפּדאַנקען שעקספּירן פֿאַר זיינע יוגנטלעכע
איבערלעבענישן אין אויך דער גוטער, כאָטש ווייניק באַקאַנטער מאַל-
ווידא פון מייזענבוג—פֿאַר דער אַנטשיידנדיקער פרייַנטשאַפט צווישן זיי.

די דאָזיקע אַלע „vies des hommes illustres" זענען גע-
בליבן נישט געענדיקט. (די נאָענטסטע יאָרן האָבן אַרויסגעגעבן מער
ווי נשאָפּטלעכע ווערק, צ. ב. ש. די אַרבעטן איבער „העגדל", „Millet"
און די קלייַנע סטודיען הוגאָ וואלף, בעריאָז). אויך דער דריטער
שאַפונגס קרייז פון גרויסן פּאַרנעס איז צעבראָכן געוואָרן סוף כל סוף.
ווידער האָבן זיך פון דער גרויסער באַמיאונג אויסגעלאָזט פראַגמענטן.
נאָר דאָסמאָל איז נישט שוידיק די צייט און די גלייכגילטיקייט פון
מענטשן, וועלכע האָבן געווייכט פון אים אין אָנהויב פון זיין שאַפן.

נאָר אַ טיף מענטשלעכע, מאָראַלישע דערקענטניש. דער היסטאָריקער האָט איינגעזען, אַז זיין טיפסטע קראַפט, דער אמת, קען זיך נישט פּראַיניקן מיט דעם ווילן און ענטוזיאַזם פון שאַפֿן.אין דעם איינציקן פּאַל בעטהאָווען איז געווען מעגלעך צו זאָגן אמת און דערצו ברענגען דערביי טרייסט פאר די לײדנדיקע, ווייל דאָ ווערט די נשמה דערהויבן צו פרייד פון דער דערהויבענער מוזיק גופא. ביי ניטשען פילט מען שוין אַ געוויסע אָנשטרענגונג כדי פאָרצוּשטעלן פאר אַ זיגער אַ מענטש אַ פאַרפאַלענעם פון איינגעבוירענער מרה-שחורה, אַ פּראשטיינערטן צוויפל זייערע שטייגער. אויך טאָלסטאָי רעדט מער וועגן אמתדיקן לעבן, ווי וועגן רייכן, רושנדיקן, לעבנס-ווערטן. אָבער אַז ראָלאַן קומט-צו צו מאַצצינים גורל און פּאָרשט אויס די גרייזיקע פאַרביטערונג פון דעם פאַרגעסענעם פאטריאָט, ווערט ער געוואָר, אַז ער וואָלט פשוט געמוזט זאָגן ליגנט, כדי פון דעם דאָזיקן פאַנאַטיקער צו שאַפֿן א ביישפּיל, אָדער — צוגעמען ביי מענטשן דעם גלויבן אין אַ העלד. ס׳זענען פאַראן, אזוי אנערקענט ער, אמתן, וועלכע מ׳דארף מחמת ליבע פּאַרבאָרגן פון די מענטשן, און פלוצלינג לעבט איבער ראָלאַן גופא דעם קאָנפליקט, וואָס איז געווען טאָלסטאָיס טראַגישע דילעממא: „די מוראדיקע סתירה צווישן די אומ-ברחמנותדיקע אויגן. וועלכע זעען די גאַנצע שרעק פון דער וירק-לעכקייט, און דעם לײדנשאַפטלעכן הארץ, וואָס וויל אין פאַרשטעלן און אין זיך פאַרבאַהאַלטן די ליבע. מיר אלע האָבן דורכגעלעבט דעם דאָזיקן טראַגישן קאמף. ווי אָפט האָבן מיר געהאט די בירירה עפּעס נישט צו זען אָדער עס פון זיך אָפצושטיפן — ווי אָפט פילט זיך דער קינסטלער באַפאַלן פון אַנגסטן, ווען ער דאַרף אויסקלויבן צווישן איין אמת און דעם אנדערן. ווייל דער זעלבער געזונטער און שטאַרקער אמת, וואָס איז פאר איינעם אזוי נאטירלעך ווי די לופט, וועלכע מ׳אָטעמט, איז — מ׳זעט עס איין מיט שרעק — פאר אַן אַנדערן, וואָס איז צו שוואַך פון גצוואוינהייט אָדער גוטקייט, פשוט אומדערטרעג-לעך. וואָס זאָל מען איצט טון? פארשווייגן דעם דאָזיקן שרעקלעכן אמת, אָדער אים אָן רחמנות ארויסזאָגן? אקעגן דער דאָזיקער דילעממא שטייט מען אָן אויפהער: דער אמת, אָדער די ליבע״.

די דאָזיקע דערקענטניש האָט ראָלאַן באַקומען אין מיטן פון זיין אַרבעט: מ׳קען נישט שרייבן די געשיכטע פון גרויסע מענטשן סיי ווי אַ היסטאָריקער, וועלכן ס׳גייט אָן בלויז דער אמת אוּן סיי ווי אַ מענטשן-פריינד, וועלכן ס׳גייט אין דערהויבונג און שלמות. ווייל צי דאָס, וואָס מיר רופן אָן געשיכטע, איז טאַקע אמת? איז דען נישט אויך די געשיכטע אין יעדער לאַנד אַ לעגענדע, אַ נאַציאָנאַלער קאָנווענס? איז דען נישט יעדע געשטאַלט געלייטערט געוואָרן מיט אַ ספּעציעלער כונה, געוואָרן געענדערט, אָדער פאַרקלענערט לויט דער באַשטימטער מאָראַל? דאָס ערשטע מאָל דערזעט ראָלאַן די אומגעהויערע רעלאַטיווקייט און נישט-פּיסטקייט פון אַלע באַגריפן. „ס׳איז אַזוי שווער פאַרצושטעלן אַ פערזענלעכקייט. יעדער מענטש איז אַ רעטענויש נישט נאָר פאַר די אַנדערע, נאָר פאַר זיך אַליין אויך: אין אמתן איז עס אַ חוצפּה צו וועלן קענען עמעצן, וואָס קען זיך אַליין נישט. פון דער אַנדערער זייט קען מען זיך אָבער נישט פאַרוועלן, צו האָבן מיינונגען, עס איז אַ נויטוועניקייט אין לעבן. קיינער פון די, וועלכע מיר קענען פלומרשט, קיין אייגער פון אונזערע פריינד, קיין אייגער פון די, וועלכע מיר האָבן ליב — קיינער איז נישט ענלעך צו דעם בילד, וואָס מיר האָבן פון אים. מיר וואַנדערן אַרום אין דער פאַנטאַזיע פון אונזער האַרץ. און דאָך: מ׳מוז משפּטן, מ׳מוז שאַפן״.

גערעכטיקייט אַקעגן זיך אַליין, גערעכטיקייט אַקעגן די גרויסע נעמען, יראת-חכבוד פאַרן אמת — דאָס אַלץ האָט אויסגעהאַלטן ראָלאַנס שריט אין מיטן וועג. ראָלאַן לייגט אַוועק די „הערואישע ביאָגראַפיעס״: ער וויל ליבערשט שוויגן, אויידער צו ווערן אַ שליח פון דעם „פּחדנותדיקן אידעאַליזם״, וואָס לאָזט אַדורך, אַבי נישט צו פאַרניינען. ער בלייבט שטיין אויפן וועג, וועלכן ער אַנערקענט פאַר נישט צוגעקליבן, אָבער ער פאַרגעסט נישט דעם ציל: „צו פאַרטיפן די גרויסקייט אויף דער ערד״. די מענטשהייט דאַרף האָבן גרויסע בילדער, אַ מיטאָס פון העלדן, כדי צו גלויבן אין זיך אַליין. אוּן היות די געשיכטע האָט געשיקט דעם טרייסט פון אַזעלכע בילדער אַדורכאָונדיק דעם אמת, זוכט איצט ראָלאַן די העלדן אין אַייגם, אין אַ העכערן אמת: אין דער קונסט. ער אַליין שאַפט איצט

געשטאַלטן פון דעם בלוט פון אונזער געגנווארט; אין הונדערטער פאָרמען
ווייזט ער דעם טאָג-טעגלעכן העלדנטום פון אונזער וועלט און אין
סאַמע מיטן פון די דאָזיקע קאַמפן זעען מיר דעם גרויסן זיגער פון
לעבנס-גלויבן, זיין — אונזער זשען קריסטאָף.

זשאן קריסטאף

„ס'איז צום שטוינען, אז אזוי דער עפישער
און פילאזאפישער אינחאלט פאסן זיך צוזאמען.
דאס, וואס ליגט אין דער פארם, איז שיין אין
גאנץ אן באריר פונדרויסן דאס אומעגדלעכע,
די קונסט און דאס לעבן. פאקטיש קען מען הערן
דעם ראמאן זאגן, אז ער איז באשרענקט בלויז
מיט זיין ריין עסטעטישער פארם און וואו ס'חערט
אויף די פארם, פארמיניקט ער זיך מיט דעם אומ-
עגדלעכן. כ'וואלט אים פארגליכן צו א שיינעם
אינזל, וואס ליגט צווישן צוויי ימען".

שילער צו געטהען הערן „וילהעלם
מייסטער", 13-טער אקטאבער, 1796.

סאַנקטוס כריסטאָפֿאָרוס

אויף דעם לעצטן בלעטל פון זיין ווערק דערציילט ראָמען ראָ־לאַן די לעגענדע פון היליקן כריסטאָפֿאָרוס: דער אַריבערפירער בײַם ברעג ווערט באַנאַכט אויפגעוועקט פון אַ קינד, ווָאס ער דאַרף אַריבערטראָגן איבער דעם ברעג. שמייכלענדיק נעמט דער גוטער ריז די לייכטע משא. אָבער בשעת ער נעמט אַריבערגיין דעם שטראָם, ווערט דאָס קינד אויף זיינע אַקסלען שווערער און שווערער, אָט פֿאַלט ער שוין אונטער דער מאַכטיקער שווערקייט, אָבער נאָך איין מאָל נעמט ער צונויף זיינע אַלע כוחות. ערשט כּעלות־השחר, ווען ער סאַפּעט־אָפּ פּאַלנדיק אויף דער ערד, דערקענט כריסטאָפֿאָרוס, דער טרעגער פון קריסט, אַז ר׳האָט געטראָגן אויף זיינע אַקסלען דעם זין פון דער וועלט.

די דאָזיקע שווערע לאַנגע נאַכט פון מי האָט ראַלאַן אַליין דורכגעמאַכט. בשעת ר׳האָט געזומען אויף זיינע פלייצעס דעם לאָסט פון אָט־דעם גורל, פון אָט דעם ווערק־האָט ער געפֿאַנט צו דער־צייכן פון איין לעבן און דאָס גאָר. אָבער בשעתן גיין איז דאָס לכתחילה לייכטע – גצוואָרן שווער. דעם גאַנצן גורל פון זיין דור, דעם זין פון אונזער גאַנצער וועלט, די שׂיחות פון ליבע, די אור־סודות פון שאַפן – דאָס אַלץ האָט ער אַריינגעטראָגן אין דעם ווערק. מיר, ווָאס האָבן אים געזעען גיין אַליין דורך דער נאַכט פון אומ־באַקאַנטקייט, אָן אַ העלפּער, אָן יעדער שטיצע, אָן אַ פרייגדלעך צוווינקנדיק ליכט, זענען זיכער געווען, אַז ער מוז פֿאַלן. און די נישט־גלויביקע האָבן אים כּאַרפּאָגט פון אייגענעם ברעג מיט שפּאָט

און געלעכטער. אָבער ער גייט כסדר ווייטער, כאָטש דער שטראָם פון לעבן ווערט אָרום אים אין שטאַרקער און ליידנשאַפטלעכער, און ער קעמפט פאַר זיך אויס דעם אומבאַקאַנטן ברעג פון פאָלקאָמענ־הייט. ער האָט עס דערגרייכט מיט אַ געבויגענעם רוקן, אָבער מיט שטראַלנדיקע אויגן. אָ, די לאַנגע, שווערע נאַכט פון מי, אין וועל־כער ער איז געגאַנגען איינזאַם! אָ, די ליבע משא, וועלכע ר׳האָט געבראַנגט פון די לצים פון אונזער ברעג אין אַ נייער, נישט בא־טראַטענער וועלט! איצט איז די משא אָפגעראַטעוועט. וועלן דער גוטער אַריבערפירער קוקט זיך אום, איז די נאַכט שוין אַוועק, די פינסטערניש איז פאַרשוואונדן געוואָרן, אַ פייעריקע רויטקייט שטייט אין מזרח־הימל און ער מיינט שוין מיט שמחה, אַז דאָס איז דער פרימאָרגן פון דעם נייען טאָג, וועלכן ר׳האָט אַקעגנגעטראָגן דעם סימבאָל פון דער פאַרגאַנגענהייט.

אין אמתן איז עס געווען דער בלוט־וואָלקן פון מלחמה, דער פלאָם פון ברענענדיקן אייראָפּע, וואָס האָט אויסגעזען ווי טאָג, און האָט אַ תל געמאַכט פון גייסט פון דער פאַרגאַנגענהייט. ס׳איז אונז גאָרנישט געבליבן פון דער הייליקער ירושה, וואָס אונזער וועזן האָט באַקומען, אויסער דעם דאָזיקן אוצר, וועלכן ס׳האָט אַרויסגעראַטעוועט פון אַמאָליקן ברעג אַ גלויביקע קראַפט און אים געבראַנגט אין אונ־זער אויפסניי־פאַרווירטער וועלט. די שרפה איז פאַרלאָשן געוואָרן, ווידער איז געווארן נאַכט. אָבער אַדאַנק דיר, אַריבערפירער, אַדאַנק דיר, פרומער וואַנדערער, פאַר דיין וועג אין דער טונקלקייט, אַדאַנק פאַר דיין מי: די דאָזיקע מי האָט געברענגט דער וועלט אַ בשורה פון האָפענונג, דו ביסט געגאַנגען אין דער שוואַרצער נאַכט פאַר אונז אַלע. ווייל דער פלאָם פון שנאה וועט דאָך סוף־כל־סוף פאַרלאָשן ווערן; די טונקלקייט פון פרעמדקייט וועט דאָך סוף־כל־סוף צערינען ווערן צווישן די פעלקער. עס וועט דאָך סוף־כל־סוף קומען דער נייער טאָג!

צעשטערונג אוּן אויפשטייאונג

רָאמען רָאלָאן איז שוין איצט אַלט פערציק יאָר און זיין לעבן איז אַ פעלד מיט חורבות. דער פּאָן פון זיין גלויבן, די מאַניפעסטן צום פראָגנצויזישן פאָלק און צו דער מענטשהייט זענען צעריסן פון די שטורמען, וועלכע ס׳האָט געברענגט מיט זיך די ווירקלעכקייט, זייַנע טעאַטער-שטיק זענען באַגראָבן געוואָרן נאָך אַן אייַנציקער אָוונט-אויפפירונג. די הצראָאישע בילדער, וואָס האָבן געזאָלט אַוועק-געשטעלט ווערן אין אַן אומענדלעכער שורה פון איין עק צייט ביזן צווייטן, שטייען פאַראָדט, די ערשטע דריי – אייַנזאַם, די אַנדערע—צעשפּליטערט אין סקיצן און פּאָר דער צייט צעשטערט.

אָבער דאָס הייליקע פייער ברענט נאָך אין זיין האַרץ. מיט אַ העדישן אַנטשלוס ווארפט ער אַוועק די געשאַפענע געשטאַלטן אין פייערדיקן קוימען פון דער ברוסט און צעלאָזט זיי אין נייע פאָרמען. די געראַטטיקייט האָט אים פאַרוועלט צו ווייזן די גרויסע טרייסט-ברענגער פון זיין צייט, באַשליסט ער אַלוַאָ מיט דער שפּעריישער מאַכט-פאָלקאָמענהייט פון זיין גייסט אַליין צו שאַפן דעם זשעני פון גייסט, וואָס פאַראייניקט אין זיך דאָס, וואָס ס׳האָבן גע-ליטן אַלע גרויסע לייט פון אַלע צייטן: עס איז אַ העלד וואָס געהער, נישט צו קיין אייַנציקער נאַציע, נאָר צו אַלע פעלקער. און אָנשטאָט היסטאָרישן אמת, זוכט ער איצט אַ העכערן שום פון אמת און דיכ-טונג אין אַ נייער געשטאַלטיקונג. ער שאַפט דעם מיטאָס פון אַ מענטש, ער דיכטעט אין מיטן פון אונזער צייט די לעגענדע פון אַ זשעני.

און וואנדערבאר: אלץ, וואס איז פארלוירן געוואָרן, איז מיט איין מאָל ווידער געוואָרן וואָר. ס'רוישן ווידער אויף אין האַרץ די פארזינקענע חלומות פון דער שוק-צייט, דער חלום פון דעם יונגל צו זיין א גרויטער קינסטלער, וואס שטעלט זיך אקעגן דער וועלט, די וויזיע ביים יאַניקולוס פון ריינעם נאָר אין אונזער צייט, די באַגראָבענע געשטאַלטן פון זיינע דראַמען, ערט, די זשיראַנדיסטן — אלע אַנטשטיין אין א נייער פארוואַנדלונג; די בילדער פון בעטהאָווען, מיקלאַנדזשעלא, טאָלסטאָי טרעפן ארויס פון זייער היסטארן מצב אין דער געגנווארט אריין. פון די אַנטוישונגען זענען געווארן ערפארונגען, פון די נסיונות — דערהויבונגען. און פון דעם פלומרשטיקן סוף ווערט אן אמתער אָנהויב — דאָס ווערק פון זייַנע ווערק „זשאן קריסטאָף"

דער מקור פון ווערק

זשאן קריסטאָף האָט שוין פון לאַנג געלאָקערט אויף ראָלאַנען. דאָס ערשטע מאָל האָט ער אים באַגעגנט—א ליכטיקער יונגל חלום — אין דער „נאָרמאל שול". דאָרט האָט דער יונגער ראָלאַן געפלאַנט אָנצושרייבן א ראָמאַן, די געשיכטע פון א ריינעם קינסטלער, וואס ווערט צעבראָכן אויף דער וועלט. אין די קאָנטורן איז נאָך נישט פאראַן קיין שום דייטלעכס, אין ווילן איז נאָך נישט פאראַן קיין שום באַוואוסטזיין, אויסער דעם, אז דער העלד זאָל זיין א קינסטלער, א מוזיקער, וועלכן ס'פארשטייט נישט די צייט. און דער פלאַן איז צעריינען געוואָרן צוזאַמען מיט א סך אַנדערע פלענער, דער חלום איז צעשטויבט געוואָרן צוזאַמען מיט א סך אַנדערע יוגנט חלומות.

אָבער דער חלום איז צוריקגעקומען. ווען ס'האָט אויפסניי צעצעמענטאַר אויסגעבראָכן אין ראָלאַנען דער דיכטער, וואס איז לאַנג געווען געפענטעט דורך קלאוזור און וויסנשאפט. מאַלווידאַ פאָן מייזענבוג האָט אים אין די העלע רוימישע אָוונטן אסאך אָנדערצייילט פון די טראַגישע מחלוקתן צווישן אירע צוויי גרויסע פרייַנד,

וואָגנער און ניטשע. ראָלאַן זעט איין ווי שטאַרק אַקטועל ס׳זענען פאַר אונז תמיד די גרויסע מענטשן. וואָס זענען פאַרבאָרגן בלויז דורך דעם לייַדן און שטויב פון דער מינוט, נישט ווילנדיק פאַר-אייניקן זיך די טראַגישע איבערלעבונגען פון די נישט לאַנג פאַר-שטאָרבענע הערָאָן מיט דעם אויסגעחומטן בילד. און אין פאַרסי-פאָל, דעם ריינעם נאַר, דערקענט ראָלאַן דאָס געשטאַלט פון קינסטלער, וואָס גייט אויף דער וועלט נאָר געפירט פון א טיפער אַנונג און וואָס דערקענט זי בלויז פון ערפאָרונגען. און אין איינעם אַן אָוונט שפּעטירנדיק בייַם יאַניקלוס האָט פלוצלונג אין אים אויפגעבליצט די דייטלעכע ווייַז פון זשאַן קריסטאָף: א מוזיקער מיט א ריין האַרץ, א דייטש, וואָס ווערט פאַרוואָגלט פון זיין לאַנד און געפינט זיך זיין גאָט אין לעבן; א פרייַער, ערדישער מענטש, פעסט בייַ זיין גלויבן אין אַדאָס גרויסע און אַפילו אויך אין דער מענטשהייט, וואָס פאַרשטויסט אים. שוין דאַמאָלס דרימלען אין אים די אור-שטריכן פון דער געשטאַלט, שוין דאַמאָלס ווערט דאָס בילד קלאָר פאַרן קינסטלער.

און ווידער גייען אַוועק יאָרן פון מי נאָך די גוטע יאָרן פון רוימישער פרייהייט און מיט זייערע טאָג-טעגלעכע שטייגער פון בא-רוף דערדריקן זיי דאָס אינערלעך אָנגעהויבענע בילד. ראָלאַן לעבט פסדר מיט מעשים: ער האָט נישט קיין צייט פאַר קיין חלומות. אָבער פלוצלינג ווערט אים אויף א ניי געשעעניש פון זיין דרימל. אין בעטהאָווען הויז, אין באָן, זעט ער אין א נידעריק שטיבל די אָרימע יוגנט פון דעם מייסטער. פון ביכער און פון דאָקומענטן זעט ער די היס-טאָריש טראַגעדיע פון בעטהאָווענס לעבן. און פלוצלינג ווערט פאַרקערפערט פאַר אים די געשטאַלט פון חלום. זיין העלד דאַרף זיין א בעטהאָווען רעדיוויווס, א ניי אַנטשטאַנענער, א טרוימער אין סאַמע מיטן פון אונזער וועלט, א דייטש, אן איין-זאַמער, א קעמפער, אָבער — א זיגער. בשעת דאָס אומדערפאַרענע יוגנט האָט דער עיקר געלייגט געוויכט אויף דער מפלה, זייענדיק דערביי זיכער, אז יעדער מפלה איז שוין פאר זיך באגייסטערונג, — פילט דער רייפער דעם אמתן הערָאיזם: „דערקענען דאָס לעבן און עס פונדעסטוועגן ליב האָבן". איצט האָט זיך צעעפנט אויף א גרָאַנ-

דיעזן אופן א נייער האָריזאָנט הינטער דעם לאנג געליבטן בילד: דער מאָרגנרויט פון אייביקן נצחון אינם ערדישן קאמף. איצט איז זשאן קריסטאָפס געשטאלט אינערלעך פארענדיקט.

ראָלאן קען איצט זיין העלד. אָבער ער מוז אויך קענען אין שידערן זיין היפוך, זיין געגנשפילער, זיין אייביקן שונא: דאָס לעבן, די ווירקלעכקייט. ווער ס'וויל פאָרשטעלן אויף א ריכטיקן אופן א קאמף, מוז אויך קענען דעם געגנער. און ער דערקענט אים אין יענע יאָרן פון די אייגענע אנטוישונגען, אין די אייגענע ערפארונגען, אין דער וועלט פון דער ליטעראטור, אין דעם שקר פון דער גע־זעלשאפט, אין דער גלייכגילטיקייט פון דער מאסע. ער מוז אדורכגיין דורך אלע פלאָגן פון זיינע פאריזער יאָרן, איידער ער קען אָנהויבן צו שילדערן. דער צוואָנציק־יעריקער וואָלט בלויז געקענט שילדערן זיך אליין, בלויז דעם הערָאישן ווילן צו רייניהייט. דער דרייסיק־יעריקער אָבער קען אויך געשטאלטיקן דעם ווידערשטאַנד. אלע זיינע האָפנונגען און אנטוישונגען, וועלכע ער האָט איבערגעלעבט, וואַרפט ער אריין אין דעם רוישנדיקן שטראָם פון דעם דאָזיקן ווערק.

די אַלע קליינע נאָטיצן, וואָס האָבן זיך אין משך פון יאָרן אָנגעזאַמלט אין פאָרם פון טאָג־ביכער, צופעליק, נישט בכוונה, — דאָס אַלץ האָט זיך אויף א מאָגישן אופן איינגעפאַסט אין דעם אַנט־שטייענדיקן ווערק. פון ביטערניש איז געוואָרן דערקענטניש און פון יונגלערישן קינסטלער־חלום איז געוואָרן א לעבנס־בוך.

אין יאָר 1895 איז דער פלאָן געשטאַלטיקט געוואָרן אין אַלגע־מיינע ליניעס. גלייכצייטיק הויבט אָן ראָלאָן עטלעכע סצענעס פון זשאָן קריסטאָפס יוגנט. די ערשטע קאַפּיטלען, אין וועלכע די מוזיק דערוואַכט אין א געוויסער מאָס פון זיך אַליין, זענען אָנגעשריבן געוואָרן אין א זייטיק קליין דערפל אין דער שווייץ, אין 1897. דערנאָך — אַזוי זיכער און קלאָר איז שוין געווען פאַרצייכנט דער פלאָן אין זיין גייסט — שאַפט ער עטלעכע קאַפּיטלען פון דעם פינפטן און נייַנטן באַנד.

שאַפנדיק אינגאַנצן, ווי א מוזיקער, לאָדט זיך אויס דער קינסטלער אין אייַנצלנע טעמעס, וועלכע דער באַוואוסטזיניקער קינסטלער פאַרווענדט שפּעטער האַרמאָניש אין דער גרויסער סימפאָניע. די קאַפּיטלען

גייַן נישט שטרענג איינס נאָכן אַנדערן, נאָר לויטן פלומרשטן צופֿאַל פון דער נייגונג; זיינע קאַפּיטלען ווערן אָפט מוזיקאַליש באַהויכט פון דער לאַנדשאַפט, אָפט ווערן זיינע קאַפּיטלען אויך באַאיינפלוסט פון אויסערלעכע געשעענישן (אָט למשל — ווי דאָס שילדערט אויף א שיינעם אופן סיפּעל — ווערט זשאַן קריסטאָפס אַנטלויפן אין וואַלד אַריין געמומען פון טאָלסטאָיס לעצטע רייזע). ס׳איז באמת סימבאָליש: דאָס אייראָפּאישע ווערק איז געשריבן געווען כמעט אין גאַנץ אייראָפּע. די ערשטע טאָקטן אין שווייצאַרישן דאָרף, „יוגנטצייט״ אין ציריך און ביי דער צוגער-אָזערע. א טייל אין פאַריז, א טייל אין איטאַליען. „אַנטוואַנעט״—אין אָקספאָרד און געענדיקט ווערט דאָס ווערק אין 26-טן יוני 1912 נאָך כמעט 15 יאָר אַרבעט אין באַוועגונג.

„אין פעברואַר 1902 דערשיינט דער ערשטער באַנד „L'aube״ אין „Cahiers de la Quinzaine״, אין 1912 20-טער אָקטאָבער איז דערשינען דאָס לעצטע פון די זיבעצן העפטן, פאַר וועלכע ראָלאַן — אַן אינציקער פאַל אין דער ראָמאַן-ליטעראַטור — האָט נישט באַקומען קיין איין גראָשן האָנאָראַר. ערשט ביים דערשיינען פון פינפטן העפט „Foire sur la Place״ האָט זיך געפונען א פאַרלעגער, אַלעכסאַנדר, פאַר דעם ראָמאַן, וואָס האָט דאָמאָלס אָנגעהויבן שנעל אויפֿצושטייגן פון זיין לאַנגיעריקער פאַרשוויגנקייט. נאָך איידער ער איז פאַרענדיקט געוואָרן, קומען באַלד די ענגלישע, שפּאַנישע, דייטשע איבערזעצונגען און אויך סייפּלס ביאָגראַפיע פון ראָלאַן. אַזוי אַרום האָט דער ראָמאַן-פּריז פון די אַקאַדעמיקער אין 1913 געקרוינט שוין א פאַרטיק געוואָרענעם רום. אין פּופּליקסטן יאָר פון זיין לעבן געפינט זיך סוף-כּל-סוף ראָמען ראָלאַן אין דער ליכטיקייט, זיין שליח זשאַן קריסטאָף איז געוואָרן דער לעבעדיקסטער צווישן די לעבעדיקע און ער נעמט אין די וועלט.

דאָס ווערק אָן א פאָרמוּל

וואָס איז אייגנטלעך דער דאָזיקער זשאַן-קריסטאָף? א ראָמאַן? — דאָס בין, וואָס איז בריט, ווי די וועלט, ווי אַן orbis pictus פון אונזער דור, קען נישט באַצייכנט ווערן מיט קיין איינצל, אַרומנע-מענדיק וואָרט. ראָלאַן האָט אמאָל געזאָגט: „יעדער ווערק, וואָס לאָזט זיך אינגאַנצן דעפינירן, איז א טויט ווערק". און ווי שטאַרק פילט זיך דאָס, בעת מ׳פרווט דעם לעבעדיקן ווערט פון ראָלאַנען איינמאַסן אין די פינף אותיות פון א וואָרט. זשאַן קריסטאָף איז א פרוי פון שלמות, א אוניווערסאַל, א ענציקלאָפעדיש בוך, נישט בלויז א דערציילערישס; איינס פון יענע ביכער, אין וועלכן אלע פראָב-לעמען שטרעבן צום צענטראַל-פראָבלעם פון גאַנצן, פון אַלץ. ס׳איז פאַראַן דאָ דאָס אַרייַנדרינגען אין דער נשמה און דער בליק איבער דער צייט, ס׳איז א בילד פון א גאַנצער געזעלשאַפט, א ביאָגראַפיע פון א יחיד. א „קייזערשניט דורך אונזער געזעלשאַפט", וויַ גראָטאָף האָט עס אָנגערופן און אויך א רעליגיעזער אני-מאמין פון אַן איינזאַמען. ס׳איז קריטיק (פראָדוקטיוויטעט) פון דער ווירקלעכקייט און שאַפונגס-אַנאַליז פונם אומבאַוואוסטן, א סימפאָניע אין וועלטער און א פרעסקאָ-בילד פון היינטצייטיקע אידעען. ס׳איז אַן אָדע צו דער אייַנזאַמקייט און אַן ערָאיקאַ פון גרויסער אייראָפּאישער גע-מיינזאַמקייט — יעדער דעפיניציע נעמט נאָר אַרום איין טייל און קיין שום דעפיניציע נעמט נישט אַרום דאָס גאַנצע. ווייל אין ליטע-ראַטור קען מען נישט באַגרענעצן וועלכער טאַט ס׳איז א מאַראַלישער, צי אַן עטישער, און ראָלאַנס בילדערישע כוחות דערגרייכן תמיד אום-

מיטלבאַר צו דער אינערלעכקייט פון מענטש: זיין אידעאַליזם איז אַ קראַפט, וואָס שטאַרקט דעם גלויבן, אַ טאָניקום פון וויטאַליטעט. זיין זשאַן קריסטאָף איז אַ פרווו פון גערעכטיקייט: צו דערקענען דאָס לעבן. און אַ פרווו פון גלויבן: ליב צו האָבן דאָס לעבן. און ביידע פאַראייניקן זיך אין זיין מאַראַלישער פאָדערונג (די איינציקע, וועלכע ער שטעלט אויף דעם פרייען מענטש) דערקענען דאָס לעבן און פונדעסטוועגן עס ליב-האָבן.

וואָס דאָס בוך האָט בדעה צו זיין—זאָגט ארויס זיין אייגענער העלד, בשעת ער באַטראַכט די סביבה, די קונסט פון זיין צייט, וואָס איז צעשפליטערט אין טויזנטער חלקים. „דאָס היינטיקע אייראָפּע האָט מער נישט קיין שום בשותפותדיק בוך, נישט קיין געדיכט, נישט קיין תפילה, נישט קיין גלויבן, וואָס איז שייך זיי אַלע. דאָס איז אַ קלקה, וואָס איז בכוח אַ תל צו מאַכן פון אַלע קינסטלער אין דער היינטיקער צייט. ס'איז נישטאָ קיין איינער, וואָס האָט גע-שריבן פאַר אַלע און גלייכצייטיק געטראַכט פאַר אַלע". ראָלאַן האָט געוואָלט אויסראָטן די דאָזיקע קלקה. ער האָט געוואָלט שרייבן פאַר אַלע: נישט בלויז פאַר זיין פאָטערלאַנד, נאָר פאַר אַלע נא-ציעס; נישט נאָר פאַר די קינסטלער און ליטעראַטן, נאָר פאַר אַלע די, וואָס ווילן עפּעס וויסן וועגן דעם לעבן אין דער צייט—האָט ער געוואָלט שענקען אַ בילד פון לעבן אין סאַמע מיטן פון זייער אייגענער קעגנוואַרט. זשאַן קריסטאָף זאָגט אַליין אויס דעם גאַנצן ווילן פון זיין מחבר: „ווייז דעם מענטש פון אַלע טאָג דאָס טאָג-טעגלעכע לעבן: עס איז טיפער אין בריטער, ווי דער ים. דער ערגסטער צווישן אונז טראָגט אין זיך אַן אומענדלעכקייט... שיידער דאָס אייג-פאַכע לעבן פון אַ פשוטן מענטש... שיידער עס אינפאַך, ווי ס'גייט. זאָרג נישט וועגן דעם וואָרט, וועגן די קינסטלערישע פרוון, אין וועלכע ס'שעפט זיך אויס די קראַפט פון היינטיקן דיכטער. דו רעדסט צו אַלע — טאָ רעד זייער לשון... זיי גאַנץ אין דעם, וואָס דו שאַפּסט, טראַכט וואָס דו טראַכטסט, פילסט, וואָס דו פילסט. דער ריטם פונם וואָרט טראָגט אין זיך דיין האַרץ: סטיל איז נשמה".

אַ לעבנס-מוט דאַרף זיין זשאַן-קריסטאָף, נישט קיין קונסט-בוך אָדער סאיז טאַקי אַזוי געוואָרן. אַ בוך, וואָס האָט אַ שייכות צו דעם

גאַנצן פון דער מענטשלעכקייט. ווייל „די קונסט איז דאָס געפענ־
טעטע לעבן". ער שטעלט נישט אַוועק, ווי דאָס רוב ווערק פון זיין
צייט, דעם ערָאָטישן פּראָבלעם אין מיטל־פונקט. דאָס איז קודם־כל.
אוּן נאָך עפעס: ער שטרעבט זיך אָן אויפצוסאַסן אַלע פּראָבלעמען,
וואָס זענען נוגע דעם עיקר, פון אינעווייניק ערויס: „פון דעם ספּעק־
טרום פון יחיד", ווי גראָטאָף זאָגט. דער אור־מאָטיוו פון דעם ראָמאַן
איז: די צענטריזונג איז אינצווייניק אינם איינצלנעם מענטש — אַזוי
זצט ראָלאַן דאָס לעבן, אָדער בעסער געזאָגט: ער לעבט זיך אַזוי
זעען. מ'קען דערפאַר דאָס ווערק אָנרופן ערציונגס־ראָמאַן, אַלאַ
וויהעלם־מייסטער. דער ערציונגס־ראָמאַן וויל וויזן ווי אַזוי דער
מענטש לערנט זיך אויס אין די לערן־יאָרן און וואַנדער־יאָרן דאָס
פרעמדע לעבן אוּן איז אַזוי אַרום גובר אויך דאָס אייגענע לעבן;
ווי אַזוי ער פאַרוואַנדלט דורך ערפאַרונגען די אויסגעלערנטע טעותים
אין אָנשויאונגען; ווי אַזוי די וועלט גייט איבער ביי אים פון אַן
אויסערלעך זיין אין אַ אינערלעכער אַרייַנלעבונג; ווי אַזוי פון אַ
נייגעריקן ווערט ער אַ וויסנדיקער, פון אַ ליידנשאַפטלעכן — אַ גע־
רעכטער.

אָבער דערדאָזיקער ערציונג־ראָמאַן איז גלייכצייטיק אַ היסטאָ־
רישער ראָמאַן, אַ „מענטשלעכע קאָמעדיע" אַלאַ באַלזאַק, אַ „היינט־
צייטיקע היסטאָריע" אַלאַ אָנאַטאָל פראַנס אוּן ווי דאָס לעצטע ווערק—
אויך אין אַ געוויסער מאָס אַ פאָליטישער ראָמאַן. אָבער ראָלאַן
שטעלט פאָר אין זיין אַרומנעמענדיקער פאָרם נישט בלויז די גע־
שיכטע פון אַ געזעלשאַפט, דאָס היסטאָרישע, נאָר אויך די קולטור־
געשיכטע פון אַן עפאָכע אוּן במיקא אויך — אַלע אויסשטראָלונגען
פון דעם איינהייטלעכן צייטגעפיל אין אַלע זיינע פאָרמען: דיכטונג
אוּן סאָציאָליזם, מוזיק אוּן קונסט, פרויען־פראַגן אוּן ראַסע־פראָבלעמען.
ווי אַ גאַנצער מענטש — נעמט אַרום זשאַן קריסטאָף אַדאָס מענטש־
לעכע אינם גייסטיקן קאָסמאָס; ער מיידט נישט אויס קיין שום
פראַגע, קעמפט מיט אַלע שטערונגען. ער לעבט אוניווערסאַל, איבער
די גרענעצן פון נאַציאָנאַליזם, בארוף אוּן אמונה אוּן נעמט דערפאַר
אַרום דעם גאַנצן האָריזאָנט פון זיין וועלט.

דער היסטאָרישער ראָמאַן איז אָבער גלייכצייטיק אַ קינסטלער־

ראָמאַן, א ראָמאַן פון מוזיק. זיין העלד איז נישט א שפּאַצירנגייער, ווי די העלדן פון געטהע, נאָוואַליס, שטענדהאַלז, נאָר א שפּיעלער און פונקט ווי אין גאָטפריד קעלערס „גרינער הייניריך", איז זיין אויסערעכטער לעבנס-וועג גלייכצייטיק דער וועג צו זיין אינערעכטער וועלט, צו דער קונסט, צו שלמות. דאָס אַנטשטיין פון דער מוזיק, דער וועלט פון זשעני איז דאָ פאַרגעשטעלט אינגאַנצן פערזענלעך און טיפיש. אין די ערפאַרונגען דערפּ נישט בלויז זיין א אַנאַליזע פון דער וועלט, נאָר דאָס מיסטעריום פון שאַפן, דער אור-סוד פון לעבן.

מיט דעם דאָזיקן לעבן בויט אָבער אויף דער דאָזיקער ראָמאַן גלייכצייטיק א וועלט-אָנשויאונג און ער ווערט דערפאַר אויך א פילאָזאָפישער, רעליגיעזער ראָמאַן. קעמפן פאַר דעם גאַנצן אין לעבן הייסט ביי ראָלאַנען: קעמפן פאַר דעם זין און מקור פון לעבן, פאַר דעם גאָט, פאַרן אייגענעם און פערזענלעכן גאָט. דער ריטם פון דעם דאָזיקן לעבן זוכט א האַרמאָניע צווישן זיך און צווישן דעם ריטם פון זיין. פון דעם דאָזיקן ערדישן ווען שטראָמט די אידעע אין א רושנדיקן הימן צוריק צו דער אומענדלעכקייט.

אזא מין פולקייט האָט נישט קיין ביישפּיל. נאָר אין איין-אונ-אייניצק ווערק, אין טאָלסטאָיס „קריג און פרידן", האָט פאַר זיך ראָלאַן געפונען א ענלעכע פאַראייניקונג צווישן היסטאָריש וועלט-בילד, אינערלעכער רייניקונג און רעליגיעזן עקסטאַז, און אויך יענע ליידנשאַפטלעכע שטרעבונג צו אמת. דער חלוק איז נאָר דער, וואָס אָנשטאָט דער ווייטער מלחמה, האָט ראָלאַן אַוועקגעשטעלט זיין טראַגעדיע אין סאָמע מיטן פון דער געגנווארט און זיינע העלדן גיט ער אָנשטאָט א מיליטערישן הערואיזם – דעם הערואיזם פון אומגעזעענעם קאַמף פון דער קונסט. דאָ, ווי אומעטום, איז פאַר ראָלאַנען געווען א ביישפיל דער מענטשלעכסטער פון אלע קינסטלער – דער קינסטלער, פאַר וועלכן די קונסט איז נישט קיין לחיוטנדיקער צוועק, נאָר אן איבערגאַנג צו עטישע ווירקונגען. און טאקע געשטיצט אויף טאָלסטאָיען ווייל „זשאן-קריסטאָף" נישט זיין קיין ליטעראַריש ווערק, נאָר א טאַט. דערפאַר פאַסט זיך קיינמאָל נישט איין די הערואישע ס׳מפּאָניע „זשאן קריסטאָף" אין די באַקוועמע באַגריפן פון פּאָרמו-

לירונגען. דאָס דאָזיקע בוך שטייט אויסער אַלץ, וואָס איז געווייזעך, אין פונדעסטוועגן – אין סאַמע מיטן פון אונזער צייט. ס׳איז די אַנדערע זייט פון דער לידעראַטור און דאָך איר שטאַרקסטע מאַני-פעסטירונג. ס׳איז נישט קיין בוך, נאָך א שליחות, נישט קיין גע-שיכטע און דאָך – אונזער צייט. ס׳איז מער ווי א ווערק: ס׳איז דער וואונדער פון א מענטש, וואָס דערזעט דעם אמת פון אייגענעם איך און ממילא פון גאַנצן לעבן.

דער סוד פון די געשטאַלטן

דער ראָמאַן אַליין האָט נישט קיין בישפילן אין דער ליטע-ראַטור, אָבער זיינע געשטאַלטן שטיצן זיך אויף דער וויר קלעכקייט. דער היסטאָריקער אין ראָמאַנען האָט זיך נישט אָפּגעהאַלטן אַרויסצו-נעמען איינצלנע כאַראַקטער-שטריכן פאַר זיינע העלדן פון די ביא-גראַפיעס פון גרויסע מענטשן. טיילמאָל באַנוצט ער זיך אויך מיט די פאַרטרעטן פון היינטצייטיקע מענטשן. אין א גאַנץ אייגנאַרטיקן, דורך אים ערפונדענעם פראָצעס בינדט ער צונויף דאָס טעמאַטיש אויסגעטראַכטע מיט דעם געשיכטלעכן; ער קאָמבינירט אויס פון איינצלנע אייגנאַרטיקייטן – נייע סינטעזעס. זיין כאַראַקטער-צייכנונג איז אָפט מער צוזאַמענבינדונג, ווי אויסטראַכטונג. ער פאַראַפראַזירט ווי א מוזיקער (אַלעמאָל איז זיין שאַפונגס-פּראָצעס סוף-כל-סוף מוזי-קאַליש) טעמאַטיש לייכטע קלאַנגען, אָבער ער קאָפּירט זיי נישט לחלוטין. אָפט דוכט זיך, אַז מ׳קען שוין דערקענען, ווי אין א שילס-ראָמאַן, א געשטאַלט לויט באַזונדערע סמנים, אָבער באַלד גלישט זיך אַדורך אַן אַנדער געשטאַלט: און אַזוי אַרום איז יעדע פיגור גע-בילדעט ווי פון הונדערט יסודות און קומט אַרויס ווי עפעס נייעס.

זשאַן-קריסטאָף גופא זעט תחילת אויס צו זיין בעטהאָווען. סייפּעל האָט אויסגעצייכנט טרעפלעך אָנגערופן די בעטהאָווען-סטודיע א "préface" א הקדמה צו זשאַן-קריסטאָף. און באמת זענען די ערשטע עטלעכע בענדער געפאַרמט אינגאַנצן לויט דער געשטאַלט

פון דעם גרויסן מייסטער. אָבער בפֿרט דערקענט מען, אז זשאן-קריסטאָף ווײַל נישט בלויז דאָס: עס איז דער קווינט-עסענץ פון אַלע גרויסע מוזיקער. אַלע געשטאַלטן פון דער מוזיק-געשיכטע זענען דאָ צוזאַמענגעצויגן, און פון סך-הכל ווערט ערשט אַרויסגעצויגן דער שרש. דער גרויסער בעטהאָווען איז נאָר דער הויפּט-קלאַנג. זשאַן-קריסטאָף וואַקסט אויס ביים רהיין, אין בעטהאָווענס מקומות, אויך זיינע עלטערן שטאַמען פון פלאַנדריע, אויך זיין מוטער איז אַ פויערטע, דער טעטע אַ שיכור, דערביי אָבער זענען פֿראַן אין אָט-דער גע-שטאַלט שטריכן פון פרידמאַן בפֿרט, דער זון פון יאָהאַן סעבאַסטיאַן באַך, אויך דער בריוו, וועלכן מ׳צווינגט דעם קליינעם בעטהאָווען רעדיוויוווס אָנצושרייבן צום פירשט, שטימט אינגאַנצן מיט אַ היס-טאָרישן דאָקומענט. דער עפיזאָד פון די לעקציעס ביי פרוי פאן קאָריך דערמאנט אין פרוי פאן ברונינג. אָבער אַן אַנדער גשעענישׂ, ווי די סצענע אין שלאָס, געהער שוין צו מאָצאַרטס יוגנט, און די קליינע אַוואַנטורע פון יאָהאַן וואָלפגאַנג מיט פריי׳ן קאַנאַביק איז דאָ איבערטראַנספֿארטירט געוואָרן צו זשאַן קריסטאָף. וואָס מער ער וואקסט אויף, אַלץ ווייטער ווערט ער פון בעטהאָווענס געשטאַלט: ריין אויסערלעך דערמאָנט ער זייער אין גלוק אוּן הענדעל, וועלכן ראַלאַן שילדערט אין אַן אַנדער שטעל ווי „די קראַפטפולע ברוטאַליטעט, פֿאַר וועלכער אַלע האָבן מורא״. און וואָרט ביי וואָרט פאַסט זיך צו זשאַן קריסטאָף די כאַראַקטעריסטיק: „ער איז געווען פריי און רייצנדיק און האָט זיך נישט געקענט צוגעוויינען צו די כּללים פון דער גע-זעלשאַפט. אַלע זאַכן רופט ער גלייך ביים נאָמען און צוואָנציק מאָל אין טאָג טוט ער אָן עגמת-נפש די אַלע, וואָס חאָבן מיט אים א שייכות״. א גרויסן איינפלוס האָט אויך געהאַט וואַגנערס ביאָגראַפיע. דאָס אָנטלויפן פון די פֿאַרפֿאַלגונגען קיין פֿאַריז (אָדער ווי ניטשע זאָגט: פון דער טיפעניש פון זיינע אינסטינקטן), די אָרימע אַרבעט ביי די קליינע פֿאַרלעגערס, די קבצנות פון אויסערלעכן לעבן — דאָס אַלץ איז כּמעט וואָרט-ביי-וואָרט וואַגנערס נאָווועלע א „דייטשער מו-זיקער אין פֿאַריז״ איבערגעניצעוועט אויף זשאן קריסטאָפס לעבן.

אַנטשידנדיק אָבער איז די נישט-לאַנג-ערשינענע ביאָגראַפיע פון הוגאָ וואָלף, אָנגעשריבן פון ערנסט דעקסי. די הויפּט-פיגור ווערט

אַדאַנק דער דאָזיקער ביאָגראַפיע נישט בעטהאָווען נאָר הונא וואָלף. פון וואָלפן זענען איבערגעבליבן נישט בלויז אייגנצלנע מאָטיוון (די שנאה צו בראָהמס, דער באָזוך ביי האסלער [וואָגנער], די מוזיק-קריטיק אין "Marsyas" [ווינער סאַלאָן-בלאַט], דער טראַגישער פּאַרס פון דער אומגליקלעכער פּענטעזי־לעא־אָוועדטור און יענער אומפּאַר-געסלעכער באָזוך ביי דעם ווייטן פּאַרערער [פּראָפעסאָר שולץ-עמיל קאַופּמאַן]), נאָר פון וואָלפן איז אויך געבליבן פּאַר זשאַן קריסטאָף דער כאַראַקטער, די מוזיקאַליש שאָפּונגס-פּאָרם. אויך דער דעמאָנישער און וואולקאַנישער אופן פון דער פּראָדוקציע, וואָס שטראָמט אַרויס אויף דער וועלט מיט מעאָדיעס, ווי אַן עלעמענטאַרער אויסברוך און באַשענקט די אייביקייט מיט פיר לידער אין איין טאָג; דערנאָך דאָס אָפּשווייגן גאַנצע חדשים און דער איבערגאַנג פון שאָפּערישער מיידקייט אין פינסטערער עבר-ובטלדיקייט — די אַלע טראַגישע פּאָר-מען פון געניאַליטעט זענען געבליבן אין זשאַן קריסטאָף פון הונא וואָלפּס לעבן. אויב זשאַן קריסטאָפּס קערפּערלעך לעבן איז געבונדן מיט די וואָגיקע פאַרמען פון הענדלען, בעטהאָווענען, גלוקן, איז אָבער זיין גייסטיקער טיפּ אַממיינסטן נאָענט צו דעם נערוועזן, קרעמפּיקן, פּוצלינגדיקן טיפּ פון דעם גרויסן ליידן-דיכטער. (נאָר זשאַן קריסטאָף האָט אַ חוץ דעם אין זיך אין אַ טייל שהען אויך די געבענטשטע הייטערקייט און די קינדישע פרייד פון שובערטן). און דאָ וויזט זיך דער דואַליזם. זשאַן קריסטאָף איז דער אַקטער מוזיקער, דער קלאַסישער טיפּ און גלייכצייטיק דער מאָדערנער. ער האָט אַפילו אַ טייל שטריכן פון גוסטאַוו מאָהלער און צעזאַר פראַנק. ער איז נישט אַ מוזיקער, אַ געשטאַלט פון דור, נאָר די סובלימירונג פון דער גאַנצער מוזיק.

אָבער אין זשאַן קריסטאָף זענען פאַראַן אויך צעמענטן פון נישט-מוזיקער. די באַגעגענונג מיט דער פראַנצויזישער אַקטיאָרן-טרופּע איז געווען פון געטהעס לעבן, דאָס אַנטלויפן אין וואַלד אַריין איז געווען פון טאָלסטאָיס טויט (דאָרטן גלאַנצט אויך אויף אויף אַ רגע ניטשעס פנים) גראַציע איז טעמאַטיש די אומשטערבלעך-געליבטע אַנטואַנעט דערמאָנט אין רענאַנס רירנדיקע שוועסטער-העריעטע. אַ טייל שטריכן אין דער שוישפּילערין מאַרגעריט אודאָן דערמאָנען

אין דוזאַס גורל, אַנדערע – אין דעם שוישפּיעריש אופן פון Suzanne Després. אין עמנואל זענען פֿאַראַן אַסאַך עלעמענטן פון טשאַרלי קוואי פּילים און פון טשאַרלז פּעגי צוזאַמענגעמישט מיט דעם אויסגעטראַכטן. אין שטילע רמזים דערקענט מען אין הינטערגרונט דעבוסי, ווערחאַרן, מאָרעאַ. אין די כאַראַקטער-טיפּן פון דעם קאָנסטרוסטן, פון קריטיקער לעווי-קער, פון צייטונגס-אונטערנעמער גאָמאַש און פון מוזיקאַליען-העגדלער העכט האָבן זיך בײַם ערשיינען פון Foire sur la place געפּילט באַלידיקט אַפּילו אַזעלכע, וועלכע מ׳האָט כּלל נישט געמיינט – אַזוי קראַפטפול טיפּיש זענען געווען די פֿאָרטרעטן פון דער נידעריקער ווירקלעכקייט, יענע מיטלמעסיקייט, וואָס איז אייביק איבערגעחזרט, אַקוראַט ווי די זעק-טענע. ריינע געשטאַלטן.

אָבער דאָס אידעלע בילד פון אָליווירן זעט אויס נישט צו זיין געווען פון דער ווירקלעכקייט, נאָר איז לגמרי אויסגעקערט, אָבער טאַקע דאָס, פּיקן מיר, איז דאָס לעבעדיקסטע בילד. מיר דער-קענען עס, ווייל ס׳איז אַן אויטאָפֿאָרטרעט, נישט אַזוי ווייט ווי פֿאָר-טרעט פון ראַאַנף גורל, ווי פון זיין מענטשלעך וועזן. ווי די אַלטע מאָלער, האָט ער אומבאַמערקט אַוועקגעשטעלט זיך אַליין – לייכט פֿאַרהיילט – אין סאַמע מיטן פון דער היסטאָריש־שטענדיקער סצענעריע. ס׳איז זיין אייגן פּנים, די צאַרטע, שמאָלע, פיינע, לייכט־צוריקגעהאַלטענע צורה; זיין ענערגיע, וואָס איז אינגאַנצן געוועגדעט אינעווייניק אַריין און וואָס וועט פֿאַרצערט אין ריינסטן אידעאַליזם; זיין ענטוזיאַזם, די קראָפֿט געראַטטיקייט, וואָס רעזיגנירט בנוגע זיך אַליין און נישט בנוגע דער זאַך. אין זיין ראָמאַן גיט אַוועק דער אידעלער תּלמיד פון טאָלסטאָי און רענאַן דעם געליבטן פרייַנד די טעטיקייט און אַליין וועלט פֿאַרשווינדן, ווי אַ סימבאָל פון דער פֿאַרגאַנגענער וועלט. זשאַן קריסטאָף איז נאָר געווען אַ חלום. די בענקעניש פון דעם איידעלן אַז כוחות: און דעם דאָזיקן יוגנט־חלום האָט אָליווייר־ראָלאַן אַליין אויסגעפֿאָרמט, בשעת דאָס אייגענע בילד לעשט ער אויס פון ספר-החיים.

הערָאישע סימפָאניע

די פולקייט פון די געשטָאלטן און געשעענישן, ווי אויך די גרויסע מָאסע פון סתירות וועלן פָאראייניקט אין איין עקסטָאטישן מוזיק. און מוזיק איז אין זשָאן קריסטָאף נישט נָאר דער אינהָאלט, נָאר אויך די פָארם. מ׳קען אין ערגעץ נישט געפינען די עפישע טראַגעדיע פון דעם ראָמאַן (צוליב פשטות מוז מען זיך בנוגע מיט אָט דעם וואָרט). ר׳געהער נישט צום שניט פון באַזאַק, זאָל אין פלאָבער, וואָס האָבן געוואָלט פאַנאַדערייגן די געזעלשאפט אויף אירע כעמישע באַשטאַנדטיילן, אויך נישט צו געטהע, גאָדפריד קעללער און שטענדהאַל, וואָס האָבן געפרוווט צו געבן א קריסטאַליזאַציע פון דער נשמה. ראָלאַן איז נישט א דערציילער און נישט דאָס, וואָס מ׳רופט אָן דיכטער. ער איז א מוזיקער און ער פאַרוועבט אַלץ מיט האַרמָאניע. זשָאן קריסטָאף איז דורכאויס א סימפָאניע, געבוירן פון דעם אייגענעם מוזיק-גייסט, פון וועלכן ס׳זענען אַנטשטאַנען, לויט ניטשען, די אַנטיקע טראַגעדיעס. זייערע געזעצן זענען נישט די געזעצן פון דערציילן, פון רעפערירן, נָאר געזעצן פון באַצוואונגענעם געפיל. ער איז נישט קיין עפיקער, נָאר א מוזיקער.

ראָלאַן האָט אויך נישט דאָס דערציילערישע, וואָס מ׳רופט אָן סטיל. זיין פראַנצויזיש איז נישט קלאַסיש, ער האָט נישט קיין סטאַביל ארכיטעקטאָניק פון זאַץ. קיין באַשטימטן ריטם, קיין קאָאָריט פון וואָרט, קיין פערזענלעכע דיקציע. ער איז אומפערזענלעך, וויל ער פָארמט נישט דעם שטאָף, נָאר וועלט בעפָארמט פון שטאָף. ער האָט נָאר א געניאַלע פעיקייט צוצופאַסן דעם ריטם צו די געשעענישן,

די שטימונג — צו דער סיטואַציע: ער איז רעזאָנאַנס, וויברירונג פון געפיל. שוין אין דער ערשטער שורה איז דער פּאַרנעם א דיכטערי-שער: שפּעטער טראָגט אַוועק דער ריטם די סצענע צוזאַמען מיט די קורצע, קנאַפּע עפּיזאָדן, וואָס זענען ווי לידער; יעדער עפּיזאָד האָט אַן אַנדערע מעלאָדיע אין אַז די ערשטע ווערן אויסגעלאָשן, קומען אָן נאָך זיי אַנדערע מיט אַנדערע שטימונגען און אַנדערע געפּילן. אין זשאַן קריסטאָף זענען פּאַראַן קליינע פּרעלודיעס, וועלכע זענען רייצע ליד-קונסט, צאַרטע אַראַבעסקן און קאָפּריטשיאָס, טאָנינסעלן אינמיטן פון רוישנדיקן ים; פּאַראַן אויך שטימונגען פינסטערע, ווי באַלאַדעס, נאָקטורנס, פּוגל מיט דעמאָנישער שוועריקייט און טרויער. דאָרט, וואו ראָלאַן שאַפּט מיט מוזיקאַלישע אינספּיראַציעס, געהערט ער צו די גרעסטע שפּראַך-קינסטלער. נעבן דעם זענען, פּאַרשטייט זיך, פּאַראַן שטעלן, וואו ס'רעדט דער היסטאָריקער, דער צייט-קריטיקער. דאָ ווערט פלוצלינג אויסגעלאָשן יענער גלאַנץ. די דאָזיקע שטעלן ווירקן, ווי א קאַלטע רעציטאַטיוו אין א מוזיקאַלישער דראַמע, וועלכע איז נויטיק, כדי צו בינדן די האַנדלונג. כאָטש די רעציטאַטיוו רעגט אָן דעם גייסט, וואָלט דאָס געפּילן געוואָלט דערפון פטור ווערן. אין דעם דאָזיקן ווערק קען מען נאָך שפּירן די אוראַלטע סתירה צווישן דעם מוזיקער און היסטאָריקער.

אָבער נאָר נעמענדיק אין אַכט דעם גייסט פון מוזיק, קען מען באַגרייפן די ארכיטעקטאָניק פון זשאַן-קריסטאָף. ווי פלאַסטיש ס'זאָלן נישט אַרויסקומען דאָרטן אַלע פיגורן, איז פאַרט נאָר טעמאַטיש זייער ווירקונג אין דעם צעבושעוועטן עלעמענט פון קלינגענדיקן לעבן. דער ציקר איז דער ריטם, וואָס פליסט ארויס פון אַלע פיגורן און איבער-הויפט — פון דעם מוזיק-מייסטער זשאַן-קריסטאָף גופא.

מ'קען אויך נישט פאַרשטיין דעם בוי און די אינערלעכע ארכי-טעקטאָניק פונם ווערק, אויב מ'זעט בלויז פאַר זיך די איינגעטיילטע צען בענדער אין פראַנצויזישן אָריגינאַל, אָן איינטיילונג, וואָס איז ריין בוכהענדלעריש. די אמתדיקע צעזורן זענען די קליינע אָפּזאַצן, פון וועלכע יעדע איינע איז געשריבן אין א באַזונדער שפּראַכלעכן טאָן. נאָר א מוזיקער, א געקליבענער מוזיקער, וועלכער קען דעם מייסטערס סימפאָניעס, קען אָנווייזן, ווי אַזוי עפּישע העלדן-געדיכטו

זענען דאָ געבויט ווי סימפאָנישע ווערק, ווי ערשיקאָ; ווי אַזוי די פאָרם פון די אַרומנעמענדיקסטע טאָן-בילדער ווערן דאָ טראַנספאָרטירט אין דער וועלט פון וואָרט.

מ׳דאַרף זיך בלויז דערמאָנען אין דעם וואונדערפולן כאָראַלישן אַרײַנפיר. דאָס רוישן פון רהיין: מ׳פילט אַן אור-קראַפט, אַ שטראָם פון לעבן, וואָס רוישט פון אייביקייט ביז אייביקייט. און דאָ דער-הערט מען פלוצלינג א קליינע מעלאָדיע, דאָס קינד זשאַן קריסטאָף איז געבוירן געוואָרן פון דער גרויסער מיזיק אין אלעמען, כדי וויי-טער צו רוישן אין דער אומענדלעכקייט, וואו יעדער כוואַליע פאַר-לירט זיך וואַנדערנדיק. די ערשטע געשטאַלטן טרעטן אַריין דראַמא-טיש, דער מיסטישער כאָראָל וועלט פאַרקלונגען שטיל: ס׳הויבט זיך אָן אַן ערדישע דראַמע פון קינדהייט. ביסלעכווייז פילט זיר אָן דער רוים מיט מענטשן, מיט מעלאָדיעס. אויף זייגע אָפגעשראָקענע קולות ענטפערן תחלת געגנשטימען, ביז זשאַן-קריסטאָפס און אָליוויערס שטאַרקע מענער-שטימען באַהערשן דעם מיטזאַץ דור און מאָל. אלע פאַרמען פון לעבן און מוזיק אַנטפלעקן זיך דאָ אין זייערע האַרמאָניעס און דיסאָנאַנסן: די טראַגישע אויסברוכן פון בעטהאָווענשער מרה-שחורה, די גייסטפולע פוגעס איבער די טעמען פון קונסט, דערפרישע טאַנץ-סצענעס (ווי אין „ברענדיקן דאָרן"), הימנען צו דעם אומענדלעכן און ירידער צו דער נאַטור, אַקוראַט ווי ביי שובערטן. וווּנדערלעך איז אַלץ צווישן זיך צוזאַמענגעבונדן, וווּנדערלעך צעגייט ווידער די שטורמדיקע מאַסע. שטיל ווערט פאַרקלינגען דער דראַמאַטי-שער טומל, די לעצטע דיסאָנאַנסן ווערן צעלאָזט אין דער גרויסער האַרמאָניע. אין לעצטן בילד קומט צוריק (באַגלייט פון נישט גע-זעענע כאָרן) די מעלאָדיע פון אָנהייב. דער רוישנדיקער שטראָם וואַנ-דערט צוריק אין אומענדלעכן ים אַריין.

אַזוי-אַרום ענדיקט זיך די עראָיקאַ זשאַן-קריסטאָף אינם כאָראַל פון די אומענדלעכע לעבנס-כוחות, אין אייביקן עלעמענט. דעם דאָזיקן אייביקן עלעמענט האָט ראָלאַן געוואָלט איבערגעבן מיט דער פאָרם, וועלכע איז אויף דער ערד אָמנאָנטסטן צו דער אומענדלעכקייט: אין דער אַממיינסטן צייטלאָזער, פרייער, אינטערנאַציאָנאַלער און אייביקער קונסט, אין דער מוזיק. מוזיק איז גלייכצייטיק די פאָרם און דער

אינהאַלט פון ווערק, קערן און שאָל צוזאַמען, ווי געטהע האָט גע-
זאָגט וועגן דער נאַטור; און די נאַטור איז אַלעמאָל דאָס אמתדיקסטע
געזעץ פון געזעצן פאַר דער קונסט.

אָס מיסטעריום פון שאַפן.

זשאַן-קריסטאָף איז נישט געווארן א קינסטלער-ראָמאַן, נאָר א
לעבנס-בוך. ווייל ראָלאַן טיילט נישט איין אויף צוויי באַזונדערע
מינים דעם שעפערישן מענטש און דעם זשעני, נאָר זעט אין קינסט-
לער דעם מענטשלעכסטן פון אַלע מענטשן. לויט אים איז דאָס אמת-
דיקע לעבן אַזוי אידעאַליסטיש מיט פראַדוקציע, ווי לויט געטהען — מיט
טעטיקייט. וועלכער ס׳פאַרשליסט זיך אַליין, וועלכער ס׳פאַרמאָגט נישט קיין
איבערפלוס פון זיין וועזן, וועלכער ס׳שטראָמט נישט אַרויס, איבערשטראָמט
זיך נישט, גיסט זיך נישט אַריבער, וועלכער ס׳גיט נישט אַוועק א טייל
פון זיינע וויטאַלע פוחות דער צוקונפט, דער אומענדלעכקייט, דער
איז, וואָס אמת, א מענטש, אָבער נישט קיין פאַקטיש לעבעדיקער. מ׳קען
שטאַרבן פאַרן טויט און מ׳קען לעבן נאָכן לעבן: נישט דער טויט איז
די אמתדיקע גרענעץ פון גאַרנישט, נאָר די אויסלעשונג פון ווירקונג-
גען. נאָר שאַפן איז לעבן. „ס׳איז פאַראַן א פרייד, עס איז די פרייד
פון שאַפן. אלע אַנדערע פרייזן זענען שאָטנס, וואָס שוועבן אַרום
פרעמדע אויף דער וועלט. יעדע לוסט איז שאַפונגסלוסט, סיי די
לוסט פון ליבע, פון זשעני, פון מעשים. אַלע שטאַמען זיי פון
איין ברען. צי מען שאַפט אין דער ספערע פון גוף צי פון נשמה —
אלעמאָל איז שאַפן אַן אַנטלויפן פון דער קערפערלעכע תפיסה, א
שפרונג אין לעבנס-שטראָם, א פארוואַנדלען זיך אין גאָט. שאַפן
חייסט טייטן דעם טויט".

שאַפונג איז, הייסט עס, דער זין פון לעבן און דער סוף פון
לעבן, דער סאַמע טיפסטער קערן. אויב ראָלאַן קלויבט אויס כמעט
אלעמאָל פאַר זיינע העלדן קינסטלער, טוט ער עס נישט צוליב ראָמאַן-
טישער גאווה, וואָס חאָט ליב אַוועקצושטעלן דעם מעלאַנכאָלישן זשעני

אַקעגן דער טעמפּער מאַסע, נאָר ער טוט עס, כּדי זיך בעסער צו קענען דערנענטערן צו די אור-פּראָבלעמען. דער אייביקער נס פון שאַפן יש-מאין ווערט אין קונסט-ווערק איבער צייט און רוים אַממיינסטן בוֹלט פאַר די חושים און גלייכצייטיק אַממיינסטן סודותדיק פאַרן גייסט. פאַר ראַלאַנען איז די קונסט-שאַפונג דער גרעסטער פּראָבלעם, ווייל דער אמתער קינסטלער איז דער מענטשלעכסטער צווישן די מענטשן. ראָמען ראָלאַן בויערט זיך אומעטום אַריין אין די טונקעלע לאַבירינטן פון שעפער, כּדי צו זיין נאָענט צו דעם אור-מאָמענט, צו דעם ברענענדיקן אור-מאָמענט פון גייסטיקן אויפנעמען, פון ווייטאגדיקן געבירן. ער הערט זיך צו צו מיקלאַנדזשעלאָן, וואָס האַקט אויס זיין ווייטיק אין שטיינער, צו בעטהאָווענען, וואָס שטורמט אויס אין זיינע מעלאָדיעס, צו טאָלסטאָיען, וואָס שטעלט אָן די אויערן צו דעם האַרץ-קלאַפענישׂ פון ספקות אין זיין צוזאַמענגעפּרעסטער ברוסט.

יעדער אייניציקער זעט יעקבס מלאך אין אַן אַנדער געשטאַלט, אָבער אַלע ברענט זיי גלייך די קראַפט פון עקסטאַז בעתן קאַמף מיט גאָט.

ראָלאַנס אייגנטלעכע באַמיונגען זיינע אלע יאָרן האָבן טאַקע געהאַט דעם ציל אויסצוגעפינען דעם אור-טיפ פון קינסטלער, דעם שעפערישן אור-עלעמענט (אַקוראַט ווי געטהע האָט געזוכט די אור-געוויקסן). ער וויל אָנווייזן אויף דעם שעפער, אויף די שאַפונג, וויל ער ווייסט, אַז אין דעם דאָזיקן מיסטעריום איז פאַראַן דער וואָרצל און די בלי־ונג פון גאַנצן לעבנס-סוד.

דער היסטאָריקער האָט שוין געשיידערט דאָס געבוירן-ווערן פון דער קונסט בּיי דער מענטשהייט. איצט קומט צו דער דיכטער צו דעם אייגענעם פּראָבלעם פון א פאַרקערטער זייט: דאָס געבוירן ווערן פון דער קונסט בּיי איין מענטש. די „היסטאָריע פון דער אָפּערע פאַר קוללי" און "Musiciens d'autrefois" האָבן געוויזן ווי אַזוי די מוזיק, די „אומענדלעכע בליונג פון דער צייט" האָט אָנגעהויבן אַרויסגעבן קנאַספן, ווי אַזוי אָט די בליונג האָט אָנגעהויבן זיך אַנטוויקלען און אָננעמען נייע פאָרמען בּיי אַנדערע פעלקער און עפּאָכן. אָבער אויך דאָ שוין איז געווען, ווי אין יעדער אָנהויב, טונקלקייט און סוד, אוו אין יעדער מענטש (וואָרום אַלעמאָל חזרט

זיך איבער דער וועג פון דער גאַנצער מענטשהייט אין אַ סימבאָלישן קיצור) הויבט זיך אָן דאָס שפּעריש ווי אַ מיסטעריום. ראָאַן האָט געוואוסט, אַז דאָס וויסן וועט קיינמאָל נישט קאָר מאַכן דעם אור-סוד. ער האָט נישט דעם בילדן גלויבן פון די מאָניסטן, וואָס באַגאַיזירן די שאָפונג דורך אור-גאַזן און אַנדערע וועלטער און מאַכן פון איר אַ מעכאַניש ווירקונג. ער ווייסט, אַז די נאַטור איז צניעותדיק און בעת די סודותדיקע שהען פון געבוירן לאָזט זי נישט מ'זאָל איר אונטערהערן, און קיין שום געשליפן גלאָז קען נישט אָנטרעפן די רגע, וועו איין קריסטאַל באַהעפט זיך מיטן אַנדערן און די בלומען רייסן זיך צרויס פון די קנאָספן. קיין שום זאַך באַהאַלט נישט די נאַטור אַזוי אייפערזיכטיק, ווי א־ר טיפסטע מאָגיע: דאָס אייביקע געבוירן, דער סוד פון אומענדלעכקייט.

אַזוי אַרום איז די שאָפונג, דאָס קאָן פון לעבן, פאָר ראָ-לאַנען אַ מיסטישער כוח, וואָס גרייכט פיל ווייטער איבער דעם מענטשלעכן באַוואוסטזיין און ווילן. אין יעדער נשמה לעבן צוזאַ-מען מיט דער פערזענלעכער נשמה, ס'באַוואוסטזיין, אויך אַ פרעמ-דער גאַסט. „ס'איז פאַראַן אַ פאַרבאָרגענע נשמה, בלינדע כוחות, דע-מאָנען, וועלכע יעדער איינציקער טראָגט בייַ זיך פאַרשאָסענערהייט. אונזערע אויגן באַמיונגען זינט דער מענטש עקזיסטירט באַשטייען דערין, מ'זאָל אַקעגן טעם דאָזיקן אינערלעכן ים אויפשטעלן אַ טאַמע פון שכל און רעליגיע. אָבער וועו ס'קומט אַ שטורם (און די רייכסטע נשמות זענען אַממיינסטן אויסגעשטעלט אויף די דאָזיקע שטורמען) אין די טאַמעס פאַלן איין, דאַמאָס וועלן פריי די דעמאָנען". נישט פון אייגענעם ווילן, נאָר געגן דעם רצון זעצן צרויס פון אומבאַ-וואוסטן, פון אַ מין איבערווייַן, הייסט כוואַליעס און פאַרגיסן די נשמה. און דעם דאָזיקן „דואַליזם פון דער נשמה און אירע דעמאָ-נען" קענען נישט גובר זיין נישט שכל און נישט קלאָרקייט. דער שאַפנדיקער וועלט באַפאַלן פון די טיפענישן אין זיין בלוט, פון על-טערן און אור-עלטערן. נישט דורך דער טיר און פענסטער פון זיין וואַכן וועזן דרענגען אַריין צו אים די כוחות, נאָר ווי גייסטער: דורך דער אטמאָספער פון זיין עקזיסטענץ. פלוצלינג וועלט דער קינסטלער אַ קרבן פון אַ גייסטיקער בהלה, פון דעם רצון, וואָס איז

אומאָפהענגיק פון וויקן, פון דער „נישט אויסצוּרעדנדיק קיין חדה פון וועלט און לעבן", ווי געטהע רופט אָן דאָס דעמאָנישע. ווי אַ שטורם דרינגט אַריין אין דעם קינסטלער גאָט, עס עפנט זיך אונטער אים ווי אַ תהום, אין וועלכן ער פאַלט אַריין אָן באַוואוסטזיין. לויט ראָאַנען האָט נישט דער אמתער קינסטלער די קונסט, נאָר די קונסט האָט דעם קינסטלער. זי איז דער יענער און ער איז די חיה, זי איז דער זיגער און ער איז דער גליקלעך-באַזיגטער.

דער שעפער איז אַלזאָ פריער ווי די שאַפונג: דער זשעני איז פרעדעסטינירט. בשעת די חושים שלאָפן נאָך אין קינד, גרייט שוין צו די פרעמדע מאַכט אינם בלוט די גרויסע מאַגיע. און ראָלאָן האָט וווּנדערלעך דאָס געשילדערט, ווי דעם קליינעם זשאָן-קריסטאָפס נשמה איז תיכף פול מיט מוזיק, נאָך איידער זי פאַרנעמט דעם ערשטן טאָן. דער געהיימניספולער דעמאָן זיצט פאַרשפּאַרט אין דער קינדישער ברוסט און וואַרט בלויז אויף אַ צייכן, כדי זיך צו געמען רירן און דערקענען דעם שרש-נשמה. און ווי דאָס קינד טרעט נאָר אַריין אין דער קירכע, געפירט ביי דער האַנט פון זיידן, און די אָרגל-מוזיק שטראָמט אים אַקעגן — הויבט אָן דער זשעני אין זיין ברוסט גריסנדיק זיך צו באַוווּגן אַקעגן די ווערק פון זייַנע ווייטע בריידער. דאָס קינד שרייט אויס מיט פרייד. און ווייטער, בעת ס׳קלינגען אין וואָגן מעלאָדיש די גלעקלעך פון די פערד, ווערט געשפּאַנט דאָס האַרץ פון אומבאַקאַנטער בריידערשאַפט דערקענעניק אַ קרובהשן עלעמענט. און דאָמאָלס קומט די רגע פון באַגעגענונג — אייַנע פון די שענסטע שטעלן אין בוך און אפשר טאַקע די שענסטע איבער דער מוזיק — וואוּ דער קליינער זשאָן קריסטאָף קלעטערט אַרויף מיט גרויס מי אויף דער שטול, זעצט זיך אַוועק פאַר דעם שוואַרצן כשוף-קאַסטן פון קלאַוויר און צוּם ערשטן מאָל טאַפּן אַרום זייַנע פינגער אין דעם אומענדלעכן חמון פון האַרמאָניעס און דיסאָנאַנסן, וואוּ יעדער אַרויסבאַקומענער טאָן ענטפערט אָפּ יאָ און ניין אויף די אומבאַוואוסטע פראַגן, וועלכע ס׳שטעלט אין דעם קליינעם קריסטאָפן אַ פרעמד קול. באַלד לערנט ער זיך אויס אַליין דערוועקן די טענער און דערנאָך — זיי צו פאַרמען. דאָ זוכן אים די מעלאָדיעס, דאָ זופט ער זיי, און די נשמה, וואָס האָט פון מוזיק-דאָרשט

לאַנג און מיט חשק זיך אָנגעטרונקען מיט טענער, שטראָמט איצט אַרויס מיט שפּע איבער דעם ברעג פון איר וועזן אין דער וועלט אַריין.

דער דאָזיקער איינגעבוירענער דעמאָן פון קינסטלער וואַקסט מיט דעם קינד, ווערט רייף ביים מאַן, ווערט אַלט ביים זקן. ווי אַ וואַמפּיר, נערט ער זיך מיט יעדער געשעענישׂ, טרינקט פון קינסטלערס פּריידן און לייַדן. ביסלעכווייז זויגט ער אין זיך אַריין דאָס גאַנצע יעבן, אַזוי אַז דעם שפּערישן מענטש בלייבט דערנאָך נישט מער ווי אַן אייבּיקער דורשט און די מי פון שאַפן. לויט ראָאַנען ווייל דער קינסטלער גאָרנישט שאַפן, ער מוז שאַפן. פּראָדוקציע איז נישט פּאַר אים (ווי ס׳האַלטן איינשטימיק נאָרדוי און ענלעכע) אַ פּראָצעסע, אַ אָבנאָרמיטעט פון יעבן, נאָר די אייניציקע אמתדיקע געזונדקייט. אומפּראָדוקטיווקייט הייסט קראַנקהייט. אין ערגעץ איז נישט אַזוי שיין געשילדערט געוואָרן די פּיין פון מאַנגל אין אינספּיראַציעס, ווי אין זשאַן קריסטאָף: ווי אַ אויסגעטרונקענ לאַנד, וואָס גליט אין אַ שרעקלעכער היץ, איז דאָמאָלס די נשמה, און אירע ליידן זענען ערגער פּונם טויט. נישטאָ קיין ווינט-הויך, וואָס קילט אָפּ, אַלץ ווערט פּאַר-דאָרט, די פּרייד, די קראַפט, אַ שלאָף העגנט אויפן וויקן. און פּלוצ-לינג ברעכט-אויס אַ שטורם פון די שוואַרצע הימלען אין האַרץ, דער דונער פון אָנקומענדיקן שטורם, דער אָנגעצונדענער בליץ פון אינספּי-רַאציע. מיט איין מאָל הויבט אָן צו שטראָמען פון אומענדלעכע קוואַלן מיטרייסנדיק די נשמה גופא אין אייבּיקער לוסט. פון קינסט-לער איז געווארן אַ וועלט, גאָט, דער באַשאפער פון אַלע עלעמענטן. אַלץ, וואָס ס׳באַגענגט אים, רייסט ער מיט אין דעם ברויזנדיקן מבול. „אַלץ ווערט ביי אים אַ מאָדעל פּאַר זיין אומדערשפּלעכער פרוכטבאַרקייט.״ ער פּאַרוואַנדלט דאָס גאַנצע יעבן אין קונסט פונקט ווי זשאַן קריסטאָף אַליין האָט פּאַרוואַנדלט זיין שטאַרבן אין אַ סימ-פאָניע, זיין טויט — אין מוזיק.

כדי אַרומצונעמען דאָס גאַנצע פון יעבן, האָט ראָלאַן געפרוווט שילדערן דעם יעבנס טיפסטן סוד, די שאַפונג: די גאַנצע עקזיס-טענץ אין איר מקור, די קונסט אין אַ קינסטלער. צווישן שאַפן און יעבן, וועלכע די שוואַכערע באַמיען זיך אַזוי שטאַרק צו צעשיידן-

האָט ראָאַן געמאַכט אַ בינט, וואָס קען דינען פאַר אַ בישפיל. ווייל זשאַן קריסטאָף איז גלייכצייטיק דער ווירקנדיקער זשעני און דער ייִדנדיקער מענטש, ייִדנדיק צוליב שאַפן און שאַפנדיק צוליב די ייִדן – זיין אויסגעטרוימטער זשעני ווערט, דערפאַר וויל ר׳איז א שפּיגל, דער ייִדישסטער צווישן די לעבעדיקע.

שאַן קריסטאָף

די קונסט האָט אַ סך פאַרמען, אָבער איר העכסטע פאָרם איז אַלעמאָל די, וועלכע איז אממיינסטן אין קאָוהשאַפט מיט די געזעצן און דערשיינונגען פון דער נאַטור. דער אמתדיקער זשעני ווירקט עלעמענטאַר, ווירקט נאַטירלעך, ער איז בריייט ווי די וועלט און פאַרשידנארטיק ווי די מענטשהייט. ער שאַפט פון פּלקייט, נישט פון שוואַכקייט און דעריבער באַשטייט זיין אייביקע ווירקונג אין דעם, וואָס ער שאַפט אַלעמאָל נייַע שטאַרקייטן, פאַרהערלעכט די נאַטור און דאָס לעבן איבער דער מאָס פון צייט צו דער מדרגה פון אומענדלעכקייט.

אזא זשעני דאַרף זיין זשאַן קריסטאָף. שוין זיין נאָמען איז אַ סימבאָל. נישט צופעליק הייסט ער זשאַן קריסטאָף קראַפט. ער איז די קראַפט עליין, די אומגעבראַכענע, פון פויערישע ערד געבוירענע, קראַפט, וואָס ווערט געשלייפערט אין גורל פון לעבן ווי א קויל, וואָס ווערפט אום געוואַלדיק אלע מניעות אין וועג. אויב דער באַגריף פון לעבן איז אידענטיש מיט דעם עקזיסטירדיקן, רוענדיקן, שוין פאַרענדעטן, הערט נישט אויף די דאָזיקע נאַטור-קראַפט צו קעמפן מיטן לעבן. סאָר ראָלאַנען, אָבער, איז לעבן נישט דאָס רוענדיקע, נאָר דער קאַמף אַקעגן דעם רוענדיקן. דאָס לעבן איז שאַפונג, באַשאַפונג, דער אייביקער אָנפאַל אַקעגן דער שווערקראַפט פון דעם „אייביק נעכטיקן". און דווקא דער זשעני, דער שליח פון נייעם, מוז נויטווענדיק זיין דער קעמפער צווישן די קינסטלער. לעבן אים שטייען די אַנדערע קינסטלער אין א פרידלעכערן מצב, ס׳זענען

די צוקוקנדיקע, די קלוגע באַטראַכטער פון געשעענעם, די געלאַסענע אָרדנערס פון די רעזולטאטן.

זיי, די יורשים, האָבן שוין מנוחה, ער אָבער, דער פּאָרויס-גייער, האָט דעם שטורם. ער מוז ערשט דאָס לעבן פאַרוואַנדלען אין קונסט-ווערק, ער קען נישט געניסן פון לעבן, ווי פון קונסט-ווערק, ער מוז אין ערשט שאַפן, זיין פּאָרם, זיין טראַדיציע, זיין אידעאל, זיין אמת, זיין גאָט. קיין זאַך איז פאַר אים נישט פאַרטיק, ער מוז אייביק אָנהויבן. דאָס לעבן איז פאַר אים נישט אַ ווערעם הויז, אין וועלכן ער זאָל קענען וואוינען. פאַר אים איז עס בלויז בוי-מאַטעריאל פאַר אַ הויז, אין וועלכן ס'וועלן וואוינען אַנדערע, שפעטערע. דעריבער קען ער נישט האָבן קיין מנוחה. „גיי אַהין און רו דיך נישט אָפּ" – זאָגט צו אים זיין גאָט. „מ'מוז אייביק קעמפן". און ער, דער געטרייער אויספירער פון גרויסן באַפעל, גייט פון זיינע יונגל-יאָרן ביז צו דער שעה פון טויט אויף אָט דעם וועג, אומאויפהערלעך אין קאַמף, מיט דער גליענדיקער שווערד פון ווילן אין דער פויסט. טיילמאָל ווערט ער מיד און שרייט דאַמאָלסט צוזאַמען מיט איובן: „צי מוז דען דער מענטש אָפּקומען מיט ברוגזדיקייט אויף דער ערד און צי זענען דען נישט געציילט זיינע טעג, ווי ביי אַ טאָג-געדונגענעם?" אָבער קומענדיק צו די כוחות נאָך זיין פאַרמאַטערטקייט פאַרשטייט ער, „אז מ'איז נאָר דאַמאָלס באמת לעבדיק, ווען מ'פרעגט נישט צו וואָס מען לעבט, נאָר מ'לעבט כדי צו לעבן". ער ווייסט, אַז די מי אַליין איז דער שכר, און אין אַ ווונדערלעך ליכטיקער שעה זאָגט ער אַרויס דאָס שענסטע וואָרט איבער זיין גורל: „איך זוך נישט דעם שלום, איך זוך דאָס לעבן".

קאַמף אָבער הייסט געוואַלד-טואונג. און זשאַן קריסטאָף, נישט געקוקט אויף זיין איינגעבוירענער גוטסקייט, איז אַ געוואַלד-טויער. עפּעס באַרבאַרישעס, עלעמענטאַרעס איז פאַראַן אין אים, עפּעס פון דער קראַפט, וואָס איז פאַראַן אין אַ שטורם, אָדער אין אַ קוואַל, וואָס נישט האָרכנדיק זיין אייגענעם ווילן, נאָר די געוצען פון דער נאַטור, שטראָמט ער אַריין אין די טאָלן פון לעבן. אַפילו אויסערלעך דריקט זיין וועזן אויס עפּעס קראַמפהאַפטיקס. זשאַן קריסטאָף איז גרויס, שווער, פּמעפּ ‹illegible› קיין דערציונגענער, ער האָט שווערע הענט,

מופקולירעז אָרעמס, הייס, רויט בלוט, וואָס בשעת ליידנשאפט ווערט עס לייכט אויפגעקאָכט און ברענגט אים צו שטורמישע אויסברוכן. אין זיין שווערן, אומגעזומפערטן, אָבער אומערמידלעכן טריט איז פאראַן די שווערע קראפט פון זיינע פויערן-זיידעס מצד דער מוטער, און דער דאָזיקער עלעמענטארער כוח גיט אים זיכערקייט בעת די שווערסטע קריזיסן פון זיין לעבן. „ווי־ל איז דעם, וועלכער ווערט געטראָגן אין די שלעכטע לעבנס־סיטואַציעס פון א שטאַרקער ראַסע. די פיס פון די עלטערן און אור־עלטערן טראָגן ווייטער דעם אויס־געמאַטערטן יורש, דער שטאַם פון קרעפטיקע אָבות דערהויבט די צעבראָכענע נשמה". די דאָזיקע קערפערלעכע קראפט גיט אים די מעגלעכקייט זיך אַנטקעגנצושטעלן דער שווערסטער צייט, אָבער דאָס איז נאָך נישט אַלץ: זי גיט אויך צוטרוי צו דער צוקונפט, א גע־זונטן, נישט בויגעוודיקן אָפטימיזם, א פעסטן נצחון־באַוואוסטזיין. „איך האָב נאָך יאָרהונדערטער פאר מיר" — שרייט ער אויס איינמאָל אין אַ שעה פון אַנטוישונג. „זאָל לעבן דאָס לעבן, זאָל לעבן די פרייד;" פון דער דייטשער ראַסע האָט ער געירשנט די זיכערקייט, אז ס'וועט נעראָטן: דערפאר פאָדערט ער אזוי געוואַלדיק ארויס צום קאמף. „דער זשעני וויל האָבן מניעות, מניעות שאפן דעם זשעני". געוואַלדטאטן זענען אָבער עגאָיסטיש. דער יונגער זשאן קריסטאָף, כל־זמן זיין קראפט איז נאָך נישט געלייטערט געוואָרן גייסטיק, כל־זמן ער האָט נאָך נישט קיין עטישע צוימען, זעט ער נאָך זיך גופא. ער איז אומגערעכט אַקעגן די אַנדערע, טויב און בלינד פאר יעדן פראָטעסט, אינגאַנצן גלייכגילטיק, צי ער געפעלט יאָ אָדער נישט. ווי אַ בוים־העקער לויפט ער שטורמיש דורך דעם וואַלד, קלאפט מיט די האַק אויף רעכטס און אויף לינקס, נאָר כדי צו פארשאפן לייכט און רוים. זשאן קריסטאָף איז מבזה די דייטשע קונסט, כאָטש ער פארשטייט זי נישט, ער פאראַכטעט די פראַנצויזישע, כאָטש ער קען זי נישט. ער האָט: „די וונדערלעכע חוצפה פון דער שטארקער יוגנט", וועלכע זאָגט צוזאַמען מיט באַקאַלאורעאוס: „די וועלט איז נישט געווען, איידער איך בין באשאפן געוואָרן", זיין קראפט לאָדט זיך אויס אין קאַמפלוסטיקייט, ווייל נאָר אין קאמף פילט ער זיך גופא, דאָס אומענדלעך־געליבטע לעבן.

דער דאָזיקער קאַמף פון זשאַן קריסטאָף ווערט מיט די יאָרן נישט שוואַכער. ווייל ווי שטאַרק ס׳איז זיין קראַפט, אַזוי גרויס איז אויך זיין ביטערער גורל. זשאַן קריסטאָף ווייסט נישט און קען נישט זיין קיין קעגנער: ער איז תּופס דאָס לעבן שווער און טאַקע דער־כאַר, וואָס ער לערנט עס אויס אַזוי פֿאַמעלעך, איין שטיק נאָכן אַנדערן, — און יעדער שטיק איז באַשפּיגן מיט בלוט און טרערן פון צאָרן — איז דאָס בוך אַזוי דערשיטערנדיק און אַזוי פּעדאַגאָגיש. קיין זאַך קומט אים נישט אָן לייכט, קיין זאַך קומט אים נישט אַליין אין די הענט אַרײַן. ער איז „שווער" ווי פֿאַרסיפּאַל, נאַוּוו, גלויבט אין אַלעמען, אַביסל שרייענדיק און פּראָווינציאָנעל: אָנשטאָט זיך אויסצושלייפן און ווערן גלאַטיק ביי די מיל־שטיינער פון דער גע־זעלשאַפט, צעריבט ער זיך די ביינער. ער איז אַן אינטואיטיווער זשעני. אָבער נישט קיין פּסיכאָלאָג. ער מוז אַלץ דורכליידן, כדי צו קענען דאָס לעבן. „ער האָט נישט געהאַט דעם רויב־פויגלשן בליק פון די פּראָנצויזן אוּן ייִדן, וואָס כאַפּן־אויף און צעפּיקן איטלעכס שטיקל אָביעקט. ווי אַ שוואָם, זאַפּט ער זיך אָן שווייגנדיק מיט אַלעמען. צרשט נאָך שעהן, טעג שפּעטער באַמערקט ער, אַז ער האָט אַלץ אין זיך אַריינגענומען". פּאַר אים איז נישט פאַראַן קיין שום אויסערלעכס, ער מוז יעדע דערקענטניש דורכפּיקן אויף דער אייגענער הויט און פּאַרדייען זי. ער טוישט נישט אויס קיין אידעען און באַ־גריפן איינע אויף דער אַנדערע, ווי באַנקנאָטן, נאָר נאָך אַ לאַנגן עקל־געפּיל שפּייט ער אויס די אַלע פאַלשקייטן, שקרים און באַנאַלע פּאָרשטעלונגען, וועלכע די יוגנט האָט אויף אים אָנגעוואָרפן. ערשט נאָך דעם קען ער אין זיך אַריינעמען נייע שפּייז. אייַדער ער דער־קענט פּראַנקרייך, מוז ער פריער אָפּרייסן פון דעם לאַנד אַלע מאַסקעס איינע נאָך דער אַנדערער, און אייַדער ער דערגרייכט צו גראַציאַ, דער אומשטערבלעך־געליבטער, מוז ער פריער דורכגיין נידעריקע אַוואַנטורעס. אוּן אייַדער ער געפינט אויס זיין גאָט, מוז ער פריער האָבן דורכגעלעבט זיין גאַנץ לעבן: ערשט אויף יענער זייט ברעג דערקענט כריסטאָפֿאָרוס, אַז זיין משא איז געווען אַ בשורה פּאַר דער וועלט.

אָבער ער ווייסט, אַז „ס׳איז גוט צו לייִדן, וועַן מ׳איז שטאַרק"

אוּן עֶר הָאָט לִיבּ זײַנע מניעות. „אַלץ, וואָס אִיז גרויס, אִיז גוט, אוּן דער העכסטער וווּיטיק גרענעצט זיך מיט באַפרייאונג. דאָס, פּוּן וואָס מ׳וועט דערשלאָגן, וואָס בויגט צוּ דער ערד אוּן צעשטערט אומ־היילבאַר די נשמה — דאָס איז די גרענעץ פּוּן ליידן אוּן פּריידן". בּיסלעכווויז לערנט ער זיך אויס צו דערקענען זיין אינציקן שונא, זיין אייגענע צעבּושעוועטקייט: ער לערנט זיך אויס צוּ זיין געראַטן, ער הויבט אָן צו פּאַרשטיין זיך אוּן די וועלט. דער לײַדנשאַפטלעכער קריסטאָף וועט קלאָרער. ער באַגרייפט, אַז די שנאה איז נישט גע־וועגדט אַקעגן אים אַליין, נאָר אַקעגן דער אייביקער מאַכט, וואָס טרייבט אים. ער לערנט זיך אויס ליבּ צו האָבן זײַנע שונאים, ווייל זיי האָבן אים אויסגעלערנט גיין צוּ זיך אַליין אוּן אויך גיין צוּם אייגענעם ציל, אויף אַן אַנדער וועג. די לערניאָרן ענדיקן זיך אוּן— ווי שילער דרוקט זיך אַזוי שיין אויס אין זיין בריוו צו געטהען — „לערניאָרן זענען אַ פּראָהלטנדיש־באַגריף, זיי פּאָדערן זייער קראַ־לאַציע, מייסטערשאַפט, אוּן די אידעע פּוּן די לעצטע מוז אַפּילו פּרשט יענע קלאָר מאַכן אוּן באַגרינדן". דער עלטערער זשאַן קריסטאָף הויבט אָן צו זען קלאָר: דורך די אַלע פּראָוואַנדלונגען איז ער בּיסלעכווויז געוואָרן ער אַליין, אַלע פּראָורטייַן זענען פּוּן אים אָפּגעפאַלן, ער איז „פּריי פּוּן יעדן גלויבן, פּוּן יעדן שגעון, פּריי פּוּן די אורטייַן פּוּן פּעלקער אוּן נאַציעס", אוּן טאַקע דערפאַר איז ער פּעניק צו זיין דער גרויסער מאַמין אין לעבן. זינט ער האָט דערשפּירט דעם אינ־האַלט פּוּן זיין וועג, איז ער פּריי אוּן פּונדעסטוועגן — פּרוּם. אוּן „פּראָוואַנדלט דורך זיין גלויבן" דערהויפּט זיך זיין אמאָליקער אָפּטי־מיזם, וואָס האָט געראַטן: „וואָס איז דאָס לעבן? — אַ טראַגעדיע. הורא!" צוּ דער מדרגה פּוּן מילדער חכמה. וואָס באַגרייפט אַלץ. „דינען גאָט אוּן אים ליבּ האָבן הייסט: דינען דעם לעבן אוּן עס ליבּ האָבן" — דאָס איז זיין פּרייגייסטיקער אַני־מאַמין. ער שפּירט, אַז ס׳שטייגן־אויף הינטער אים נייע דורות אוּן ער גריסט אין זיינע שונאים דאָס אייביקע לעבן. ער זעט, ווי זיין רוּם וועלט גרויס ווי די וועלט אוּן ער פּילט זיך גאַנץ ווייט פּון אים. אמאָל — אַ ציל־לאָזער שטורמער, איז ער איצט געוואָרן אַ פּירער, אָבער זיין אייגע־נער ציל איז אים קלאָר געוואָרן ערשט דאָן, וועַן דער טויט האָט

אים בּאַרוישט מיט זיין קלינגענדיקער כוואַליע און ער ווערט פּאַר־
מלייצט פון דער גרויסער מוזיק, פון אייביקן פרידן.

די גרויסקייט פון זשאַן קריסטאָפס הערואישן קאַמף בּאַשטייט דערין, וואָס ס׳האַנדלט זיך דאָ ווען דעם גרעסטן אמת, ווען דעם גאַנצן אין לעבן. דער דאָזיקער קעמפּנדיקער מענטש מוז אַלץ אויפּ־בויען פונסניי: זיי קונסט, זיין פרייהייט, זיין גלויבן, זיין גאָט, זיין אמת. ער מוז ווערן פריי פון אַלץ, וואָס אַנדערע האָבן אים געלערנט, פון יעדער בשותפותדיקייט אין שייכות צו קונסט, נאַציעס, רעליגיעס, אמונות. זיין ליידנשאַפט קעמפט קיינמאָל נישט פאַר עפּעס אייגנצלדיקס, פאַר ערסאַץ אָדער פאַרגענוגן („ס׳איז נישטאָ קיין בשותפותדיקייט צווישן ליידנשאַפט און פאַרגענוגן"). די טראַגישקייט ווידער פון דעם קאַמף איז די אינזאַמקייט. קריסטאָף שטרעבט צום אמת נאָר צוליב זיך אַליין, וויי? ער ווייסט, אַז יעדער מענטש האָט זיין אייגענעם אמת. און אויב ער ווערט דאָך א העלפער פאַר די מענטשן, איז עס נישט דורך ווערטער, נאָר דורך זיין ווען, וואָס בינדט־צו צו זיך מיט דער שטאַרקער גוטסקייט. ווער עס האָט מיט אים א שייכות — די אויסגעטראַכטע מענטשן אין בוך און די לעבּעדיקע, וואָס לייענען דאָס בוך — ווערן דערחויבן א דאַנק זיין ווען. וויי? די מאַכט, מיט וועלכער ער זיגט, איז טאַקע דאָס זעלבע לעבן, וואָס ווערט צוגעטיילט אונז אַלע. און דערמיט, וואָס מיר האָבן אים ליב. האָבן חאָבן מיר ממילא פּוּל מיט גלויבן ליב גאָר די וועלט.

א ל י ו י ע ר.

זשאַן קריסטאָף איז דאָס בילד פון קינסטלער. אָבער יעדער פאָרם און יעדע פאָרמוד פון קונסט מוז אומבאַדינגט זיין אייגזייטיק. דערפאַר שטעלט ראָלאַן אַזוינע אין מיטן ווען „nel mezzo del cammin" דעם קעגנשפּילער. דעם דייטש שטעלט ער אַקעגן א פראַנצויז, דעם חראָס פון געדאַנק שטעלט ער אַקעגן די הראָסן פון מעשים. זשאַן קריסטאָף און אָליוויער זענען קאָמפּלעמענטער־

פיגורן, וואָס ציען זיך צו איינער דעם אַנדערן לויט דעם טיפן גע-זעץ פון פּאָלאַריטעט. „זיי זענען געווען זייער פּאַרשידן איינער פון אַנדערן און האָבן זיך ליב געהאַט צוליב דער דאָזיקער פּאַרשידנהייט, ווייל זיי זענען געווען פון זעלבן מין" – פון איידלסטן. אָליווייער איז אַווי שטאַרק דער עסענץ פון גייסטיקן פראַנקרייך, ווי זשאַן-קריס-טאָף איז דאָס געוואוקס פון דער בעסטער דייטשער קראַפט. ביידע צוזאַמען זענען אידאַלן דערהויבן צו דער העכסטער מדרגה. איינשטיימענדיק צוזאַמען, ווי די קלאַנגען פון דור אוו מאָל, ענדערן זיי אָפּ, ווער ווייכער און ווער האַרטער, דעם שורש פון קונסט און לעבן אין אַלע וואונדערבאַרע וואַריאַנטן.

אויסערלעך, וואָס אמת, זענען די סתירות צווישן זיי שטאַרק בולט, קודם כל קערפערלעך און סאָציאַל. אָליווייער איז צאַרט, בלאַס, קרענקלעך, שטאַמט נישט, ווי קריסטאָף, פון דעם פאָלק, נאָר פון אַ אַלטן, מידן בירגערטום. ביי דער גאַנצער פייערדיקייט זיינע איז זיין נשמה פול מיט אַריסטאָקראַטישן לעבנס-פחד פאַר דעם געמיינעם. זיין וויטאַליטעט שטאַמט נישט, ווי ביי זיין בעל גופישן חבר, פון איבער-כוחות, פון מוסקולן און בלוט, נאָר פון נערוון און מוח, פון וויל און ליידנשאַפט. ער איז מער רעצעפּטיוו, ווי פראָדוקטיוו. „ער איז געווען ווי בלושטש און געמוזט אַרום עפּעס זיך אַרומוויקלען, אַ וווייבלעכע נשמה, וואָס מוז תמיד ליב האָבן און געליבט ווערן". צו דער קונסט איז ער אַנטלאָפן פון דער ווירקלעכקייט, בשעת זשאַן קריסטאָף האָט זיך אין איר אַריינגעוואָרפן, כדי אין איר צו געפינען דאָס לעבן פאַרפלאַכט. לויט שילערן איז אָליווייער דער סענטימענ-טאַלער קינסטלער לגבי דער נאַיוויזער געניאַליטעט פון זיין דייטשן ברודער. ער איז די שיינהייט פון אַ קולטור. דער סימבאָל זשאַן קריסטאָף איז די פראַכט-וואוקס פון דער נאַטור. אָליווייער איז דאָס צוקוקן, זיין פריינט איז די טאַט גופא. אין אָליווייערן שפיגלט זיך אַלץ אָפּ, בשעת דער זשעני קריסטאָף ליכט אין דער וועלט. „ער האָט איבערגעטראָגן אַלע כוחות, וואָס ר'האָט אַרויסגעצויגן פון דעם טאַט, אויפן דענקען". ער פראָדוצירט אידעען, קריסטאָף אָבער–וויטאַליטעט. ער וויל נישט פאַרבעסערן די וועלט, נאָר זיך אַליין. פאַר אים איז

געגוג אויסצוטראָגן אין זיך דעם אייביקן קאַמף פון פאַראַנטוואָרט-לעכקייט. ער קוקט זיך געלאָסן צוּ צו דעם שפּיל פון די צייטן מיט דעם סקעפּטישן שמייכל פון זיין לעצער רענעסאַנס, וואָס קען שוין פאָרויס דעם אומפאַרמיידלעכן נצחון פון אַלדאָס שלעכטע. דעם אייביקן זיג פון דעם אומגערעכטן איבער דעם גערעכטן. דאַדורך האָט ער ליב די מענטשהייט, וואָס איז פאַר אים אַ אידעע און נישט די מענטשן און זייער נישט גענוגנדיקע רעאַליזאַציע.

אינם ערשטן אייַנדרוק זעט ער אויס צו זיין אַ שוואַכער, אַ פּחדן, אַ לייַדיק-גייַער און אַזוי טאַקע האָט אים באַטראַכט קריסטאָף: כּמעט מיט פּעס. „קענסטו דען נישט פיינט האָבן?" — האָט אים דער בערישער קריסטאָף אַ פּרעג געטון. „נייַן" — ענטפערט אָליווייער מיט אַ שמייכעלע. איך האָב פיינט די שנאה. עס עקלט מיך צו קעמפן מיט מענטשן, וועלכע איך פאַראַכט. ער האָט נישט קיין שייכות מיט דער ווירקלעכקייט, זיין שטאַרקייט איז די אייַנזאַמקייט. „איך געהער נישט צו די חיילות פון געוואַלדטאַט, איך געהער צו די חיילות פון גייַסט". קיין שום מפּלה קען אים נישט דערשרעקן, קיין שום נצחון קען אים נישט איבערצייגן: ער ווייס, אַז די פּויסט רעגירט מיט דער וועלט, אָבער ער אַנערקענט זי נישט. זשאַן קריסטאָף שטעלט זיך אַקעגן מיט זיין געראַנישן, אור-היידישן כּעס אַקעגן די מניעות און צעטרעט זיי: אָליווייער אָבער ווייסט, אַז מאָרגן וועט דאָס צע-טרעטענע סוואַסט אויפוואַקסן אויפסניי. ער גייט איבער דעם אַריבער אַן צאָרן טראַכטנדיק ווי געטהע:

איבערן נידערטרעכטיקן
קען קיינער זיך נישט קלאָגן,
ווייל עס איז דאָס מצבֿטיקע
אויך דאָס חיל איך דיר זאָגן.

ער ווייל נישט האָבן דעם קאַמף, און אויב ער מיידט אים אויס, איז עס נישט צוליב מורא פאַר אַ מפּלה, נאָר פון גלייכגילטיקייט צום נצחון. די פאַראַכטונג צו אַלץ, וואָס איז אומגערעכט האָט נישט קיין דרך-ארץ פאַר קיין שום ערמאָנג, ער זאָגט זיך אָפּ פון צעזאָרן צוליב כריסטוסן; ווייל דער דאָזיקער פרייַער גייסט פאַרבאָרגט אין דער טיפֿענישׂ פון זיין נשמה דעם ריינסטן קריסטנטום. „איך

האָב מורא פֿאַר דער סכנה צו פֿאַרלירן מיין נשמה-רוּ און דאָס גיים מיך מער אָן, ווי דער נצחון. איך וויל נישט פֿיינט האָבן. איך וויל אַפֿילו זיין גערעכט אַקעגן מיינע שונאים. אין סאָמע מיטן פון אַלע לייִדנשאַפֿטן וויל איך בלייבן בייִם קלאָרן בליק, כּדי צו קענען אַרײַן פֿאַרשטיין און ליב-האָבן.

און זשאַן-קריסטאָף דערקענט זיך באַלד אויף זיין גייסטיקן ברודער. ער פֿילט, אַז דער דאָזיקער העראָיזם פון מעשים; אַז אַלטוויערס אידע-אַליסטישער אַנארכיזם איז נישט וויניקער דרייסט ווי זיין עלעמענ-טאַרער בונט. און אַז אינם דאָזיקן כּומרשט שוואַכן איז פֿאַראַן אַן אייזן-שטאַרקע נשמה. קיין זאַך קען אַליווייערן נישט בייגן און נישט פֿאַרווירן זיין קלאָרן גייסט. דער רוב איז פֿאַר אים קיינמאָל נישט קיין אַרגומענט. „ער באַזיצט אַ זעלבסטשטענדיקייט אין אוּרטיילן, וועלכע קיין זאַך קען נישט ערשיטערן. וועט ער האָט עפּעס ליב, האָט ער עס ליב געגן דער גאַנצער וועלט". געריכטיקייט איז דער איינציקער פֿאַל, וואוהין די נאַדל פון זיין ווילן איז געוועגדעט. דאָס איז דער אינציקער פֿאַנאַטיזם פון דער דאָזיקער קלאָרער נשמה. ווי זיין שוואַכערער פֿאָרגייער ערט, ליידט ער אויף „הונגער פון גע-רעכטיקייט", און יעדע אומגערעכטיקייט, אַפֿילו פון לאַנג פֿאַרשוואונ-דענע צייטן, קווּעלט אים, ווי אַ שטערונג אין דער וועלט-אָרדנונג. דערפֿאַר גיהער ער נישט צו קיין שום פֿאַרטיי, נאָר איז דער אייי-ביקער פֿאַרטיידיקער פון אַלע אומגלייקלעכע און אונטערדריקטע. „שטענדיק מיט די באַזיגטע". ער וויל נישט העלפֿן דער מאַסע סאָ-ציאַל, נאָר די איינצלנע נשמות. בשעת זשאַן קריסטאָף וואָלט גע-וואָלט געבן דער גאַנצער מענטשהייט דעם סאָמע גן-עדן פון קונסט און פֿרייהייט. אָליוויער ווייסט, אַז ס׳איז פֿאַראַן נאָר איין פֿרייהייט: די אינערלעכע, וועלכע מ׳קען עראָבערן אַליין און נאָר פֿאַר זיך. דער שגעון פון די מאַסן, זייער אייביקע קאַסטן און נאַציע-מחוקות וועגן מאַכט — דאָס אַלץ איז פֿאַר אים ווייטיקדיק אוּן פֿרעמד. און בשעת ס׳האַלט ביי אויסברעכן אַ מלחמה צווישן דייטש-לאַנד און פֿראַנקרייך, בשעת זשאַן קריסטאָף וויל אַוועקפֿאָרן קעמפן, בשעת ביי אַלע הויבן אָן די איבערצייגונגען זיך וואַקלען און איינ-

פֿאַלן — בלייבט ער בײַם זיניקן. „איך האָב ליב מיין פּאָטערלאַנד"— זאָגט ער צו דעם ברודער פונם אַנדערן לאַנד. „איך האָב עס ליב, ווי דו דאָס דיניקע. אָבער צי קען אײַך פּאַר דעם פּאָטערלאַנד הרגענען מיין נשמה, פּאַרראַטן מיין געוויסן? דאָס הייסט פּאַרראַטן דאָס פּאָטערלאַנד גופא. איך גיהער צו די חיקות פון גייסט און נישט צו די חיקות פון געוואָלדטאַטן". אָבער די ברוטאַלע געוואָלדיקייט איז זיך נוקם אין דעם געוואָלדלאָזן, זי צעטרעט אים אומזיניק און רוי אין אַ באַנאַרן צופּאל. ס׳לעבט אים איבער בלויז די אידעע, זיין אמתדיק לעבן, באַנייענדיק אַ גאַנץ שפּיטערדיק דור מיט דעם מיסטישן אידעאַליזם פון זיין גלויבן.

ווי אַ וואונדערלעכער פּאַרטיידיקער פון געוויסן ענטפערט דאָ דער געוואָלדלאָזער דעם געוואָלדזאַמען, דער זשעני פון גייסט דעם זשעני פון מעשים. אַמטיפסטן גלייך מיט זייער ליבע צו קונסט, מיט דער ליידנשאַפט צו פרייהייט, מיט דער באַדערפענים פון עטישער רייניקייט, זענען פונדעסטוועגן בײַדע העלדן גליקצייטיק יעדער איינער „פרום און פריי" אויף אַן אַנדער אופן, ברידער זענען זיי אין יענער ׳עצטער ספּערע, וועלכע ראַאַן רופט אַזוי שיין אָן „די מוזיק פון דער נשמה. אין דער גוטקייט. נאָר קריסטאָף׳ס גוטקייט איז אַ אינסטינקטיווע, אַ עלעמענטאַרע און פון צייט צו צייט ווערט זי איבערגעבראָכן דורך רעאַקציעס פון ליידנשאַפטלעכער שנאה. אָליוויערס גוטקייט דערפּאַר איז אַ באַוואוסטזיניקע אַ קלוגע, וואָס ווערט בלויז אַמאָל באַלויכטן פון איראָנישן סקעפּטיציזם. אָבער טאַקי צוליב דער דאָזיקער צוויי-פּנימדיקער קאָמפּלעמענטערער פּאָרם פון אַ ריינעם אור-שרש, פילן זיי צווישן זיך אַ מעכטיקע צוציאונג-קראַפט. קריסטאָף׳ס גלויביקע פּשטות לערנט דעם איינזאַמען אָליוויערן זיך פרייען מיטן לעבן, אָלי-ויער ווידער לערנט קריסטאָף׳ן גערעכטקייט. דער קלוגער ווערט דער-הויבן דורכן שטאַרקן, דער שטאַרקער ווערט געלייטערט דורך דער קאָרקייט. — די דאָזיקע געגנזייטיקע השפּעה דאַרף זיין אַ סימבאָל פאַר ביידע פעלקער. די גייסטיקע פריינטשאפט, וואָס ווערט דאָ אַרויפגע-לייגט אויף צוויי אינדיווידואַלן, דאַרף שפּעטער אַ גייסטיקן בונד צווישן ביידע ברידער-נאַציעס, פאַרבינדן ביידע פֿיגי? פון מערב-לאַנד", פּדי דער אייראָפּעאישער גייסט זאָל זיך מיט זיי פריי אויפהויבן איבער דער בלוטיקער פאַרגאַנגענהייט.

ג ר א צ י א.

זשאַן קריסטאָף איז דער שעפּערישער טאַט, אָליווייער — דער שעפּערישער געדאַנק. דעם קרייז פון אָט דער עקזיסטענץ שליסט נאָך אַ דריטע פּאָרם, גראַציאַ, דאָס שעפּערישע זיין, וואָס מוז נאָר לעבן אין שיינקייט און אין קלאָרקייט, כּדי צו זיין שלמותדיק. ווי פריער זאָגט אויך דאָ אויס דער נאָמען סימבאָליש אַלץ: די מענלעכע קראַפט, זשאַן קריסטאָף קראַפט, באַגעגנט בעת זון-אונטערגאַנג גראַציאַן, די רויקע שיינקייט פון אַ פרוי, וועלכע ברענגט דעם אומגעדולדיקן קריסטאָפן שלום און לעצטע הארמאָניע.

ביז אַהער האָט זשאַן קריסטאָף געקענט אויף זיין וויטן וועג צו שלום צווייערליי, קאַמף-חברים און קאַמף-שונאים. אין גראַציאַ באַגעגנט ער צום ערשטן מאָל דעם נישט געשפּאַנטן, נישט אויפגערייצטן, נישט אויפגערעגטן מענטש, די קלאָרע הארמאָניע, וועלכע ער זוכט זינט יאָרן אין זיין מוזיק. גראַציאַ איז נישט קיין ברענענדיקער מענטש, אין וועלכן ער זאָל זיך אָנצינדן. דאָס זינלעכע פייער אין איר איז שוין לאַנג אויסגעוועפט געוואָרן פון שטילער לעבנסמידקייט, פון זיסער אוממעכטיקייט. אָבער אויך אין איר איז פאַרן יענע „מוזיק פון דער נשמה", די גרויסע גוטקייט, וועלכע מאַכט אים די מענטשן ברידער-לעך. זי טרייבט אים נישט וויטער אַוועק (אַז ער איז שוין סיי-ווי וויט אַוועק—ווייזן די גרויע האָר אויף זיינע שלעפן) זי וויזט אים נאָר די מנוחה, „דאָס שמייכלען פון לאַטיינישן הימל", אין וועלכן זיין וויידער אויפברויזנדיקער אומרו פאַרלירט זיך, ווי אַ וואָלקן, וואָס ציט זיך קיין מערב. די וויילדע צערטלעכקייט, וואָס נעמט אים אַדורך

ווי אַ קראַמף, די ליבע־באַדערפענישׂ, וואָס פלאַקערט אויף עלעמענ־
טאַר אין „ברענענדיקן דאָרן" און דראָט אַ תּל צוּ מאַכן פון זיין
גאַנצער עקזיסטענץ, — אין דער „איבער־זינדיקער חתונה" מיט גרא־
ציאַ, די „אומשטערבלעכע געליבטע" ווערט דאָס אַלץ קלאָר. אַ גלאַנץ
פון דער גריכישער וועלט צעטיילט דעם נעפּל פון זיין דייטשן
ווען. מיט אָליוויערן ווערט זשאַן קריסטאָף קלאָר, מיט גראַציאַן־מילד.
אָליוויער האָט אים איבערגעבעטן מיט דער וועלט, גראַציאַ — מיט זיך
אַליין. אָליוויער איז געווען ווירגיל, וואָס באַגלייט אים דורך די
ערדישע מדורי־גיהנם, זי ווערט די בעאַטריצע, וואָס ווייזט אָן אופן
הימל פון דער גרויסער האַרמאָניע. מ׳האָט נאָך קיינמאָל נישט אויפ־
געפאַסט אין סובטעלערע סימבאָלן דעם אייראָפּעאישן חוט המשולש:
די דייטשע טעמפּע ווילדקייט, די פראַנצויזישע קלאָרקייט און די
מילדע שיינהייט פון איטאַליענישן גייסט. אין דעם דאָזיקן חוט־המשולש
ווערט באַשיידט זיין לעבנס־מעלאָדיע. זשאַן קריסטאָף איז איצט דערפאַר
דער בירגער פון דער גאַנצער וועלט, איז היימיש פאַר אַלע געפילן,
לענדער און שפראַכן און קען נאָר פארלוירן ווערן צוזאַמען מיט
דעם סוף פון אַלץ, וואָס לעבט: מיטן טויט.

זי איז אייגע פון די שטילסטע געשטאַלטן אין בוך, אָט די
גראַציאַ, קוים וואָס מ׳פילט אירע טריט אין דער צעטומל־
טער וועלט, אָבער איר שמייכל, איר זאַנפטער מאָנא־ליזא־שמייכל
שטראָמט ווי אַ טראַנספּאַרענט ליכט אין דעם באַגייסטערטן רוים. אָן
איר פעלט דעם ווערק, ווי דעם מענטש, יענע גרויסע מאַגיע פון
דעם „אייביק ווייבלעכן", דער אַרייגנטריט אינם לעצטן סוד. און אפילו
וען זי ווערט פארשווינדן, בלייבט נאָך איר אַ גלאַנץ, וואָס פילט
אָן זיס דאָס בוך פון איבער־מאָסן און קאַמף מיט שטילן, לירישן
ווי און באַהויכט עס מיט אַ נייער שיינקייט: מיט שלום.

זשאַן קריסטאָף און די מענטשן

נישט געקוקט אויף די אַלע פריינדלעכע באַציונגען איז זשאַן קריסטאָפס, דעם קינסטלערס, וועג צווישן די מענטשן אָן איינזאַמער. ער גייט בלויז צו זיך, תמיד בלויז צו זיך, אַלעמאָל טיפער אין לאַבירינט פון זיין וועזן. דאָס בלוט פון זיידעס און אורעלטערן טרייבט אים פון איין אומענדלעכקייט (וועמענס מקור ס׳איז אָפגעמעקט) צו דער אַנדערער אומענדלעכקייט פון שאַפן. די מענטשן אויף זיין וועג זענען דורכאויס נישט מער ווי שאָטנס און אָנווייזונגען. מייל-שטיינער פון געשעענישן, מדרגות פון עליה, שטופן פון ירידה, עפיזאָדן, ער-פאָרונגען. אָבער וואָס איז דען דערקענטניש, אויב נישט אַ סומע פון ערפאָרונגען? וואָס איז דען דאָס לעבן, אויב נישט אַ סכום פון באַגעגענישן? די מענטשן זענען נישט זשאַן קריסטאָפס גורל, אָבער זיי זענען אַ מאַטעריאַל, וואָס ער פאַרוואַנדלט אין שאַפונגען; זיי זענען דער עלעמענט פון אומענדלעכן, צו וועלכן ער פילט אַ קרובהשאַפט, און היות ער שטרעבט צום גאַנצן פון לעבן, מוז ער אויך צונעמען דאָס שלעכטע חלק, די מענטשהייט.

עס העלפן אים אַלע: אַ סך זיינע פריינד אין נאָך מער זיינע שונאים. וויל זיי פאַרמערן זיין ויטאַליטעט, זיי רייצן זיין קראַפט, זיי פאָדערן אַרויס דאָס ווערק (און וואָס איז דער אמתער קינסטלער. אויב נישט דאָס ווערנדיקע ווערק?) גראָד ווען זיי ווילן עס פאַר-האַלטן, און אין דער גרויסער סימפאָניע פון זיין לעבנשאַפט זענען זיי די העכע און טונקעלע קולות, וואָס זענען פעסט פאַרוועבט אין דעם רוישנדיקן ריטם. אַמאָל לאָזט ער אַ פרט נאָכלעסיק פאַרשווינדן ווערן,

אַן אַנדערן נעמט ער אויף. אַזוי איז געווען פֿאַר אים אין די קינ־
דער־יאָרן גאָטפֿריד, דער גוטער אַלטער, וואָס זיין שרש נשמה איז
אַ מין טאָלסטאָישע. ער ערשיינט פֿלוצלינג, אַלעמאָל בלויז אויף איין
נאַכט, דאָס פֿעקל אויף די פּלייצעס, אַן אייביקער אַהאַסווער, אָבער
פֿריילעך־גוט, קיינמאָל זיך נישט אָנווערפנדיק, זיך נישט קלאָגנדיק,
אַ מענטש, וואָס גייט זיין וועג צו גאָט מיט הכנעה, אָבער מיט
אייגלעך אויסגעאָטנקייט. ער רירט בלויז אָן קריסטאָפס לעבן,
אָבער די אייגיקע באַגעגענישן זענען געווען, אַז דער שפּעריישער
מענטש זאָל באַקומען התלהבות. צמאָל איז עס האַסלער, דער קאָמפּא־
ניסט. בײַם אָנהויב פון זיינע ווערק האָט זשאַן קריסטאָף געזען יע־
נעמס פּנים בלויז איין רגע, אָבער אין דער דאָזיקער סעקונדע דער־
קענט קריסטאָף די ספּנה וואָס דראָט אים צו ווערן ענלעך צו האַס־
לערן צוליב דער נאַכלעסיקייט און קריסטאָף נעמט זיך אַראָפּ אַ מוסר.
רמזים, רופן, צייכנס, — זענען פֿאַר אים די מענטשן. יעדער פון זיי
טרייבט אים, אײנער מיט ליבע, דער צווייטער מיט שנאה, דער אַל־
טער שוץ העלפּט אים בשעת ער פֿאַרשטייט קריסטאָפן אין אַ רגע
פון פֿאַרצווייפלונג. די גאוה פון דער פרוי פֿאָן קערין, די טפֿשות
פון די קיינשטטלדיקע פֿאַריאָגט אים אין אַן אַנדער פֿאַרצווייפלונג,
וועלכע ווערט שפּעטער זיין ישועה. סם און רפואות זענען מוראדיק
ענלעך איינע צו דעם אַנדערן, אָבער קיין זאַך בלייבט נישט פֿאַר דעם
שעפּערישן מענטש אָן אַ זין. ווייל ער דרוקט אַרויף אויף אַלעמען
זיין זין, מאַכט לעבעדיק אין ווערק דאָס, וואָס זיין לעבן ווילן אײנ־
האַלטן. די ליידן זענען פֿאַר אים נויטיק צוליבן וויסן. אַלעמאָל נעמט
ער אַרויס פונם טרויער און פון די טיפֿסטע פֿרשיטערונגען זיין
טיפֿן כוח. מיט כּוונה הייסט ראָלאַן קריסטאָפן שאַפן זיינע שענסטע
ווערק אין דער צייט פון זיין טיפֿסטער גייסטיקער ערשיטערונג, אין
די טעג נאָך אָליוויערס טויט. די אַנדערע גרויסע ווערק שאַפט
קריסטאָף נאָכן אַוועקגיין פון דער „אומשטערבלעך געליבטער". ווי־
דערשטאַנד און צרות, די שונאים פון געווינלעכן מענטש, זענען די
פֿריינד פון קינסטלער. אַזוי קומט אויס, אַז יעדער, וואָס באַגענגט
אים נאָר, איז פֿאַר אים אַרויספֿאָדערונג, נערונג, דערקענטניש. די
מענטשן דאַרף ער האָבן דוקא צוליב זיין טיפֿער, שפּעריישער איינזאַמקייט.

אמת, לאַגג וויסט ער דאָס נישט און דערפאַר משפט ער די מענטשן אין אָנהויב פאַלש. דאָס איז דאַמאָלס, ווען ער זעט זיי דורך זיין טעמפּעראַמענט, נישט דורך דער דערקענטניש. תחילת פילט זשאן קריסטאָף אַלע מענטשן מיט זיין איבערשטראָמענדיקן ענטוזיאַזם. ער מיינט, אַז אַלע זענען אַזוי אויפריכטיק און גוטמוטיק, ווי ער, וואָס אָט נישט קיינע כוונות מיט זיינע רייד. באַלד נאָך די ערשטע אַנטוישונגען זעט ער זיי ווידער פאַלש צוליב זיין פּאַרביטערונג און פאַרלירט צו זיי יעדער צוטרוי. אָבער צווישן איבערשאַנונג און ביטול הויבט אָן ביסלעכווייז זיך אויסצובילדן די אמתדיקע מאָס. דערהויבן פון אַליוויערן צו גערעכטיקייט, פון גראציא – צו מילדקייט, וועראַנדיק קלוג פון לעבדיקן לעבן, פאַרשטייט ער נישט בלויז זיך אַליין, נאָר אויך זיינע שונאים. אין סוף פון וועלק איז פאַראַן א קליינע סצענע, כלומרשט אַן אומבאַדייטנדיקע: ווי זשאן קריסטאָף באַגעגנט זיין עלטסטן שונא לעווי קער און דערלאַנגט אים בשלום די האַנט. אין דעם דאָזיקן שלום-מאַכן איז פאַראַן מער ווי מאַמענטאַלע רחמנות: דאָ איז פאַראַן דער זין פון לאַנגע וואַנדערונגען, די גרויסע דערקענטניש, וועלכע – ענדערנדיק לייכט זיין אָטן שפּרוך וועגן אמתן העלדנטום–ווערט זיין לעצטער אני מאמין: „קענען די מענטשן און פונדעסטוועגן זיי ליב האָבן".

זשאן קריסטאָף און די נאַציעס

מיט לײדנשאַפט און פאָראורטייל קוקט זיך צו דער יונגער עקשן צו די מענטשן און דערפאַר פאַרשטייט ער נישט זייער אמת. אויך צו די מענטשן-משפחות, צו די נאַציעס קוקט ער זיך צו מיט לײדנשאַפט און פאָראורטייל. ס'איז שוין אַזוי שטענדיק דער גורל, אַז תחילת (און בײַ אַנדערע דויערט עס דאָס גאַנצע לעבן) קען מען נאָר דאָס אייגענע לאַנד אינעווייניק און דאָס פרעמדע–נאָר אויסערלעך. ערשט וען מיר הויבן אָן צו קענען דאָס אייגענע אויך אויסערלעך און דאָס פרעמדע אויך אינערלעך, אַקוראַט ווי די דאָרשיקע

אייגנעבוירענע, – ערשט דאָמאָס קוקן מיר אייראָפּעאיש; מיר קע־
נען באַגרייפן די פּאַרשידענע ידענער ווי אַ נויטוועגדיקע שכנותדי־
קייט, ווי אַ דערגענצונג. זשאַן קריסטאָף איז איצט דער קעמפער
פאַר דעם גאַנצן אין לעבן, דערפאַר איז זיין וועג דער וועג פון
נאַציאָנאַלן מענטש צום וועלט־בירגער, צו דער „אייראָפּעאישער
נשמה".

אין אָנהויב הערט זשאַן קריסטאָף נישט אויף צו פאראורטיילן.
תחלת שאַצט ער איבער פראַנקרייך: ער האָט אַן אייגנערעדטע פאָר־
שטענונג וועגן די קינסטלערישע, פריילעכע פראַנצויזן און זעט אין
דייטשלאַנד בלויז באַגרענעצטקייט. דער ערשטער קוק אויף פאַריז
אַנטוישט אים: ער גלעפינט בלויז שקר, רעש און פאַלשקייט. ערשט
ביסלעכווייז זעט ער אין, אַז די נשמה פון אַ פאָלק ליגט נישט
פונדרויסן. ווי אַ פלאַסטער־שטיין פון שאָטיי, נאָר אָז מען מוז זי
אויפגראָבן ביי די מענטשן, וואָס ליגן באַהאַלטן אונטער אַ טיפּן
שיכט פון גראַנץ און שקר. באַלד געווואונט ער זיך אָפּ צו זאָגן
„די" פראַנצויזן, „די" איטאַליענער, „די" יידן, „די" דייטשן און הערט
אויף זיי צוצוגעבן אייגנשאַפטן, ווי עטיקעטעס,—שטיצנדיק זיך בלויז
אויף פאַראורטיילן. יעדער פאָלק האָט זיין אייגענע מאָס, מיט וועל־
כער מ'דאַרף עס מעסטן, יעדער פאָלק האָט זיין פאָרם, זיינע מידות,
זיינע חסרונות, זיינע שקרים, אָקוראַט ווי יעדער לאַנד האָט זיין
קיימאַט, זיין געשיכטע, זיין הימל, זיין ראַסע און לאָזט זיך נישט
אַרומנעמען דורך באַגריפן און וועריטער. ווי יעדער געשעעניש, מוז
אויך די מיינונג וועגן א לאַנד אַנטשטיין פון אינעווייניק, פון ווער־
טער שטעלט זיך בלויז צוזוף א קאָרטן־שטיבל. „דער אמת איז ביי
אַלע פעלקער גלייך, אָבער יעדער פאָלק האָט זיינע לויגנט, וועלכע
ער רופט אָן זיין אידעאַליזם. יעדער וועזן עטעמט איין אָט דעם
שקר פון וויגל ביז צום קבר, ער ווערט פאַר אים א זאַך, וואָס איז
נויטיק פאַר זיין לעבן. נאָר געצייטלטע זשעניען קענען זיך באַפרייען
פון אים דורך הערשאישע קאַמפן, בשעת זיי געפינען זיך אינם
פרייען קאָסמאָס פון זייערע גדאַנקען" קודם־כל מוז מען זיך באַ־
פרייען פון יעדן פאָראורטייל, כדי צו קענען משפטן פריי. אַן אַ־
דער פאַרמוג, אַן אַנדער פסיכאָלאָגישע רעצעפט איז נישט פאַראן:

וויִ בִּיי יִעדער שאַפֿונג, מוז מען זיך צוזאַמענגיסן מיט דער מאַ־
טעריע, זיך דורכנעמען מיט צוטרוי. ס׳איז פֿאַרטאָן נאָר איין וויסנ־
שאַפֿט, אַ פּעלקערישע און אַ מענטשלעכע: די וויסנשאַפֿט פון הערץ
און נישט פון די ביכער. נאָר אַזאַ מין דערקענטניש, וואָס גייט פון
נשמה צו נשמה, בינדט צונויף די פּעלקער. צעשיידט זיי
דער אייביקער אומצוטרוי, דאָס, וואָס זיי האַלטן בקוויז זייער אמונה
פֿאַר אמת, דאָס, וואָס זיי האַלטן אַז נאָר זייער וועזן איז צוגעפּאַסט,
די גאוה, אַז נאָר זיי אַליין זענען אמתדיקע. דאָס אייניציקע, וואָס
מאַכט געוואַלדיק פּרעמד צווישן זיך די נאַציעס, איז דער נאַציאָ־
נאַליזם, דער קאָלעקטיווער עגאָאיזם, די גרויסע אייראָפּעאישע מגפה
פון גאוה, וועלכע ניטשע האָט שוין אָנגעזופן „די קראַנקהייט פון
יאָרהונדערט". וויִ בוימער, יעדערער אויף זיין שטאַם, ווילן זיי שטיין,
כאָטש אין דער טיפענישׂ רירן זיך אַן זייערע וואָרצלען אוּן אינדער־
הייך זייערע קרוינען. דאָס פּאָזיטיווע, די טיפענישׂ, דער פּראָלעטאַריאַט,
פּילט נישט צווישן זיך קיין שום סתירה, ווייל זיי פּילן אינטערנא־
ציאָנאַל. דערשטוינט זעט אין זשאַן קריסטאָף דורך סידאָניען, דעם
בּריטאַנישן דינסטמיידל, „ווי שטאַרק ענלעך ס׳זענען צו זיך די אָנ־
שטענדיקע מענטשן פון דייטשלאַנד און פראַנקרייך". אויך די בעסטע,
די הויכקייט, די אוסגעקליבענע, אָליווייער, גראַציאַ — אויך זיי לעבן
שוין לאַנג אין געטהעס ריינער ספֿערע, „וואו מ׳פאַסט אויף דעם גורל
פון פרעמדע נאַציעס, ווי דעם אייגענעם", אחדות איז דער אמת פון
די פּעלקער, שנאה—זייער לייגנט, געראַטטקייט איז דער אייניקער
אמתער קניפּ צווישן מענטשן און נאַציעס: „מיר זענען אַלע, אַלע
פּעלקער, שוידיק אייניער דעם אַנדערן. לאָמיר דאַדורך צוזאַמענגעמען
די שולדן אוּן פּליכטן". פון אַלע נאַציעס האָט געליטן זשאַן קריס־
טאָף. פון אַלע האָט ער באַקומען מתנות, אין אַלע האָט ער זיך אַנ־
טוישט, פון אַלע איז ער געוואָרן געבענטשט. אַלץ ריינער דערקענט
ער זייער בילד. צום סוף פון זיינע וואַנדערונגען זענען אַלע פּעלקער
פֿאַר דעם וועלט-בירגער אַ חיים פֿאַר דער נשמה. און דער מוזיקער
אין אים חלומט פון אַן ערהאַבן וועלק, פון אַ גרויסער אייראָפּאישער
סימפאָניע, וואו אַלע שטימען פון די פּעלקער באַפֿרייען זיך פון דיסאָ־
נאַנצן אוּן הויבן זיך אויף צו דער גרעסטער מדרגה, צו דער העכ־
סטער האַרמאָניע פון דער מענטשהייט.

דאָס בילד פון פראַנקרייך

דאָס בילד פון פראַנקרייך אין דעם גרויסן ראָמאַן האָט דער-פאַר א גרויסע באַדייטונג, ווייל דאָס לאַנד ווערט דאָ געזען אין א טאָפּלטער אָפּטיק: פון אויסנווייניק און פון אינעווייניק, פון א דייטשער פערספעקטיוו מיט פראַנצויזישע אויגן, און אויך דערפאַר, וואָס קריסטאָפּס אורטייל איז נישט בלויז זעען, נאָר אויך „זעען-לערנען".

אין אַלעם און אין יעדן איז בכוונה פאַראַן דער טיפיש דייט-שער געדאַנקענוועג. אין זיין קלייניעם געבוירן-שטעטל האָט ער נאָך קיינמאָל נישט געזעען קיין פראַנצויזן, אין זיין געפיל ווען זיי, וואָס האָט זיך געשטיצט אויף סתם באַגריפן, איז פאַראַן זייער ווייניק סימפּאַטיע צו זיי. „די פראַנצויזן זענען א גאַנץ גוטע חברה, אָבער א שלאַבריקע" – דאָס איז מער-ווייניקער זיין דייטשער פאָרגעפיל: קליין-מוחיקע קינסטלער, שלעכטע סאָלדאַטן, אָפּנאַרעריש פאָליטיקער, קאָקעטיש וויבער, אָבער קלוג, אָמוזאַנט, און פריוגייסטיק. עפּעס אין אים, וואָס שטאַמטט פון דייטשער אָרדנונג און ניכטערנקייט, האָט זיך אָקעגנגעשטעלט אָקעגן דער דאָזיקער דעמאָקראַטישער פרייהייט. די ערשטע באַגעגענישן מיט א פראַנצויזישער אַקטריסע, קארינא, אַביסל ענלעך צו געטהעס פילינע, האָט אינגאַנצן באַשטעטיקט דעם לייכט-פאַרטיקטן אורטייל. אָבער שוין ביי דער צווייטער באַגעגעניש מיט אַנטואַנעט דערפילט ער אַן אַנדער פראַנקרייך. זיי זענען אַזוי ערנסט! – וונדערט ער זיך איבער דעם שטיקן שווייגנדיקן מיידל, וואָס פּאָגט זיך דאָ אין דער פרעמד מיט געבן לעקציעס ביי אָרימע

פֿאַמיליעס. איר וועזן וויי בשום אופן נישט צופֿאַסן זיך צו דעם אַהערגעבראַכטן פֿאַראורטייל, אַז אַ פּראַנצויזין מוז זיין אומ־בעדינגט לייכטזיניק. צעלאַזט און עראָטיש. צום ערשטן מאָל שטעלט אים אַוועק פּראַנקרייך דאָס „רעטענישׂ פון איר טאָפּלטן פּרצוף" און דער דאָזיקער רוף פון דערווייטנס וועקט פֿאַר אים אַ סודותדיקער צויציונגס־כּוח: ער שפּירט די אומענדלעכע פֿאַרשידנקייט ביי די פּרעמדע וועזנס און ווי גלוק, ווי וואַגנער, ווי מייערבער, ווי אָפּנבאַך אַנט־לויפט ער פון דער ענגער דייטשער פּראָווינץ אין דער חלומות־היים פון אמתער וועלט־קונסט — קיין פּאַריז.

דאָס ערשטע געפֿיל ביים אָנקומען איז — אומאָרדנונג, און דער דאָזיקער געפֿיל פֿאַרלאָזט אים נישט מער. עס איז דער ערשטער און לעצטער, דער שטאַרקסטער געפֿיל, אַקעגן וועלכן ס׳וועט זיך כּסדר דער דייטש אין קריסטאָפן; אַ געפֿיל, אַז אַ שטאַרקער כּוח וועט דאָ צעשפּליטערט דורך דעם, וואָס ס׳פּעלט דיסציפּלין. זיין ערשטער פּירער אויף דעם דאָזיקן יריד איז איינער פון יענע פּאָלשע „עכטע פּאַריזער", אייגער פון יענע לייט, וואָס האַלטן זיך מער פּאַר פּאַריזער פון אַלע דאָרטיקע, אַן אַריינגעוואַנדעטער דייטשער ייד, סילוויאַן קאָהן, וואָס רופט זיך דאָ האַמילטאָן און וואָס האַלט אין די הענט אַלע פּעדים פון קונסט־אינטערעסן. ער ווייזט אים אָן אויף די מאַלער, די מו־זיקער, די פֿאָליטיקער, די זשורנאַליסטן, נאָר זשאַן קריסטאָף קערט זיך אָפּ אַנטוישט, ער שפּירט אין זייערע ווערק נאָר אָן אָנגענעמען א „ווייבער־ריח", א פּאַרפֿומירטע, איבערגעלאָדענע, שטיקנדיקע לופט. ער זעט טריפן דעם רוגם, די פּאָמאָדע איבער די שטערנס פון דעם איינטאָניק עולם, הערט נאָר געשרייען, שבחים און ירַאם און זעט נישט דערביי קיין אינם אמתדיק ווערק. אמת, אַ טייל ווערק זענען יאָ קינסטלעריש, אָבער עס איז אַ צאַרטע, איבערגעפיינערטע, דעקאַדענטישע קונסט, געשאַפן בלויז מיט געשמאַק און קיינמאָל נישט מיט כּוח, אינערלעך צעברָאכן דורך אירָאָניע, איבערגעקליגט, איבער־געפיינערט, א העלענישטישע, א אלעקסאַנדרינישטישע ליטעראַטור און מוזיק, אָטעם פון א שטאַרבנדיק פּאַרק, פוילנדיקע בליטן פון א וועלקנדיקער קוזטור. ער זעט בלויז אַ סוף און נישט קיין אָנהויב, און דער דייטש אין אים הערט שוין דאָס „קנאַקן פון הארמאַטן, דרך וועלכן אָט דאָס שוואַכע גריכנלאַנד וועט צעשמעטערט".

ער בּאַקענט זיך מיט גוטע מענטשן, מיט שׂעכטע, מיט טעמפּע אין גייסטרייכע, אָבער אין דער גאַנצער געזעלשאַפט און אין אַלע סאַלאָנען פון פּאַריז געפינט ער נישט קיין איינציקן מענטש, דורך וועלכן ער זאָל באַקומען צוטרוי צו פּראַנקרייך. דער ערשטער שליח קומט פונדערווייטנס: עס איז סידאָניע, דאָס פויערישע דינסטמיידל, וואָס פלעגט אים בשעת דער קראַנקהייט. דאָ דערזעט ער דאָס ערשטע מאָל ווי רויק און פעסט, ווי פרוכטבאַר און שטאַרק ס׳איז די ערד, דער הומוס, פון וועלכן אַלע פרעמד-איינגעפלאַנצטע בלומען אין פּאַריז זויגן זייער קראַפט: עס איז דאָס פּאָלק, דאָס שטאַרקע, בייגעריקע ערנסטע פראַנצויזיש פּאָלק, וואָס באַרבעט די ערד און קימערט זיך נישט איבער דעם לייַדם פון דיד יריד-בוּדעס, דאָס פּאָלק, וואָס האָט מיט זיין צאָרן געמאַכט אַ רעוואָלוציע און מיט זיין בּג-גייסטערונג געפירט די נאַפּאָלעאָנישע מלחמות. פון דער דאָזיקער מינוט אָן פילט ער, אַז ס׳איז פּאַראַן אַן אמתדיק פּראַנקרייך, וועל-כעס ער קען נישט. און איינמאָל בעת אַ שמועס פרעגט ער סילוויאַן קאָהן: „וואָ איז דען דאָ פּאַראַן פּראַנקרייך?" דערויף ענטפערט סילוויאַן קאָהן: „פּראַנקרייך דאָס זענען מיר!" – זשאַן קריסטאָף שמייכלט ביטער. ער ווייסט, אַז ער דאַרף עס לאַנג זוכן, ווייל ס׳איז גוט באַהאַלטן.

צום סוף קומט יענע באַגעגעניש, וואָס ווערט פאַר אים אַ וועג-דוּגג אין גורל און אַ דערקענטעניש, ער באַקענט זיך מיט אָליוויערן, אַנטיאַנעטס ברודער, דער אמתער פּראַנצויז. און ווי ס׳קומען אַלעמאָל צו נייַע דערקענטעניש-קרייזן דאָנטען, וואָס ווערט געלערנט פון ווירגיליַן, אַזוי אַנטדעקט זשאַן קריסטאָף (געפירט פון זיין „נשמה-קע-נעניקער אינטעליגענץ") מיט שטוינונג, אַז הינטער דעם פאַרהאַנג פון ליאַרם, הינטער די דאָזיקע שרייענדיקע פאַסאַדן ארבעט אין דער שטיל אַן אויסדערווייטער עולם. ער זעט וועלק פון דיכטער, וואָס זייערע נעמען ווערן נישט דערמאנט אין די טאָג-צייטונגען, ער זעט דאָס פּאָלק, די גרויסע צאָל שטילע, אָרנטלעכע מענטשן, וואָס טוען דאָס זייעריקע אָפּגעזונדערט פונם גאַנצן טומל, יעדער פאַר זיך. ער דערזעט דעם נייַן אידעאַליזם פון אַ טייל פּראַנקרייך, וואָס איז דורך דער מפלה געוואָרן גייסטיק שטאַרק. זיין ערשט געפיל בּיי

דער דאָזיקער אַנטדעקונג איז צאָרן און פּאַרביטערונג. „איך פּאַרשטיי אייך נישט" – שרייט ער צו דעם מילדן אָליווייערן. – „איר לעבט אין דעם שענסטן לאַנד, איר זענט וווּנדערלעך באַגאַבט, איר האָט דעם מענטשלעכסטן חוש און איר ווייסט דערמיט נישט, וואָס צו טון. איר לאָזט אייך באַהערשן און איר ווערט געטרעטן פון אַ הייפל אידיאָטן. „שטייט אַמאָל אויף, נעמט אייך צונויף, קערט אויס ריין אייער הויז!" דער ערשטער, דער נאַטירלעכער געדאַנק פון אַ דייטש איז אָרגאַניזאַציע, דאָס צונויפנעמען די גוטע עלעמענטן, דער ערשטער געדאַנק פון שטאַרקן איז דער קאַמף. אָבער גראָד די בעסטע פון פּראַנקרייך ווילן גלייכער בלייבן מן-הצד. פון אַיין זייט אַ סודותדיקע קלאָרקייט, פון דער אַנדערער זייט אַ לייכטע רעזיגנאַציע. יענער טראָפן פעסימיזם אין כּוס פון קוגשאַפט, וועלכן רענאַן האָט אַמבולטסטן געשילדערט, האַלט צוריק פון קאַמף. זיי ווילן נישט זיין טעטיק און דאָס שווערסטע איז—זיי זוּ ברענגען צו בשותפותדיקער טעטיקייט. „זיי זענען צו קלוג, זיי זעען די מפלה נאָך פאַרן קאַמף", זיי האָבן נישט דעם דייטשן אָפּטימיזם און דערפאַר בלייבן זיי אַלע איזאָלירט און אײנזאַם, ווער מחמת פּאָרזיכטיקייט און ווער מחמת שטאָלץ. זיי האָבן אין זיך עפעס פון אַ „הינטערן-אויוון-גייסט" און זשאַן קריסטאָף זעט עס אַמבעסטן צו אינם אייגענעם הויז. אויף יעדער שטאָק וואוינען אָנשטענדיקר מענטשן, וואָס וואָלטן געקענט וווּנדערלעך גוט זיך פּאַרשטענדיקן צווישן זיך, פונדעסטוועגן זונדערן זיי זיך אָפּ אייגער פונם אַנדערן. צוואָנציק יאָר גייען זיי אייגער פאַרבייַ דעם אַנדערן אויף די טרעפ נישט קענענדיק זיך און נישט קימערן-דיק זיך אייגער וועגן צווייטן. אַקוראַט עזוי בּאַמערקן זיך נישט די בעסטע קינסטלער.

דאָ דערקענט פּלוצלינג זשאַן קריסטאָף די מעלה און סכנה פון דעם פּאַקטישן געדאַנקענאַנג, ביים פּראַנצויזישן פאָלק: דער ווילן צו פרייהייט. יעדער איינער וויל זיין פריי, קיינער וויל זיך נישט בינדן. זיי פאַרשוועכן אַן אומגעהערטן סכוּם פון כּוחות דערמיט, וואָס יעדער מוז בּאַזונדער פאַר זיך אויסקעמפן דעם גאַנצן צייט-קאַמף, אַבי נישט דאַרפן זיך אָרגאַניזירן, צוזאַמענפּרעסן. אמת זייערע כּוחות צו מעשים ווערן גאַליימט דורך זייער שכל, אָבער

אָט די כּוחות בלייבן פּריי אין זייערע געדאַנקען. אָזוי אַרום בלייבן זיי פּון איין זייט פּאָזיק דורכצוּדרינגען אַלדאָס רעוואָלוציאָנערע מיט דער רעליגיעזער היציקייט פּון אַ איינזאַמען און פּון דער אַנדערער זייט קענען זיי באַנייען רעוואָלוציאָנעריש זייער גלויבן. די דאָזיקע קאָנסעקווענץ זייערע איז זייער ריכטונג, ווייל זי באַהיט זיי פּון אָרדנונג, וואָס מאַכט זיי שטייף און פּון מעכאַניזירונג, וואָס ברענגט צו אייגנטאַניקייט. זשאַן קריאטאַף באַגרייפט, אַז די ייאַרמענדיקע יריד-בּודע עקזיסטירט נאָר, כּדי אויפצוועקן דעם גלייכגילטיקן און כּדי צו לאָזן דעם אמת טעטיקן אין שפּעריישער איינזאַמקייט. ער זעט, אַז דער דאָזיקער ליאַרם איז נויטיק פאַרן פראַנצויזישן טעמפּעראַמענט ווי אַ באַגייסטערונג צו אַרבעט; ער זעט, אַז די לפּנימדיקע נישט-קאָנסעק-וענץ איז אין די געדאַנקען אַ ריטמישער פּאָרם פּון שטענדיקער באַנייאונג. זיין ערשטער אייַנדרוק איז געווען, ווי בייַ אַ סך דייטשן, אַז די פראַנצויזן זענען פּאַרטיקע. נאָך צוואָנציק יאָר זעט ער אין, אַז ר׳האָט ריכטיק געזען און אַז זיי זענען אַלעמאָל געווען פּאַרטיק, כּדי תּמיד אָנצוהויבן אויפסנייַ; אַז אין דעם דאָזיקן כלומרשט סתּירותדיקן גייסט הערשט אַ סודותדיקע אָרדנונג, אַן אַנדער אָרדנונג ווי בייַם דייטש, און אַן אַנדער פרייהייט. און דער וועלט-בירגער, וואָס וויל מער נישט קיין שום נאַציע אָנהענגען דעם חותם פון זיין אייגענער נאַציע, קוקט זיך צו שמייכלענדיק און פריילעך צו דער אייביקער פּאַרשידנקייט פון די ראַסן, פון וועלכער ס׳לייגט זיך צו-נויף, ווי די זיבן פּאַרבן פון ספּעקטרום, דאָס ייכט פון דער וועלט; די וווּנדערלעכע פּאַרשידנקייט פון דעם אייביק געמיינזאַמען, די גאַנצע מענטשהייט.

דאָס בילד פון דייטשלאַנד

אויך דאָס בילד פון דייטשלאַנד איז אין דעם דאָזיקן ראַמען געזען טאָפלט. להיפוך צו פראַנקרייך – זעט ער דייטשלאַנד מיט דייטשע אויגן און פון אַ פראַנצויזישער פּערספּעקטיוו: תּחלת זעט

ער דייטשלאנד ביי זיך אינדערהיים און אינערלעך, דערנאך זעט ער ער עס פון דער ווייט און שוין פונדרויסן. און אקוראט ווי אין פראנקרייך, זענען אויך דא פארען צווי וועלטן איינע ביי דער אנ- דערער, א שרייענדיקע און א שטילע. א פאלטשע קולטור און א אמתדיקע; דאס אלטע דייטשלאנד, וואס זוכט העלדישקייט אין גייס- טיקער ארבעט און טיפקייט אין אמת, און דאס נייע דייטשלאנד, וואס איז באַרוישט פון די אייגענע כוחות און שכל — א כוח, וואס חאט אמאל פיל'אזאפיש געפארמירט די וועלט און זי געוונדערט און וואס ווערט היינט אויסגענוצט צו פראקטישער און געשעפטלעכער טעטיקייט. ס'הייסט נישט, אז ס'זאל האבן אויסגעלאשן געווארן דער דייטשער אידעאליזם און דער גלויבן אין א ריינערע, שענערע וועלט, וואס איז פריי פון ערדישע צוזאמענמישונגען. פארקערט, די סכנה באשטייט דערין, וואס דער דאזיקער אידעאליזם האט זיך צו שטארק פארבריטערט און איז געווארן אלגעמיין און פלאך. דער גרויסער דייטשער בטחון איז געווארן פראקטיש, איז פארבילליקט געווארן צו דער מדרגה פון נאציאנאלע צוקונפט-האפנונגען, איז סענטימענטאל אין דער קונסט און ס'איז פון אים ארויסגעקומען דער וואלוועלער אפטימיזם פון קייזער ווילהעלם. די זעלבע מפלה, וואס הויבט אויף דעם אידעאליזם אין פראנקרייך, מאטעריאליזירט, אלס נצחון, די דייטשן. „וואס האט געגעבן דייטשלאנדס נצחון דער וועלט?"—פרעגט אמאל זשאן קריסטאף און ער ענטפערט זיך אליין: „דעם גלאנץ פון באיאנעט, א טעטיקייט אן גרויסמוטיקייט, א ברוטאלן חוש פאר דער ווירקלעכקייט, וואס פארייניקט אין זיך געוואלדזאמקייט און חשק צו זיין דאס אויבערשטע פון שטויסל: מארס ווערט א קאמיוואיאזשאר. מיט ווייטיק זעט איין קריסטאף, אז דייטשלאנד איז פארדארבן גע- ווארן אדאנק דעם נצחון, די ווייטיק איז אן אמתדיקע, וויל „מ'חאט מער אחריות פארן אייגענעם לאנד, ווי פאר אן אנדערס און מ'ליידט שטארקער פון דעם לאנדס חסרונות". דער אייביקער רעוא- לוציאנער האט פיינט דעם יארם פון אט דעם איך-געפיל, די מיליטעריש גאוה, דעם ברוטאלן קאסטעס-גייסט. ערשט צוזאמען- שטויסנדיק זיך מיט דעם מיליטעריזן דייטשלאנד, קומענדיק צו א קאנפליקט מיט די סערזשאנטן אויף דעם טאנץ-פלאץ פון עליזאבעטה

דאָרף, ברעכט אויס עלעמענטאַר די שנאה פון קינסטלער, די שנאה פון פרייען מענטש אקעגן דער ברוטאַליזירונג פון געדאַנק. ער מוז אַנטלויפן פון דייטשלאַנד, ווייל ער האָט נישט דאָ געניג פרייהייט.

אָבער גראָד אין פראַנקרייך הויבט ער ווידער אָן צו דערקענען דייטשלאַנדס גרויסקייט. „אין א פרעמדער סביבה האָט ער געהאַט א פרייען גייסט" — דאָס דאָזיקע וואָרט גילט פאַר אים און פאַר אַלע. גראָד צוזעענדיק די אומאַרדנונג פון די פראַנצויזן, זייער סקעפטישע רעזיגנאַציע הויבט ער אָן צו שעצן דעם דייטשן פוח צו מעשים און די לעבנס-קראַפט פון זייער אָפטימיזם, מיט וועלכן ס'שיידט זיך אונטער דאָס אַלטע טרוימער-פאַלק פון דעם גייסט-פאַלק. אמת, ער ווייסט, אז דער דאָזיקער נײ-דייטשער אָפטימיזם איז נישט אַלעמאָל עכט און דער אידעאַליזם שאַפט קודם-כל א געוואַלדיקן וויקן צו אידעאַליזירן. ער זעט עס אין זיין יוגנט-געליבטער, אין דער באַנאַלער פראָווינצערין, וואָס זעט אין איר מאַן אן איבער-מענטש און דער מאַן קוקט אויף איר, ווי אויף א סימבאָל פון צניעות; ער זעט עס אין די דייטשן פון ריינסטן בלוט, וועלכע ער באַגעגנט; אינם אַלטן מוזיק-פראָפעסאָר פעטער שולץ, דער סימבאָל פון מוזיקאַלישן עבר; ער זעט עס אפילו אין די גרויסע מייסטערס, אז (Curtius) ציטירט אויסגעצייכנט דאָס וווּנדערלעכע וואָרט פון גאָטהען „אין די דייטשן ווערט דאָס אידעאַלע באַלד סענטימענטאַל", און זיין ליידנשאַפטלעכער אמת, וואָס איז פאַרשטאַרקט געוואָרן ביי דער פראַנצויזישער קלאַרקייט, ווערט זיך אקעגן דעם דאָזיקן אומ-קלאָרן אידעאַליזם, וואָס מאַכט פשרות צווישן שטרעבונגען און אמת, כשרט די מאַכט מיט קולטור, דעם נצחון מיט קראַפט. זשאַן קריס-טאָף שטעלט אַקעגן דעם דייטשן אָפטימיזם זיין אייגענעם, וואָס „קען דאָס לעבן און ליבט עס פונדעסטוועגן" און ענטפערט אַפּ אויף דער טראַגעדיע מיט הוראַ. אין פראַנקרייך פילט ער פראַנקרייכס חסרונות, אין דייטשלאַנד — די דייטשע און ער חאָט ליב ביידע לענדער צוליב זייער ספּירהדיקייט. אַלץ ליידט צוליב דעם, וואָס מ'פאַרטיילט שלעכט זיינע ווערטן: אין פראַנקרייך איז די פרייהייט צו שטאַרק אַלגעמיין, צו שטאַרק פאַרברייטערט און שאַפט א כאַאָס.

בלויז די יחידים, די אויסדערווייטע פאַרהיטן זייער אידעאַליזם; אין דייטשלאַנד ווייטער איז דער אידעאַליזם צו-שטאַרק אריינגעדרונגען אין דער מאַסע, איז געוואָרן סענטימענטאַל-זיס, פאַרוואַסערט געוואָרן צו דער מדרגה פון א מאַרקאַנטישן אָפּטימיזם. בלויז נאָר געצייטלט אויסדערווייטע האָבן זייער פוּלע פרייהייט. ביידע ליידן זיי צוליב דער איבערגעשפאַנטקייט פון סתירהדיקן, פון נאַציאָנאַליזם, וואָס האָט, ווי ניטשע זאָגט: „אין פראַנקרייך פאַרדאָרבן דעם כאַראַקטער און אין דייטשלאַנד דעם גייסט און געשמאַק". וואָלטן ביידע פעלקער זיך געקענט דערנענטערן און זיך דורכדרינגען, וואָלטן זיי ערפאָרן קריסטאָפס גליקלעכע איבערלעבענישן, וועלכער „וואָס רייכער ר׳איז געווען אין גערמאַנישע חלומות, האָט ער אלץ מער באַדאַרפן לאַטיינישע קלאָרקייט". אָליוויער און קריסטאָף, דער בונד פון פריינדשאַפט — ביידע חלומען זיי וועגן פאַראייביקן זייער פריינדשאַפט דורך דער פריינדשאַפט פון ביידעס מאָטערלענדער און רעדנדיק אין א פינסטערער שעה וועגן מחלוקת צווישן די נאַציעס גיט א זאָג דער פראַנצויז צום דייטש דאָס היינט נאָך נישט פאַר-ווירקלעכטע וואָרט: „דאָ זענען אונזערע הענט! טראָץ דעם גאַנצן שקר און יעדער שנאה, וועט מען אונז נישט צעשיידן. מיר זענען נויטיק אייניער דעם אַנדערן צוליב דער גרויסקייט פון אונזער גייסט, פאַר אונזער ראַסע. מיר זענען די ביידע פליגל פון אָקסידענט. ווען אייי-נער וועלט צעברעכן, איז אויך צעשטערט דאָס פלייען פונם אַנדערן. ס׳מעג זיין א מלחמה. זי וועט נישט פאַנאַנדערריסן אונזערע צונויפ-געדרוקטע הענט, וועט נישט פאַרהאַמוון דעם שוואַנג פון אונזערע בריידער-נשמות".

דאָס בילד פון איטאַליען

שוין א געוועלטערטער, א מידער דערקענט זשאַן קריסטאָף דאָס דריטע לאַנד פון דער צוקונפטיקער אייראָפּעאישער אייניהייט, איטא-ליען. איטאַליען האָט אים קיינמאָל נישט צוגעצויגן. אויך איצט האָלט

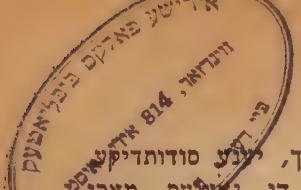

אים צוריק פון איטאליע, ווי אמאל פון פראנקרייך, יינע סודותדיקע פאראורטיילנדיקע פארמוגירונג, דורך וועלכע די נאציעס מאכן צוזעק איינע די אנדערע, כדי אויף דעם חשבון זיך אליין צו שטארקן פארן אינציקן אמת. אבער בלויז א שעה זיין אין איטאליע איז גענוג, פדי זיינע פארארטיילן זאלן פארשוויגנדן ווערן אין א דעמא-נישער שכרות. דאס פייער פון דעם אומבאקאנטן ליכט אויף דעם איטאליענישן לאנדשאפט באפאלט אים, נעמט אים אדורך, פארמט זיין קערפער און מאכט אים פעיק צו גענישן אטמאספעריש. ער דערשפירט מיט אמאל א נייעם ריטם פון לעבן; אמת נישט אזויפיל שטורמישע קראפט וויפל אין דייטשאנד, נישט אזויפיל נערוועזע באוועגלעכקייט, ווי אין פראנקרייך. אבער די דאזיקע „יארהונדערטער פון אלטער קולטור און ציוויליזאציע" באטויבט מיט איר זיסקייט דעם בארבאר. ביז איצט האט ער פסדר געקוקט פון דער גענגווארט אין דער צוקונפט, איצט שפירט ער מיט אמאל דעם אומגעהייערן ריין פון דער פארגאנגנהייט. בשעת די דייטשן זוכן נאך אלץ זייער פארם, בשעת די פראנצויזן הערן נישט אויף—אייביק טוישנדיק זייערע כארמען—זיך איבערצוחזרן און זיך באניין, ציט אים צו דאס איטא-ליענישע פאלק, וואס טראגט שוין אין זיך זיין טראדיציע קלאר; א פאלק, וואס מוז זיין טריי זיין פארגאנגנהייט און לאנדשאפט, פדי צו דערפילן די סובטילסטע נייגונג פון זיין וועזן: די שיינקייט.

אמת, קריסטאפן האט דא געפעלט זיין לעבנס-עלעמענט: דער קאמף. איבער דעם גאנצן לעבן הויערט דא א שטילער שלאף, א זיסע מידקייט, וואס מאכט ווייך און שטעלט אין סכנה. „רוים עטעמט מיט טויט! זי האט צופיל קברים". אמת—דאס פייער, וואס ס'חאבן אנגעצונדן מאצזיני און גאריבאלדי און וועמענס היץ ס'איז אויסגעהעמערט געווארן דאס פאריניקטע איטאליען, פלא-קערט נאך ריין איינציקע נשמות, אויך דא איז פארען אידעאליזם. אבער ער איז אן אנדערער, ווי דער דייטשער, אן אנדערער ווי דער פראנצויזישער. ער איז נאך נישט חך אויפן וועלט-בירגערלעכן עלע-מענט, נאר איז באגרענעצט אויף דער אייגענער נאציע. „דער איטא-ליענישער אידעאליזם איז חל בלויז אויף זיך, אויף זיינע וווינען, אויף

זײַן רעסט און איר רום". אין דער ווינט-שטיל־ער, פּיאַקישער לופּט דערגרייט נישט זײַן פּלאַם אַזוי הויך, כּדי ל־יכטיק צו מאַכן אין אײַ־ראָפּע. אָבער דער פּלאַם ברענט פּונדעסטוועגן ריין און שיין אין די יונגע נשמות, וואָס זענען גרייט אויפצופּלאַמען פּאַר יעדער ל־יידנ־שאַפט, נאָר זיי האָבן נאָך פּשוט נישט געפּונען דעם מאָמענט דערצו.

און ווי באַלד זשאַן קריסטאָף הויבט אָן ל־יב צו האָבן איטא־ליען, הויבט ער תּיכף אָן פּאַר דער דאָזיקער ל־יבע מורא צו האָבן. ער שפּירט, אַז אויך דאָס דאָזיקע ל־אַנד איז אים נויטיק, כּדי ער זאָל אין זיין מוזיק, ווי אין ל־עבן, ברענגען צו ריינער הארמאָניע די זינ־ענדע ווילדקייט. ער באַגרייפט ווי נויטיק ס׳איז די דרומדיקע וועלט פּאַר דער צפונדיקער און זעט אין, אַז דאָס וועזן פון יעדער קול ווערט פּוי דורך א דרייקל־אַנג. ס׳איז דאָ פּאַרשן ווייניקער שגעון און מער ווירקל־עכקייט, אָבער די ווירקלעכקייט איז צו שיין: זי וועקט צום געגנט און הרגעט אָפ דעם טאָט. אַקוראַט ווי דער אידעאַל־יזם אין דייטשל־אַנד איז אין ספּנה, וויל ער פּאַרשפּרייט זיך צו שטאַרק און וועלט דער שקר פון די מיטלמענטשן; אַקוראַט ווי אין פראַנקרײַך וועלט פּאַטאָל די פּרייהייט, וויל זי פּאַרשליסט דעם יחיד אין דער אידעע פון אומאָפּהענגיקייט און מאַכט אים פּרעמד פון כּלל־אַזוי איז פּאַר איטאַליען א ספּנה די אייגענע שיינקייט, וויל זי מאַכט אַלץ צופּיל נאַכלעסיק, צופּיל נאָכגיביק און צופּיל צופּרידן. פּאַר יעדער נאַציע איז (ווי יעדער מענטש) אַל־עמאָל פּאַטאָל דאָס פּערזענלעכסטע פון זיין וועזן, ס׳הייסט דאָס, וואָס באַלעבט און העלפט אַממיינסטן די אַנדערע. דערפּאַר איז די רעטונג פון יעדן פּאָל־ק און יעדן מענטש זיך צו פּאַרייניקן וו־י וויט מעגלעך מיט דעם שטאַרקסטן היפּוך, כּדי צו דער־גרייכן דעם העכסטן אידעאָל: דאָס פּאָל־ק–צו אייראָפּעאישער אחדות, דער מענטש–צו אוניווערסאַל־יטעט. אַזוי אַרום חלומט אויך דאָ אין איטאַל־יען, ווי אין פראַנקרייך און אין דייטשל־אַנד, דער אַלט־וועלט־דיקער זשאַן קריסטאָף דעם זעלבן חלום, וועלכן ראָל־אַן האָט מיט צוויי און צוואַנציק יאָר דאָס ערשטע מאָל געפּיל־ט אין זיך פון דער הויך פון יאַניקולוס. עס איז דער חלום פון א אייראָפּעאישער סימ־פּאָניע, וועלכן ס׳האָבן ביז איצט נישט דערפּיל־ט פּאַר אַלע נאַציעס די דיכטער אין זייערע ווערק און וועלכן די נאַציאָנען האָבן ביז איצט נישט פּאַרווירקלעכט.

די מענטשן אָן א פאָטערלאַנד

צווישן די דריי היפוכדיקע נאַציעס, צו וועלכע קריסטאָף האָט זיך געפילט באַלד צוגעצויגן און באַלד אָפּגעשטויסן", באַגעגנט ער אומעטום אַן אייגהייטלעכן עלעמענט, אַ צוגעפאַסטער צו די נאַציעס און דאָך נישט אינגאַנצן פאַרלוירן צווישן זיי: עס זענען די יידן. „צי באַמערקסטו" – זאָגט ער אינמאָל צו אָליווייערן „אַז מיר האָבן כסדר צו טון מיט יידן, דוכאוויס מיט יידן?" – מ'קען מיינען, אַז מיר ציען זיי צו. אומעטום זענען זיי אויף אונזערע וועגן ווי פיינט און ווי פריינט" באמת, אומעטום טרעפט ער זיי. אין זיין געבוירן-שטעטל זענען די רייכע יידישע סנאבן צוליב דער Dionysos (אין אמתן צוליב אייגענע צוועקן) זיינע ערשטע אונטערשטיצער, דער קליינער סילוון קאָהן איז זיין פאַריזער מענטאָר, לעווי קער איז זיין פאַרבייטערטסטער שונא, ווייל און מוך זיינע העלפנדיקע פריינט: אויך אָליווייער און אַנטוואַנעט שטויסן זיך כסדר אָן אויף פריינדשאַפט און שנאה מיט יידן. אויף יעדער צעשיידונגס-וועג פון קינסטלער זענען זיי פאַראַן ווי וועג-ווייזער צום גוטן און צום שלעכטן.

קריסטאָפּס ערשטער געפיל איז דער ווידערשטאַנד אַקעגן דעם. כאָטש זיין פרייַע נאַטור האָט זיך קיינמאָל נישט געלאָזט אייננעמען אין א געפיל פון אַלגעמיינער שנאה, האָט ער פונדעסטוועגן צו זיי א אָפּנייגונג, געירשנט פון זיין פרומער מאַמען. אויך ער פערזונלעך האָט אַ חשד, אַז אַרום זיין וועזן און ווערק דרייען נאָר די צו-שטאַרק ניכטערע. אָבער ער מוז גלייכצייטיק אויך איינזען, אַז זיי

זענען די איינציקע, וואָס באַמיען זיך לכל-הפחות אַרום זיין ווערק, אַרום דעם נייעם.

אָליוויער, דער קאָרספּאָנדענט פון זיי ביידע, גיט עס אים צו פֿאַרשטיין: ער ווייזט אים, אַז די טראַדיציעלאָזע זענען אומבאַוואוסט-זיניק די וועג-מאַכערס פון יעדן נייעם, די אָן אַ פּאָטערלאַנד זענען די בעסטע קעמפער אַקעגן דעם נאַציאָנאַליזם. „די יידן זענען בייַ אונז כּמעט די איינציקע, מיט וועלכע אַ פרייער מענטש קען רעדן וועגן עפּעס לעבעדיקס און נייַס. די איבעריקע זיצן אין דער פאַר-גאַנגענהייט, כּמעט צווישן טויטע זאַכן. אויף אַ פּאָטאָלן אופן עקזיס-טירט נישט בכלל די דאָזיקע פאַרגאַנגענהייט פאַר די יידן, אָדער זי איז אַמוויניקסטנס נישט אַזוי שטאַרק ווי בייַ אונז. מיט די יידן קענען מיר רעדן וועגן היינט, מיט אונזערע שטאַם-בריידער — נאָר וועגן דעם נעכטן. אין זאָג נישט, אַז ס'איז מיר סימפּאַטיש אָדער, וואָס זיי טוען, גאַנץ אָפּט איז עס מיר דערווידער. אָבער לכל-הפחות — לעבן זיי און קענען פאַרשטיין די לעבעדיקע... די יידן זענען אין היינטיקן איראָפּע די פּלייסיקסטע אַגענטן פון אַלדאָס גוטע און אַל-דאָס שלעכטע. זיי העלפן-צו אומבאַוואוסטזיניק די זריעה פון גענאָציד. האָסטו דען נישט צווישן זיי געפונען דעם ערגסטן שונא און דיין ערשטן פריינד?"

און קריסטאָף איז מודה, אַז ער איז געראַטן. ס'איז אמת, זיי האָבן מיר געגעבן מוט, אונטערגעשטיצט, מיר געזאָגט ווערטער, וואָס באַלעבן דעם קעמפּנדיקן, ווייך זיי האָבן מיר געווינן, אַז כ'בין פאַר-שטאַנען געווארן. פון יענע פריינד איז מיר, וואָס אמת, געבליבן זייער וויניק: זייער פריינדשאַפט איז געווען בלויז אַ שטרוי-פייער. אָבער אויך אַזאַ איבערלויפנדיקע שיין דער נאָכט האָט אַ גרויסע ווערט.

און ער שטעלט זיי אַוועק, די מענטשן אָן אַ פּאָטערלאַנד, אין זיין בילד פון די פאָטערלענדער. נישט, אַז ער זאָל נישט זען זייערע חסרונות. ער זעט גאַנץ גוט, אַז זיי זענען נישט אַ פּראָדוק-טיווער עקאָנאָמיע אין העכסטן זין פאַר דער איראָפּאישער קולטור; ער ווייסט, אַז זייער שרש נשמה האָט ליב אַנאַליזירן, צעשטערן. אָבער גראָד דאָס צעשטערנדיקע איז פאַר אים וויכטיק, וויל די

סראַדיצ'ע — די געירשנטע שנאה פון אַלדאָס נייע — ווערט דורך זיי אונטערמישט; ווייל זייער היים-לאָזיקייט איז די בייטש, וואָס טרייבט ערויס פון די גרענעצן דעם „פאַסקודנעם בהמה-נאַציאָנאַליזם". זייער צעשטערונג איז דער דינאַמיט פון דעם אָפּגעשטאַרבענעם, פון דעם „אייביק נעכטיקן" און זיי העלפן אַזוי ערום אויפקומען אַ נייעם גייסט, וועלכן זיי אַליין זענען נישט ביכולת צו שאַפן. די פאָטער-לאַנדלאָזע זענען די בעסטע העלפער פון צוקונפטיקן „גוטן איראָפּע". אין אַ סך פרטים פילט קריסטאָף זיך אָפּגעשטויסן פון זיי, דער לעבנסגלויביקער ליידט נישט זייער סקעפטיציזם, דער הייטערער פאַרטראָגט נישט זייער איראָניע, דעם מענטש פון נישט-געזעענע צילן איז פרעמד זייער מאַטעריאַליזם. אָבער דער שטאַרקער שפירט אין זיי דעם שטאַרקן ווילן, דער לעבעדיקער — די לעבעדיקע, דעם פערמענט פון דעם טאָט, דאָס זויער-טייג פון לעבן". דער היימלאָזער ווערט אַמאָל צמטיפסטן — און תמיד אַמגיכסטן — פאַרשטאַנען פון די לאַנדלאָזע; דער פרייצר ווילט-בירגער, ווידער, פאַרשטייט זייער טיפע טראַגדיע, דאָס ענטריסנקייט פון אַלעמען און אַפילו פון זיך גופא. ער זעט איין, אַז זיי האָבן אַ גרויסע ווערט, ווי אַ מיטל, כאָטש קיין ציל קענען זיי נישט זיין; אַז זיי מוזן, ווי אַלע נאַציעס און ראַסן, ווערן געבוירן דורך אַ געגנזאַץ; און די דאָזיקע „היפער-נער-וזעס, אויפנערעגטע ווילנס נויטיקן זיך אין אַ געזעץ, וואָס זאָל זיי צוימען. די יידן זענען, ווי די וויבער, אויסגעצייכנט, ווען מ'האַלט זיי ביי דער צוים, אָבער די הערשאַפט פון יידן אָדער פון וויבער וואָלט געווען אומדערטרעגלעך" דער פראַנצויזישער גייסט און דער דייטשער דאַרפן, וואָס-אמת, נישט אַ סך, כדי צו ווערן אַ געזעץ פאַר די יידן. פונדעסטוועגן ווייל ער האָבן די יידן נישט אַנדערש, ווי זיי זענען. יעדע ראַסע איז נויטיק, כדי מיט איר פראַנאַנצירטקייט צו באַרעכטיקן די פאַרשידנארטיקייט פון דער ווילט און ממילא אַזוי ערום אויפצוהויבן דאָס לעבן. אַלץ האָט (דער אלטווערנדיקער קריס-טאָף מאַכט שלום מיט דער ווילט) זיין באַשטימטן ציל אין דעם גאַנצן, און אין דער גרויסער הארמאָניע האָט יעדער איינצלנער שטאַרקער טאָן זיין ווערט. דאָס, וואָס איז פיינדקעך פאַר די פרטים, איז אַ הילף פאַרן כלל, אויך דאָס צעשטערן איז נויטיק פאַר דעם

נייען בוי, דער אַנאַליטישער גייסט איז אַ טויער פאַר דעם סינטע־
טישן. און אַזוי אַרום גריסט ער די פאָטערלאַנדלאָזע אין די פאָ־
טערלענדער, ווי העלפער צו דעם ווערק איבערן נייען אלמענטשלעכן
פאָטערלאַנד; ער נעמט זיי אויף אין דעם אייראָפעאישן חלום, און
זיין פריי בלוט קלינגט אַקעגן מיט בענקשאַפט אַקעגן דעם ווייטן,
רושנדיקן ריטם פון אָט־דעם חלום.

די דורות

צוימען און צוימען ארום דער גאַנצער מענטשן־סטאַדע און זיי
אלע מוז דער אמת לעבעדיקער צעברעכן, כדי צו זיין פריי; צוימען
פון פאָטערלאַנד, וואָס שליסן אפֿ דעם מענטש פון די אַנדערע פעל־
קער; צוימען פון שפראַך, וועלכע האַלטן אין א צוואַנג זיין דענקען;
צוימען פון רעליגיע, וואָס מאַכן אים אומפאַרשטענדיקער פאַר אַנדערע
רעליגיעס. צוימען פון אייגענעם וועזן, וועלכע פאַרשפאַרן דעם וועג
צו דער ווירקלעכקייט דורך פאָראורטיילן און פאַלשע תורות. א
מוראדיקע אָפּגעזונדערטקייט: די פעלקער פאַרשטייען זיך נישט, די
ראַסעס, די אמונות, די איינצלנע מענטשן פאַרשטייען זיך נישט, ווייל
זיי זענען אלע אָפּגעזונדערט, יעדער איינציקער לעבט בלויז א טייל
פון לעבן, א טייל פון אמת, א טייל פון דער ווירקלעכקייט און
יעדער איינציקער האַלט זיין חלק פאַר דעם אמת.

אָבער דער פרייער מענטש — „פריי פון פאָטערלאַנד, אמונה
און ראַסע־שגעון" — אַפילו דער, וואָס האַלט, אז ר׳איז פריי פון אלע
תפיסות, קען נישט אַנטרינען ווערן פון איין קרייז: ער איז געבינדן
אין דער צייט, אָפהענגיק פונם דור. ווייל דורות זענען די מדרגות
פון ווייטער־גיין ביי די מענטשן, יעדער געשעכט בויט זיך אויף
דעם פריערדיקן, ס׳איז נישט פאַראַן קיין פאָרויס און צוריק, יעדער
דור האַט זיינע געזעצן, זיין פאָרם, זיינע מדות, זיין אינערלעכן
אינהאַלט. די טראַגישע זייט פון דער דאָזיקער אומאָפהאַלטבאַרער
בשותפותדיקייט באַשטייט דערין, וואָס איין דור שליסט זיך נישט אָן

אינם אַנדערן אויף אַ פרידלעכן אופן און קומט אַזוי אַרום צו זייַנע רעזולטאַטן, נאָר זיי זענען פּוּל, די נאַציעס, די מענטשן, מיט פּיינדלעכע פּאַראורטיילן לגבי זייערע פאָרגייער און נאָכפאָלגער. אויך דאָ הערשט דאָס אייביקע געזעץ פון אומצוטרוי און קאַמף. דאָס אָנקומענדיקע דור וואַרפט אַלעמאָל אָפּ דאָס, וואָס דאָס איצטיקע האָט אָפּגעטוּן, ערשט דאָס דריטע אָדער פערטע דור טרעפט צוריק צום ערשטן. די גאַנצע אַנטוויקלונג איז באמת ווי געטהע האָט ספּירַאַלן, געשטייגערטער צוריקקער, וועלכע שטייגנדיק אין אַלץ ענגערע קרייַזן קומען זיי צוריק צו די זעלבע פונקטן. און דערפאַר איז דער קאַמף צווישן דור און דור אַן אייביקער.

יעדער דור איז אומבאַדינגט אומגערעכט לגבי דעם פריערדיקן. „די דורות, וואָס גייען איינס נאָכן אַנדערן, פילן אַ סך לעבעדיקער דאָס, וואָס אונטערשיידט זיי, איידער דאָס, וואָס פאַרייניקט זיי. זיי פילן די נויטוועניקייט צו באַטאָנען די וויכטיקייט פון זייער עקזיסטענץ, מע עס קאָסטן אַזאַ פרייז ווי זיין אומגערעכט און זאָגן ליגנט לגבי זיך אַליין." אַזוי ווי די מענטשן, האָבן זיי „אַן עלטער, ווען מ'מוז זיין אומגערעכט, כדי צו קאָנען לעבן". זיי מוזן אויף אַ געוואַלדיקן אופן אויפלעבן זייער אינהאַלט פון אידעען, פאָרמען און קולטור און זיי קענען פונקט אַזוי ווייניק שוינען די שפּעטערע דורות, אַקוראַט ווי ס'זענען געווען די פריערדיקע לגבי זיי. דאָ הערשט דער אייביקער נאַטור-געזעץ פון וואַרט, וואו די יונגע בויאַמער נעמען צו ביי די אַלטע די ערד און וואַרצלען זיי אויס, די לעבעדיקע טרעטן אויף די מתים. די דורות קעמפן און אויך יעדער אייגנצלנער מענטש קעמפט, אַליין נישט וויסנדיק, פאַר דער צייט (מע ער אַפילו זיין געגן איר).

דער יונגער זשאַן קריסטאָף, אַפילו אָט דער אייגנזאַמער, איז געווען, אַליין נישט וויסנדיק, מיט זיין מרידה אַקעגן דער צייט אַ רעפרעזענטאַנט פון עפעס געמיינזאַמס. אין אים האָט זיין דור געקעמפט אַקעגן די אָפּשטאַרבנדיקע, איז געווען אומגערעכט מיט זיין אומגערעכטקייט, יונג מיט זיין יונגקייט, לייַדנשאַפטלעך מיט זיין לייַדנשאַפט, און דאָס דור איז אויך אַלט געוואָרן מיט אים: ער זעט שוין ווי נייַע כוואַליעס הויבן זיך אים אַקעגן און וואַרפן אום זיין ווערק-

די, וואָס זענען מיט אים צוזאַמען געווען רעוואָלוציאָנערן, זענען איצט געוואָרן קאָנספּעראַטיוו און זיי קעמפן אַקעגן דער נייער יוגנט, אַקוראַט ווי זיי האָבן יונגערהייט געקעמפט אַקעגן די אַלטע. בלויז די קעמפער טוישן זיך, דער קאַמף בלייבט דער זעלבער. זשאַן קריס־טאָף, אָבער, שמייכלט און קוקט פריינדלעך אויף די נייע. ווייל ר׳האָט ליבער דאָס לעבן פון זיך אַליין. אומזיסט רעדט אים איין זיין פריינד עמנואל, ער זאָל זיך פאַרטיידיקן און ער זאָל מאַרשלירן פאַרמשפטן דאָס דור, וואָס מאַכט צו גאַרנישט דאָס, וואָס זיי, די אינטיקע אַלטע, האָבן אָנגעקענט פאַר אמת ברענגענדיק א קרבן זייער גאַנצע עקזיסטענץ. קריסטאָף פרעגט: „וואָס איז אמת? מ׳קען נישט מעסטן די מדות פון אַיין דור מיט דעם מאָסשטאַב פון א פריערדיק דור", און בשעת עמנואל שטעלט אים אַוועק אַזאַ גפּער־לעכן אַרגומענט, ווי „צו וואָס האָבן מיר, אַזאַ, געזוכט א מאָס פאַרן לעבן, וואָס מיר קענען פון איר נישט מאַכן קיין געזעץ?" — וויזט אָן קריסטאָף אויף דעם אייבּיקן לויף פון דער געשיכטע: „זיי האָבן בייַ אונז געלערנט, זיי זענען אומדאַנקבאַר: דאָס איז די טבע פון די זאַכן. ווערנדיק רייכער דורך אונזערע אָנשטרענגונגען, גייען זיי ווייטער פון אונז, זיי פאַרווירקלעכן דאָס, וואָס מיר האָבן בלויז געפֿרווט. אויב מיר האָבן אין זיך נאָך עפּעס יונגס — לאָמיר זיך פון זיי לערנען און ניט לאָמיר זיי יונג. אויב מיר ווילן עס נישט קענען, זענען מיר צו אַלט און לאָמיר זיך כאָטש פרייען מיט זיי".

דורות מוזן וואַקסן און שטאַרבן, ווי מענטשן: אַלץ וואָס איז ערדיש איז אָפּהענגיק פון דער נאַטור און דער גרויסער מאמין, דער פרייער פרומער, בויגט זיך פאַר דעם געזעץ. אָבער ער לייקנט נישט (און דאָס איז איינע פון די טיפסטע קולטור־היסטאָרישע דערקענטנישן פון דעם בוך), אַז אויך דער דאָזיקער איבערגאַנג, דער דאָזיקער טויש פון ווערטן האָט זיין אייגענע צייטלעכע ריטמיק. אמאָל האָט א עפּאָכע, א סטיל, א גלויבן, א וועלט־אָנשויאונג ארומגענומען א יאָרהונדערט. איצט נעמט עס אפילו נישט ארום דאָס לעבן פון א מענטש, קוים א יאָר־צענדליק. דער קאַמף איז געוואָרן היציקער, אומגעדולדיקער, נערוועזער, די מענטשהייט פאַרבריכט מער אידעען

און פֿאַרדייעט זיי גיכער. „די אַנטוויקלונג פון אייראָפּאישן געדאַנק איז געגאַנגען פֿאָרויס מיט אַלץ האַסטיקערע שריט, מ׳וואָלט געקענט מיינען, אַז צוזאַמען מיט די טעכנישע מאַטאָרן איז אויך אָט די אַנט־וויקלונג געוואָרן גשווינדער... די אוצרות פון פֿאָראורטיילן און האַפֿ־נונגן, וואָס האָבן אַמאָל געקלעקט צו ערנערן די מענטשהייט גאַנצע צוואַנציק יאָר, וועלן איצט פֿאַרברויכט אין פינף יאָר, די גייסטיקע געזעלשאַפֿטן גאַלאָפּירן קוועק איינע הינטער די אַנדערע און אַפילו צוזאַמען". און די ריטמיק פון די דאָזיקע גייסטיקע פֿאָרואַנדלונגען איז די אייגנטלעכע עפּאָפּעע פון דעם דאָזיקן ראָמאַן. וועלן זשאַן קריסטאָף קומט צוריק קיין דייטשלאַנד, דערקענט ער עס קוים. וועלן ער קומט פון איטאַליען קיין פאַריז, דערקענט ער זי אויך נישט. ס׳איז נאָך פאַראַן דאָ און דאָרט די אַלטע foire sur la place דער אַלטער יריד, אָבער מ׳האַנדלט דאָרטן מיט אַנדערע וועלטן, מיט אַן אַנדער גלויבן און מיט אַנדערע אידעען, כאָטש מיטן זעלבן גע־שריי. צווישן אָליוויערן און זיין זון געאָרג ליגט אַ גייסטיקע וועלט. דאָס, וואָס ס׳איז פֿאַרן פֿאָטער געווען דאָס טייערסטע, איז פֿאַרן זון גאָרנישט. צוואַנציק יאָר זענען אַ תּהום.

דאָס פילט קריסטאָף און דאָס פילט מיט אים זיין דיכטער. דאָס לעבן שטרעבט אייביק צו נייע פֿאָרמען, עס לאָזט זיך נישט צוימען מיט געדאַנקען, נישט איינשליסן אין רעליגיעס און פילא־זאָפיעס. דאָס לעבן צעשמעטערט אַלעמאָל דעם באַגריף. יעדע גענע־ראַציע פֿאַרשטייט בלויז זיך אַליין, איר וואָרט איז שטענדיק נאָר אַ ירושה פֿאַר אומבאַקאַנטע יורשים, וואָס ווילן עס אויסלייגן און אויספילן, לויט זייער אופן. דער אמת געהערט בלויז יענעם, וועלכער ערבֿערט אים. יעדן מענטש, יעדן געשלעכט. „ס׳איז נישט פֿאַראַן קיין אמת, ס׳זענען בלויז פֿאַראַן מענטשן, וועלכע זוכן אים מיט מי; ס׳איז נישט פֿאַראַן קיין פרייַ פֿאַלק און פרייהייט; — ס׳זענען נאָר פֿאַראַן פרייַ מענטשן". זייער לעבן איז די אייניקיק לערע פֿאַר די אַנדערע. און ווי אַ ירושה פון זיין טראַגישער און אייניזאַמער גע־נעראַציע, גיט ראָלאַן זיין גרויס בילד דער פרייַער נשמה. „דער פרייַער נשמה פון אַלע צייטן און פֿעלקער, וואָס ליידן, קעמפֿן און וועלן זיגן". פֿר זאָגט דערבּיי: איך האָב געשריבן די טראַגעדיע פון

א געגנראציע, וואס פארשווינדט. איך האָב נישט געמאכט קיין סוד פון אירע פאַרברעכנס און גוטע מרוה פון איר שווערן טרויער, פון איר פאַרטירטער גאוה, פון איר העלדישער שטרעבונג צו דערטראָגן די ליידן, וועלכע ס׳האָט אויף איר ארויפגעלייגט אן איבערמענטשלעכע דערדריקנדיקע אויפגאבע צו שאַפן א גאַנץ שטיק נייע וועלט: א מאָראל, און עסטעטיק, א גלויבן א נייע מענטשהייט. — אַזוי זענען מיר געווען.

איר מענטשן פון היינט, איר יונגע מענטשן, איצט איז די רייע אויף אייך. מאַרשירט אַדורך איבער אונזערע לייבער און שטעלט אייך אין די פאָדערשטע שורות. זייט גרעסער און גליקלעכער, ווי מיר. איך אַליין געוועזן מיך פון דעם, וואָס איז געווען מיין נשמה. איך וואַרף זי אַוועק ווי א לוידיקע כלי. דאָס לעבן איז א קייט פון שטאַרבנדיקע און אויפשטייענדיקע. לאָז אונז שטאַרבן, קריסטאָף, כדי מיר זאָלן נאָכאָמאָל געבוירן-ווערן.

דער לעצטער בליק

זשאן קריסטאָף איז אויפן צווייטן ברעג, ער איז איבערגעקומען דעם שטראָם פון לעבן ארומגערינגלט מיט גרויסער מוזיק. ס׳דוכט זיך, אז דאָס פארמעגן זיינס איז שוין זיכער: דער זין פון דער וועלט, וועלכן ר׳האָט געטראָגן דורך שטורם און וואַסערן, דער גלויבן אין לעבן.

נאָך איין מאָל גיט ער א קוק צו די מענטשן אין פארלאָזענעם לאַנד אַריין. אַלץ איז אים געווארן פרעמד, ער פארשטייט מער נישט די נייע, וועלכע מיען זיך דאָרטן און קווילן זיך אין א ליידנשאפטלעכן שגעון. ער זעט א ניי געשלעכט, אַנדערש יונג ווי דאָס זיניקע איז געווען, שטארקער, ברוטאַלער, אומגעדולדיקער באַנייסטערט פון אַנדער הראָאיזם, ווי דאָס פריערדיקע געשלעכט. זיי האָבן שטארק געמאכט זייער קערפער מיט ספּאָרט, מיט שפּרינגען רייף געמאכט זייער זיכערקייט. זיי זענען שטאָלץ מיט זייערע

מוסקוען אוּן מיט דער בריטער ברוסט", זיי זענען שטאָלץ מיט זייער פּאָטערלאַנד, מיט זייער רעליגיע, אויף זייער קולטור, אויף אַלדאָס בשותפותדיקע, וואָס זיי אַליין זענען עס כלומרשט, אוּן פון יעדער שטאָלץ שמידן זיי אויס כלי-זין. „זיי האָבן מער רצון צו זיין טעטיק, ווי צו פאַרשטיין", זיי ווילן וויזן זייער כּוח אוּן פרווון זיך. מיט שרעק זעט איין דער שטאַרבנדיקער, אַז: „דאָס דאָזיקע דור, וואָס האָט נישט צוגעזען קיין מלחמה, שטרעבט צו איר".

שוידערנדיק קוקט ער זיך אום: „די שרפה וואָס גליט אין אייראָפּעס וואַלד, הויבט אָן זיך צו צעפלאַמען. אויב מ'דריקט זי אונטער אויף איין אָרט, צינדט זי זיך אָן אַ ביסל ווייטער. מיט רויך-ווירבל אוּן פינקען שפרינגט די שרפה פון איין אָרט צום אַנדערן אוּן פאַרברענט דעם טרוקענעם דאָרן, אין אָריענט קומען פאָר ערב-מלחמות ווי אַ פאַרשפּיי? צו די גרויסע מלחמות פון די נאַציעס. אייראָפּע, וואָס איז ערשט נעכטן געווען סקעפּטיש אוּן אַפּאַטיש, ווי אַ טויטער וואַלד, איז איצט געוואָרן דער רויב פון פייער. די בענקעניש צום קאַמף ברענט אין אַלע נשמות. אין יעדער רגע קען אויסברעכן דער קאַמף. מ'דערשטיקט אים, אָבער ער ווערט ווידער לעבעדיק. די מינדסטע געלעגנהייט שכיצט אים אונטער. די וועלט פילט זיך אָפּהענגיק פון אַ צופאַל, וואָס זאָל אַרויסרופן די שחיטה. זי וואַרט. אויף די ליבהאָבער פון שלום ליגט, ווי אַ משא, דאָס גע-פיל פון נויטוועניקייט. אוּן די אידעאָלאָגן, וואָס באַפּעסטיקן זיך הינטער דעם דיקן שאָטן פון פרידאָן פייערן אין קריג דעם העכסטן אַדל-טיטל פון דער מענטשהייט.

אַזוי ארום האָט זיך אַזאָ געמוזט ענדיקן די קערפערקעכע אוּן גייסטיקע אויפשטייאונג פון די ראַסן אין מערב! די ליידנשאַפטלעכע שטרעמונגען צו מעשים אוּן גלויבן האָבן זיי אַוועקגעריסן צו אַזעלכע שחיטות! נאָר אַ נאַפּאָלעאָנישער זשעני וואָלט געקענט געבן אַן אויס-געקליבענעם אוּן איבערגעטראַכטן ציל דער דאָזיקער בלינדער אָפּגעריסנקייט. אָבער אַ זשעני פון מעשים איז אין אייראָפּע נישט פאַראַן. מ'וואָלט געקענט מיינען, אַז די וועלט האָט אויסגעקליבן די סאַמע אומבאַדייטנדיקסטע פאָר אירע מושלים. די קראַפט פון מענטש-לעכן גייסט איז געלעגן ערגיק-אַנדערש."

און דאָ דערמאָנט זיך קריסטאָף איז דער אייגזאַמער וואַך-נאַכט אין דער פאַראָפּענער צייט, וועו אָליווערס באַצערט פנים איז געוועו לעבן אים. דאָמאָס האָט זיך בלויז געוויזן אין הימל א שטורם-וואָלקו, איצט באַדעקט די דאָזיקע שאָסנס גאַנץ אייראָפּע. אומזיסט איז געווען דער רוף צו אַחדות, בחשש דער וועג דורך דער טונקל-קייט. מיט א טראַגישער מינע קוקט דער זעער צוריק צו יענער צייט און זעט אין דער ווייטקייט סודותדיקע רייטערס, די אָנזאָגער פון בריידער-קריג.

אָבער נעבן דעם שטאַרבנדיקן שמייכלט ווייסנדיק דאָס קינד: דאָס אייביקע לעבן.

Intermezzo scherzoso

("מייסטער ברעניאן")

די איבערראשונג

דאָס ערשטע מאָל האָט דאָס דאָזיקע רעשיקע לעבן מנוחה. דער גרויסער צענבענדיקער זשאן-קריסטאָף-ראָמאַן איז געענדיקט. דאָס אייראָפּאישע ווערק איז אָפּגעטון. דאָס ערשטע מאָל לעבט ראָמען ראָלאַן אויסער זיין ווערק, פריי פאר אַ ניי ווארט, נייע געשטאלטן, פאר אַ ניי ווערק. זיין תלמיד זשאן קריסטאָף איז אַוועק אין דער וועלט ווי — „דער לעבעדיקער מענטש, וועלכן מיר קענען" — ווי ס׳דרוקט זיך אויס עלען קעי. זשאן קריסטאָף זאמלט פרייַנד אַרום זיך, אַ שטיקן און תמיד וואקסנדיקן עולם. אָבער דאָס, וואָס זשאן קריסטאָף זאגט אָן, איז פאר ראָלאַנען שוין פארגאנגעניהייט. און ער זוכט איצט אַ נייעז שליח פאר נייע שיחות.

ווידער איז ראָמאַן ראָלאַן אין דער שווייץ, אין דעם ליבן לאַנד צווישן די דריי ליבע לענדער, וואו זיין בעסט ווערק זשאן קריסטאָף האָט זיך אָנגעהויבן און ביי וועמענס גרעניץ דאָס זעלבע ווערק האָט זיך אויך געענדיקט. אַ הייטערער, שטיקער זומער גיט אים אמתע מנוחה. זיין ווילן איז אַ ביסל לויזער געוואָרן, דער עקר איז שוין אָפּגעטון געוואָרן. ער פלאַנט איצט כּיאחר-יד פארשידענע פלענער. אָט נעמען זיך שוין צונויף נאַציעס פאר אַ נייעם ראָמאַן, פאר אַ דראַמע פון זשאַן קריסטאָפס גייסטיקע און קונסטלערישע ספערע.

ווי ס׳געשעט אָפט ביי ראָלאַנען, די האַנט זיך נישט פאַנאַנדערקלויבן אין די אַלע פלענער. אָבער פלוצלינג באַפאַלט אים, (ווי מיט פינף און צוואַנציק יאָר צוריק אויף דער טעראַסע פון יאַניקולוס די וויזיע פון זשאן קריסטאָף) בעת אַ שלאָפלאָזער נאַכט אַ פרעמדע

און דאָך היימישע געשטאַלט—אַ לאַנדסמאַן פון פאַרצייטישדיקע יאָרן—און די דאָזיקע געשטאַלט שטופּט איצט אָפּ אַלע פּלענער. נישט לאַנג פאַר דעם איז ראָאַן נאָך אַ סך זוכן ווידער געווען אין זיין געבוירן-שטעטל, אין קלאַמסי. דערזעענדיק די אַלטע שטאָט האָט אין אים אויפגעוואַכט זיין אייגענע קינדהייט. אַליין נישט וויסנדיק דערפון, האָט דער געפיל פון דער היים אָנגעהויבן אין אים צו ווירקן און געפאָדערט פון דעם קינד, וואָס האָט געשיקדערט דאָס פרעמדע, ער זאָל אויך געשטאַלטיקן זיין אייגענע היים. ער, וואָס האָט זיך מיטן גאַנצן כּוח און ליידנשאַפט אַרויסגעריסן פון פראַנצויזישקייט, כדי צו זיין איראָפּעער און האָט אפילו די דאָזיקע אידעע געפרעדיקט פאַר דער וועלט, פּילט איצט אַ חשק צו זיין אין משך פון אַ שעפּערישער שעה אינגאַנצן אַ פראַנצויז, אַ בורגונדישער און אַ ניוערנעזער. דער מוזיקער, וואָס פאַרייניקט אין זיין סימפאָניע אַלע קולות, די שטאַרק-סטע שפאַנונגען פון געפיל, בענקט איצט נאָך אַ גאַנץ נייעם ריטם און וויל זיך אויסלאָדן מיט הייטערקייט. עס איז פאַר אים אַ תּאוה צו שרייַן אַ שערק, אַ לייכט, פריי ווערק נאָך די שטאַרק פאַר-אַנטוואָרטלעכע צען יאָר, אין וועלכע „ר'האָט געטראָגן אויף דער נשמה זשאַן קריסטאָפס כּלי-זין", וואָס האָט אים אַלץ שטאַרקער צו-געדרוקט דאָס האַרץ. ער וויל שרייבן אַ ווערק אָן שום שייכות צו פּאָליטיק, צו מאָראַל, צו צייטגעשיכטע, אָן פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר געטלעכקייט, אַ ווערק, אין וועלכן ער זאָל קענען אַנטלויפן פון דער צייט.

דער נייער געדאַנק איז אים איינגעפאַלן איבער נאַכט. דעם נאָענטסטן טאָג האָט ער שוין פון זיך אָפּגעפּטרט די אַלטע פּלענער. דער ריטם פערלט זיך טענצעריש. און אַזוי-ארום שרייבט ער אָן, צו זיין אייגענער פריידיקער פאַרווונדערונג, אין משך פון עטלעכע חדשים אין זומער 1913 זיין הייטערן ראָמאַן „קאָלין ברעניאָן", דאָס פראַנצויזישע אינטערמעצאָ פון דער אייראָפּאישער סימפאָניע.

דער ברודער פון בורגונדיען

תחלת מיינט רָאלַאן, אַז ס׳איז אים דאָ באַפאַלן אַ פרעמדער חבר פון זיין היים און פון אייגענעם בלוט. ווי אַ מעטאָר איז דאָס דאָזיקע בוך אַראָפגעפאַלן פון פראַנצויזישן הייטערן הימל אין זיין גייסטיקע וועלט. באמת, די מעלאָדיע איז אַנדערש, אַנדערש—די ריט-מיק, דער טאָן, די צייט. אָבער הערט מען זיך צו געוויס צו דעם דאָזיקן מענטש, זעט מען, אַז אויך דאָס דאָזיקע פריילעכע בוך וויכט נישט אַפּ פון רָאלַאנס שאַפן, נאָר איז בלויז אַן אַרכאַאיזירן-דיקע וואַריאַציע פון זיין הויפּט-מאָטיוו וועגן גלויבן אין לעבן. קאָליאַ ברעניאָן, דער אָרנטלעכער מענטש פון בורגונד, דער וואויל-האָלץ-זעגער, שיכור, פרייַלעכמאַכער, דער דאָזיקער לוסטיקער מלכל איז טראָץ זיינע שטופּן און האַלז-זשאַבאָט אַ ווייטער ברודער פון זשאַן ק־יסטאָף מיט אַ אונטערשיד פון הונדערטער יאָרן, אַקוראַט ווי דער פרינץ ערט און קעניג לודוויג וואָלטן געווען אָליווירס אָבות און ברידער.

דאָ, ווי אומעטום, איז דער פונדאַמענט דער זעלבער מאָטיוו: ווי אַ מענטש, ווי אַ שפּעריישער מענטש וועלט פאַרטיק מיטן לעבן און קודם-כל מיט דער טראַגיק פון אייגענעם לעבן. אויך דאָס בוך קאָליאַ ברעניאָן איז אַ קינסטלער-רָאמאַן, ווי זשאַן קריסטאָף, נאָר דאָ איז פאַראַן אַ נייער טיפּ פון קינסטלער, וואָס וואָלט אוממעגלעך גע-ווען אין זשאַן קריסטאָף, ווייל היינט איז מער נישט פאַראַן אַזעלכער. קאָליאַ ברעניאָן וויל פאָרשטעלן דעם נישט-דעמאָנישן קינסטלער, וואָס איז אַ קינסטלער נאָר דורך טרייקייט, פלייסיקייט און ליידנשאַפט;

אַ קינסטלער, וואָס וואַקסט אַרויס פון האַנדווערקעריי. פון פשוטן בירגערלעכן בּאָרוף און וועלכער ווערט דערהויבן צו דער מדרגה פון אַ הויכער קונסט בלויז דורך זיין מענטשלעכקייט, דורך ערנסטע און פשוטע ריינקייט. רעדנדיק וועגן אים האָט ראָלאַן געדענקט אין אַלע אומבאַקאַנטע קינסטלער, וואָס האָבן אין פראַנקרייכס קאַטעדראַלן געשאַפן אַנאָנים די שטיינפיגורן און די פּאָרטאַלן, די טיערע שלעסער, די אייזן-געשמידטע ווינדעס. ער האָט געדענקט בכלל אין די אַלע אומבאַקאַנטע און נאָמענלאָזע, וואָס האָבן נישט אַריינגעהאַרט אין שטיין זייער גאוה און זייער נאָמען און וועלכע האָבן פונדעסטוועגן צוזאַמענגעבונדן זייער אַרבעט מיט עפעס אַזוינס, וואָס איז היינט זייער זעלטן: מיט דער פרייד פון שאַפן. שוין אין זשאַן קריסטאָף האָט אָמאָל ראָמען ראַלאַן אָנגעהויבן א קלייגעם הימן אויף דעם בירגערלעכן לעבן פון די אַלטע מייסטערס, וואָס האָבן זיך אינגאַנצן אויסגעלעבט אין זייער קונסט און אין זייער שטיל בירגערבּאָרוף. ער האָט דאָרטן פונדערווייטנס מרמז געווען אויף דער באַשיידענער געשטאַלט און אָדימען לעבן פון סעבאַסטיאַן באַך, און אויך אויף זיין אייגן לעבן. שוין דאָרטן האָט ער אָנגעוויזן אויף די „humbles vies hêroïques“ אויף די נישט-אָנזעעוודיקע העלדן פון יעדן טאָג, וואָס בלייבן נאָמענלאָז, אומבאַקאַנט זיגער איבער דעם אומענדלעכן שיקזאַל. און אַזעלכן וויל ער דאָ שאַפן, כדי ס'זאָל צווישן דער שפע פון בילדער איבער קינסטלער (מיקי אַנדזשעלאָ, בעטהאָווען, טאָלסטאָי, הענדעל און די איבעריקע געפלאַנטע געשטאַלטן) אויך נישט פעלן יענער, וואָס שאַפט מיט פרייד; וואָס טראָגט נישט אין זיך דעם דעמאָן, נאָר א גענייע גערעכטיקייט און הארמאָניע; א מענטש, וואָס טראַכט נישט וועגן דעם ווי אַזוי אויסצודרייזן די וועלט און זיך שטאַרק אַריינצוטון אין די פראָבלעמען פון לייבן-שאַפט און גייסט. נאָר אַזעלכער, וואָס לייגט אַריין אין זיין מלאכה די העכסטע ריינקייט, די שלמות און ממילא — די אייביקייט. דער זינלעך-נאַטירלעכער בעל-מלאכה-קינסטלער איז א געגנזאַץ צום מאַדערנעם נערוון-קינסטלער, הנפיסטאָס דער געטלעכער קאַווהַלט היפוך צו אפאלקא און דיאָניזאָס. דער קריז פון אַזא מין צוויפּק-קינסטלער איז, וואָס אמת, אַן ענגער, אָבער דער עקר איז אַלעמאָל דאָס, אַז דער מענטש זאָל אויספילן זיין סטערע.

אָבער קאָליא ברעניאַן וואָלט נישט געווען ראָלאַנס קיין קינסטלער, ווען אויך ער זאָל נישט אַוועקגעשטעלט ווערן אין מיטן פון לעבנס-קאַמף און ער זאָל אויך דאָ נישט האָבן געווינען, אַז דער באמת פרייער מענטש איז שטאַרקער פון זיין גורל. אויך דערדאָזי-קער קליינער מונטערער בירגער האָט זיין פול מעסטן מיט מענטשלע-כער טראַגישקייט. זיין הויז ווערט פאַרברענט מיט אַלע זיינע ווערק, ווען ר׳האָט געשאַפן אין משך פון דרייסיק יאָר, זיין פרוי שטאַרבט, די מלחמה פאַרווייסט דאָס לאַנד, קנאה און כּעס מאַכן אַ תּל פון זיינע לעצטע קונסט-ווערק און צום סוף פאַרוואַרפט אים נאָך אַ קראַנקהייט ערגיץ אין אַ ווינקל. קיין זאַך איז אים נישט געבליבן אויסער „את הנפש אשר עשה", זיינע קינדער, זיין לער-יונג און אין פריינד, וואָס דערף בייטשיין אַקעגן זיינע פיינדקער, די אַלט-קייט, די אָרימקייט, פעדאַגראַ. אָבער דער דאָזיקער בורגונדישער פויערן-זון האָט אַ כּוח אַקעגן גורל, אַ כּוח, וואָס איז נישט קנאַפער פון דעם עלעמענטאַרן דייטשן אָפּטימיזם בייַ זשאַן קריסטאָף און פון אָליוויערס פעסטן גייסטיקן גלויבן: ער האָט זיין פיינע לוסטיקייט. „ליידן האַלטן מיך קיינמאָל נישט אָפּ פון לאַכן און לאַכן שטערט מיר נישט גלייכצייטיק צו ווינען" — זאָגט ער איינמאָל. אַ עפּיקורעער, אַ צוהויבעסער, אַ שיכור, אַ פויגער אין געגנוס, — ווערט פונ-דעסטוועגן דער דאָזיקער היימישער העלד בשעת אַן אומגליק אַ סטאָיקער, אַ מענטש אָן באַדערפענישן. „וואָס וויניקער איך האָב, אַלץ מער בין איך" — וויצלט ער זיך בייַ זיין פאַרברענט הויז. אמת, דער דאָזיקער בורגונדישער בעל-מלאכה האָט אַ קלענערן פאַרנעם, ווי זיין ברודער פון יענער זייט רהיין, אָבער אויך ער שטייט פעסט, ווי יענער, אויף דער ליבער ערד און בשעת קריסטאָפס דעמאָן לאַדט זיך אויס אין שטורמען פון צאָרן און עקסטאַז, האָט ברעניאָן זיין גאַליקן שפאָס, זיין העלע געזונטע קראָרקייט אַקעגן דעם גורל. דער הומאָר העלפט אים איבערקומען טויט און אומגליק, עס איז די וויסנדיקע גרויסע הייטערקייט, וואָס איז אויך איין (און נישט קיין לייכטע) פאָרם פון גייסטיקער פרייהייט.

פרייהייט אָבער איז אלעמאָל דער תּמצית פון ראָלאַנס העלדן. ער וויל אַלעמאָל נאָר וויזן פאַר אַ ביישפּיל דעם מענטש, וואָס

וועלט זיך אַקעגן גורל, קעגן גאָט; אַ מענטש, וואָס וואָזט זיך פון גאָרנישט בייקומען, פון קיין שום לעבנס-גוואַלדטאַט. דאָ האָט זיך אים געגלוסט נישט צו לאָזן אָפשפּילן דעם דאָזיקן קאָמף אין אַ דע-מאָנישׂ-דראַמאַטישער ספערע, נאָר אין בירגערלעכן לעבן, וואָס שטייט לויט ראַטאַנען בנוגע גערעכטיקייט אַזוי הויך, ווי די וועלט פון זשעני, אָדער פון דער גאַס. גראָד אין קליינעם ביזד וווייזט ער די גרויס-קייט. ס׳מעג ווירקן קאָמיש, וואָס דער אַלטער ווערט זיך פון אַריינ-ציען זיך אין הויז פון זיין אייגענער טאָכטער, אָדער ער שפּילט בא-רימעריש אַ גלייכגילטיקן בשעת דער שרפה פון זיין הויז, כדי נישט אויף זיך צו ציען מענטשלעכע רחמנות — אויך די דאָזיקע טראָגי-קאָ-מישע סצענעס קענען דינען פאַר אַ בישפּיל (און נישט אַ סך אַ לייכטערער, ווי קריסטאָף) ווי אַזוי דער אינערלעך-פעסטער מענטש בלייבט דער בעל-הבית איבער זיין גורל און ממילא דער בעל-הבית איבער זיין לעבן.

קאָליאַ ברעניאָן איז פאַר אַלצמען דער פרייער מענטש, קודם-כל אַ פראַנצויז, דערנאָך אַ בירגער, ער האָט ליב זיין קאָניג, אָבער נאָר אַזוי לאַנג, ווי לאַנג ער טשעפעט נישט זיין פרייהייט. ער האָט ליב זיין פרוי, אָבער ער טוט דאָס, וואָס ער וויל. ער איז צוואַמען מיט אַ פריסטער און גייט פּונדעסטוועגן נישט אין קירכע; ער פּאַרגע-טערט זיינע קינדער, אָבער ער ווערט זיך דאָך מיטן גאַנצן כּוח נישט בייַ זיי צו וואוינען. ער איז יעדנס גוטער-פריינד, אָבער בייַ קיינעם נישט קיין שקלאַף. ער איז פרייער, ווי דער קאָניג אַליין און דער-פאַר האָט ער יענעם הומאָר, וועלכן ס׳האָט נאָר אַ פרייער מענטש, וואָס די גאַנצע וועלט איז זיין. בייַ אַלע פעיקער און בייַ אַלע צייטן איז נאָר דער דאָזיקער לעבעדיק, וואָס איז שטאַרקער פון זיין גורל, וואָס שווימט פריי דורך דער נעץ פון מענטשן און זאַכן אין דעם שטראָם פון לעבן. „וואָס איז דאָס לעבן? — אַ טראָגעדיע! הורא!״ — זאָגט דער ערנסטער רהיין-לענדער קריסטאָף און זיין ברודער קאָליאַ פון בורגונד, דאָס ווייַן-לאַנד, ענטפערט אים: „דאָס שווערסטע איז דער קאָמף, אָבער דער קאָמף איז אַ פאַרגנוגן״. איבער דורות און שפּראַכן קוקן זיך די ביידע אָן מיט וויסנדיקע אויגן: מ׳שפּירט, אַז פרייַע מענטשן פאַרשטייען זיך אויפן אַנדערן אין אַלע צייטן און בייַ אַלע נאַציעס.

GAULOISERIE

קאָליע ברעניאָן איז ביי ראָלאָנען אָן אינטערמעצצע, אָן אָנגע-
נעמע אַרבעט, כדי אין א געוויסן הינזיכט זיך צו פאַרשאָפן דעם
תענוג פון שאָפן אָן אחריות. אָבער אין דער קונסט איז נישט פא-
ראָן עפעס אומפאַראַנטוואָרטלעכס. דאָס, וואָס מ׳נעמט שוועָר, ווערט
אָפט שלעכט און דאָס לייכטסטע – דאָס שענסטע.

קינסטלעריש איז קאָליע ברעניאָן אפשר ראָלאָנס געראָטנסט
ווערק. דערפאַר טאָקע, ווייל ס׳איז פון אין גאָס, און, פליסנדיק אין
אין אייגציקן ריטם, פאַרהאַלט זיך עס קיינמאָל נישט ביי קיין
פראָבלעמען. זשאַן קריסטאָף איז געווען א בוך מיט אחריות און
גלייכגעוויכט. יעדע ערשיינונג אין דער צייט האָט דאָרט באַדאַרפט
אַרומגערעדט ווערן, יעדע ערשיינונג האָט געפאָדערט מ׳זאָל זי זען
פון אַלע זייטן, פון דער ריכטיקער זייט און פון דער פאַרקערטער,
יעדער לאַנד האָט זיינע פרעטענציעס אויף געראָטקייט. דער ענ-
ציקלאָפעדישער עלעמענט, די שטרעבונג צו שלמות וואָרפט אַמאָל אָן
מיט געוואַלד עפעס אַזוינס, וואָס מ׳קען נישט גובר זיין מוזיקאַליש.
דער ראָמאַן „קאָליע ברעניאָן" אָבער האָט בלויז אין טאָן, איז גע-
פאָרעמט פון אָן איין-אייגציקן ריטם. דער ערשטער זאַץ פליסט אַרויס
ווי פון א קאַמערטאָן און פון דאָרטן אָן גייט דאָס גאַנצע בוך אין
א גלייכער זוסטיקער מעלאָדיע, פאַר וועלכער דער דיכטער האָט דאָ
אויסגעפונען א באַזונדער-גליקלעכע פאָרם, אַ מין פראָזע, וואָס איז
ריכטונג, כאָטש זי לייגט זיך נישט צוגויף פון קיין פערזן; אַ פאָרם,
וואָס גליטשט זיך אין גראָמען, כאָטש זי איז נישט איינגעטיילט אויף

קיין שורות. דעם דאָזיקן גרונד-טאָן האָט ראָמען ראָלאַן אפשר איבער-
געגומען ביי פּאוּל פּאָרט. אָבער דאָס, וואָס ס'פּאַרמט זיך אויס אין
די „פּראָגנוזישע באַלאַדן" אויף פּאַרקיילעכדיקע קאנצאָנען, ווערט
דאָך טראַקטירט אין אַ גאַנץ בוך און ווערט דערצו שפּראָכלעך דורכ-
געוויצט אויף אַ גליקלעכן אופן מיט אַלט פּראָנצויזיש אַלאַ ראָבעלע.

דאָ, וואו ראָלאַן וויל זיין פּראָנצויז, נעמט ער גייך אָן דעם
סאַמע תמצית פון פּראָנצויזישקייט, דעם גאַליקן גייסט, די "Gauloiserie"
אין באַקומט ערוים מוזיקאַליש אַזא נייעז ניואַנס, וואָס שטייגט איבער
אַלע באַקאַנטע פּאָרמען. דאָס ערשטע מאָל ווערט דאָ אַרכאַיזירנדיק
דערצייילט א גאַנצער ראָמאַן, ווי למשל, באַלזאַקס „Contes drola-
tiques" אָבער מסדר דורכגעווענדט מיט מוזיקאַלישער געציקלטקייט
אין געקרייזלטער דיקציע. דער „טויט פון אַלטן", אָדער „דאָס אָפ-
געברענטע הויז" זענען אַזוי געשלאָסן און בילדלעך, ווי באַלאַדן.
זייער אינערלעכע און באַגייסטערטע ריטמיק האָט נישט קיין שייכות
מיט דער לוסטיקייט פון די אַנדערע בילדער, פונדעסטוועגן זענען
זיי נישט אינערעך אָפּגערייסן אייגן פון אַנדערן. לייכט, ווי וואַלקנס,
גליטשן זיך אַריבער די שטימונגען און דער האַריזאָנט פון דער
צייט גופא שמייכלט העל אַריין אין די מינסטערסטע פון צווישן די
דאַזיקע וואָלקנס. קיינמאָל איז ראָלאַן נישט געווען נענטער דעם רי-
נעם דיכטער אין זיך, ווי אין דעם דאַזיקן ווערק, וואו ר'איז אינ-
גאַנצן פּראָנצויז, אין זיין הומאָר און שפּיל וויזן אַמבולטסטן ערוים
דעם לעבעדיקן קוואַל פון זיין קראַפט: זיין פּראָנצויזישן גייסט צו-
זאַמענגעמישט אין דעם אייביקן עלעמענט: אין דער מוזיק.

די אומזיסטע שליחות

„זשאַן קריסטאָף" איז געווען א באַוואוסטזיניק געזעגענען זיך
מיט דעם אַלטן דור. „קאָלעט בּרעניאָן" איז אַן אַנדער מין געזעג-
נען זיך, אַן אומבאַוואוסטס: א געזעגענען זיך מיט דעם אַלטן,
זאַרגלאָזן, לוסטיקן פּראָנקרייך. ער האָט געוואָלט וויזן זיינע יורשים

די „bourguignon salé“, ווי אזוי מ׳קען פריידיק געניסן דורכ־ווירצנדיק דאָס לעבן מיט דעם זאַרק סון שפּאָט. די גאַנצע רייכקייט סון זיין געליבטער היים האָט ער דערין אַריינגעלייגט אוּן אויך דאָס שענסטע: די פרייד מיטן לעבן.

די זאַרגלאָזע וועלט: דער דיכטער האָט זי געוואָלט אויפוועקן אוּן ווייזן דער וועלט, וועלכע ווערט פאַרצערט סון נויט אוּן שנאה. אַ רוף צום לעבן איבער דורות אַוועק באַגלייט סון פראַנקרייך דעם דייטשן זשאַן קריסטאָף.

אין הערבסט 1913 זענען שוין אָנגעשיט די בלעטער, ווי גאָלדענע גאַרבן, באַלד וועלט דאָס בוך געדרוקט, אין נאָענטסטן זומער 1914 דאַרף עס ערשיינען.

אָבער דער זומער 1914 האָט אין זיך אַ בלוטיקע זריעה, די הארמאַטן, וואָס דונערן איבער זשאַן קריסטאָפס וואַרנוּנגען, צעשמעטערן אויך דעם רוף צו פרייד, דאָס לאַכן סון קאָליע ברעניאָן.

דאס געוויסן פון אייראפע

הער ס׳מילט איבער זיך הערטן, וועלכע זענען פאר אים העכער הי דאס גליק פון „פא-טערלאנד", פון דער געזעלשאפט, פון בלוט-אין ראסע-קרובהשאפט — הערטן וואס שטייען מחוץ ראסן און פאטערלאנד, אינטערנאציאנאלע וועלטן, הייסט עס — אזעלכער איז א חונף, אויב ער הילל זיך מאכן פאר א פאטריאט. נאר א ירידה פון מענטש צו מענטש מאכט מעגלעך דעם נאציאנאלן האס (אדער באהונגדערט און פארהעלעכט).

ניטשע, מארגדעס-מאטעריאל, געבליבענער.

„La vocation ne peut-etre connue et prouvée que par le sacrifice que fait le savant et l'artiste de son repos, de son bien-être pour suivre sa vocation".

פון טאלסטאיס בריף צו ראמען ראלאן

4 אקטאבער 1787

דער היטער פון דער נחלה.

דער צווייטער אויגוסט 1914 האָט צעריסן אייראָפּע אויף שטי־
קער. און צוזאַמען מיט דער וועלט איז אויך צעבראָכן געווארן דער
גלויבן, וועלכן ס׳האָבן אויפגעשטעלט מיט זייער לעבן די גייסטיקע
ברידער זשאן־קריסטאָף און אָליוויער. א גרויסע נחלה ליגט פאַר־
יתומט. פול מיט שנאה שאַרן צונויף די קריגס־וועגעלעך מיט רייד־
ענדע פעם אמאל הייליקן געדאנק פון מענטשלעכער ברידערשאפט, ווי
נאָך א מת צו די מיליאָנען מתים.

ראָמען ראָלאַן איז אין דער דאָזיקער שעה אַוועקגעשטעלט גע־
ווארן פאַר א אומפאַרגלייכלעכער פאַראַנטוואָרטלעכקייט. אמאל האָט ער
גייסטיק געפאַרעמט די פראָבלעמען, איצט שטעלט זיך אַוועק דאָס אויס־
געטראַכטע ווי א מוראדיקע ווירקלעכקייט. דער גרויבן אין אייראָפּע,
וועלכן ער האָט געגעבן צו היטן קריסטאָפן, איז אומבאַשיצט, ער
האָט מער נישט קיין מליץ־יושר און ס׳איז קיינמאל נישט געווען נוי־
טיקער צו טראָגן די דאָזיקע פּאָן אקעגן שטורם, ווי איצט. און דער
דיכטער ווייסט, אז יעדער אמת איז נאָר א האַלבער אמת ווי לאַנג
ער בלייבט אין דער גרענעץ פון וועלטער. דער אמתדיקער געדאנק
לעבט ערשט אין מעשים, דער גלויבן—ערשט ווי א לאָזונג.

אין זשאן קריסטאָף האָט ראָמען ראָלאַן פאַרויסגעזאָגט אלץ
וועגן דער דאָזיקער אומפאַרמיידלעכער שעה. מונדעסטוועגן פּדי
אמתדיק צו מאַכן דעם אני־מאמין, מוז ער נאָך איצט עפּעס צוגעבן:
זיך אליין. ער מוז טון דאָס, וואָס זשאן־קריסטאף טוט פאַר אָלי־
ווירס זון: היטן דעם הייליקן פלאַם. ער מוז פאַרווירקלעכן דאָס,

וואָס זיין העלד האָט נביאות געזאָגט; עס לעבעדיק מאַכן דורך מעשים. ווי אַזוי ער האָט עס געטון – איז פאַר אונז אַלע געווארן אַן אומפאַרגעסלעכער ביישפיל פון גייסטיקן העדנטום, אַ געשעענים, וואָס ווירקט מער ווי דאָס געשריבענע ווערק. קריסטאָפס און אַלי-וויערס ווילן צו גערעכטיקייט זעען מיר פאַרווירקלעכט אין ראָמען ראַלאַנס געשטאַלט ווי אַ פעסטע איבערצייגונג; מיט דער גאַנצער וואָגיקייט פון זיין נאָמען, רוּם און קינסטלערישער קראַפט שטעלט ער זיך אַקעגן פאַטערלאַנד און דער וועלט, דער בליק גלייך געהויבן אין הימל פון איבערצייטלעכן גלויבן.

אַז דאָס דאָזיקע האַלטן זיך ביי דער איבערצייגונג, אַז דאָס דאָזיקע פלומרשט זעלבסטפאַרשטענדלעכע–איז פאַר יענער משוגענער צייט געווען דאָס סאַמע שווערסטע,–דאָס האָט ראַלאַן קיינמאָל נישט געלייקנט. אָבער–ווי שרייבט ער דאָס צו זיין פריינד אין סעפטעמ-בער 1941: מ'קען נישט אויסזוכן קיין פליכט, זי הענגט זיך אָן אונז אָן און מיין פליכט איז (מיט דער היקף פון די, וואָס טיילן זיך מיט מיינע געדאַנקען) צו ראַטעווען פון מבוי די לעצטע רעשטלעך פון אייראָפּעאישן גייסט. ער ווייס, אַז „די מענטשהייט פארלאַנגט, אַז גראָד די דאָזיקע, וועלכע האָבן זי ליב, זאָלן זיין אויסגעהאלטן אוּן אַפילו אַקעגן איר קעמפן, וועַן ס'איז נויטיק".

דער דאָזיקער קאַמף אַקעגן קאַמף פון די פעלקער האָבן מיר אין משך פון פינף יאָר צוגעזען אַלעמאָל שטאַרקער; מיר האָבן דורכגעלעבט דעם נס פון איין ניכטערן, וואָס שטעלט זיך אַקעגן דעם שגעון פון מיליאָנען; דער פרייער–אַקעגן דער קנעכטשאפט פון דער עפנטלעכער מיינונג, די ליבע–אַקעגן דעם האַס, דער איראָ-פּעער–אַקעגן די נאַציאָנאַליסטן, דאָס גאַווישן–אַקעגן דער וועלט. אין דער דאָזיקער לאַנגער, בלוטיקער נאַכט, וועַן מ'כּלערט שיער נישט אויסגיין פון פאַרצווייפלונג צוזעענדיק די זינלאָזיקייט אין דער נא-טור, איז גאַווען די איינציקע טרייסט און דערהויבונג איינצוזעען, אַז די שטאַרקסטע פאַרגוואַלדיקן, מאַכן חרוב שטאַט, מאַכן אַ תל פון די רייכסטע, דאָך בלייבן זיי אוממעכטיק אַקעגן אַן איינציקן מענטש, וואָס האָט דעם ווילן און די גייסטיקע אומאָפּגעשראָקנקייט צו בלייבן פריי. ווייל די דאָזיקע, וואָס מיינען, אַז זיי באַזיגן

מיליאָנען, קענען נישט האָבן גאָר שׂאָפן מיט אײַן זאַך: מיטן פרייען געוויסן.

אומזיסט איז, הייסט עס, זייער אינערעדעניש, אַז זיי האָבן באַגראָבן דעם געקרייצטן גענאַנק פון אייראָפּע. דער אמתדיקער גלויבן שאָפט אַלעמאָל ווינדער. זשאַן-קריסטאָף האָט צעבראָכן זיין מטה און איז אויפגעשטאַנען תחית-המתים אין געשטאַלט פון זיין דיכטער.

דער צוגעגרייטער.

עס מאַכט נישט קלענער ראָמען ראָלאַנס מאָראַלישע פאַרדינסט, ס׳אַנטשולדיקט אפשר בלויז א ביסל די אָנדערע, ווען מען שטעלט פעסט, אַז קיין שום אַנדער דיכטער פון יענער צייט איז נישט געווען אַזוי אינערלעך צוגעגרייט צו מלחמה-פראָבלעמען, ווי ראָמען ראָלאַן. גיט מען היינט א קוק אויף זיין ווערק, ווערט מען דערשטויבטערהייט געוואָר, אַז די מלחמה איז פון אָנהויב אָן בײַ ראָמען ראָלאַן די אומגעהויערע פיראָמידע, וואָס מ׳בויט זי אוף מ׳אָרבעט בײַ איר יאָרן, בײַ מ׳ברענגט זי צום שפּיץ, יענער שפּיץ, אין וועלכן ס׳טרעפט דער דונער. אין משך פון צוואַנציק יאָר דרייט זיך דעם קינסטלערס דענקען און שאַפן בלויז ארום דעם פראָבלעם פון סתירות צווישן גייסט אוּן גוואַלדטאַט, פרייהייט אוּן פאַטערלאַנד, נצחון אוּן מפלה. אין הונדערטער וואַריאַציעס, דראַמאַטיש, עפּיש, דיאַלאָגיש, פראָגראַמאַטיש, דורך גאַנצע טוצן פון פיגורן האָט ער דעקלינירט דעם דאָזיקן שרש. ס׳איז כּמעט נישט פאַראַן אַזא פראָבלעם אין דער וווירקלעכקייט, וועלכן ס׳האָבן נישט באַהאַנדלט אין זייערע דיסקוסיעס קריסטאָף אוּן אָליוויער, ערט און די זשיראנדיסטן. גייסטיק איז זיין ווערק דאָס אמתדיקע מאַנעווער-פעלד פון אַלע מלחמה-מאַטיוון. דערפאַר איז ראָלאַן געווען אינערלעך שוין פאַרטיק, בשעת די אַנדערע האָבן אָנגעהייבן זיך צו פאַרנעמען מיט די געשעענישן. דער היסטאָריקער האָט געקענט די אייביקע איבערחזרונג פון די טיפּישע גזבּן-ערשיינונגען, דער פסיכאָלאָג האָט פעסטגעשטעלט די מאַסן-סוי-

געסטיע און די ווירקונג אויף דעם אינ׳יווידום, דער מאָראַלישער מענטש, דער וועלטבירגער האָט שוין לאַנג געשאָפן זיין קרעדא: אַזוי אַרום איז ראָמען ראָלאַנס גייסטיקער אָרגאַניזם אין א געוויסער מאָס באַוואָפנט אַקעגן דעם מאַסן-שגעון און אָנשטעקנדיקן שקר.

אָבער די פּראָבלעמען, וועלכע ס׳שטעלט זיך דער קינסטלער, זענען לחלוטין נישט קיין צופעליקע. ס׳איז נישט פּאַראַן קיין „גליקלעכער שטאָף-אויסקלייב״ ביים דראַמאַטיקער, דער מוזיקער „געפינט״ נישט די ריינע מעלאָדיע, נאָר ער האָט זי אין זיך. די פּראָבלעמאַטיק שאַפט דעם קינסטלער, נישט דער קינסטלער די פּראָבלעמען, די נבואה שאַפט דעם נביא און נישט דער נביא — די נבואה. אָפּקלויב איז ביים קינסטלער אַלעמאָל באַשטימונג. און דער מענטש, וואָס האָט דערקענט פּאָרויס א גאַנצע קולטור, א טראַגישע עפּאָכע, מוז נאָטירלעך אין דער אָנטשיידנדיקער שעה זיין פּאַר איר (כאָטש זי פּילט עס נישט) אַן עיקר. ס׳איז געווען כאַראַקטעריסטיש, אַז גראָד די לערער פון חכמה, די סיסטעמאַטישע אָנווייזער, די פילאָזאָפן, א שטייגער בערגסאָן, אויקען, אָסטוואַלד זענען געבליבן שטיל. ווייל אין משך פון צענדליקער יאָרן האָבן זיי אָנגעוועגדט זייער גייסטיקע ליידנשאַפט נאָר אויף אַבסטראַקטע אמתן, אויף די „veritès mortis״ בשעת ראַאָן—וואָס אלס סיסטעמאַטיקער שטייט ער אָפּ פון זיי, האָט מיט זיין „אינטעליגענץ פון הארץ״ אַנטיציפּירט די דערקענטניס פון „veritès vivantes״, דעם לעבעדיקן אמת. יענע האָבן געלעבט פאַר דער וויסנשאַפט און זענען דערפאַר געווען לגבי דער ווירקלעכקייט קינדיש, אָדער יונגלעריש, בשעת ראָלאן, וואָס האָט אַלעמאָל געטראַכט וועגן דער אָטמעדיקער מענטשהייט, איז געווען צוגעגרייט. נאָר דער, וואָס האָט באַוואוסטזיניק געזען דעם אייראָפּאישן קריג ווי א תהום, וועלכן ס׳האָט צעשטורמט די וועלט יאָגד פון די לעצטע צענדליקער יאָרן נישט געקוקט אויף קיין שום וואָרנונגען, — נאָר יענער האָט געקענט מיט גוואַלד צוריקרייסן זיין נשמה נישט מיטצושטורמען מיטן כאָר פון באכאנטן, נישט צו טרינקען מיט אָט-דעם צעפויקטן כאָר און נישט אָנצוטון די בוטיקע טיגער-פעל. נאָר דער האָט געקענט באמת ביישטיין דעם גרעסטן שטורם פון שגעון, וועלכן די וועלט-געשיכטע קען נאָר.

אַזוי איז ראָלאַן געשטאַנען נישט ערשט אין דער שעה פון קריג, נאָר—להיפוך צו אַלע דיכטער און קינסטלער פון דער צייט — נאָך איידער ס׳האָט זיך עפּעס אָנגעהויבן, און דערפון נעמט זיך אויך זיין איינזאַמקייט אין די ערשטע צוואַנציק שאַפונג-יאָרן. די סיבה,ווידער, וואָס דער דאָזיקער פּראָבלעמען-קעגנזאַץ איז געווען פריער באַהאַלטן און ערשט געקומען צום אויסדרוק בשעת דער מלחמה, נעמט זיך דערפון, וואָס די טיפּע דיסטאַנץ צווישן ראָלאַנען און זיינע צייט-מענטשן האָט וויניקער שייכות צו דער אידעע, וויי צום כאַראַקטער. כמעט אַלע קינסטלער האָבן נאָך פאַר דעם אַפּאָקאַליפּטישן יאָר געהאַלטן דעם איראָפּעאישן בריידער-קריג פאַר א פּאַר-ברעכן און בושה פאַר אונזער קולטור. מיט גאַנץ וויניק אויסנאַמען זענען זיי כמעט אַלע געווען פאַציפיסטן, אָדער האָבן זיך געהאַלטן על-כל-פּנים פאַר אַזעלכע. וואָרום באמת הייסט נישט פאַציפיזם זיין אַ פריינד פון שלום, נאָר זיין אַ רודף שלום אין טאַט; פאַציפיזם באַדייט — אַקטיוויטעט, וויקנדיקער וויל צו שלום, נישט בלויז א נייגונג צו מנוחה און באַקוועמלעכקייט. פאַציפיזם איז קאַמף און ווי יעדער קאַמף, פאָדערט ער אין אַ מאָמענט פון סכנה—קרבנות, העראָיזם. יענע אָבער האָבן בלויז געקענט א מין סענטימענטאַלן פאַציפיזם, ליבע צו שלום בשעת שלום; זיי זענען געווען פריינד פון שלום, אַקוראַט ווי זיי זענען געווען פריינד פון סאָציאַלער גלייכהייט, פון מענטשן-ליבע, אָנהענגער מ׳זאָל אָפּשאַפן טויט-שטראָף; זיי זענען געווען גלויביקע אָן ייִדנשאַפט, וואָס טראָגן זייערע לויזע מיינונגען, ווי מלבושים, גרייטע זיי אויסצוטוישן אין א אַנטשיידנדיקער שעה אויף קריגס-מאַראַל און אויף וועלכער-ס׳איז-נישט נאַציאָנאַלע אוניפאָרם פון מיינונגען. טיף בייַ זיך ווייסן זיי, אַקוראַט ווי ראָלאַן, דעם אמת. זיי האָבן בלויז נישט קיין מוט צו מאַכן דערפון א מיינונג, באַשטעטיקנדיק אויף א מאַטאַלן אופן געטהעס וואָרט צו עקערמאַנען: „דער מאַנגל פון כאַראַקטער בייַ די אייניצלנע פאַרשנדיקע און שרייבנדיקע אינדיווידוען איז די סיבה פון אונזער גאַנצער ליטעראַרישער מיאוסקייט".

זי דאָזיקע זאַכן האָט, הייסט עס, געווואוסט נישט בלויז ראָלאַן — ס׳האָבן דאָס געווואוסט אויך א טייל אינטעלעקטועלן און

פּאָליטיקער—אָבער ביי אים פּאַרוואַנדלט זיך יעדע דערקענטעניש אין א רעליגיעזע ליידנשאפט, יעדער גלויבן אין א פערזענלעכן קרעדא, יעדער געדאַנק — אין טאָט. דער פּאקט, וואָס ראָלאן איז געבליבן טריי זיין אידעע, בשעת די צייט האָט זי פאַרלייקנט; דער פּאקט, אז ראָלאן האָט פּאַרטיידיקט דעם איראָפּעאישן גייסט אקעגן אלע חיללות פון די אמאליקע איראָפּעאישע און איצט נאציאנאלע אינטעלעקטועלן, — דער דאָזיקער פּאקט איז א רוים, וואָס מאכט ראָלאנען פאר א יחיד צווישן די איבעריקע דיכטער. קעמפנדיק, ווי אלעמאל, פון די יונגע יאָרן אָן, פאר דעם נישט געזעענעם, אקעגן דער גאנצער וועלט, האָט ער אונז אנגעוויזן נעבן דעם העלדנטום פון קאוואלעריע-אטאקעס און שוץ-גראבנס אויף אן אנדער העלדנטום: אויף דעם הראָאיזם פון גייסט להיפוך צום הראָאיזם פון בלוט; און מיר האָבן געהאט די זכיה אין סאמע מיטן שטורם פון די אנגעשיפורטע מאסן צו זען פאר זיך א ניכטערנעם, מענטשלעכן מענטש.

דאָס אויג.

די ידיעה פון מלחמה-אויסברוך האָט געטראָפן ראָלאנען אין וועוועי, אין דעם קליינעם, פּאַרציטישדיקן שטעטל ביי דער גענפער אָזערע. ווי אלע זומער, האָט ער אויך דעם היינטיקן זומער פאר-ברענגט אין דער שוויץ, די היים פון זיינע וויכטיקסטע און שענסטע ווערק. דאָ, וואו עטלעכע נאציעס נעמען זיך ברידערלעך ארום אין איין מדינה; וואו זיין זשאן-קריסטאָף האָט דאָס ערשטע מאל אָנגעזאָגט דעם הימן פון אירָפּעאישער אחדות,—דאָ וועלט ער אויך גע-וואָר פון דער וועלט-קאטאסטראָפע.

זיין גאנץ לעבן וויזט זיך אים אויף איין מאל אויס אומזיניק. הייסט עס, אומזיסט איז געווען די וואָרעניש, אומזיסט די צוואָנציק יאָר פון ליידנשאפטלעכער, אומאלוינטער ארבעט. פאר הונדערט מיליאָן דייטשע קאָנקע מענטשן איז [illegible] מקוים געוואָרן דער

נבואישער שלעכטער חלום, פאר וועלכן ראלף האט מורא געהאט פון דער פריסטער קינדהייט אן און וועגן וועלכן זיין גייסטיקער העלד, אליוויער, האט אין 1898 ארויסגעזאגט ראלאנס אינערלעכסטע לעבנס-פיין: „איך האב אזוי מורא פאר מלחמה, איך האב שוין לאנג דער-פאר מורא. עס איז געווען פאר מיר אלעמאל א שווערער דרוק און האט פארסמט מיין קינדהייט". דער פאקט, וואס ראלאן האט נבואיש פארויסגעזען די אומפארמיידלעכקייט פון דער דאזיקער שעה, האט נישט קלענער געמאכט די יסורים. פארקערט, בשעת די אנדערע האבן זיך אין אייגעניש פארטויבט מיט דעם אפיום פון פליכט, מא-דאג און מיט האשיש-חלומות פון נצחון, קוקט ער מיט אכזריותדי-קער ניכטערנקייט אין סאמע תהום פון דער צוקונפט. אומזיניק זעט אים אויס זיין פארגאנגנהייט, אומזיניק דאס גאנצע לעבן. אין 1914, דריטער אויגוסט, שרייבט ער אין זיין טאג-בוך: „איך קען מער נישט אויסהאלטן, איך וואלט שוין געווארט זיין טויט. וועי? ס'איז שרעקלעך צו לעבן צווישן א משוגענער מענטשהייט און אוממעכטיק זיך צוצוקוקן צום חורבן פון דער ציוויליזאציע. דער דאזיקער אייי-נאפאישער קריג איז די גרעסטע קאטאסטראפע זינט הונדערטער יארן, ס'וועט א תל פון אונזערע טייערסטע האפנונגען וועגן א מענטשלעכער בריידערשאפט". און עטלעכע טעג שפעטער שרייבט ער נאך מיט א גרעסערער פארצווייפלטקייט: „מיין פיין איז א צוזא-מענגענומענע און צונויפגעפרעסטע סומע פון יסורים, אז כ'קען מער נישט עטעמען. פראנקרייכס צעשמעטערונג, דער גורל פון מיינע פרייגד, זייער טויט, זייערע וונדן! דער גרויל פאר די אלע ייידן, דאס הארצרייסנדיקע מיטגעפיל מיט די מיליאנען אומגליקלעכע! איך פיל א מארכישן טויט-קאמף צוקוקנדיק זיך צו דעם שפיל פון דער מטורפדיקער מענטשהייט, וואס איז מקריב דער מערדערישער און נארישער עבודה-זרה פון קריג אירע טייערסטע אוצרות, אירע כוחות, איר זשעני, דעם פלאם פון הארמאישער העלדישקייט. א, די דאזיקע פוסטקייט פון יעדער געטלעכן ווארט, פון יעדער געטלעכן גייסט, פון יעדער מארכישער פירונג, וואס וואלט געקענט אויפ-רעכטן גאנצע שטאט פון דער שחיטה! די זינלאזיקייט פון מיין גאנץ

ראָן ענדיקט זיך איצט. איך וואָלט געוואָלט איינשראָפן, כדי מער קיינמאָל נישט אויפצושטיין."

טיילמאָל אין דער צייט פון יענער פיין האָט ער געוואָלט צוריקקומען קיין פראַנקרייך, אָבער ער האָט געוואוסט, אַז ער וואָלט דאָרטן געווען אומנוצלעך. וועגן מיליטער-דינסט האָט ער אַפילו נישט געקלערט בעת ר'איז געווען א דאָר צאַרט יוגנד און דער פופציק-יעריקער מאַן-אַוודאי נישט. און אַפילו א חשש, אַז ער קען מיט עפעט העלפן דער מלחמה, איז געווען געגן זיין געוויסן, וואָס איז דערצויגן געוואָרן אין טאָלסטאָיס גייסט און האָט געהאַט אייגענע קלאָרע, פעסטע איבערצייגונגען. ער ווייסט, אַז ר'איז אויך מחוייב צו פאַרטיידיקן פראַנקרייך, אָבער אויף א גאַנץ אַנדער אופן, ווי די קאָוואַלעריסטן און די שנאה-פאַרשפרייטנדיקע אינטעלעקטואַלן. „א גרויס פאָלק"—זאָגט ער שפעטער אין דער הקדמה צו זיין מלחמה-בוך — „דאַרף נישט בלויז פאַרטיידיקן זיינע גרענעצן, נאָר אויך זיין שכל, וועלכן ער מוז באַשיצן פון אַלע האלוצינאַציעס, אומגערעכטיקייטן און נאַרישקייטן, וועלכע די מלחמה ברענגט מיט זיך. יעדער האָט זיין פאָסטן: דער סאָלדאַט דאַרף פאַרטיידיקן די ערד, די מענטשן פון געדאַנק — דעם געדאַנק... דער גייסט איז לגמרי נישט דער קלענסטער חלק פון פאָלקס-פאַרמעגן". אין די דאָזיקע ערשטע טעג פון פיין און צאָרן איז ער נאָך מיט זיך אַליין נישט קלאָר געווען צי דאָס וואָרט איז אים נויטיק און ביי וואָס פאַראַ געלעגנ-הייט; אָבער ער ווייסט שוין, אַז ער וועט עס מוזן געברויכן אויף איין געביט: אויפן געביט פון גייסטיקער פרייהייט און איבערנא-ציאָנאַלער גערעכטיקייט.

גערעכטיקייט אָבער נויטיקט זיך אין פרייהייט פון בזיק. נאָר דאָ, אין נייטראַלן לאַנד, קען דער היסטאָריקער הערן אַלע שטימען פון דער צייט, אויפנעמען אַלע מיינונגען — נאָר דאָ איז געווען א פערספעקטיוו איבער דעם פולוועל-דאַמף, איבער די פיין פון שקר, איבער די גיפט-גאַזן פון שנאה. דאָ איז געווען די פרייהייט פון אורטייל און די פרייהייט פון וואָרט. מיט א יאָר פריער האָט ער אין זשאַן-קריסטאָף געוויזן די געפערלעכע מאַכט פון מאַסן-סוגעסטיע, וואו „די שטאַרקסטע אינטעליגענץ פאַרלירט די זיכערסטע מיינונגען".

קיינער וויִ ער קען נישט אַווי גוט „די גייסטיקע עפּידעמיע, דעם ערהאַבענעם שׂרעון פון קאָלעקטיוו-געדאַנק". דערפאַר טאָקע האָט ער געוואָלט בלייבן פּריי, זיך נישט לאָזן באַרוישן פון דער הילליקער שכרות פון דער מאַסע, אין זיך נישט לאָזן פירן בייַ קיינעם. אויסער בייַם עזהויסן. ער דאַרף נאָר עפּענען זיינע ביכער, כּדי צו לייענען די וואַרנדיקע ווערטער פון אָליווירן: „איך האָב ליב מיין טייער פּראָנקרייך; אָבער צי קען איך פאַר איר טייטן מיין נשמה, פאַר-ראָטן מיין געהויזן— דאָס וואָלט געהיסן פּאַרראָטן דאָס פּאָטערלאַנד גופא. וויִ קען איך האַסן אָן שנאהז אָדער וויִ קען איך אָן שקר שפּילן די קאָמעדיע פון האַסז". אָדער די אַנדערע אומפּאַרגעסלעכע לאָזונג: „איך וויל נישט פיינט האָבן. איך וויל אַפילו, אַז מיינע שונאים זאָלן זיין גערעכט. אין מיטן פון אַלע ליידנשאַפטן וויל איך מיר פאַרהיטן די קלאָרקייט פון בליק, כּדי צו קענען אַלץ פאַרשטיין און אַלץ ליב האָבן". נאָר אין דער פרייהייט, נאָר אין דער אומ-אָפהענגיקייט פון גייסט דינט דער קינסטלער זיין מאָלק, דער צייט און דער מענטשהייט: נאָר טרייקייט צו דעם אמת איז טרייקייט צו דעם פּאָטערלאַנד".

דאָס, וואָס ס'האָט געוואָלט דער צומאַל, האָט אויך באַשטע-טיקט דער באַוווסטזיניקער וויל: ראָמען ראָלאַן בלייבט אין שוויי-צאַריַן, אין הארץ פון אייראָפּע, די גאַנצע פינף יאָר פון דער מלחמה, כּדי צו דערפילן זיין אויפגאַבע, כּדי צו קענען ארויסזאָגן „וואָס ס'איז געראַטן און מענטשלעך". דאָ, וואו דער וינט וייט פון אלע לענדער, וו דאָס קול פליט פריי איבער די גרענעצן, וואו קיין שום צוים בינדט נישט דאָס וואָרט, דינט ער זיין נישט-געזעץ-נעם חוב. גאַנץ נאָענט שוימט אין אומענדלעכע כוואַליעס און אין שמוציקע שנאה-פאַליעס דער מלחמה-שגעון נאָענט צו די קליינע קאַטאָנען. אָבער אויך אין שטורם איז מעסט געוועגדט די מאַגנעט-נאָדל פון ראָלאַנס געוויסן צום אייביקן פּאָל פון אַלדאָס לעבעדיקע: צו ליבע.

די עבודה פאר דער מענטשהייט.

דינען דעם פאָטערלאַנד, בשעת מ׳דינט דער גאַנצער מענטשהייט מיטן געווישן; קעמפן, כאָטש מ׳באַקעמפט די פיין מיט אירע טויזנט-פאַכע ליידן—דאָס, פילט ראַטאַן, איז דער חוב פון קינסטלער. אויך ער האָלט נישט פון שטיין אין א זייט. „א קינסטלער האָט נישט די רעכט זיך צו האַלטן אין דער זייט, כל-זמן ער קען נאָך העלפן אַנדערע". אָבער די דאָזיקע הילף, דאָס דאָזיקע אָנטיילנעמען דאַרף נישט באַשטיין דערין נאָך שטאַרקער צו מאַכן די מערדערישע שנאה ביי די מיליאָנען, נאָר זיי צו פאַרבונדן דאָרטן, וואו זיי זענען נישט-אָנגעוודיק סיי-ווי-סיי פאַרבינדן: אין זייערע אומעגלעכע ליידן. אַזוי ארום טרעט אויך ער אַריין אין די שוּרות פון די טעטיקע. אָבער נישט מיט וואָפן אין דער האַנט, נאָר געטריי דעם בייישפיל פון גרויסן וואָלט וויטמען, וועלכער האָט אין דער מיטמה זיך אָפגעגעבן דער עבודה פון פלעגן די אומגליקלעכע.

באַלד נאָכדעם, ווי ס׳זענען פאַרגעקומען די ערשטע פאָר שלאַכטן, הויבן תיכף אָן אָנצוקומען אין דער שוויץ פון אַלע לענדער די געשרייען פון צער. די טויזנטער, וועלכע האָבן נישט קיין ידיעות פון זייערע מענער, פאָטערס אוּן זין אויף די שלאַכטפעלדער, שפרייטן אויס פאַרצווייפלט זייערע הענט אין דער לויפיקייט: הונדערטער, טויזנטער, צענטויזנטער בריוו אוּן טעלעגראַמעס קומען אָן אין קליינעם הויז פון רויטן-קרייץ אין גענף, דאָס אייניקע אינטערנאַציאָנאַלע בינדונגס-לאַנד פון די קעמפנדיקע נאַציעס. ווי שטורם-פייגל קומען אָן די ערשטע אָנפראַגעס וועגן פעלנדיקע. דערנאָך איז דאָס

הויז געווארן אַ יום, אַ שטורם. אין דיקע זעק שלעפט מען אריין די טויזנטער געשריבענע פארוויילונג-בריוו. אָבער קיין שום אינסטי-טוציע איז נישט צוגעגרייט געווען צו אזא גיהנום פון מענטשלעכער עלנטקייט. דער רויטער-קריץ האָט נישט קיין דירות, קיין ארגאני-זאציע, קיין סיסטעם און פאר אלעם — קיין העלפער.

איינער פון די ערשטע, וועלכע האָבן זיך דאמאלס גע-מאלדן און פארגעלייגט היקף, איז געווען ראָמען-ראלאן. אין דער קליינער היצערנער געבוידע. אין דעם שנעל אויסגערוימטן „מוזעום ראט," צווישן הונדערט מיידלעך, סטודענטן, פרויען איז ער אפ-געזעסן אנדערטהאלבן יאר, נישט לייגנדיק קיין אכט אויף זיין צייט און זיין ארבעט. פון זעקס ביז אכט שעה יעדן טאג האָט ער דאָרטן פארברענגט ביי דער זייט פון אָנפירער, דער וווּנדער-לעכער דאקטאר פעריער, וואס האָט מיט זיין גוטקייט אומבאקאנט ביי פיל טויזנטער פארקירצט די פיין פון וואַרטן. ראָלאן האָט דאָרטן פאררעגיסטרירט בריוו, געשריבן בריוו, געטון א פלומרשט נישט וויכ-טיקע קליינע ארבעט. אָבער ווי וויכטיק איז יעדער וואָרט געווען פאר דעם געהאלפענעם יחיד, וואס פילט אין דער שרעקלעכער וועלט פון אומגליק קודם-כל זיין אייגן ברעקעלע עלנט. זייער א סך בא-זיצן היינט מיטטיילונגען וועגן בריידער, עלטערן אוּן מענער אליין נישט וויסנדיק, אז דאס איז געשריבן פונם גרויסן דיכטער. א קליינער נישט-געהיבלטער שרייב-טיש מיט א נאקיטער היצערנער שטוב אין א נישט-באַפוצטער, ענגער, מיט ברעטער געשאליעוועטער קאַיוטע, ארומגערינגלט מיט קלאַפנדיקע שרייב-מאשינען, שטיפנדיקע מענטשן, רופנדיקע, אייליגדיקע, פרעגנדיקע — דאס איז געווען ראָמען-ראָלאַנס קאמף-פלאץ אקעגן דער מלחמה. דאָ האָט ער געפרוווט זארגעוודיק צו פאראייניקן דאס, וואס די אנדערע דיכטער און אינטעלעקטועלן האָבן מיט שנאה צעשיידט. ער האָט געוואלט לכל-הפחות לינדערן א קליינעם חלק פון די מיליאנענאַכיקע ליידן דורך בארויקונג אוּן מענטשלעכער טרייסט. ער האָט נישט געוואלט האָבן קיין פירנדיקע שטעלונג אין דעם רויטן-קריץ אוּן זי אויך נישט געהאט. ער האָט דאָרטן באזארגט, ווי פיל אנדערע אומבאקאנטע, די טעגלעכע ארבעט פון פארמיטלען ביי ידיעות פון פראָנט. דער דאזיקער טאָט

איז געווען נישט אָנגעוודיק אוּן דערפאַר טאָפּלט נישט צוּם פּאַרגעסן.

אוּן בשעת ס׳איז אים דאָמאָלס צוגעפאַלן דער נאָבעל־שלום־פּרייז האָט ער נישט פּאַרהאַלטן פּוּן דער סומע פּאַר זיך קיין איין פּראָנק, נאָר האָט דאָס געלט אינגאַנצן אַוועקגענעבן אויף צו לינדערן די ענטן אין אייראָפּע, כדי דאָס וואָרט זאָל עדות זאָגן אויף דעם טאָג, אוּן דער טאָג אויפן וואָרט.

דאָס איז א מענטש! דאָס איז א פּאָעט!

דער טריבונאַל פּוּן גייסט.

ראָמען ראָלאַן איז געווען מער צוגעגרייט פּוּן אַלע. די לעצטע קאַפּיטלען פּוּן זשאַן־קריסטאָף שילדערן שוין אויף א נבואישן אופן דעם צוקונפטיקן מאַסן־שגעון. ער האָט אָפּילו קיין איין רגע זיך נישט געזעטיקט מיט דער אידעאַליסטישער האָפענונג, אַז דער פּאַקס (אָדער די שיין) פּוּן אונזער קולטור, אונזער הומאַניטעט, אונזער אין משך פּוּן צוויי טויזנט יאָר דערהויבענע מענטשלעכקייט וועט מאַכן הומאַניסטישער די צוקונפטיקע וועלט־מלחמה. דער היסטאָריקער האָט צו־גוט געוואוסט, אַז שוין אין דער ערשטער היץ פּוּן דער מלחמה־לוידנשאַפט שפּרינגט אָפּ דער גלייס פּוּן קולטור אוּן קריסטנטום בייַ אַלע פעלקער און ס׳ערשיינט די נאַקיטע בעסטיאַליטעט פּוּן מענטשן, וועלכע פּאַרגאָסן בלוט מאַכט תמיד וויידער פּאַר חיות. ער מאַכט זיך אויך נישט קיין סוד דערפּון, אַז דער דאָזיקער סודותדיקער בלוט־דאַמף קען באַטויבן און פּאַרווירן די צאַרטסטע, די בעסטע און די קלוגסטע. דאָס אַלץ צוזאַמען: די פּאַראַטענע פּריינדשאַפט צווישן פּריינד; די פּלוצלינגדיקע סאָלידאַריטעט צווישן די סתירות־דיקע כאַראַקטערן צוליב דער עבודה־זרה פּוּן נאַציאָנאַליזם; דאָס פּאַרווירן ציערן פּוּן געוויסן און איבערצייגונג בייַם ערשטן הויך פּוּן מעשים, — דאָס אלץ איז שוין געשטאַנען געשריבן אין זשאַן־קריסטאָף.

אָבער פּונדעסטוועגן: אויך דער דאָזיקער וויסנדיקער האָט אונ־
טערגעשאַצט די ווירקלעכקייט. מיט שרעק זעט ראַלאַן איין שוין נאָך
עטלעכע טעג, אַז די דאָזיקע מלחמה מיט אירע קאַמף־מיטלען, מא־
טעריעלער און גייסטיקער בעסטיאַליטעט, מיט אירע דימענזיאָנען און
ייִדנשאַפֿט זיבער יעדער פֿאַרויסזאָגונג אוּן פֿאַרגאַנגענהייט.
און קודם־כּל, אַז ס׳האָט נאָך קיינמאָל נישט אַזוי געשטורמט די
שנאה צווישן די אייראָפּעאישע פעלקער (וואָס פירן מלחמות
צווישן זיך אָדער צוזאַמען אקעגן אַנדערע—שוין טויזנטער יאָרן) אין
וועלטער און אין מעשׂים, ווי אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט פון כריס־
טוסעס געבוירט. אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט האָט נאָך
קיינמאָל נישט די שנאה אַרומגענומען אַזעלכע בריייטע שטחים, קיינ־
מאָל האָט די שנאה נישט געבושעוועט אַזוי בעסטיאַליש צווישן די
אינטעלעקטועלן, מ׳האָט נאָך קיינמאָל נישט געגאָסן אַזויפיל אייל
אויפן פייער דורך גייסטיקע ברונעמער און רערן, דורך צייטונגס־
קאַנאַלן, דורך רעטערטן פון גיפֿטערנטע. אָלע שלעכטע אינסטינקטן
צוזאַמען זענען אַרויסגעשוויטמען אין דער מיליאָנען־מאַסע. אויך די
פריַיע עמפינדונגען, די אידעען הויבן אָן זיך צו מיליטאַריזירן;
די גרויסע מאַשינעלע אָרגאַניזאַציע פון וויי־טרעפּנדיק וואָפן וועלט
אָפּגעשפּיגלט דורך די אינטערנאַציאָנאַלע טעלעגראַפֿן־סטאַציעס, וועלכע
צעשפּריצן זייערע שקרים אין פונקען איבער אַלע יבשות און ימים.
צום ערשטן מאָל וועלט די וויסנשאַפֿט, די דיכטונג, די קונסט, די
פילאָזאָפיע פונקט אַזוי געהאָרכזאַם דער מלחמה. ווי ס׳איז די
טעכניק. אויף די אמבאַנעס און קאַטעדרעס, אין די פאַרשונגס־זאָלן
און לאַבאָראַטאָריעס, אין די רעדאַקציעס און אין די וואוינונגען פון
די דיכטער וועלט צוגעגרייט און געשאפן די שנאה אויף דעם זעלבן
אומאָנזעוודיקן סיסטעם. די אפּאָקאַליפּטישע אַנונג פון דעם זעער
איז נאָך מער ווי מקוים געוואָרן.

א מבול פון האַס און בלוט, וואָס איז פּרעמד געווען ביז
איצט אפילו דעם ביזן־תהום־מיט־בלוט־אָנגעזאַפּטן אייראָפּע, פאַרפלייצט
איין לאַנד נאָכן אַנדערן. און ראַמען ראַלאַן געדענקט דעם טויזנט־
יעריקן מיטהוס: ער ווייסט, אַז מ׳קען נישט ראַטעווען אַ פאַרוירענע
וועלט, אַ פאַרוירן דור פון זייער אייגענעם שגעון. מ׳קען נישט

אויסלעשן קיין וועלט-שרפה מיט איין הויך פון מויך, מיט נאקיטע פשוטע הענט. מ׳קען נאָר פרוון צו פאַרמיידן, אז אַנדערע זאָלן נישט אָנהויבן גיסן קיין אייל אין דעם פלאַם און אָפּשטויסן פון זיך די דאָזיקע מערדער מיט שפּאָט און פאַראַכטונג. מ׳קען אויך בויען א תּבה, אין וועלכער מ׳זאָל קענען אָפּראַטעווען כּוונם מבול די גייסטיקע אוצרות פונם היינטיקן מערדערישן דור פאר אן אַנדער דורס וועגן, וואָס וועט אויפקומען דאַמאָלס, וועו די כוואַליעס פון הצס וועלן וויידער אָפּפּאָלן. און מ׳קען אויך אַוועקשטעלן א צייכן איבער דער צייט, דורך וועלכן די גלויביקע זאָלן זיך דערקענען; אויפבויען א היכל פון שלום צווישן די בלוטיקע פעלדער פון די נאַציעס און דאָך — הויך איבער זיי.

אין סאַמע מיטן פון די שרעקלעכע געפערלעכ-שטאַב-אָרגאַניזאַציעס, אין סאַמע מיטן פון טעכניק, שקר, שנאה חלומט ראַלאַן וועגן אַנדער אָרגאַניזאַציע, וועגן א פאַרייניגונג פון אייראָפּעאישע פרייע גייסטער. די אָנפירנדיקע דיכטער, די געלערנטע—זיי זאָלן זיין די תּבה, די אָפּהיטער פון דער גערעכטיקייט אין די דאָזיקע טעג פון אומרעכט און ליגנט. די מאַסן, וואָס קענען זיך נישט, זענען אָפּגענארט פון רייד און שטורמען איינע אקעגן דער אַנדערער מיט בלינדן האס. אָבער די קינסטלער, די דיכטער, די געלערנטע פון דייטשלאַנד, פראַנקרייך, ענגלאַנד, זיי וואָס מאַכן צוזאַמען אַנטדעקונגען, פראָגרעסירן, שאַפן אידעען, — זיי וואָלטן געקענט זיך צוזאַמענעמען און וועלן אין טריבונאַל פון גייסט, וואָס זאָל אויסרויען מיט וויסנשאַפטלעכן ערנסט צלע שקרים צווישן זייערע פעלקער און וואָס זאָל זיך געמיינזאַם דורכרעדן בנוגע די באַזונדערע נאַציעס. וויל ראַלאַנס טיפסטע האָפנונג איז געווען, אז די גרויסע קינסטלער, די פּאָרשער, וועלן זיך נישט אידענטיפיצירן מיט די פאַרברעכנס פון דער מלחמה, און וועלן נישט פאַרבאַלאַנטן זייער געוויסן-פרייהייט הינטער א באַקוועמען: „right or wrong — my country" וויל נאָך מיט הונדערטער יאָרן צוריק האָבן די גייסטיקע מענטשן (מיט וויניק אויסנאַמען) דערקענט די אומדערטרעגלעכקייט פון מלחמה. שוין לי-טאַי-פע, וואָס האָט געלעבט כּמעט מיט

טויזנט יאָר צוריק אין דער מאָנגאָלישער הערשן-גיריקער כינע האָט נאָך דאָמאָלס שטאָלץ אויסגערופן:

„פֿאַרשאָלטן זאָל זיין דער קריג! פֿאַרשאָלטן זאָל זיין דער טאָג פון פּלי-זין!"

„דער חכם האָט נישט צו טון מיט זייערע מעשים". דאָס דאָזיקע וואָרט איז דורכגעפלויגן, ווי אַן אומגעזעענע לאָזונג, דורך אַלע אידעען פון די גייסטיקע מענטשן אין דער אייראָפּעאישער תקופה. דורך בריוו געשריבן אויף לאַטיניש (די שפּראַך, וואָס סימבאָליזירט די איבערנאַציאָנאַל געמיינזאַמקייט) האָבן זיך דורכגעשריבן די גרויסע הומאַניסטישע געלערנטע אין סאַמע מיטן פון דער מחמה. אויסגיסנדיק זייער פאַרצווייפלונג און זייער פּיאָזאָפישע טרייסטונג איבער דעם מאָרד-שגעון פון די מענטשן. פאַר די דייטשן פון 18-טן יאָרהינדערט האָט הערדער געזאָגט גאַנץ דייטלעך: „דער קאַמף פון איין פאָטערלאַנד אַקעגן צווייטן איז דער ערגסטער באַרבאַריזם", געטהע, בייראָן, וואָלטער, רוסאָ האָבן אַלע געקוקט פוּ מיט פאַראַכטונג אויף די אומזינניקע שהיטות. אוּן ראָלאַן האָט געמיינט, אַז אויף היינט וועלן די פירנדיקע אינטעלעקטועלן, די גרויסע פּאָרשער, די מענטשעכסטע צווישן די דיכטער שטיין אַלע צוזאַמען אויף דער אַנדערער זייט פון דעם אייזלנעם נאַציע-טעות. אויף זייער א סך מענטשן, דער עיקר אויף די דאָזיקע, וואָס ביז איצט האָבן זיי זיך אינגאַנצן גע-לאָזט באַהערשן פון דער צייט, האָט, וואָס-אמת, ראָמען ראָלאַן נישט געוואַגט צו האָפן. אָבער גייסטיקע ווערטן צייכן זיך נישט לויט דער צאָל: זייער געזעץ איז נישט ענלעך צום געזעץ פון אַרמעען, אויך דאָ גילט געטהעס וואָרט: „אַלץ, וואָס איז גרויס אוּן קוּוּ-טירט נאָר בייַם מיעוט, מ'קען אפילו נישט טראַכטן דעריבער, אַז דער שכל זאָל אַמאָ ווערן פאָפולער. ייִדנשאַפט אוּן געפיקן קענען ווערן פאָפולער, אָבער דער שכל וועט אַלעמאָ געהערן צו געציילטע בני-עליה." דער דאָזיקער מיעוט קען אָבער דורך זיין אויטאָריטעט ווערן א ספּירימעלער פוּה. אוּן קודם-כל קען דער דאָזיקער מיעוט זיין א פעסטונג אַקעגן דעם שקר. וואָלטן זיך צוזאַמענגעקומען — אַפילו אין דער שווייץ—אָנפירנדיקע פרייַע מענטשן פון אַלע נאַציעס אוּן וואָלטן צוזאַמען געקעמפט אַקעגן יעדער אומגערעכטיקייט אוּן

אויך אקעגן די עוולות פון זייער אייגן פאטערלאנד, וואלט דער אוי־
מעטום פארשקלאפטער אוך געצוימטער אמת געווארן א מין אזיל;
ס׳וואלט געשאפן געווארן א פרייהייט, איראפע וואלט געהאט א
שטיקל היים, די מענטשן—אַ פונק האָפנונג. דורך רייד און ענטפערס
וואלטן דאָ די בעסטע געקנופט זיך אויפקלערן איינער דעם אַנדערן אוך
די דאָזיקע געמיינזאמע אויפקלערונג צווישן די פאָראויסטייל־פרייע
מענטשן וואלט געווארן פאר דער וועלט אַ ייכט.

צוליב דעם דאָזיקן צווק האָט ראָמען־ראָלאָן קודם־כל זיך גע־
נומען צו דער פעדער. ער שרייבט אָפענע דבורים צו יענע אלע
דיכטער אין דייטשלאנד, פון וועלכע ער האָלט אממיינסטן צוליב
זייער גוטקייט אוך מענטשלעכקייט. אין דער זעלבער צייט וועגדט ער
זיך צו די גרעסטע פיינד פון דייטשלאנד, קיין בעלגיען — צו עמיל
ווערהאָרן. ער שטרעקט אויס ביידע ארעמס, דעם רעכטן אוך דעם
לינקן, כדי צו פאריינקן די ווייטסטע אוך לכל־הפחות אין דער דאָ־
זיקער רייכסטער ספערע פון גייסט צו שאפן א פרוי פון גייסטיקער
אחדות, בשעת אויף די שלאכט־פעלדער האלט דאָס מאשין־געווער
אין איין אָפרוימען די יוגנט פון פראנקרייך, דייטשלאנד, בעלגיען,
ענגלאנד, עסטרייך אוך רוסלאנד.

דער צווישן־שמועס מיט גערהארט הויפטמאַן.

ראָמען ראָלאָן האָט גערהארט הויפטמאַנען נישט געקענט פער־
זענלעך. ער האָט געקענט זיינע ווערק אוך ליב געהאָט הויפטמאנס
לייד־נשאפטלעך אָנטיילנעמען אין אלדאָס מענטשלעכע, די טיפע גוט־
קייט, וואָס דרינגט אַדורך באַוואוסטזיניק יעדע געשטאלט זיינע. איינ־
מאָל אין בערלין האָט ראָמען ראָלאָן געפרוווט אים אויפזוכן אין זיין
וואוינונג. גערהארט הויפטמאן איז אָבער דאָמאָלס נישט געווען אין
דער היים. זיי האָבן זיך אויך נישט דורכגעשריבן קיינמאָל.

פונדעסטוועגן האָט ראָלאָן גראָד אויסגעקליבן הויפטמאַנען, ווייל
דער לעצטער איז דער רעפרעזענטיווער דיכטער פון דייטשלאנד;

ווייל ר׳איז דער מחבר פון די „וועבער״ און דערפאר, ווייל הויפט-מען האָט אין זיינס אַן ארטיקל געזומען אויף זיך די פּראָנטוואָרט-לעכקייט פאר דעם קעמפנדיקן דייטשלאַנד. אין 29-טן אויגוסט, 1914 אין טאָג, ווען די נאַרישע טעלעגראַמע פון דער וואָלף-אַגענטור האָט איבערגעטריבן די טראָגישע ווירקלעכקייט מיט דער כוונה אָפּצו-שרעקן מעלדנדיק: „די שטאָט לעווען, וואָס איז רייך מיט קונסט-אוצרות, איז אָפּגערוימט געוואָרן פון דער וועלט״, — אין יענעם טאָג האָט ראָלאַן געשריבן צו הויפטמאַנען. אמת, ס׳זענען פאָרויס געווען געניג שאָנסן, אז הויפטמאַן זאָל ווערן אין כעס. אָבער ראָלאַן האָט זיך גובר געווען. „איך גיהער נישט, געהארט הויפטמאַן״ — הויבט ער אָן—„צו יענע פראַנצויזן, וואָס בּאטראַכטן דייטשלאַנד פּאר א לאַנד פון בּאַרבּאַרן. איך קען די גייסטיקע און מאָראַלישע גרויסקייט פון אייער קראַפטפולער ראַסע, איך ווייס, וואָס כ׳בין שולדיק די דענקער פון אַלטן דייטשלאַנד און געדענק אויך אין דער איצטיקער שעה אין די רייד און אין דעם בייישפיל פון אונזער געטהען— וויל ער גהערט דאָך צו דער גאַנצער מענטשהייט — וועלכער האָט פּאַרמיאוסט יעדע פעלקער-שנאה און האָט געהאלטן זיין נשמה אין יענע הויכקייטן, וואו מ׳פילט דאָס גליק און אומגליק פון אַנדערע פעלקער גלייך ווי דאָס אייגענע״. שפּעטער שרייבט ער מיט דעם פּאטאָס פון זעלבּסטזיין, וואָס האָט זיך דאָס ערשטע מאָל גע-לאָזט הערן בּיי דעם דאָזיקן בּאַשיידענעם מענטש. און געטוען האָט ער עס נאָר דערפאר, ווייל ר׳האָט דערקענט זיין מיסיע און אויפגע-הויבן זיין קול אי בּ ע ר דער צייט. „איך האָב מיין גאַנץ לעבן געבּאַרבעט דערויף, כדי צו דערנענטערן דעם גייסט פון אונזערע ביידנס נאַציעס, און דער גרויל פון דעם דאָזיקן חוצפהדיקן קריג, וועלכער איז גורם, אז אייגער זאָל אָנפאַלן אויפן אַנדערן, וועט מיך קיינמאָל נישט ברענגן דערצו כ׳זאָל לאָזן בּאַפלעקן מיין גייסט מיט שנאה״.

אָבער בּאַלד ווערט ראָלאַן ליידנשאַפטלעכער. ער בּאַשולדיקט נישט דייטשלאַנד אין דער מלחמה. „די מלחמה איז די פרוכט פון דער שוואַכקייט און דער נאַרישקייט פון די פעלקער״. ער לאָזט די אַליטיק אין א זייט, אָבער ער פראָטעסטירט קעגן דער צעשטע-

רונג פון קונסט-ווערק. פול מיט ווייטיק רופט ער אויס צו הויפטמא-
נען: „זענט איר די אייניקלעך פון געטהע אָרער פון אַטטילאַס?"
באלד דערנאָך פרוווט ער אים צו באַוועגן אויף אַ רויקן אופן, אַז
ער זאָל די דאָזיקע זאכן נישט געבן קיין גייסטיקע פאַרענטפערונג.
„אין נאָמען פון אוּנזער איראָפע, וועמענס ייכטיקסטער קעמפער איר
זענט געווען ביז היינט, אין נאָמען פון דער ציוויליזאַציע, אין נא-
מען פון דעם דייטשן פאָלקס כבוד באַשוואָר איך אייך, הויפטמאַן,
איך פאָדער אייך אויף, אייך און די גייסטיקע אויסגעוויילטע פון
דייטשלאַנד, צוישן וועלכע איך האָב עטלעכע פריינד: צו פראָטעס-
טירן מיט דער גאַנצער ענערגיע אַקעגן דעם פאַרברעכן. אויב נישט,
וועט עס פאַלן אויף אייער אחריות". ראָלאַן וויל, אַז די דייטשן זאָלן,
ווי ער, זיך נישט סאָלידאַריזירן מיט די מיליטעריסטישע מעשים אוּן
נישט „באַטראַכטן דעם קריג פאַר קיין פאַטום". ער האָט געהאָפט
אויף אַ פראָטעסט מצד די דייטשן, נישט וויסנדיק מסתמא, אַז אין
דייטשלאַנד האָט דאָמאָלס קיינער נישט געהאט קיין אַנונג און נישט
געקענט האָבן קיין אַנונג וועגן די פאָליטישע געשעענישן אוּן אַז
אַזאַ עפנטלעכער פראָטעסט וואָלט עפנטלעך געווען אוממעגלעך.

אָבער נאָך לייַדנשאַפטלעכער האָט געענטפערט געהאַרט הויפט-
מאַן. אָנשטאָט ער זאָל, ווי ראָלאַן האָט אים באַשוואָירן, נישט
פרוווון צפילו מסכים צו זיין מיט דער דייטשער אָפפרעקונג-פאָליטיק,
שטרענגט זיך הויפטמאַן אָן מאַראַליש צו באַרעכטיקן די דאָזיקע פא-
ליטיק און ער כאַפט היפש אַריבער די מאַס אין זיין התלהבות. פאַר
אים גילט די מאַקסימע: „מלחמה איז מלחמה" אוּן ער פאַרטיידיקט
פראַהאַר-יד די רעכט פון מנצח. „דער, וואָס איז פאַרמשפט אויף
שוואַכקייט, כאַפט זיך צו זידלעריי". אַזוי אַרום ווערפט ער אָפ די
צעשטערונג פון לעוועז ווי אַ קליניקייט און באַגרינדעט „דעם פריד-
ען דורכגאַנג" פון דייטשן מיליטער דורך בעלגיען, וואָס איז גע-
וען סאַר דייטשלאַנד אַ לעבנספראַגע. ער פאַררופט זיך אויף די
ערקלערונגען פון געניראַל-שטאַב, און די העכסטע אויטאָריטעט פון
אמת איז פאר אים „דער קייזער אַליין".

דערמיט איז דער צווישנשמועס אַרויס פון דער גייסטיקער
גרענעץ און באַקומען אַ פאָליטישן כאַראַקטער. ראָלאַן האָט פון זיין

זייט אָפּגעוואָרפן די אויפּפאַסונג פון הויפּטמאַנען, וועלכער האָט מיט זיין אויטאָריטעט געשטיצט די אַנהעסיוועט טעאָריעס. ראָלאַן וואַרפט אים פאָר, אַז ער „סאָלידאַריזירט זיך מיט די מאַכט-האָבער". אָנשטאָט דעם, וואָס דער צווישן-שמועס האָט זיי געזאָלט פאַרייניקן, האָט ער זיי נאָך מער דערוויטערט. אין אמתן זענען זיי ביידע פאַריבערגעגאַנגען אייגער איבערן צווייטן, וויל „ס'איז שווער צו טון אָן לייענשאַפט". די שעה איז נאָך געווען צו-פרי, די לייענשאַפט אין ביידע איז געווען צו גרויס, דער צייט-נערוו איז געווען צו שטאַרק צעריצט, אַז די ביידע זאָלן זיך געווען קענען צונויפרעדן. דער שקר איז נאָך צו שטאַרק געווען אויף דער וועלט, צופיל נעפּלען — צווישן די גרענעצן. ס'האָט נאָך געהאַלטן אין איין שטייגן דער אומענדלעכער צופלוס פון שנאה און טעותים. די ברידער האָבן זיך נאָך נישט דערקענט אין דער טונקלקייט.

דער בריוו־אויסטויש מיט וועהאַרן.

כּמעט אין דער זעלבער צייט, ווי צו געהארט הויפּטמאַנען, דעם דייטש, האָט ראָלאַן אויך געריעדט צו עמיל וועהאַרן, דעם בעלגיער, וועלכער איז פריער געווען ס בּאַגייסטערטער אייראָפּעער און איז איצט געוואָרן דער פאַרביטערטסטער שונא פון דייטשלאַנד. דערויף, או וועהאַרן איז נישט תמיד געווען אַזעלכער, ווי אין דער מלחמה. דאָרף מען נישט קיין מער בּאַרופּענעם עדות, ווי ס'איז איך אַליין. בשעת שלום האָט וועהאַרן קיינמאָל נישט געהאט קיין אַנדערן אידעאַל אָחוץ דער אידעאַל פון אייראָפּאישער ברידערלעכקייט און פאַרייניקטקייט; ער האָט קיין זאַך נישט אַזוי פאַרמיאוסט, ווי די פעלקער-שנאה. און אין דער קורץ-פאַר-דער-מלחמה-געשריבענער הקדמה צו דער אַנטאָלאָגיע פון דייטשע דיכטער פון הענרי גילבאָ האָט וועהאַרן געריעדט וועגן דער „באַגייסטערונג פון די פעלקער" וועלכע „זוכן זיך אין האָבן זיך ליב להכעיס יענע, וועלכע וויקן זיי אַנרעדן צום קאַמף". ערשט דייטשלאַנדס אַרייניריסן זיך אין זיין

הײם, האָט אין אים דאָס ערשטע מאָל אַרויסגערופן דאָס געפיל פון שנאה, און זיין דיכטונג, וואָס איז ביז איצט געווען אַ הימן צו די אייראָפּעאישע כוחות, האָט איצט געדינט דער שנאה מיט דער גאַנצער ליידנשאַפט.

ראָלאַן האָט גשיקט צו ווערהאַרנען זיין פראָטעסט אַקעגן די צעשטערונג פון לעווען און אַקעגן דעם, וואָס מ׳האָט באַשאָסן די קאַטעדראַלע פון ריימס. ווערהאַרן איז מסכים און שרייבט: „כ׳בין פול מיט טרויער און שנאה.״ דאָס לעצטע געפיל איז מיר ביז איצט געווען פרעמד. איצט ערשט האָב איך מיך אויסגעלערנט פיינט האָבן. איך קען דאָס געפיל. נישט פאַרטרייבן פון מיר און דאָך האָלט איך מיך פאָר אַן אָנשטענדיקן מענטש, כאָטש האָס איז פריער פאָר מיר גע-ווען אַ נידריק געפיל. ווי ליב האָב איך איצט מיין פאָטערלאַנד, אָדער בעסער געזאָגט: די קופּע אַש, וואָס איז דערפון געוואָרן״. ראָלאַן ענטפערט אים גלייך: „ניין, האַסט נישט!״ נישט פאָר אייך און נישט פאָר מיר דאַרף עקזיסטירן דער האָס, לאָמיר זיך ווערן אַקעגן דער שנאה מער ווי אַקעגן דעם שונא! שפעטער וועט איר זען, אַז די דאָזיקע טראַגעדיע איז געווען נאָך מוראדיקער, ווי מיר האָבן זי געזען פל-זמן מיר זענען נאָך געווען אַרומגענומען פון איר. אין אַלע זייטן שפרייט זיך אויס אַ חשכדיקע ברייטקייט און איבער די מאַסן פון מענטשן—אַ הייליקער דעליריום... די אייראָפּע-אישע דראַמע האָט דערגרייכט צו אַזאַ מדרגה, אַז ס׳וואָלט געווען אַן אומגערעכטיקייט דערין צו באַשולדיקן די מענטשן. עס איז אַ קראַמף פון דער נאַטור... לאָמיר אויסבויען אַ תּבה, ווי יענע מענטשן פון מבול, און לאָמיר ראַטעווען די רעשט פון דער מענטשהייט.״

אָבער ווערהאַרן האָט מיט רעספעקט אויסגעווייכט די דאָזיקע אויפפאָדערונג, ער בלייבט באַוואוסטזיניק ביי זיין שנאה כאָטש ער האָט זי נישט ליב. און אין דעם באַדויערנסווערטן מלחמה-בוך, וועלכעס ער ווידמעט זיך אַליין און וואָ ער שרייבט, אַז: דערפאָר ווייל זיין געוויסן איז געמינערט געוואָרן אין אַ געוויסער מאָס אַדאַנק דער שנאה אין וועלכער ער לעבט, ווידמעט ער דאָס בוך יענעם מענטש, וואָס ר׳איז געווען אַמאָל,—דאָרט בענקט ער נאָך דעם אַלטן גפּיל פון וועלט-אַרומנעמענדיקייט. אומזיסט וועגדט זיך צו אים ראָלאַן

נאָכאָמאָל אין אַ וווּנדערלעכן בריוו: „ווי שטאַרק האָט איר געמוזט, מיין גוטער און גרויסער, האָבן געליטן, כדי אַזוי שטאַרק פיינט צו האָבן. אָבער איך וויס, ?אַנג וועט איר עס נישט באַווייזן, מיין פריינד, ניין. וויל אַזעלכע נשמות ווי אייערע מוזן אומקומען אין אַזא אָטמאָספערע. פאַר גערעכטיקייט דאַרף מען אַלץ טון, אָבער די גערעכטיקייט פאָדערט נישט, אַז מ'זאָל מאַכן פאַראַנטוואָרטלעך דאָס גאַנצע פאָלק פאַרן פאַרברעכן, וועלכן ס'זענען באַגאַנגען בלויז עט-לעכע הונדערט אינדיווידואַלן. און אויב ס'איז נאָר פאַראַן איין צדיק אין סדום – אַזוי זאָג איך אייך – האָט איר נישט קיין רעכט צו פאַרמשפטן גאַנץ סדום. וויל אויך איר זענט נישט מסופּק, אַז אין דייטשלאַנד און אין עסטרייך זענען פאַראַן געוואַלד נשמות, וואָס וועלן אונטערגעדרוקט און געפּיניקט, וואָס ליידן און קעמפן... טויזנטער אומשולדיקע וועלן אומגעטום קרבנות פון די פּאָליטיק-פאַר-ברעכנס! נאָפּאָלעאָן איז גאָרנישט געווען אַזוי אומגערעכט זאָגנדיק „די פּאָליטיק איז דאָס מאָדערנע פאטום!" דער פאַרצייטישדיקער גורל פון דער מענטשהייט איז קיינמאָל נישט געווען מער אכזריותדיק. לאָמיר זיך נישט פאַרבינדן מיט דעם דאָזיקן גורל, וועראַרן! לאָמיר זיין מיט די אונטערגעדרוקטע, מיט אַלע אונטערדרוקטע. זיי זענען פאַראַן אומעטום. איך קען נאָר צוויי פעלקער אויף דער ערד, די, וואָס ליידן און די, וואָס זענען גורם די ליידן".

אָבער וועראַרן בלייבט פעסט ביי זיין שנאה. ער ענטפערט: אויב, איך האַס, איז עס דערפאַר, וויל דאָס, וואָס איך זע, פיל, הער איז מוראדיק... איך בין מודה, אַז איך קען זיין נישט נערעכט, ווייל איך ברען פון טרויער און צאָרן. איך שטיי נישט נעבן די פלאַמען, נאָר אין סאַמע מיטן פון דער שרפה און לייד און וויין. איך קען נישט אַנדערש". ער בלייבט טריי דער שנאה און ראַמען ראַלאַן בלייבט מסתמא טריי אַליווייערס: „האַס אַקעגן האַס". זייערע מענטשלעכע באַציונגען זענען פון איצט אָן געבונדן בלויז מחמת אַכטונג פון איינעם צום אַנדערן, נישט געקוקט אויף דער אינער-לעכער געגנעריישקייט. און אַפילו וען וועראַרן שרייבט די הקדמה צו אַ העץ-בוך, שיידט אָפּ ראַלאַן די פערזאָן פון דער זאַך. וועראַרן וויל נישט „אַרויס פון זיין טעות", אָבער ער פאַרלייקנט נישט זיין

פריינדשאפט צו ראָלאַנען און באַטאָנט זי נאָך מער דאַמאָלס, ווען אין פראַנקרייך איז „א סכנה אים (ראָלאַנען) ליב צו האָבן".

אויך דאָ זענען זיך צוויי גרויסע לויזנשאפטן אויסגעמיטן. אויך דאָ איז דער אויפרוף געווען בחנם. דער האַס האָלט אין זיינע הענט די גאַנצע וועלט, אויך אירע אידעלסטע שאפער אין פאַרמער.

דאָס אייראָפעאישע געוויסן.

ווי אַלעמאָל, זיין גאַנץ לעבן לאַנג, האָט אויך איצט דער פעסטער מאמין געווארפן דער וועלט א פאַרשלאָג פון שלום און ווידער איז זיין אַרבעט געווען אומזיסט. די דיכטער, די געלערנטע, די פילאָזאָפן, די קינסטלער — אַלע האַלטן זיי פאַר זייערע נאַציעס. די דייטשן — פאַר דייטשלאַנד, די פראַנצויזן — פאַר פראַנקרייך, די ענגלענדער — פאַר ענגלאַנד, יעדער פאַר זיך, קיינער נישט פאַר אַלע. „Right or wrong my country" איז זייער באַליבט שפריכוואָרט. יעדער לאַנד, יעדער פאָלק האָט באַגייסטערטע פאַרטיידיקער, וואָס זענען גרייט צו בארעכטיקן בלינדערהייט זיינע אומזינניקסטע מעשים, און פארבאהאלטען זיינע פאַרברעכנס און טעותים הינטער גיך-צוגויפגעשטעלטע מאַראַלישע און מעטאַפיזישע נויטוועניקייטן. נאָר איין לאַנד, וואָס געהער אַלע שותפות, די היים פון אַלע נאַציעס, די הייליקע אייראָפע האָט נישט קיין פאַרטיידיקער, קיין פאַרטרעטער. נאָר איין אידעע, די זעלבסטפארשטענדלעכסטע צווישן קריסטן, בלייבט אָן א פאַרטיידיקער: עס איז די אידעע פון אַלע אידעען, די אידעע פון מענטשלעכקייט.

אין דער דאָזיקער צייט האָט ראָמען ראָלאַן זיך ווידער געקענט דערמאָנען אין דער הייליקער שעה פון דער פארגאַנגענהייט, ווען ער האָט דערהאַלטן טאַלסטאָיס בריוו, וואָס איז פאַר אים געווען א שליחות אויפן גאַנצן לעבן. טאַלסטאָי איז געווען דער אייניציקער, וואָס איז אין זיין בארימטן אויפגעשריי „איך קען נישט

קענער שווייגן" אויפגעשמאָכן אין סאָמע מיטן פון דער רוסישער מלחמה און האָט פאַרטיידיקט די רעכט פון מענטשן אקעגן מענטשן; טאָלסטאָי איז געווען דער איינציקער, וואָס האָט געוואָגט צו פּראָ־טעסטירן אקעגן דעם געבאָט, וואָס הייסט, אז ברידער זאָלן דער־הרגענען זייערע ברידער. איצט איז זיין קול שוין פאַרשטומט, זיין אָרט — לייִדיק, דאָס געוויסן פון דער מענטשהייט—שטום. און ראָלאַן האָט געליטן פון דעם שווייגן, פון דעם שרעקלעכן שווייגן מצד אלע פריַיִע גייסטער בשעתן טומל פון די קנעכט — ער האָט דער־פון מער געליטן, ווי פון די דונערן פון די הארמאַטן. די, וועלכע ר׳האָט געזופן צו הילף, האָבן אים פאַרלאָזט. דער טיפסטער אמת, דער אמת פון געוויסן, האָט נישט קיין אָנהענגער, קיינער העלפט אים נישט קעמפן פאַר דער פרייהייט פון אייראָפּעאישן גייסט, פאַר דעם אמת אקעגן שקר, פאַר מענטשלעכקייט אקעגן דער משוגענער שנאה. ער איז ווידער אליין מיט זיין גלויבן, מער אליין, ווי אין די ביטערסטע יאָרן פון זיין איינזאַמקייט.

אָבער זיין אליין איז נישט פאַר ראָלאַנען דאָס זעלבע, וואָס רעזיגנירן. צוקוקן זיך, ווי ס׳געשעט אַן אומרעכט און נישט פּראָ־טעסטירן האָט נאָך פאַר דעם יונגן ראָלאַן געהייסן אליין טוען אומ־רעכט. „די, וואָס שטעלן זיך נישט אַקעגן דעם שלעכטן, זענען גלייך חי זיי וואָלטן עס אליין געטון" און קיינער, האָלט ער, איז נישט אַזוי מחוייב ווי דער דיכטער, אַרויסצוזאָגן דעם געדאַנק אין ווערטער און די ווערטער ברענגען צו מעשים. בלויז צו שרייבן די אראַבעסקע צוּ דער צייט-געשיכטע איז צוּ ווייניק. אויב דער דיכטער לעבט-איבער די צייט, ווי עפּעס, וואָס האָט א שייכות צוּ אים, איז זיין חוב צוּ ווירקן פאַר דער אידעע און זי צו מאַכן לעבעדיק. „די אויסדערוויילטע פון גייסט שטעלן מיט זיך פאָר אַן אריסטאָקראַטיע, וואָס דאַרף פאַרטרעטן די בלוט-אַריסטאָקראַטיע. אָבער זי פאַרגעסט, אַז די ערשטע האָט אָנגעהויבן דערמיט, וואָס זי האָט באַצאָלט פאַר אירע פריוויליגיעס מיט בלוט. שוין הונדערטער יאָרן הערן די מענטשן אַ סך קלוגע ווערטער, אָבער זעלטן זעט מען, אַז די חכמים זאָלן זיך פאַר עפּעס מקריב זיין. כדי אַרייננצו־בעבן אמונה אין אַנדערע, מוז מען באַווייזן, אז מ׳גלויבט אליין.

ס׳איז נישט גענוג בלויז אָפּצוקומען מיט רייד". דער רום איז נישט בלויז אַן אָנגענעמער לאָבערקאַנץ, ער איז אויך אַ שווערד. גלויבן איז מחייב. וואָר ס׳באַשאַפט דורך דעם מויל פון אַ זשאַן-קריסטאָף אַ נייע עוואַנגעליע פון געווישן—דער טאָר זיך אַליין נישט פאַרלייקענען, וועט די וועלט גרייט אים צו אַ תּליה. ער מוז אויף זיך נעמען דעם אָפּאָסטאָלאַט און דאָס מאַרטירערטום. און בשעת אַלע צייט-קינסטלער האָבן אין זייער צעריצטקייט און ליידנשאַפט אַוועקגעוואָרפן די אייגענע מיינונג און זיך אינגאַנצן, אַן ווילן, געלאָזט אַוועקטראָגן מיט דער אַלגעמיינער מאַסן-מיינונג און דערבּיי האָבן זיי נישט בלויז געהאַלטן דעם געוואַלדטאַט, די מאַכט, דעם נצחון נישט בלויז ווי אַ צייט-געשעעניש, נאָר אָפּילו פאַר דעם גאַנצן תּוכן פון קולטור,— אין דער זעלבער צייט האָט ראָמען ראָלאַנס ריין געוויסן זיך געשטעלט אַקעגן אַלע.

„יעדע גוואַלד-טאַט האָב איך פיינד" – שרייבט ראָלאַן אין יענער אינטשיידנדיקער צייט אין Jouve—„אויב די וועלט קען נישט אויסקומען אָן גוואַלד-טאַטן, איז עס מיין חוב נישט מיט איר מיטצוגיין, נאָר אַוועקצושטעלן אַן אַנדערן, פאַרקערטן פּרינציפּ, וואָס איז מבטל דעם פרשטן. יעדער האָט זיין ראַל, יעדער האָרכט זיין גאָט". ער איז אַפילו קיין רגע נישט אין טעות בנוגע דער גרויס פון דעם קאַמף, וועלכן ער האָט אונטערגענומען. אין זיין ברוסט קלינגט נאָך דאָס גרויסע יוגנט-וואָרט: „אונזער חוב איז צו זיין גרויס און צו פאַרטיידיקן די גרויסקייט אויך דער ערד". ווי דעמאָלט, וועלן ער האָט געוואָלט מיט זיינע דראַמען צוריקגעבן דעם פאָלק די פרייהייט, ווי דעמאָלט, וועלן ר׳האָט געוויזן דער קליינער צייט די הערראַישע בילדער, ווי דעמאָלט, וועלן ר׳האָט דורך צען שווייגנדיקע יאָרן געשאפן אַ ווערק, וואָס רופט די פעלקער צו ליבע אין פרייהייט — אַזוי הויבט ער אויך איצט אָן אייגער אַליין. ער האָט נישט אַרום זיך קיין שום פאַרטיי, קיין צייטונג, קיין שום מאַכט שטייט אים נישט צו דינסט. ער האָט גאָרנישט אויסער זיין לידנשאפט און יענעם וווּנדערלעכן מוט, וועלכן ס׳באַגרעניצט נישט די האָפנונגסלאָזיקייט, נאָר זי גיט אים נאָך צו מער ריין. אַליין הויבט ער אָן דעם קאַמף אַקעגן דעם שגעון פון מיליאָנען. און אין דער דאָזיקער רגע לעבט דאָס

איראָפּעאישע געוויסן — מיט האַס און שפּאָט פאַריאָגט פון אַלע לענדער און הערצער — נאָר אין ראָמען ראָלאַנס ברוסט.

די מאַניפעסטן.

צייטונגס-אַרטיקלען איז די פּאָרם פון זיין ליטעראַרישן קאַמף. פֿדי זיך אַנטקעגנצושטעלן אַקעגן דעם שקר און אַקעגן זיין עפּנטלעכן אויסדרוק, די מיצוה, האָט ראָלאַן זיך געמוזט שטעלן אויף זייער אייגענעם קאַמפּפלאַץ. אָבער די אינטענסיווקייט פון זיינע אידעען, די פּרייהייט פון זיינע מיינונגען, די אויטאָריטעט פון זיין נאָמען האָבן געמאַכט פון די דאָזיקע אַרטיקלען מאַניפעסטן, וואָס זענען דורכגעפֿלויגן דורך איראָפּע און האָבן אָנגעצונדן א גייסטיקע וואָלד-שרפה. ווי עלעקטרישע פונקען אויף אומזעבאַרע דראָטן זענען די דאָזיקע מאַניפעסטן געלאָבן אַרויסרופנדיק דאָ מוראדיקע שנאה, אויפרייסן, ערגעץ אַנדערש האָבן זיי העל אַרײַנגעלויכטן אין די טיפענישן פון פרייַע געוויסנס, אָבער אומעטום האָבן זיי אַרויסגערופן וואָרימקייט און אויפרעגונג אין די עקסטרעמסטע פּאָרמען פון צאָרן און באַגייסטערונג. צייטונגס-אַרטיקלען האָבן אפשר נאָך קיינמאָל נישט געהאַט אַזא שטורמישע, אויפפֿאָקערנדיקע און רייניקנדיקע ווירקונג, ווי די דאָזיקע עטלעכע און צוואנציק אויפרופן און מאַניפעסטן פון אַן אייגנציקן פרייַען קאָרן מענטש אין א פּאַרווירטער אוון פּאַרקלענערטער צייט.

קינסטלעריש קען מען, פאַרשטייט זיך, נישט פאַרגלייכן די דאָזיקע אַרטיקלען מיט די אויסגערעכנטע, געשיפענע, קאַמפּאַנירטע ווערק זייַנע. אויסגערעכנט אויף די וויטסטע קרייזן לעזער, באַגרעניצט דורך דער צענזור (וויל ראָלאַנען איז קודם-כל געגאַנגען דערין, אַז די אַרטיקלען, וועלכע ער האָט פאַרעפנטלעכט אין „זשורנאַל דע זשענעף" זאָל מען קענען לייענען אויך אין זיין הויז),—האָבן די געדאַנקען זיך געמוזט אַנטוויקלען אי פּאָרזיכטיק און אי אין אייגענישע. עס איז פּאַראַן אין זיי ווונדערלעכע, אומפאַרגעסלעכע געשרייען,

סובטעלע שטעלן פון מרידה און תרעומות, אָבער זיי זענען אַ פּועל־יוצא פון ליידנשאפט און דערפאר שפּראָכלעך נישט אַזוי שטאַרק אוּן אָפט אויך צוזאַמענגעבונדן מיט דער צייטלעכער געשעעניש. זייער ווערט איז דער עיקר אַ מאָראַלישע: אויף דעם געביט שטעלן זיי פאַר מיט זיך אַן אומפאַרגלייכלעכע אוּן אייגנציקע לייסטונג. קינסט־לעריש גיבן זיי צו ראָלאַנס ווערק בקויז אַ נייעם ריטם: א מין פאַטאָס פון עפּנטלעכן רעדן, הערואיש דערהויבענע רייד, וואָס זענען געווענדט באַוואוסטזיניק צו טויזנטער און מיליאָנען. וויל אין די דאָזיקע אַרטיקלען רעדט נישט א יחיד, נאָר דאָס נישט געזעענע אייראָפּע, וועמענס עמגטלעכער פּאַרטיידיקער ס׳פילט זיך ראָמען ראָלאַן צום ערשטן מאָל.

וואָס פאַרע באַדייטונג די דאָזיקע אַרטיקלען האָבן דאָמאָלס גע־האַט אין אונזער וועלט? — כ׳בין מסופק צי אַ שפּעטער דור, וואָס וועט די דאָזיקע אַרטיקלען לייענען צונויפגעזאַמלט אין די בענדער „Au-dessus de la Mélée" אוּן „Les Precurseurs" וועט קענען אָפּמעסטן זייער צייטלעכע ווערט. מ׳קען נישט באַרעכענען א קראַפט נישט קענעדיק איר וויידערשטאַנד, א טאַט — נישט נעמענדיק אין אַכט דעם קרבן, וואָס מ׳האָט געברענגט צוליב אים. כדי בעסער צו קענען דעם הערואישן כאַראַקטער פון די דאָזיקע מאַני־פעסטן, מוז מען האָבן א פּראָשטעלונג (היינט איז עס שוין כמעט אוממעגלעך) וועגן דעם גאַנצן שגעון פון די ערשטע מלחמה־יאָרן, איבער דער גייסטיקער עפידעמיע פון גאַנץ אייראָפּע, איבער דעם גאַנצן דאָמאָלסדיקן אינטעלעקטועלן משוגעים־הויז. מ׳מוז זיך דערמאָ־נען, אַז אַזעלכע היינט שוין באַנאַלע מאַקסימען ווי צ. ב. ש. אַז נישט אַלע מענטשן פון דער נאַציע זענען פאַראַנטוואָרטלעך פאַר א קריג־אויסברוך, האָבן דאָמאָלס געגאָלטן ווי א פאַליטיש פאַרברעכן, פאַר וועלכן ס׳קומט צו באַשטראָפן; מ׳מוז זיך דערמאַנען, אַז אַזא זעלבסטפאַרשטענדלעך בוך אין איטליקן מאָמענט ווי „Au dessus da la mélée" איז אָנגעוויזן געוואָרן דאָמאָלס מצד דער רעגירונגס־פאַרטיידיקונג „גידערטרעטיק", דער אויטאָר איז געווען, ווי אין חרם און אין דער זעלבער צייט האָבן פראַנק און פריי קורסירט א גאַנצע טשאָטע פאַמפלעטן אָקעגן די דאָזיקע פרייע ווערטער. מ׳דארף אָבער

מאָל, וועָן מ׳לייענט די דאָזיקע אַרטיקלען, געדענקען אין דער אַט־מאָספער, אין דער שטילשווייגעניש מצד אַנדערע, כּדי צו פאַרשטיין, אַז זיי האָבן אָפּגעקלונגען אַזוי הויך נאָר דערפאַר, ווייל זיי זענען געוועדט געוואָרן אין אַ אומגעהויערע גייסטיקע לערקייט. אוּן אויב זייערע אמתן זענען היינט אויס ווי ?ייכטע זעלבסטפאַרשטענדלעכקייטן, דאַרף מען זיך דערמאָנען אין שאָפענהויערס וווּנדערלעכע ווערטער: „דער אמת איז אויף דער ערד נאָר אַ קורצער נצחון־יום־טוב צווישן צחיי לאַנגע שטיקער צייט, אין וועלכער דער אמת וועט אויסגע־קאָכט פרייער ווי אַ פּאַראַדאָקס אוּן שפּעטער ווי אַ באַנאַליטעט".

היינט, קען זיין, איז געקומען די צייט (בלויז אויף אַ קורצן אויגנבליק), אין וועלכער אַ סך פון דידאָזיקע ווערטער זענען אויס באַנאַל; ווייל טויזנטער נאָכשרייבערס האָבן זיי אויסגעטוישט אויף קליינגעלט. מיר אָבער האָבן זיי געהערט אין אַ צייט, וועָן יעדער וואָרט האָט געווירקט ווי אַ שמיץ פון אַ בייטש. בלויז די קעגנע־רישקייט, וועלכע זיי האָבן אַרויסגערופן, זאָגט עדות אויף דער מאָס פון זייער היסטאָרישער נויטוועניקייט. נאָר דער כּעס פון די קעגנער (מ׳קען נאָך היינט געפינען וועגן דעם אַ מבול מיט בראָשורן) באַווייזט וואָס פאַרע העראָיזם ס׳פאַרמאָגט דער דאָזיקער מענטש, וואָס האָט דאָס ערשטע מאָל זיך אויפגעהויבן מיט זיין פרייער נשמה „איבער דעם טומל". ?אָמיר „נישט פאַרגעסן: זיך צו האַלטן ביי דער מיינונג „Dire ce qui est juste et humain" „וואָס גערעכט איז און מענטשלעך" – איז דאָמאָל געווען דאָס גרעסטע פאַרבּרעכן. ווייל די מענטשהייט איז דאָמאָל געווען אַזוי צעקאָכט פון דעם ערשטן בלוט, אַז „זיי וואָלטן – ווי ראַלאַן דרוקט זיך וווּנדערליך אויס–נאָכ־אַמאָל געהאַנגען יעזוסן, וועָן ער וואָלט אויפגעשטאַנען, פאַר זיי געבאָט: האָט אייך ליב".

איבער דעם טויטל.

אין 22-טן סעפטעמבער 1914 איז ערשינען אין „זשורנאל דע זשענעף" דער ארטיקל Au dessus de la mêlée וואס איז נאך דעם צוזאמענשטויס מיט הויפטמאנען געווען דער ערשטער קלאפ מיטן האמער אויף דעם געביט פון דער אייראפעאישער קירכע אין סאמע מיטן מלחמה. דער נאמען פון דעם דאזיקן ארטיקל איז פון דאמאלס אן געווארן א קאמפרוף אזן א שפאט-וואָרט. ווייל מיט דעם דאזיקן ארטיקל האט דאס ערשטע מאל זיך אויפגעהויבן צווישן די פארטייאישע מחלוקתן די קלארע שטים פון פעסטער געראכטקייט — א טרייסט פאר אלץ מער טויזנטער מענטשן.

א מערקווירדיקער, פארווילקטער, טראגישער פאטאס ליגט אויפ-געגאסן אויף דעם דאזיקן ארטיקל: ס'איז דער געהיימניספולער רע-זאנאנץ פון דער צייט, אין וועלכער ס'גייען אפ מיט בלוט אן א צאל מענטשן און צווישן זיי—די נאענטסטע פריינד. נאר א דערשי-טערנדיקער הארץ-שטורם האט געקענט פראורזאכן אזא הראאישן באשלוס, ווי זיך אנטקעגנצושטעלן א גאנצער משוגע-געווארענער וועלט. אין א הימן צו דער קעמפנדיקער יוגנט דערהויבט זיך דער ריטם: „א, הראאישע יוגנט פון דער וועלט! מיט וויפל פארשוועג-דערישער פרייד גיסט איר אן אייער בלוט אין דער הונגעריקער ערד! וויפל ווונדערליכע קרבנות וועט די זון פון דעם דאזיקן זומער אפרוימען. איר אלע, יונגלעך פון אלע פעלקער, וועלכע שלאגן זיך

צוליב א בשותפותדיקן אידעאל... ווי טייער זענט איהר מיר, איר, וועלכע גייען שטאַרבן. איר זענט זיך נוקם אין די יאַרן פון סקעפטיזיזם און פון געניסערישע שוואַכקייטן, אין וועלכע מיר זענען אויפגעוואַקסן... זיגער אָדער באַזיגטע, טויטע אָדער לעבעדיקע, זייט גליקלעך!"

אָבער נאָך דעם דאָזיקן הימן צו די גלויביקע, וואָס האַלטן, אז דער גרעסטער חוב איז צו דינען, וועגדט זיך ראַטן צו די גייסטיקע פירער פון אַלע נאַציעס: „איר, וואָס האָט געהאַט אַזעלכע אוצרות אין די הענט — פאַרוואָס האָט איר זיי אַרויסגעלאָזט? וואָס פאַרט ציל האָט איר געשטעלט פאַר זייער גרויסהאַרציקער מתנה פון קרבנות-גרייטקייט? — דער ציל איז — געגנזייטיקער מאָרד, אייראָפּאישע מלחמה". און ער וואַרפט פאָר, אַז די פאַראַנטוואַרטלעכע מנהגים האָבן פחדנותדיק זיך באַהאַלטן הינטער א געטשל — דער גורל — און נישט נאָר זיי האָבן נישט געוואָלט פאַרמיידן דעם קריג, נאָר זיי האָבן אים נאָך אויפגעבלאָזן און פאַרסמט. א שרעקלעך בילד! אַלץ איז אַריינגעפאַלן אין דעם דאָזיקן שטראָם. אין אַלע לענדער, בייַ אַלע נאַציעס האָט מען דעם זעלבן דרך-ארץ פאר דאָס, וואָס מאַכט א תל. „נישט נאָר די ראַסע-ליידנשאַפט האָט געוואָרפן די מאַסן איינע אַקעגן דער אַנדערער מיט בלינדן צאָרן.—דער שכל, די רעליגיע די דיכטונג, די וויסנשאַפט — אַלע גייסטיקע פאָרמען האָבן זיך מאַבילייזירט און אין יעדער לאַנד גייען זיי נאָך נאָך די אַרמיען. אן אויסנאמען האָבן אַלע אויסדערווייטע מיט דער פולסטער איבערצייגונג אויסגערופן, אז גראָד די אינטערעסן פון זייער פאָלק וועלן ברענגען מיט זיך פרייהייט און פראָגרעס". מיט לייכטן שפּאָט שילדערט ער די גראָטעסקע צווישנקאמפן פון די פילאָזאָפן מיט די געלערנטע, דאָס אָפּזאָגן זיך פון די ביידע גרויסע קאָלעקטיוו-מאַכטן פון קריסטנטום און פון סאָציאַליזם, כדי אַליין זיך אָפּצוועגדן פון דעם טומל. „די פאָרשטעלונג, אז די ליבע צום פאָטערלאַנד איז מחייב מ'זאָל האַסן אַנדערע לענדער און די אינטערעסן, וועלכע זיי פאַרטיידיקן, — אַזא מין פאָרשטעלונג האָט אין זיך אַן אבסורדאלע וויכדקייט, א נערוניש דילעטאַנטיזם, וואָס איז מיר דערווידער ביז צו די לעצטע טיפענישן פון מיין וועזן. נייַן, די ליבע צו מיין פאָטערלאַנד פאָדערט נישט

אז איך זאל פיינט האָבן און אויסהרגענען די גרויביקע און טרייע נשמות, וואָס האָבן ליב דאָס זייעריקע. די ליבע צו מיין פאָטער־לאַנד פאָדערט, אז איך זאל אויך זיי אַכטן און אז איך זאל מיך מיט זיי פאַראייניקן צוליב אונזער בשותפותדיק גליק". און ווייטער: צווישן די מערב־פעלקער איז נישט פאַראַן קיין שום סבה מ׳זאל דאַרפן פירן מלחמות. אחוץ א קליינע צאָל פאַרסמטע צייטונגען, וועלכער ס׳רוינט אויפצופלאַקערן די נשמה, האָבן מיר, בריידער פון פראַנקרייך, ענגלאַנד און דייטשלאַנד, קיין שום שנאה נישט צו זיך. איך קען זיי און קען אונז. אונזערע פעלקער פארלאַנגען גאָרנישט אויסער שלום און פרייהייט". דאדורך איז עס א בושה פאַר די גייס־טיקע מענטשן, וועלכע זיי באשמוצן בשעת א מלחמה־אויסברוך די ריינהייט פון זייער דענקען. עס איז אַ חרפה צו זען דעם פרייען גייסט פאַר א יידנשאַפטלעכן קנעכט פון אבסורדאַלער ראַסנפאַליטיק. ווייך מיר דאַרפן קיינמאָל נישט פארגעסן די אחדות פון דער דאָ־זיקער מחלוקת: אונזער בשותפותדיק פאָטערלאַנד. „די מענטשהייט איז אַ סימפאָניע פון גרויסע, געמיינזאַמע נשמות. ווער ס׳איז בפוח זיי צו פאַרשטיין און ליב צו האָבן, נאָר דעמאָלס, וועלן ר׳האָט פריער צעשטערט א טייל פון זייערע עלעמענטן, דער ווייזט, אז ר׳איז א בארבאַר... מיר, די אייראָפּעאישע אויסדרוויילטע, האָבן צוויי היימען, אונזער ערדיש פאָטערלאַנד און דאָס געטלעכע לאַנד. אין איינעם זענען מיר געסט, דאָס אַנדערע מוזן מיר אַליין זיך אויפבויען... ס׳איז אונזער חוב אויפצובויען די מויער אַרום דעם דאָזיקן לאַנד אזוי ווייט און אזוי הויך, אז זי זאל איבערשטייגן די אומגערעכטיקייט און די שנאה פון די נאַציעס און אז זי זאל אין זיך קענען אַריינגנעמען די בריידערלענע און פרייע נשמות פון דער גאַנצער וועלט".

צו אַזעלכע הויכע אידעאַלן דערהויבט זיך דאָ דער גלויבן. און פליט ווי א מעווע איבער דעם בלוטיקן מבול. וואָס אמת, ראַלאַן ווייסט גאַנץ גוט, ווי קנאַפּ ס׳איז די האָפענונג, אז די דאָזיקע ווערטער זאָלן איבערשרייען דעם גערויש פון דרייסיק מיליאָן, וואָס קיינגען מיט זייער כלי־זין. „איך ווייס, אז די דאָזיקע ווערטער האָבן וויניק האָפענונג זיי זאָלן וועלן געהערט... אָבער איך רעד נישט, כדי איבערצוצייגן, נאָר כדי לייכטער צו מאַכן מיין געוויסן. און

איך חייס, אז כ׳וועל אויך דערלייכטערן דאָס געוויסן פון טויזנטער אַנדערע, וואָס הָאבן נישט דעם מוט אין זייערע לענדער דאָס צו זאָגן, אָדער וועלכע מ׳שטערט צו רעדן". וויַ אַלעמאָל — איז ער מיט די שוואַכערע, מיט דעם מיעוט. אוּן זיין קולַ ווערט אַלעמאָל שטאַרקער, ווייל ער פילט, אַז ס׳רעדט פאַר אָן-אַ-שיעור שווייגנדיקע.

דער קאַמף אַקעגן דער שנאה.

דאָס דאָזיקע אַרטיקל „Au dessus de la Mêlée" איז געוויס דער ערשטער קלאַפּ מיט דער האַק אין דעם ווילד-צעוואַקסענעם וואַלד פון שנאה. א דונערנדיק ווידערקולַ רוישט פון אַלע זייטן, עס ברויזט מיט כּעס צווישן די בלעטער. אָבער דער אַנטשאָסענער ראָלאַן לאָזט נישט אָפּ; ער ווילַ אין דער אומגעהויערער, געפערלעכער חשכות אויסבויערן א לאָך, דורך וועלכן ס׳זאָלן אַריינשיינען א פּאָר זונשטראַלן פון שכל אין דער שטיקנדיקער אַטמאָספער. זיינע נאָענטסטע אַרטיקלען וויַלן שאַפן קלאָרהייט, א העלן, ריינעם, פרוכטבאַרן רוים און פאַר אַלעמען וויַלן די שיינע אַרטיקלען געבן דעם שווייגנדיקן א קוס. „לאָמיר העלפן די קרבנות. אמת, א סך פאַרמאָגן מיר נישט. אין אייביקן קאַמף צווישן דעם גוטן און בייזן זענען די אויסזיכטן נישט קיין גרויסע. מ׳דאַרף האָבן אַ יאָרהונדערט כדי אויפצוּבויען דאָס, וואָס מ׳קען צעשטערן אין איין טאָג, אָבער דאָך דויערט דער משוגענער צאָרן נישט מער ווי איין טאָג און די געדולדיקע אַרבעט איז דאָס טאָג-טעגלעכע ברויט. די געדולדיקע אַרבעט הערט נישט אויף אפילו אין דער צייט פון וועלט-חורבן".

איצט האָט דער דיכטער דערקענט קאָאָר זיינע אויפגאָבן. באַקעמפן די מלחמה איז א זינלאָזיקייט. דער שכל האָט נישט קיין כּוח בייצושטיין אַקעגן דער סטיכיע.

אָבער דערפאַר האָט ער געהאַלטן פאַר זיין באַשטימטן חוב צו באַקעמפן אין דער מלחמה דאָס, וואָס די מענטשלעכע ליידנשאַפט האָט באַוואוסטזינק צוגעגעבן צו די אַלטע מקחמה-אומגליקן:

עס איז די גייסטיקע פאַרגיפטונג פון געוואר. דאָס מוראדיקסטע איז דער דאָזיקער מלחמה, דאָס, וואָס שיידט זי אָפּ פון אַלע פריערדיקע, איז איר באַוואוסטזיניקע פאַרגייסטיגונג; דער ווילן צו נעמען אַ געשעניש, וואָס איז אַמאָל־יקע צייטן באַטראַכט געווארן ווי אַ פשוט נאַטור־אומגליק, אַ שטייגער, ווי פעסט און כאָלערע, און מאַכן דערפון אַ הערשישע „גרויסע צייט"; דער ווילן צו פארטוישן גוואַלד־טאַטן אויף מאַראַל, צעשטערונג — אויף עטיק, צו דערהויבן אַ נאַציאָנאַלן מאַסן־קאַמף צו דער מדרגה פון אינדיווידועלן מאַסן־האַס. ראָאַן באַקעמפט, הייסט עס, נישט די מלחמה (ווי מ׳האָט עס אויסגעטייטשט אויף פארשידענע אופנים) ער באַקעמפט קודם־כל די אידעאַלאָגיע פון מלחמה, דאָס קינסטלעכע פארגעטערן דאָס אייביק חיהשע. ער באַקעמפט פרטימווייז די פאַלשע, לייכטגעמאַכטע עטיק, וואָס איז קאָנסטרואירט געווארן ספעציעל אויף מלחמה־צוועקן; דאָס אַנטלויפן פון געוויסן צו מאַסן־שקר, דאָס סוספענדירן די אינערלעכע פרייהייט אין משך פון דער מלחמה.

דאָס הייסט, נישט באַקעמפן די מאַסן, אָדער באַקעמפן די פעלקער איז געוועדעט זיין וואָרט. זיי זענען אומוויסנדיקע, אָפגענארטע, אָרימע, געטריבענע, אין וועלכע מ׳האָט אריינגעפאָמפעוועט די שנאה דורך שקרים. „ס׳איז אַזוי באַקוועם פיינט צו האָבן, ווען מ׳פאַרשטייט נישט". די גאַנצע שולד ליגט אויף די פאַבריקאַנטן פון שקר, אויף די אינטעלעקטועלן. זיי זענען שולדיק און זיבן מאָל שולדיק, ווייל זיי האָבן דורך זייער בילדונג און ערפארונג געוואוסט דעם אמת, און פארטושט אים נאָר דערפאַר, ווייל זיי האָבן זיך אָנגעשלאָסן אין דער באַאַלער, אַלגעמיינער מיינונג מחמת פחד און נאָך מער מחמת איבערערעכנטקייט; זיי, וואָס וואָלטן דורך זייער אויטאָריטעט געדארפט זיין די מנהיגים! גאַנץ באַוואוסטזיניק האָבן זיי אויסגעטוישט דעם אידעאַל פון מענטשלעכקייט אוּן פעלקערישע אחדות אויף ספארטאַנישע אין האָמעריש העלדישקייטן, וואָס פאַסן זיך צו אונזער צייט, ווי פארצייטשדיקע שאַבלעס צו הייַנטיקע האַר־מאַטן, אוּן קודם־כל האָבן זיי באַרעכטיקט די שנאה, וואָס איז אין אַלע צייטן געווען פאַרן בעסערן מענטש אַ נידעריקע און מבוזהדיקע באַגלייטונגס־ערשיינונג פון דער מלחמה. די גייסטיקע מענטשן פלעגן

זיך באַפרייען פון דער שנאה מחמת עקל, די קעמפנדיקע צוליב ריטערלעכקייט. אָבער אַט-די שנאה האָבן די אינטעלעקטועלן נישט נאָר פאַרטיידיקט מיט אַלע אַרגומענטן פון לאָגיק, ווייסנשאַפט און דיכטונג, נאָר זיי האָבן אפילו אויך (נעמענדיק „אורלויב" פון דער קריסטלעכער עוואַנגעליע-לערע) געמאַכט פון איר אַן עטישן חוב, און יעדערער, וואָס האָט זיך אַקטיוון האָס, איז געווארן געשטעמפלט פאר א פארראטער פון פאָטערלאַנד. אַקעגן די דאָזיקע שונאים פון פרייען גייסט זאָגט ראָלאַן: „נישט נאָר, וואָס זיי האָבן גאָרנישט געטון, כדי צו פארמיידן די געגנזייטיקע מיס-פאַשטענדנישן און צו באַגרענעצן די שנאה, נאָר להיפוך: מיט ווייניק אויסנאַמען — האָבן זיי אַלץ צוגעטון דערצו, זי צו פאַר-בריטערן און צו פארסמען. פאַרן רוב פון זיי איז די מלחמה געווען זייער מלחמה. מיט זייערע מערדעריש אידעאָלאָגיעס האָבן זיי פאַרפירט טויזנטער מוחות. דורך דער געמיינער זיכערקייט אין זייער אמת, דורך זייער עם-הארצישער גאווה האָבן זיי מיליאָנען מענטשן געטריבן צום טויט צוליב די פאַנטאָמע פון זייער גייסט". שולדיק זענען נאָר די באַוואוסטזיניקע אָדער דער, וואָס האָט די מעגלעכקייט צו וויסן, נאָר צוליב דער פויקייט פון שכל און הארץ, צוליב פאַר-שער גאווה אָדער פחדנות, צוליב פאַראורטיילן אָדער שוואַכקייט איז ער געבליבן בייַם שקר.

ווייל די שנאה פון די אינטעלעקטועלן איז געווען א שקר. וואָלט זי געווען אן אמת, א לויטנשאַפט — וואָלטן די פלוידערזעק אַוועקגעוואָרפן זייער פלוידעריי און גענומען געווער אין דער האַנט. האָס און ליבע קענען נאָר חלל זיין אויף מענטשן, נישט אויף בא-גריפן, אידעען. דערפאַר איז דער רצון צו זיין שנאה צווישן מי-ליאָנען אומבאַקאַנטע יחידים און אויך דער פרווו צו „פאַראייביקן" די שנאה — א פארבראכן אַקעגן גייסט, אקוראט ווי אקעגן דעם בלוט. נעמען אין פאַראַלגעמיינערן דייטשלאַנד פאר איין-אין-אייניציקן געגנשטאַנד פון שנאה אַרייננעמענדיק צוזאַמען די טרייבערס אין גע-טריבענע — דאָס איז א באַוואוסטזיניקע פאַלשקייט. ס'איז נאָר פאַרצן איין בשותפותדיקייט: די בשותפותדיקייט פון אמת און בשותפותדיקייט פון די ליגנער; די בשותפותדיקייט פון נעוויסנמענטשן און פון די

פּראָזן-דרעשער. אוּן אָקוּראַט, ווי רָאָמען רָאָלאַן הָאָט אין זשאַן-קריסטאָף אָפּגעזונדערט דאָס אמתדיקע פּראָקרייך פּונם פּאָלשן, דאָס אַלטע דייטשלאַנד פונם נייעם, כּדי צו וויזן די אַלמענטשלעכע בשותפותדיקייט – אַזוי האָט רָאָלאַן אויך אין דער מלחמה געפּרוווט צו שטעלן צום שאַנד-סלופ די קריג-פּאַרגיפּטער פון ביידע לאַנדערן אוּן אָנצוווייזן אויף דער הראָאישער אינזאַמקייט פון די פרייע נאַטורן אין אַלע לענדער, כּדי – ווי טאָלסטאָי האָט געוואָלט – צו דערפילן דעם דיכטערס חוב, צו זיין „דאָס בינדנדיקע צווישן די מענטשן". די "Cerveaux enchainés", די „געבונדענע מוחות" פון זיין קאָמעדיע „ליכלי" טאַנצן אין פּאַרשידענע אוּניפּאָרמען אַהין אוּן אַהער אוּנטער דער בייטש פון נעגערס פּאַטריאָטיזם דעם זעלבן אינדיאַנישן קריגס-טאַנץ: – די דייטשע פּראָפּעסאָרן אוּן די פּראָפּעסאָרן פון דער סאָרבאָנע זענען מוראדיק ענלעך אין זייערע לאָגישע קאָמבינאַציעס אוּן די שנאה-מזמורים זענען אויף אַ גראָטעסקן אופן ענלעך סיי מיטן ריטם אוּן סיי מיט דער קאָנסטרוקציע.

אָט די בשותפותדיקייט, וואָס רָאָלאַן האָט געוואָלט וויזן, האָט אויך געדאַרפט זיין גלייכצייטיק אַ טרייסט. די ווערטער פון מענטשלעכער דערהויבנונג זענען, וואָס אמת, שווערער צום פאַרדייען, ווי די ווערטער פון האַס. ווייל די פרייע מיינונג מוז געזאָגט ווערן שטיפערהייט, בשעת די שקרים דונערן אַרויס פון די פּאַרשפּרייטסטע צייטונגען. מיט מי מוז מען פּאַרטיידיקן דעם אמת אוּן די אמתדיקע, ווייל די מלוכה פּאַרבאַהאַלט זיי, אָבער די עמפּינדלעכע נשמה געפינט זיי צווישן אַלע פעלקער אוּן נאַציעס. רָאָלאַן ברענגט ביישפּילן פון ביכער אוּן מענטשן, פון דייטשן אוּן פראַנצויזן אין זיינע אַר טיקלען אוּן באַוויזט, אַז דאָ אוּן דאָרט, אפילו אין די סאַמע שוץ-גראָבנס הערשן צווישן טויזנטער אוּן צענערטויזנטער גאַנץ ברידער-לעכע געפילן. ער פּאַרעפנטלעכט בריוו פון דייטשע סאָלדאַטן צוזאַמען מיט בריוו פון פראַנצויזישע: זיי זענען ביידע געשריבן אין דער זעלבער מענטשלעכער שפּראַך. ער דערציילט פון דער פריינדלעכער היקף מצד פרויען–אוּן זעט אַ וואוּנדער: אין סאַמע מיטן פון דער געווער-אַרגאַניזאַציע געפינט זיך אויך אַ האַרץ-אַרגאַניזאַציע. ער פּאַרעפנטלעכט לידער פון דאָ אוּן דאָרטן: זיי האָבן דעם זעלבן

געפיל. ווי ער האָט אַמאָל אין זיינע „הערָאישע ביאָגראַפיעס" גע־
וואָלט וויזן די ליידנדיקע פון דער וועלט, אַז זיי „זענען נישט
אַליין, נאָר די גרעסטע פון אַלע צייטן זענען מיט זיי", אַזוי האָט
ער זיך איצט וויידער באַמיט באַקאַנט צו מאַכן די שווייגנדיקע ברי־
דער, וואָס פילן זיך אין סאַמע מיטן שגעון פאַרשטויסענע נאָר דער־
פאַר, ווייל זיי פילן נישט אין זיך די שנאה־געפילן, וועלכע ס׳פאַר־
שפרייטן די צייטונגען און די פראָפעסאָרן. „דאָס זעלבע גליק" —
שרייבט ער — „וואָס מיר פילן אין די ציטערדיקע מערץ־טעג אָנ־
קוקנדיק די ערשטע אַרויסשפראָצנדיקע בלומען, האָב איך אויך גע־
פילט, ווען כ׳האָב געזען ווי די בליטן פון מענטשלעכער רחמנות
ברעכן דורך דעם אייז־פאַנצער פון אירָאָפעס שנאה. זיי וויינן, אַז
די לעבנסווארימקייט עקזיסטירט וויטער און קיין זאַך קען זי נישט
צעשטערן. באַלד קומט וויטער „l'humble pélerinage", „דאָס
הכנעהדיקע עולה־רגל זיינען" אוּן ער באַמיט זיך „אונטער די חורבות
צו אַנטדעקן די לעצטע הערצער, וועלכע זענען געבליבן טריי דעם
אַלטן אידעאַל פון מענטשלעכער בריידערשאפט. וואָס פאַרט טרוריקע
פרייד ס׳איז זיי צו אַנטדעקן און זיי צו קומען צו הילף!" אוּן
צוליב דער דאָזיקער טרייסט, צוליב דער דאָזיקער האָפנונג גיט ער
אַפילו אַ נייעם זין דער מחמה, וועלכע ער האָט פון דער סאַמע
קינדהייט פיינט געהאַט און אויך פאַר איר מורא געהאַט. „דער
קריג האָט געהאַט די וויטאָגדיקע מעלה, וואָס ער האָט פאַראייניקט
אַלע גייסטער פון דער גאַנצער וועלט, וואָס זענען פריי פון נאַציאָ־
נאַליזם שנאה. ער האָט שטאַרק געמאַכט זייער קראַפט, ווי שטאָל,
צוזאַמענגעשאָסן זייער ווילן. ווי שטאַרק ס׳נאַרן זיך די דאָזיקע,
וואָס מיינען, אַז די אידעען פון בריידערלעכקייט זענען דערשטיקט...
איך צווייפל נישט אויף קיין האָר אין דער צוקונפטיקער אחדות פון
אייראָפע, זי וועט פאַרווירקלעכט ווערן. אוּן דער היינטיקער קריג
איז בלויז איר בקוטיקער אָנהויב".

ווי אַ פלעגער פון נשמות — האָט ער געוואָלט טרייסטן די
פאַרצווייפלטע מיט דעם ברויט פון לעבן, מיט דער האָפנונג. ס׳קען
זיין, אַז ער פרעדיקט זיין בטחון נישט אינגאַנצן אייגנשטימיק מיט
זיין אינערלעכער מיינונג. אוּן נאָר דער, וואָס קען דעם גייסטיקן

הונגער פון אומצאָליקע, וועלכע זענען פֿאַרשפּאַרט אין תּפיסה פּון אייגענעם פּאָטערלאַנד און געפינען זיך כסדר הינטער די קראַטן פון דער צענזור, — נאָר דער וועט אָפּשאַצן, וואָס פֿאַר אַ באַרייטונג ס׳האָבן פֿאַר זיי דאָמאָלס געהאַט אָט-די וועלטער אָן שנאה, אָט-די שליחות פון בריד׳ערלעכקייט.

ד י ק ע ג נ ע ר.

אַז אין אַ צייט, וועלן ס׳הערשן פֿאַרטייען, איז די שטרעבונג צו אומפֿאַרטייאישקייט אַממערסטן אומדאַנקבאַר, — וועגן דעם איז ראַטן באַלד פון אָנהייב נישט געווען מסופּק. די קעמפּער זענען געווען איינשטימיק בלויז אין איין פונקט: מ׳זאָל פיינט האָבן אַלע די, וואָס קוועלקלען זיך אַנדערע פיינט צו האָבן. וועלן ס׳וויל נישט, וויי די אַנדערע, דעלירירן, וועלן פֿאַרדעכטיק. און אין יענער עפּאָכע, וועלן די יוסטיץ האָט נישט געהאַט גענוג צייט, כּדי גרינדלעך אויסצופֿאָרשן דעם פּראָצעס, איז יעדער פֿאַרדעכטיקער ממילא שוין אַ פֿאַרברעכער. וועלן ס׳האָט געווען אינמיטן דער מלחמה פֿאַרטיידיקן דעם שלום, דער האָט געמוזט וויסן, אַז ער שטעלט אין שפּיל זיין מנוחה, זיין נאָמען, זיין גלויבן, זיין רעפּוטאַציע און אַפֿילו די פריינטשאַפֿט לגבי אים. אָבער וואָס פֿאַר אַ וועלט האָט אַן איבערצייגונג, אויב מ׳וויל נישט עפּעס אייגנטעלן פֿאַר אירן? — ראָטן האָט, הייסט עס, געווען, אַז דערדאָזיקער פּלאַץ איז דער מסוכּנסטער; ער האָט געווען, וואָס ס׳וואָרט אויף אים, אָבער גראָד די סכּנה מאַכט זיין געווינסן שטאַרק, ווי שטאָל. „אויב ס׳איז באמת נייטיק, ווי דאָס שפּריכווָארט האַלט, זיך צוצוגרייטן צו מלחמה בשעתן שלום—איז אָבער אויך נישט וויניקער נייטיק צוצוגרייטן זיך צו שלום בעת דער מלחמה. דערדאָזיקער חוב ליגט, לויט מיין מיינונג, אויף יענע, וואָס זענען אויסער דעם קאַמף און וועלכע האָבן דורך זייער גייסטיק לעבן אַ נאָענטע פֿאַרבינדונג מיט דער וועלט: ס׳איז די קליינע קירכע פון לאאיקער, וועלכע האַלטן זיך בעסער פון אַלע

אַנדערע ביי זייער גלויבן אין דער אַחדות פון מענטשלעכן געדאַנק און פאַר וועלכע אַלע מענטשן זענען די זין פונם זעלבן פאָטער. אויב דידאַזיקע איבערצייגונג וועט גורם זיין, אַז מיר זאָלן מבוזה ווערן, איז דאָס בזיון פאַר אונז אַ כּבוד אין דער צוקונפט."

מ'זעט: ראַלאַן האָט פאָרויס געוואוסט אויף וואָס פאַר אַ שטרויכלונגען ער וועט זיך אָנשטויסן. אָבער דער צאָרן פון די אָנפאַלן אויף אים האָט אויף אַ מוראדיקן אופן איבערגעשטיגן אַלע דערוואַרטונגען. די ערשטע כוואַליע איז געקומען פון דייטשלאַנד. די שטעלע אין בריוו צו גערהאַרט הויפטמאַן „זענט איר געטהעס אַן אייניקל, אָדער אטטילאַס?" און נאָך אַנדערע שטעלן האָבן גע-פונען אַ בייזן אָפקלאַנג. אַ טוץ פראָפעסאָרן און ליטעראַרישע פלוי-דערזעק האָבן תיכף געפיילט אויף זיך דעם חוב „אָפצוואַשן" די פראַנצויזישע פרעטענסיעס און אין דער „דייטשער רונדשוי" האָט אַ נאַרישער אדלדיקער דייטש „אַנטדעקט" דעם גרויסן סוד, אַז זשאַן קריסטאָף איז געווען הינטער דער מאַסקע פון נייטראַיטעט דער גע-פערלעכסטער אָנגריף פון פראַנקרייך אויף דעם דייטשן גייסט.

די זעלבע צאָרן-אויסברוכן זענען געקומען מצד דער פראַנ-צויזישער פרעסע, ווי נאָר ס'איז פאַרעפנטלעכט געוואָרן דאָס אַרטיקל „Au desseus de la Mêlée" אָדער אפילו ווי נאָר מ'האָט בא-קומען אַ ידיעה וועגן דעם. פראַנצויזישע צייטונגען האָבן אַפילו «ווער באַגרייפט דאָס נאָך היינט?) נישט געפונען פאַר נויטיק אָפצו-דרוקן דערנאָך דעם מאניפעסט. די ערשטע פראַגמענטן האָט מען געקענט אַרויסלייענען פון די אָנפאַלן, וועלכע שטעלן ראָלאַנען צום שאַנד-סלופ ווי אַ פאַרברעכער קעגן פאַטריאָטיזם. — די דאָזיקע אויפ-גאָבע האָבן דערפילט בשלמות עטלעכע פראָפעסאָרן פון דער סאָר-באָנע און אַ פאָר היסטאָריקער. פון די איינצלנע אָנפאַלן איז באַלד געוואָרן אַ סיסטעמאַטישע קאָמפּאַניע; אָנשטאָט צייטונגס-אַרטיקלען, זענען ערשינען בראָשורן. צום סוף איז אפילו אַרויס אַ דיק בוך פון אַ „העלד" מיט טויזנט ראיות, פאַטאָגראַפיעס, ציטאַטן — אַ גאַנצער באַשולדיקונגס-אקט מיט דער אָפענער כונה צוזאַמענצושטעלן אַ מא-טעריאַל פאַר אַ פראָצעס. מ'האָט נישט געקאָרגט די נידעריקסטע חשדים. צ. ב. ש.- אַז ראָלאַן איז בשעת דער מלחמה אַריינגעטרעטן

אין דייטשן פֿאַריין „ניי פּאָטערלאַנד"; אַז ר׳איז אַ מיטאַרבעטער פֿון דייטשע צייטונגען; אַז זיין אַמעריקאַנישער פֿאַרלעגער איז דעם „קייזערס" אַן אַגענט. איין בראָשור האָט אים באַשולדיקט אין באַ-וואוסטזיניקן פּעלשן דאָטן. און אין די עפּנטלעך אַרויסגעזאָגטע חשדים פּילט מען אַרויס פֿון צווישן די שורות נאָך געפֿערלעכערע. אַלע צייי-טונגען, מיטן אויסנאַם פֿון עטלעכע קלייַנע ראַדיקאַלע בלעטער, האָבן זיך פֿאַראייניקט אין איין באָיקאָט. קיין שום פֿאַריזער צייטונג האָט זיך נישט איינגעשטעלט צו ברענגען באַריכטן וועגן ראָלאַנס אַרויס-טרעטונגען. איין פֿראָפּעסאָר איז מודיע מיט נצחון: „דער דאָזיקער מחבר וועלט מער נישט געלייענט אין פֿראַנקרייך". זיינע חברים טרעטן אָפּ מיט שרעק פון דעם אין-חרם-געוואָרפענעם. איינער פון זיין עלטסטע יוגנט-חברים, דעם „פּריינט פון דער ערשטער שעה", וועלכן ראָלאַן האָט געוויידמעט אַ בוך, האָט זיך אָפּגערוקט פון אים אין דעם דאָזיקן אַנטשיידנדיקן צייט-פּונקט און אַרויסגעלאָזט אַקעגן אים אַ שיין-צוגעגרייט אוּן שיין-געדרוקט בוך. אויך די רעגירונג האָט אַלעמאָל שארפער געציט אויף דעם אומאָפּגעשראָקענעם. אומזיסט האָט די רעגירונג געשיקט אַגענטן נאָך „מאַטעריאַל" און אין איין רייע פון אַ חברה „דעפּעטיסטן-פּראָצעסן" וויזירט זי דייטלעך רא-לאַנען, וועמענס בוך דער טיגער פון אָנקלאָג-פּראָצעסן, לייטנאַנד מארנע, האָט עפּנטלעך אָנגערופן „אַבאָמינאַבל". נאָר די אויטאָריטעט פון ראָלאַנס נאָמען און די גאַנצקייט פון זיין אָפן לעבן, די איינזאַמקייט פון זיין קאַמף, וואָס האָט זיך קיינמאָל נישט באַהעפט מיט קיין שלעכטס האָבן געמאַכט צו נישט דעם צוגעגרייטן פּלאַן פון די הצצערס און מוסרים, מ׳זאָל ראָלאַנען זעצן אויף דער באַשולדיקונגס-באַנק צוזאַמען מיט אַוואַנטוריסטן און נישטיקע שפּיאָנען.

נאָר מיט אַ געוויסער מי — דער דאָזיקער גאַנצער שגעון איז נאָר פּאַרשטענדלעך אין דער צערייצטער אטמאָספער פון אַ קאַטא-סטראָפע-פּאָליטיק — קען מען היינט פון יענע בראָשורן, ביכער אוּן פּאַמפלעטן רעקאָנסטרויאירן, אין וואָס אייגנטלעך ס׳איז באַשטאַנען דאָמאָלס ראָלאַנס פּאַטריאָטיש פֿארברעכן אין דער מענטאליטעט פון יענע מענטשן. פון ראָלאַנס אייגענע ווערק וועט אַפילו דער פּא-טאַזיע-רייכסטער מוח נישט באַגרייפֿן קיין שום „אַפּערע" און נאָך

וויניקער וועט ער פֿארשטיין דעם פֿאנאַטיזשן קאַמף פון דער נאַנצער פֿראַנצויזישער גייסטיקייט אַקעגן דעם דאָזיקן יחיד, וואָס האָט אַנט־ויקלט זיינע געדאַנקען רויִק און פּוּל מיט פֿראַנטוואָרטלעכקייט.

אין אמתן איז פֿאַר יענע פֿאַטריאָטן שוין דאָס אַליין גענוג אַ זינד, וואָס ראַלף האָט זיך ערלויבט עפּנטלעך צו באַהאַנדלען די מאָראַליש פֿראַבלעמען פון מלחמה. „מ׳רעדט נישט איבער זאַכן, וועלכע האָבן אַ שייכות צום פֿאַטערלאַנד". אויב מ׳וויל נישט, אָדער מ׳קען נישט רעדן צוזאַמען מיט דער מאַסע, דאַרף מען שווייגן — דאָס איז געווען די ערשטע אקסיאָם פון דער מלחמה-עטיק. ס׳איז דער חוב צו דערוועקן אין די סאָלדאַטן ליידנשאַפֿט, שנאה, נישט צו רעגן זייער געדאַנק. א שקר, וואָס רופט אַרויס באַגייסטערונג, איז וויכטיקער אין דער מלחמה, ווי דער בעסטער אמת. אַריינטראַכטענישן אוּן ספקות זענען — אַקורַאט ווי אין דער קאַטוליִשער קירכע — א פֿאַרבּרעכן אַקעגן דער פּעסטער דאגמא פון נאַציאָנאַליזם. בלויז דער פּאַקט, הייסט עס, וואָס ראַלף האָט געוואָלט אַריינקלערן אין די דאָזיקע צייט-געשעענישן, אָנשטאָט צוצושאַקלען צו די טעזן פון דער פֿאָליטיק, איז שוין נישט קיין „attitude française", קיין פֿאַטריאָ־טיש-פּראַנצויזישע האַלטונג און סטעמפּלט אים פּאַר א neutre — „נייטראַל" און „neutre" האָט זיך דעמאָלט געגראַמט מיט „traîte".

די צווייטע עברה איז באַשטאַנען דערין, וואָס ראַלף האָט געוואָלט זיין געראַטן אַקעגן אַלע מענטשן פון דער מענטשהייט; וואָס ר׳האָט נישט אויפגעהערט צו זען אויך אין שונא א מענטש; וואָס ער האָט אויך ביים שונא געמאַכט א אונטערשיד צווישן שול־דיקע און אומשולדיקע, וואָס ר׳האָט געהאַט די זעלבע רחמנות אויף ליידנדיקע דייטשן ווי אויף פּראַנצויזן און רופט זיי אַפילו אָן „ברי־דער". די פֿאַטריאָטישע דאָגמאַ דערפּאַר האָט פֿאַרלאַנגט, אַז מ׳זאָל אין משך פון דער מלחמה-צייט אָפשרויפן דאָס הומאַניטעט-געפיל, ווי א מאַטאָר; מ׳זאָל לאָזן הענגען אין דער לופט די געראַטקייט אוּן דעם „לא תרצח" — ביז צו דער צייט פון נצחון. איינע א בראָשורע אַקעגן ראָלאַנען טראָגט דעם פֿאַטעטישן מאַטטאָ: „אלץ, וואָס מ׳גיט אַוועק פֿאַר דער ליבע בשעת דער מלחמה, איז געגנבעט ביים פֿאַטערלאַנד"—א מאַטטאָ, וועלכן מ׳וואָלט געקענט איבערדרייען (זאָגט־

דיק, אַז אַלץ, וואָס מ׳גיט בשעת דער מלחמה דעם פּאָטערלאַנד, איז געגנבעט ביי דער מענטשהייט).

דאָס דריטע פּאַרבאַרגן – דאָס מלוכה-געפּערלעכע, איז פּאַר יענער מענטילאַטעט געווען דאָס, וואָס ראָמען ראָלאַן האָט נישט געזען אין מילימעריש זיג דעם וווּנדער-עלעקסיר פון מאָראַל, פון גייסט, פון גערעכטיקייט; וואָס אַ נאָכגיביקע, ברידערלעכע בינדונג צווישן די אייראָפּעאישע פעלקער האָט ביי אים אויסגעזען געבענטשטער וויּ בלוטיקע גוואַלדטאַט, וועלכע פּאַרזייעט בלויז די פּאַרשאָטענע זריעה פון שנאה אוּן נייע מלחמות. דאָמאָס איז אין פראַנקרייך ביי די פּאַרטייען, וואָס האָבן פּאַרלאַנגט דעם קריג ביז צום סוף, געוון דאָס זידל וואַרט "défaitiste" (פּריינט פון מפלה) אָנגעמאָסטן פּאַר אַלע, וואָס האָבן געריעט וועגן א שכידיקער פּאַרשטענדיקונג. און ראָאַן, וואָס האָט זיין גאַנץ גייסטיק לעבן פאַרברענגט דערמיט, אַקעגנצושטעלן דער רויער גוואַלדטאַט העכערע, עטישע גוואַלדטאַט, איז געווארן געחתמעט פּאַר דעם פּאַרגיפּטער פון קאָמפּמאָראַל, פּאַר דעם „ערפינדער פון דעפעטיזם". פיקנדיק אין אים דעם לעצטן פּאַרטרעטער פון „שטאַרבנדיקן רענאַניזם", דעם צענטר פון עטישער מאַכט – האָט דער מיליטאַריזם דיקא געוואָלט אויסטייטשן זיינע אידעען, אַז זיי שטרעבן צו פראַנקרייכס מפלה. אָבער זיין וואַרט איז געבליבן אומבאַריערט: „איך וויל, אַז פראַנקרייך זאָל זיין געליבט, נצחונדיק, אָבער נישט בלויז דורך מאַכט, נישט בלויז דורך רעכט (אויך דאָס לעצטע וואָלט געווען צו הארט), נאָר דורך די קלוגשאַפט פון איר גרויס דענקנדיק האַרץ. איך וואָלט געוואָלט, אַז זי זאָל זיין געענוג שטאַרק, כדי צו קעמפן אָן שנאה און אפילו יענע, וועלכע זי מוז אונטערטעניק מאַכן, זאָל זי באַטראַכטן פּאַר ברידער, וועלכע זענען אין טעות און ווי נאָר זיי ווילן ווערן אומשעדלעך – זאָל מען זיי באַהאַנדלען מיט רחמנות".

אויך אויף די דאָזיקע חשדישע אָנפאָלן האָט ראָאַן נישט געענטפערט. רויִק לאָזט ער זיך מבזה זיין אוּן פּאַרשמען. ער ווייסט, אַז די געדאַנקען, וועמענס שליח ער איז, זענען אומצעשטערבאַר אוּן אומפאַרלירבאַר. ער האָט קיינמאָל נישט באַקעמפט קיין מענטשן, נאָר אידעען. אוּן זיינע אייגענע געשטאַלטן האָבן שוין לאַנג געגעבן

אַ תשובה די פֿיינדלעכע אידעען, זיי זענען אָליוויער, דער פרייער פּראַנצויז, וואָס האָט בלוי פיינט געהאַט די שנאה, זיין זשיראָנדיסט פּאָבער, וואָס האָט געשטעלט העכער זיין געוויסן, ווי די אַרגומענטן פון די פּאַטריאָטן, זיין אַדאַם סמיט, וועלכער פרעגט מיט מיטלייד זיין פּאַנאַטישן געגנער: „ביסט שוין נישט מיד פון האַס?" זיין טעליר -- די אַלע גרויסע געשטאַלטן, אין וועלכע ראָבאַנס געוויסן האָט צוואַנציק יאָר לאַנג געקעמפט דעם קאַמף פון דער צייט. דאָס, וואָס ער אַליין שטייט אָפענען דער גאַנצער נאַציע, האָט אים נישט אַרײַנגעפירט אין קיין טעות. ער האָט געקענט שאפֿן וואָרט: סיזענען פּראָן צייטן, וועו די עפּנטלעכע מיינונג איז די ערגסטע פון אַלע מיינונגען; און גראָד דער אומבאַגרענעצטער צאָרן, דער היסטעריישער, שרייענדיקער און שומיקער כעס פון זייגע געגנער האָט געקרעפטיקט דאָס געפיל פון זיין זיכערקייט, וויל אין די דאָזיקע געשרייען צו גוואַלד-טאַט האָט ער אַרויסגעפיקט די אינערלעכע אומזיכערקייט פון זייערע אַרגומענטן. שמייכלענדיק קוקט ער זיך צו צו זייער קינסטלעך איבערגעהיצטן צאָרן און פרעגט דורכן מויל פון זיין העלד קלעראמבאל: „אייער וועג, זאָגט איר, איז דער בעסערער, דער אייניציק גוטער? גוט, גייט אויף אים און לאָזט מיך גיין אויך מיינעם. איך צווינג אייך נישט איר זאָלט מיך האָרכן, איך וויז נאָר אָן, וואוהין איך גיי. וואָס רעגט עס אייך אויף? אָדער איר האָט סוף-כל-סוף מורא, אַז איך בין גערעכט?"

ד י פ ר י י נ ט.

נאָך די ערשטע וועלטער איז אַרום דעם מויטיקן ראָלאָן אַנטשטאַנען אַ לערקייט. „ס׳איז געוואָרן — ווי וועלהאָרן דרוקט זיך אויס אויף אַ שיינעם אופן — אַ סכנה אים ליב צו האָבן", און דער רוב האָט אויסגעמיטן די סכנה. זיינע עלטסטע פריינט, וואָס האָבן געקענט פון זייער יוגנט אָן זיין כאַראַקטער און ווערק, האָבן אים פאַרלאָזט. שטיל רוקן זיך אָפּ פון אים די פאָרזיכטיקע, די צייטונגען, די פאַר-

לעגער ווילן מער נישט האָבן מיט אים צו טון. קיינער, אָדער כּמעט קיינער פון די סאַמע עלטסטע פריינט האָבן נישט געוואָגט צו שטיין אויף זייַן זייט. אַוואַרום איז ראָלאַן אויף איין מאָל געבליבן אינ־גאַנצן אַליין. אָבער — ווי זאָגט ער אין זשאַן קריסטאָף — „אַ גרויסע נשמה איז קיינמאָל נישט אַליין. כאָטש זי איז פערלאָזט פון אַלע פריינט, שאַפט זי זיך פריינט און שטראָלט אויס אַרום זיך אַ קרייז פון יענער ליבע, מיט וועלכער זי גופא איז פול".

די נויט, די גאָלדפראָבע פון געווישן, האָט אים צוגענומען די פריינט, זי האָט אים אָבער אויך צוגעגעבן פריינט. וואָס אמת, דאָס קול פון זייַנע נייַע פריינט הערט מען קוים אין געוויש פון זייַנע קעגנער. ווייל די מחמה־אָנהענגער האָבן אין זייערע הענט די גאַנצע עפנטלעכע מאַכט, זיי בילן אויס זייער שנאה דורך דעם מאגאפאן פון טאָג־צייטונגען. די פריינט זיינע דערפאָר האָבן בלויז געהאַט די מעגלעכקייט פאָרזיכטיק דורכצושמוגלען דורך דער צענזור א פאָר שטילע ווערטער אין קלייַנע בלעטלעך. די שונאים זענען א קאָמפּאַקטע מאַסע. ווי אַ המון־עם פאַלן זיי אָן (און אַקוראַט אַזוי ווערן זיי שפּעטער פאַרגעסן). די פריינט קריסטאַליזירן זיך אויס פאַמעלעך און פאַרבאָרגן אַרום זיין אידעע. אָבער זיי זענען דויערהאַפטיק און ווערן אַלעמאָל פאָר אים קלאָרער. די שונאים זענען אַ סטאַדע, אַ רעגו־מענט, וואָס פאַלן אָן בלינד לויטן באַפעל. די פריינט זענען א חבר־שאַפט, וואָס ווירקט שטיל און זענען געבונדן איינער מיטן אַנדערן בלויז דורך ליבע.

די פריינד אין פאַריז האָבן דעם שווערסטן גורל. זיי האָבן זיך געקענט מיט אים פאַרבינדן בלויז בסוד, דורך מאַגישע צייכנס: די העלפט פון זייערע רייד צו אים און די העלפט פון זיינע רייד צו זיי האָט זיך פאַרלוירן אויף דער גרענץ. פון א באַאַגערטער פעסטונג האָבן זיי באַגריסט דעם באַפרייַער, וואָס זאָגט ארויס פריי פאָר דער וועלט זייערע פארשלאָסענע און פאַרבאָטענע אידעען. אמעדע, דינוא, פערנאן דיפרי, זשארזש פיאש, רענעטור, רואַנע, זשאַק מעזני, גאַסטאָן טיעסאן, מרסעל מארטענע, סעווערין זענען מוטיק געשטאַנען אין דער זייט פון דעם פאַראַכטעטן אין זיין פא־טערלאַנד. א העלדישע פרוי, מאַרסעל קאפּ, האָט אויפגעהויבן א

פאָן און רופט אָן אין בוך: „Une voix de femme dans la mêlée". צעשייט דורך די אומענדלעכע כוואליעס פון בלוט-ים — קוקן די אַלע צו ראָאָנען וויי צו אַ וויטן לייכט-טורעם אויף זיכערע פעזען און וויזן אָן זייערע ברידער אויף דעם צוואָגנדיקן ליכט.

אָבער אין גענוף האָט זיך אַרום אים געביל̈דעט אַ קליינע גרופּע יונגע דיכטער, וועלכע זענען געווען זיינע שילער און געווארן זיינע פריינט, מענטשן, וועלכע האָבן געשעפט פון זיינע כוחות. דער ערשטער צווישן זיי איז געווען P. I. Jouve, אַ דיכטער פון פאַטעטישע פערזן-בענדער, אַ מענטש, וואָס האָט געגליט פון צאָרן און פון באַגייסטערונג פאַרן גוטן; אַ מענטש, וואָס האָט געליטן ביז צום דם-התמצית פון דער אומגערעכטיקייט אויף דער וועלט, אַ לעבדיקער אָליווייער, פאַראַפראָזירט אין לידער פון האַס אָקעגן גוואַלדטאַט; René Arcos, וואָס האָט גלייך ווי דער ערשטער געזען די מלחמה אין איר גאַנצן שוידער און זי פיינט געהאַט, האָט קאָרער אויפגעפאַסט דעם דראַמאַטישן מאָמענט, איבערגעטראַכטער, אָבער גלייכצייטיק אַזוי ריין און גוט ווי Jouve; Charles Baudouin די אייביקע גוטקייט; Frans Masereel—דער בעלגישער האָלצשניידער—שניצט אויס אויף פלאַטן דאָס גראַנדיעזע בילד פון דער צייט, איז מענטשלעכער אין זיינע געצייכנטע פראָטעסטן פון אַלע ביכער און בילדער; Guilbeaux דער פאַנטיקער פון סאָציאַלן שווינג, אַ קאַמפּפאָן אָקעגן יעדער מאַכט, האָט געגרינדעט דעם חודש-זשורנאַל „Demain" די אייגנציק אמת-איראָפּאישע צייטונג, איידער זי איז אינגאַנצן פאַרלוירן געווארן אין רוסישן גזדאנק; Jean Debrit איז זיינע „בלעטער" קעמפט אָקעגן דער פּאַרטייאישקייט פון דער ראַמאַנישער פרעסע און אָקעגן מלחמה. Claude de Maguet האָט גענדעט די Tablettes, וואָס איז דורך די קלוגע ארטיקלען און Masereels צייכנונגען געווען די לעבעדיקסטע צייטונג, וועלכע שוויין האָט ווען־ס׳איז געזען. אַ קליינע אינזל פון אומאָפּהענגיקייט איז עס געווען, וואוהין ס׳זענען צוגעפלויגן טייכאָל וויטע גרוסן פון אַלע זייטן וועלט: אין דער סאַמע בלוטיקער אטמאָספערע האָט מען דאָ געקענט עטעמען מיט איראָפּאישע לופט.

אָבער דאָס וווּנדערלעכסטע פון דערדאָזיקער ספערע איז ג־

זען דאָס, וואָס א דאנק ראַלאַנס איינפֿלוס האָט מען פון דער דאָזיקער גייסטיקער חברשאפט נישט אויסגעשלאָסן אויך די בּרידער, וואָס האָבן געהערט צום פיינטלעכן לאַגער. בשעת אומצטום האָט יעדער אייגער—אָנגעשטעקט פון דער היסטערישער מענטשן-שנאה אָדער מחמת מורא — אויסגעמיטן, ווי א פּעסט-קראַנקן, אפילו דעם בּרידערלעכסטן פּריינט, אויב ר׳האָט נאָר געשטאַמט פון דעם פיינטלעכן לאַנד; בשעת קרובים אפילו האָבן נישט געוואָגט זיך דורכצושרייבן וועגן לעבן און טויט פון זייערע נאָענטסטע—האָט ראַלאַן אפילו קיין איין רגע נישט געפרווט פאַרלייקענען זיינע דייטשע פריינט. פאַרקערט, ער האָט די טרייע צווישן זיי קיינמאָל נישט אַזוי שטאַרק ליב געהאט, ווי אין דער צייט, וועלכע ס׳איז געווען געפערלעך זיי ליב צו האָבן. זיינע באציונגען צו זיי זענען געווען עפנטלעך, ער האָט זיי אפילו אָנגעבאָטן זיין האַנט און זיך מיט זיי דורכגעשריבן. זיינע ווערטער, אין וועלכע ער דרוקט אויס צו זיי זיין חברשאפט, וועלן פאַראייביקט ווערן: „יאָ, איך האָב דייטשע פריינט, אָקוראַט, ווי איך האָב פריינט פראַנצויזישע, ענגלישע, איטאַליענישע און פון אַלע ראַסן. זיי זענען מיין רייכטום, איך בין דערויף שטאָלץ און איך היט אָפּ אָט-דאָס עשירות. האָט מען דאָס גליק צו באַגעגענען אין דער וועלט לאיאלע נשמות, מיט וועלכע מ׳קען טיילן אינטימע גדאַנקען, מיט וועלכע מ׳קען אָנקניפן א ברידערלעכן בונד,—איז דערדאָזיקער בונד הייליק און די שעה פון נסיון טאָר אים נישט אי-בּערראיסן. ווי פחדנותדיק איז דער, וואָס וויל זיך נישט מודה זיין צו זיינע פריינט פון פריינטלעכן לאַגער זיך צוהערנדיק צום חוצפה-דיקן פאַרלאַנג פון דער עפנטלעכער מיינונג, וועלכע האָט נישט קיין רעכט צו הערשן איבער אונזער הארץ... ווי וויטיקפוּך, ווי טראַגיש ס׳ווערט אזא פריינטשאפט אין אזעלכע מאָמענטן וועט מען שפּעטער זען פון די בריוו. אָבער גראָד אָדאנק אָט דער פריינטשאפט קענען מיר זיך פאַרטיידיקן אַקעגן דער שנאה, וואָס איז נאָך מערדערישער פון דער מחמה. וויל די שנאה איז גיפט צו די ווונדן און שעדיקט אָקוראַט אזוי דעם געטראָפענעם, ווי דעם, פון וועלכן די שנאת קומט ארויס״.

דאָס, וואָס ראַלאַן האָט געגעבן זיינע פריינט און זיינע צאָ-

לאָזע, אומבאַקאַנטע חברים מיט זיין פרייַער און מוטיקער האַלטונג, אי֫ז אומענדלעך גרויס. קודם-כל איז ער געווען אַ ביישפיל פאַר די אַלע, וואָס דענקען גלייך, ווי ער, אָבער זיי זענען צעשפרייט ערגעץ אין דער טונקלקייט; פאַר יענע, וואָס דאַרפן ערשט האָבן דעם קריסטאַליזאַציע-פונקט, כדי צו פאַרמערן זייער נשמה און זי צו בילדן. גראד פאַר די, וואָס זענען נאָך נישט געווען זיכער מיט זיך אַליין, אי֫ז ראָמען ראָלאַנס עקזיסטענץ געווען אַ ביישפיל; אַ וווּנדערלעכע באַגייסטערונג האָט גשטאָמט פון זיין גאַנצער האַלטונג און האָט געווירקט אויף די יונגערע. אין זיין נאָענטקייט זענען מיר אַלע געווען שטאַרקער, פרייער, אמתדיקער, פריי פון פאַראורטיילן. דאָס מענטשלעכע, וואָס אי֫ז געלייטערט געוואָרן אין זיין פייער, האָט אַרויסגעזעצט ווי אַ פלאַם. דאָס, וואָס ס'האָט אונז געבונדן, אי֫ז געווען מער ווי דער צופאַל, וואָס מיר האָבן געדענקט גלייך ווי ער. עס אי֫ז געווען אַ ייִדנשאַפטלעכע דערהויבנקייט, וואָס האָט זיך טיפלאָך דערהויבן צו דער מדרגה פון פאַנאַטישער צוזאַמענגעבונדנקייט און בריידערלעכקייט. דאָס, וואָס מיר אַלע האָבן זיך געזעצט צום טיש אָקעגן דער מיינונג און געזונט פון אַלע מלוכות, האָבן פריי געפירט פאַרטרויעלע געשפרעכן און אונזער חברשאַפט אי֫ז געווען אויסטער-געוואָרפן אַלערלייַ חשדים—האָט אונז בקיוו געמאַכט גלייענדיקער און טיילמאָל אין אומפאַרגעסלעכע שעהן האָבן מיר ווי אין אַ ריינער שפרות געפילט די אויסערגעווייַנלעכקייט פון אונזער פריינטשאַפט. מיר, צוויי טויז מענטשן אין דער שוויץ, פראַנצויזן, דייטשן, רוסן, עסטרייכער, איטאַליענער האָבן געהערט צו די געציילטע יחידים צווישן הונדערטער מיליאָנען, וואָס האָבן זיך געקוקט אין די אויגן אַריין אָפן, און אָן שנאה געשמועסט צווישן זיך. מיר, די קליינע גרופּע אין ראָלאַנס שאָטן, זענען דעמאָלט געווען אייראָפּע, אונזער צוזאַמענזיין — אַ שטויבלע אין וועלט-רוים — איז אפשר געווען דער זאָמען פון דער צוקונפטיקער בריידערלעכקייט. ווי שטאַרק, ווי גליק-לעך האָבן מיר דאָס אין טייל שעהן געפילט און ווי דאַנקבאַר זענען מיר געווען ראָלאַנען פאַר דעם אָנעמען! ווייַ אָן אים, אָן דעם זשעני פון אונזער פריינטשאַפט, אָן זיין צוביינדדיקער נאַטור, וואָס האָט אונז צוזאַמענגעקניפט מיט אַ צאַרטער, געניטער און גוטער

האַנט, וואָלטן מיר קיינמאָל נישט געהאַט די פרייהייט און זיכערקייט פון אונזער וועזן. יעדער האָט אים אַנדערש ליב געהאַט און אַלע האָבן אים גלייך פאַרערט. די פראַנצויזין האָבן אין אים פאַרערט דעם ריינסטן, גייסטיקן אויסדרוק פון זייער היים, מיר — דעם וווּנדערבאַרן קעגנפאָל פון אונזער בעסטער וועלט. אין דעם דאָזיקן קרייז איז געווען דער גענייַ פון שותפותדיקייט אַזוי שטאַרק ווי אין די אונטערערדישע קהלות מיט אָנהענגער פון נייַע רעליגיעס. גראָד די שנאה צווישן אונזערע נאַציעס, דאָס באַוואוסטזיין פון סכנה האָט אויף אונז משפיע געווען מיט אַן איבערפלוס פון פריינטשאפט אין דער ביישפיל פון מוטיקן און פרייען מענטש האָט באַגייסטערט דאָס בעסטע פון אונזער מענטשלעכקייט. אין דער נאַענט צו אים פילט מען זיך, ווי אין האַרץ פון אמתדיקן אייראָפּע. און ווער ס׳איז געשטאַנען צו אים נאָענט און באַרירט דעם קערן פון זיין וועזן, האָט באַקומען, ווי ס׳דערציילט די אַלטע לעגענדע, נייַע כוחות, כדי צו קעמפן מיט הערקיעסן, וואָס איז דער אַנטיקער סימבאָל פון ברוטאַלן גוואַלט-טאַט.

ד י ב ר י ו.

דאָס גרויסע, וואָס ראָאַנס לעבעדיקע נאָענטקייט האָט אין יענע טעג געגעבן זיינע פריינט און אויך זיינע וויטע אייראָפּאישע אָנהענגער, איז בלויז געווען אַ טייל פון זיין וועזן. זיין צובינדדיקע, אויפפאָדערנדיקע, העלפנדיקע ליידנשאַפט האָט געווירקט וויט איבער די פערזענלעכע גרענעצן. וואו נאָר אַ פראָגע, אַ צרה, אַ נויט — האָט מען געפונען אַ תשובה ביי ראָמען ראָלאַן. אין הונדערטער און טויזנטער בריוו האָט ראָלאַן אין יענע צייט אָנגעזאָגט און פאַרשפרייט די אידעע פון בריידערלעכקייט און אויף אַ וואונדערלעכן אופן דערפילט יענער שבועה, וועלכן ס׳האָט אויף אים אַרויפגעלייגט מיט פינף און צוואנציק יאָר לעוו טאָלסטאָיס בריוו, וואָס האָט גערעטעוועט זיין נשמה. נישט נאָר זשאַן קריסטאָף, דער גלוי-

בּיקער, אויך לעוו טאָלסטאָי, דער גרויסער טרייסטער, איז אויפגע-
שטאַנען תּחית המתים אין זיין געשטאַלט.

אַן אומענדלעכע משא האָט — אומגעזעען פאַר דער וועלט —
אויף זיך געטומען אין די פינף יאָרן מלחמה דער דאָזיקער יחיד.
ווייל וואו נאָר עמיצער אויף דער וועלט האָט זיך געווערט אַקעגן
דער צייט, זיד אַנטקעגנגעשטעלט אַקעגן שקר, וואו נאָר עמיצער
האָט געדאַרפן הילף — צו וועמען וועט ער זיך וועגדן? ווער נאָך
איז געווען אין אייראָפּע, צו וועלכן מ׳האָט געהאַט אַזויפיל צוטרוי?
די אומבאַקאַנטע פריינט פון זשאַן קריסטאָף, די אומבאַוואוסטע ברי-
דער פון אָליווירן, פּאַרשטעקט ערגיץ אין אַ פּראָווינץ, אָן וועלכן
ס׳איז פריינט, וועמען זיי וואָלטען געקענט פארטרויען זייערע ספקות—
פאַר וועמען האָבן זיי זיך געקענט פאַרטרויען, אויב נישט פאַר דעם,
וואָס האָט זיי צום ערשט געברענגט די בשורה פון גוטקייט? — און
זיי האָבן אים טאַקי קודם-כל געברענגט זייערע בקשות, פאַרשלאָגן,
דעם שטורם פון זייער געוויסן. די סאָלדאַטן האָבן צו אים געשריבן
פון די שוץ-גראָבנס, פון דער הייס — האָבן צו אים געשריבן די
מוטערס. פיל שרייבערס פון בריוו האָבן נישט געוואָגט אונטערצו-
חתמנען זייערע נעמען. זיי האָבן בלויז געוואָלט זיין אומבאַקאַנטע
בירגער פון דער נישט אָנגעוויידיקער „רעפובליק פון פרייַ נשמות״
צווישן די קצמפּנדיקע נאַציעס. און ראָלאַן האָט אויף זיך געטומען
די אומענדלעכע מי צו זיין דער זאַמלער און פאַרוואַלטער פון דער
דאָזיקער גאַנצער נויט און אומגליק, דער, וואָס נעמט-אויף אַלע
וודויים, דער טרייסטער פון אַ וועלט, וואָס איז מורד אין זיך אַליין.
וואו ערגיץ נאָר ס׳האָט זיך אַ ריר געטאָן אַ זאַנג פון אייי-
ראָפּאישער, אַלמענטשלעכער זריעה, האָט ראָלאַן זיך תיכף אונטער-
געטומען צו דערהאַלטן זי. ער איז געווען דער „פרשת-דרכים״,
וואו ס׳זענען זיך צוזאַמענגעקומען אַלע וועגן פון עלנט. אָבער אין
דער זעלבער צייט איז ער פאַרבליבן אין אַ שטענדיקער צוזאַמענגע-
בונדנקייט מיט אַלע גרויסע רעפרעזענטאַנטן פון אייראָפּאישן גליבן,
מיט די לעצטע אָנהענגער פון פרייַען גייסט אין אַלע מדינות. ער
האָט אַדורכגעפאָרשט אַלע רעוויען און צייטונגען און געזוכט אין זיי
שלום-ידיעות: פון קיין שום מי האָט ער זיך נישט אָפּגעזאָגט. וואו

נאָר ס׳האָט אַ מענטש אָדער אַ ווערק זיך געווידמעט דאַמאָלס דער אידעע פון אייראָפּעאישן שלום, איז ער זיכער געווען מיט ראָלאַנס טעטיקער הילף.

די דאָזיקע הונדערטער און טויזנטער בריוו אין משך פון דער מלחמה שטעלן צוזאַמען אַ מאָנומענטאַלישׂ ווערק, וועלכעס ס׳וואָלט נישט בכוח געווען צו שאַפן קיין שום דיכטער פון דער היינטיקער עפּאָכע. אָן־א־שיעור שימושים מענטשן זענען גליקלעך געווען צו־ריב זיי, אומזיכערע — זענען געווען באַפעסטיקט אין זייערע אידעען, פּאַר־צווייפלטע — דערהויבן. קיינמאָל נאָך האָט מען אויף אַ ריינערן אופן נישט דערפילט די מיסיע פון א דיכטער. אָבער קינסטלעריש זענען די דאָזיקע בריוו (עטלעכע פון זיי זענען פאַרעפנטלעכט גע־ווארן) דאָס ריינסטע, רייפסטע, ויאָס ראָלאַן האָט געשאַפן. ווייל טרייסט איז דער טיפסטער זין פון זיין קונסט, און דאָרטן, וואו ר׳האָט געריעדט פון מענטש צו מענטש, אינגאַנצן איבערגעגעבן, האָט ער אַרויסגעווויזן אויף אַ טיף בלעטער אַזאַ ריטמישע קראַפט, אַזאַ פייער פון מענטשן־ליבע, וועלכע גלייכט זיך אויס מיט די שענ־סטע גדיכטן פון אַלע צייטן. די צערטע, גייסטיקע אומדרייסטקייט, וועלכע האָמעווע אים אָפט בעתן שמועס, פאַרוואַנדלט זיך אין די דאָזיקע בלעטער צו דער מדרגה פון פּאַרויסזאָגן זיך. פסדר רעדט דאָ דער ריינסטער, דער אינערלעך־פרייער מענטש צום אַנדערן. די גוטקייט דערגרייכט דאָ צו דעם פאַטאָס פון א ליידנשאַפט. און דאָס, וואָס איז דאָ אין אייגעניש פאַרזייעט געווארן צווישן ווייטע און פרעמדע, איז א טיף פון זיין וועזן. ער קען זאָגן גלייך מיט קאָליא ברעניאן: „דאָס איז מיין שענסט ווערק: ס׳זענען די נשמות, וועלכע איך האָב אויסגעבילדעט".

דער בעל־עצה.

אין די דאָזיקע יאָרן זענען אָפט געקומען צו ראָבענען מענטשן, אַמיינסטן יונגע־לייט, און האָבן געבעטן זיין עצה בנוגע פראָגן, וואָס האָבן א שייכות צום געוויסן. זיי פרעגן צי זיי דאַרפן — דערפאַר ווייל זייער איבערצייגונג איז קיינן מלחמה — אָקעגנשטעלן זיך דעם מיליטער־דינסט לויט טאָלסטאָיס לערע, אָדער לויט דער ביבל דוגלדן דאָס שלעכטע; צי זיי זאָלן נעמען א שטעלונג אַקעגן געוויסע אומרעכטן מצד זייער פאטערלאַנד, אָדער פארשווייגן. אַנדערע האָבן באַגערט גייסטיקע באַשיידונג בנוגע אַנדערע געוויסנס־פראָבלעמען: אָבער אַלע האָבן זיי געמיינט, אַז דער דאָזיקער מענטש באַזיצט א מאַקסימע, א פצטע נאָרם וויי אַזוי זיך צו פאַרהאַלטן בעת דער מלחמה, א מאָראַלישן וואונדער־עלעקסיר, וועלכן ער קען אויך שענקען אַנדערע.

אָבער ראָבען האָט אויף די אַלע פראָגן נאָר איין תשובה: פירט אייך, ווי ס׳דיקטירט אייער געוויסן. געפינט־אויס אייער אייגענעם אמת אוּן פאַרווירקלעכט אים. ס׳זענען נישט פאַרען קיין פאַרטיקע אמתן, קיין שטייפע פארמוּלעס, וועלכע מ׳קען איבערגעבן פון האַנט צו האַנט. אמת איז עפעס אַזוינס, וואָס ס׳איז בכוח צו שאַפן יעדער אייניקער מענטש נאָר פון זיך אַליין ווייט זיין פאַרשטענדעניש, און נאָר פאַר זיך אַליין. ס׳זענען נישט פאַרען קיין אַנדערע מאָראַלישע פאַרהאַלטונגס־כּללים, ווי זיך אַליין צו דערקענען און טרייַ צו זיין דער דאָזיקער נויטוועניקייט — מעג זי שטיין אין סתירה צו דער גאַנצער וועלט. דער, וואָס וואַרפט אַוועק זיין געווער און לאָזט זיך נעמען אין פלעגן אַריין, איז געראַטן, וען זיינע מעשים דרינגען אַרויס פון זיין אייגענעם וועזן, נישט פון ענאַיזם אָדער

נאָכמאַכונג. און אויך דער, וואָס נעמט געווער אין דער האַנט נאָר לפּנים און נאָרט אָפּ דערנאָך די מלוכה, אָדער דער, וואָס רעטעוועט זיין פרייהייט, כדי צו פּראָפּאָגירן זייַנע אידעען, האָט רעכט, וועג ער האַנדלט באַוואוסטזיניק אוּן זייַנע מעשים דרינגען אַרויס פון זיין אייגענעם וועזן. ראָאַן האָט געהאַלטן פּאר גערעכט די אַלע, וואָס גלויבן אין זייער אייגענעם גלויבן: די פּאטריאָטן, וואָס וויקן שטאַרבן פּאר פּאטערלאַנד, גלייך ווי די אַנארכיסטן, וואָס ווילן זיך באַפרייַען פון יעדער מלוכהשן עול. ער האָט נישט קיין אַנדער מאָקסימע, ווי די מאָקסימע פון גלויבן אין אייגענעם גלויבן. לייגנט, פּאַלש האַנדלט, ווייט ראָאַנען, נאָר דער, וואָס לאָזט זיך באַהערשן פון פרעמדע אידעען און דערפאַר ווייל ער ווערט מיטגערישן מיטן שטראָם פון דער מאַסע איז ער טעטיק לפיפוך צו זיין נאַטור.

ס׳איז בלויז פּאַרטן איין אמת – אַזוי זאָגט ער אַלעמען – יענער אמת, וועלכן דער מענטש דערקענט אין זיך פּאר פּערזענלעך. אויסער דעם דאָזיקן אמת איז יעדער אַנדערער – א שקר פּאר זיך אַליין. און גראָד דער דאָזיקער כלומרשטיקער עגאָיזם איז נויטיק פּאר דער מענטהייט. „ווער ס׳וויל זיין נוצקעך פּאר די אַנדערע, מוז קודם-כל בלייבן פריי, אפילו די ליבע פון א שקלאַף האָט נישט קיין ווערט״. דער טויט פּאַרן פּאטערלאַנד האָט נישט קיין ווערט, וועג דער קרבן גלויבט נישט אין זיין פאטערלאַנד, ווי א גאָט. אַנטלויפן פון מיליטער-דינסט איז פחדנות, אויב מ׳האָט נישט דעם מוט זיך צו באַטראַכטן פּאר א אינטערנאַציאָנאַליסט. ס׳זענען נישט פּאַרן קיין אַנדערע אמתע אידעען, ווי די, וועלכע ווערן דורכגעלעבט אינע-ווייניק, ס׳זענען נישט פּאַרן קיין מער וויכטיקע מעשים, ווי די, וואָס שטאַמען פון דער פולסטער געדאַנקען-אחריות. ווער ס׳וויל די-נען דער מענטשהייט, דאַרף נישט דינען קיין פרעמדע אַרגומענטן: אַן אַקט, וואָס שטאַמט פון נאָכמאַכן אַנדערע אָדער פון איינפלוס, – (איבערהויפט היינט, וועג כמעט אַלץ איז דער פּראָדוקט פון היפּנאָ-טישן מאַסן שגעון) קען נישט זיין מאָראַליש. „דער ערשטער חוב איז מ׳זאָל זיין דער אייגענער „איך״ און עס בלייבן, מעג עס קאָסטן די גרעסטע קרבנות״.

אמת, ראָלאַן לייקנט נישט אין דער שווערקייט און אין דער

זעלטנקייט פון אזעלכע פרייע טאטן און ער ציטירט עמערסאנס ווארט: „קיין שום טאט איז נישט אזוי זעלטן ביי מענטשן ווי א טאט, וואס זאל קומען פון זיך אליין". אבער צי איז דען נישט דאס אומפרייע, ליגנטע דענקען פון די מאסן, די פוילקייט פון זייער געווייסן דער אנהויב פון אלע צרות? צי וואלט באמת געקענט אויסברענגען א ברידער-קאמף אין אייראפע, ווען יעדער בירגער, יעדער פויער, יעדער קינסטלער זאל זיך אנפרעגן ביי זיין אייגן הארץ צי די מינעס פון מאראקא און די זומפן פון אלבאניען האבן פאר אים א ווערט? אדער צי איז ער באמת אזוי אין כעס און צי פארכטעט ער טאקע אזוי שטארק דעם ברודער אין ענגלאנד צי אין איטאליען, ווי ס'האבן אים איינגערעדט די צייטונגען און די פאליטיקער? נאר די שעפטן-נאטור, דאס נאכרעדן פרעמדע ארגומענטן, די בלינדע באגייסטערונג פאר געפילן, וועלכע מ'האט קיינמאל נישט דורכגעפילט, האבן מגלעך געמאכט אזא קאטאסטראפע, און נאר די פרייהט פון פיל באזונדערע מענטשן קען אין דער צוקונפט רחמנות דעם מענטשהייט פון אזא טראגעדיע. נאר די נישט-סאלידאריטעט פון די געווייסנס איז נויטיק דערצו. ווייל דאס, וואס יעדער איינציקער פאר זיך אנערקענט פאר אמת און גוט, איז אמת און גוט פאר דער מענטשהייט. „פרייע נשמות, שטארקע כאראקטערן — דאס פעלט היינט אממיינסטן דער וועלט, וועלכע גייט מיט איר מאסן-לעבן אויף די סאמע אויסגעטרעטנסטע וועגן. אזוי איז דאס טויטע אונטערוואַרפן זיך אונטער דער קירכע, דער דעספּאטישער אחדות-שגעון פון סאציאליזם, דער אומטאלערענטער טראדיציאנאליזם פון די נאציעס. די מענטשהייט דארף האבן מענטשן, וועלכע זאלן ווייזן, אז גראד די, וועלכע האבן זי ליב, קענען מיט איר אויך קעמפן, ווען מ'מוז".

אזוי ארום לערנט ראלאן אנדערע מענטשן, ווי אזוי צו זיין אויטאריטעטן: ער פאדערט פון יעדן, אז ער זאל אנערקענען פאר אן אויטאריטעט בלויז זיין אייגן געוויסן. דעם אמת קען מען זיך נישט אויסלערנען, מ'דארף אים דערקענען אין לעבן. דער, וואס דענקט קלאר און זייענ מעשים זענען דאדורך פריי, איבערצייגט נישט מיט ווערטער, נאר דורך זיין ווען. און דערפאר, וויל ראלאן האט אין סאמע העכן טאג אנגעוויזן אין דער הויך פון זיין אינזאמקייט

ווי אַזוי א מענטש קען אין אַלע צייטן לעבעדיק מאַכן א אידעע, וועלכע ו׳האָט אינמאָל פאַר אַלעמאָ? אָנערקענט פאַר אמת — האָט ער געהאַלפן דערמיט דעם גאַנצן דור. זיין אמתע עצה איז נישט געווען דאָס וואָרט, נאָר דער טאַט, די ריינקייט און עטישקייט פון זיין באַלערנדיק לעבן.

א י י נ ז א מ ק י י ט.

אַזוי ארום איז ראָלאַנס לעבן פארבונדן מיט דער גאַנצער וועלט, באַאיינפלוסט טויזנטפאַכיק, עס שטראָלט אויס און פארשפרייט וואַרעמקייט: אָבער וי איינזאַם איז סוף-כל-סוף זיין לעבן אין משך פון דעם פינפיערטל פרייען אַזוי! א קליין הילצערן שטובל? אין וויל-נעוו בייַ דער געגנפער אָזערע — דאָס איז דאָס אָרט פון ראָלאַנס טראַגישער אָפּגע-געזונדערטקייט. די ענגקייט דערמאָנט אין זיין אַמאָליק פאַריזער בוי-דעם-שטובל? אויך דאָ ליגט אָנגעלייגט א קופּע ביכער אוף בראָשורן, אויך דאָ איז פאַראַן דער קליינער פשוטער היצערנער טיש, אויך דאָ איז פאַראַן א קליינע פּיאַנינע, בייַ וועלכער ער רוט זיך אויס פון דער ארבעט. בייַ דעם דאָזיקן ארבעט-טיש גייט אוועק זיין טאָג, אָפט אויך די נאַכט. זעלטן גייט ער שפאַצירן, זעלטן קומט ער צו עמיצן, ווייס? זיינע פריינט האָבן זיך פון אים אָפּגעשיידט. אפילו זיינע גרייז-גרויע עלטערן, די געליבטע שוועסטער זיינע האָבן בלויז איין מאָל אין משך פון יאָר די געלעגנהייט צו אים אריבערצוקומען דורך דער פאַרשאָסענער גרענץ. דאָס שרעקלעכסטע פון דער דאָזיקער אינזאַמקייט באַשטייט דערין, וואָס זי געפינט זיך אין א גלעזערן הויז. פון אלע זייטן ווערט דער „גרויסער היימלא-זער" געשפּיאָנירט אוין אויסגעפאָרשט, פּראָווֹאָקאַטאָרישע אַנענטן פאַר-פאַלגן אים ווי אן אמאָליקן אידעען-חבר אוין רעוואָלוציאָנער. יעדער בריוו וועלט איבערגעלייענט, איידער ער קומט אין זיינע הענט אריין; וועגן יעדער טעלעפאָן-געשפּרעך שיקט מען מעלדונגען, מ׳באַוואַכט

יעדן, וואָס קומט צו אים אין שטוב. ווי אין אַ גלעזערנער תפיסה זיצט ראָלאַן, געפאַנגען פון אַ נישט געזעענער מאַכט.

וועט מען עס היינט קענען גלויבן? — אין די לעצטע צוויי יאָר פון דער מלחמה האָט מער נישט ראָלאַן, אויף וועמענס וואָרט ס'וואַרט אַ גאַנצע וועלט, קיין צייטונג וואו צו שרייבן, און ער האָט קוים די מעגלעכקייט צו פאַרעפנטלעכן עטלעכע קלייניקייטן. ער האָט אפילו נישט קיין פאַרלענגער פאַר זיינע ביכער. די היים לייקנט אים אָפּ. ער איז דער מצורע, וואָס זיצט מחוץ למחנה. אפילו דער שוויץ ווערט ער אַלץ ווייניקער ניחא, וואָס מער זיין גייסטיקע אומאָפּהענגיקייט ווערט ראַדיקאַלער. אַ געהיימניספולער חרם שוועבט איבער אים. ביסלעכווייז הערן אויף די הויכע אָנפאַלן און דער האַס נעמט אָן אַ נייע, געפערלעכע פאָרם: אַ פינסטער שטילשווייגעניש אַנטשטייט אַרום זיין נאָמען, אַרום זיינע ווערק. די עלטערע חברים האָבן זיך אַלץ מער אָפּגעזונדערט פון אים. אַ טייל פון די נייע באַקאַנטשאַפטן (איבערהויפט מיט יונגע לייט, וואָס זענען געוואָרן פאָליטיקער) צעשיטן זיך אויף פראָך. און וואָס העכער ס'רוישט די וועלט אַרום, אַלץ שטילער און שטילער ווערט אַרום ראָלאַנען. עס שטייט אים נישט בייַ דער זייט קיין שום פרוי, ער קען מער נישט דערגרייכן אפילו צו זיינע בעסטע חברים, צו די ביכער. ווייל ער וויסט: ס'איז געגוג ער זאָל אויף אין שעה קומען קיין פראַנקרייך, כדי צו פאַרלירן די פרייהייט פון וואָרט. די היים איז פאַר אים אַ מויער, דער אַזיל אַ גלעזערן הויז. און אַזוי אַרום וואוינט דער הימלאָזער צווישן די הימלאָזע אינגאַנצן „אין דער זופט" (ווי ס'האָט זיך אויסגעדרוקט זיין געליבטער בעטהאָווען), אינגאַנצן אַרום-גערינגלט מיט אידעען, אין דעם נישט געזעשענעם אייראָפּע, פאַר-בונדן מיט אַלע און איינזאַמער פון אַלע. אין קיין שום זאַך וויזט נישט אַזוי זיך אַרויס די קראַפט פון זיין לעבעדיקער גוטקייט, ווי אין פאַקט, אַז אָנשטאָט צו זיין פאַרביטערט דורך זיינע ערפאַרונגען, איז ראָלאַן אין די דאָזיקע שעהן פון די שוועריע נסיונות געוואָרן נאָך מער מאמין. ווייל גראָד די טיפסטע איינזאַמקייט צווישן מענטשן איז די אמתדיקע געמיינזאַמקייט מיט מענטשן.

בלויז איין-און-איינציקער חאָט זיך געפונען, מיט וועלכן ראָלאַן

האָט זיך אויסגשמועסט יעדן טאָג: זיין געוויסן. טאָג-טעגלעך, פון ערשטן טאָג אָן זינט דער מלחמה, שרייבט ערייַן ראָלאַן אין אַ טאָג-בוך זיינע געפילן, זיינע באַהאַלטנסטע געדאַנקען, די וויטע שליחות. אפילו זיין שווייגן איז מיט דער צייט געוואָרן אַ לייַדנשאַפטלעכער פּראָטעסט. אין משך פון דער צייט איז צוגעקומען איין באַנד צום אַנדערן און אין סוף פון קריג האָט ער שוין געהאַט זיבן-און-צוואַנציק בעאַנדער. מ'איז דאָס געוואויר געוואָרן אין דער צייט ווען ר'האָט געזאָלט אוועקפאָרן פון שווייץ צוריק אַ היים און ער האָט מורא געהאַט, מיטצונעמען דעם וויכטיקסטן און פאַרטרויעכסטן לעבנס-דאָקומענט איבער דער גרענץ, וואו די צענזורן וואָלטן גאַר האַט רעכט צו ליינען די סודות פון זיין לעבן. געציילטע פריינט האָט ער גענויען דאָ און דאָרט אַ בלאַט, דאָס גאַנצע, אָבער, איז באַהאַלטן פאַר אַ שפּעטערדיקער צייט, וועלכע וועט קוקן אויף דער טראַגעדיע מיט אַ ריינערן און וויניקער לייַדנשאַפטלעכן בליק, ווי מיר.

וואָס אַזוינס די צייט וועט דורך דעם דאָזיקן טאָג-בוך געוואויר ווערן וועגן דעם, קענען מיר היינט נישט האָבן קיין אַנונג. אָבער אונזער געפיל זאָגט אונז, אַז ס'וועט זיין די נשמה-געשיכטע פון דער עפּאָכע, אַ צייט-געשיכטע. וויל ראָלאַן דענקט אַמבעסטן אין אַמפּרייסטן בעתן שרייבן: זיין אינספּירירטסטע מאָמענטן זענען די פערזענלעכע. און אַקוראַט וויַ זיינע אַלע בריוו שטייגן אפשר איבער די פערעפנטלעכטע אַרטיקלען, אַקוראַט אַזוי וועט אַן שום ספק דער דאָזיקער לעבנס-דאָקומענט זיין די ריינסטע דיכטערישע אויסטייטשונג פון דער מלחמה. נאָר די דאָזיקע צוקונפטיקע צייט וועט דערקענען מיט וואָס פאַר אַ פריזיי פון אייגענער אַנטוישונג ער האָט באַצאָלט פאַר זיין בשורה פון בטחון צו דער גאַנצער וועלט. מ'וועט זיך איבער-צייגן, אַז דער דאָזיקער אידעאַליזם, וואָס האָט דערהויבן טויזנטער און וועלכן די איבערגעשפּיצטע האָבן באַטראַכט פאַר באַנאַל און פאַר לייכט-גזמאַט, איז אַרויסגעוואַקסן פון די טונקעלע ליידנס-תהומות און נשמה-איינזאַמקייט און דערהויבן געוואָרן נאָר דורך דעם הערשאַיזם פון אַ קעמפּנדיק געוויסן. מ י ר קענען בלויז די מעשים, וואָס שטאַמען פון זיין גלויבן: אין די דאָזיקע ביכער אָבער איז

פּאַרען דער בלוטיקער פּרייז; מיט וועלכן ער צאָלט טאָג-טעגלעך כּסדר פּאַר זיין לעבן.

„פּרעקורסאָרס" און „עמפּעדאָקלעס".

כּמעט צוזאַמען מיט דעם אָנהויב פון דער מלחמה האָט ראָלאַן אָנגעהויבן זיין „קריג-מאַרש" אָקעגן דער שנאה. לענגער ווי א יאָר צייט האָט ער געהאַלטן אין איין קעמפּן מיט וועלטער אָקעגן די צאָרן-געשרייען אין אַלע לענדער. אָבער אומזיסט. דער שטראָם וועלט געוואַלדיק גרעסער, און וועלט געגנערט פון אַלץ ניי-צוגעקומענעם בלוט פון די אומשולדיקע קרבנות; שפּרייט זיך אויס אַלץ ווייטער און ווייטער דורך די ניי אַרומגעכאַפּטע לענדער. און אין דעם דאָזיקן אַלץ-הצכערן געטומל וועלט פּאַרשטומט ראַלאַנס שטים. ער דערפילט, אז ס'וואַלט געווען א שגעון צו וועלן איבערשרייען דעם דאָזיקן שגעון...

נאָך דעם ווי ס'איז ערשינען זיין בוך „Au dessu de la mêlée" האָט ער זיך צוריקגעצויגן פון יעדער עפנטלעכער אַרבעט, זיין וואַרט איז שוין געוואָגט געוואָרן. ער האָט געזייעט ווינט אוּן נעשניטן שטורם. ער איז נישט מיד געוואָרן פון ווירקן, ר'האָט נישט רעזיגנירט אין זיין גלויבן, אָבער ער פילט, אז ס'איז א אומזין צו רעדן צו א וועלט, וועלכע וויל נישט הערן. אים אַליין פעלט שוין אויך דער ערהאַבענער שגעון, וואָס האָט אים באַגייסטערט אין אָנהויב, דער גלויבן, אז די מענטשהייט שטרעבט צו שכל אוּן אמת: איצט ווייסט ער מיט אַזא קלאָרער דערקענטעניש, אז די מענטשן האָבן פאַר קיין שום זאַך נישט אזוי מורא, ווי פאַרן אמת. ער הויבט אָן זיך אָפּגעבן א אינערלעכן חשבון-הנפש אין א גרויסן ראָמאַן, אין א סאַטיר-שפּיל, אין אַנדערע דיכטעריש ווערק אוּן אין דער ליידנשאַפטלעכער טעטיקייט פון די בריוו. אָט איז ער שוין אינגאַנצן מחוץ דעם טומל. אָבער נאָך א יאָר שווייגן דערזעט ער, אז דער בלוטיקער מבול שטייגט אַלץ העכער, דער שקר וועלט אַלץ היציקער

אַון ער פילט אויפסניי דעם חוב אָנצוהויבן א קאַמף. „דעם אמת מוז מען כסדר איבערחזרן" – האָט געטהע געזאָגט צו עקערמאַנען– „ווייל אויך דער שקר ווערט כסדר געפֿערעדיקט אַרום אונז און נישט בלויז פון יחידים, נאָר פון דער גאַנצ". ס'איז פֿאַראַן אַזויפיל אייגזאַמקייט, אַז ס'איז נויטיק נייע פֿאַרבינדונג. איצט זעט מען אָפטער סמנים פון אומצופֿרידנקייט און מרידה אין די איינצלנע לענדער, ס'זענען אויך פֿאַראַן מער מוטיקע יחידים, וואָס שטעלן זיך אַנטקעגן דעם אַרויפגעוואָרפענעם גורל און ער פילט אויף זיך אַ חוב אונטערצושטיצן די דאָזיקע צעשפרייטע און זיי צו באַפעסטיקן אין קאַמף. אין דעם ערשטן אַרטיקל. "La Route en lactes quí monte„ דערקלערט ער די סיבה פון זיין ביז איצטיק שווייגן און אויך–זיין נייע שטעלונג. ער שרייבט: „אויב איך האָב אין משך פון אַ יאָר געשווויגן, איז עס נישט געשען צולייב דער סבֿה, וויל מיין גלויבן, וועלכן כ'האָב פֿראַקלאַמירט אין "Au dessus de la mêlée„ איז געווען שוואַכער, (פֿאַרקערט, ער איז היינט אַנטשלאָסענער, ווי אלעמאָל) נאָר דערפֿאַר, וויל כ'בין געווען איבערצייגט, אַז ס'איז אַן אומזין צו רעדן צו מענטשן, וואָס וויל נישט הערן. איצט דערפֿן רעדן די טראַגישע מעשים. נאָר זיי אַליין זענען בפוח צו צעברעכן די מויערן פון צוהכעיסדיקייט, גאוה, און שקר, מיט וועלכע ס'האָט זיך אַרומגעאַרטלט דער גייסט, כדי נישט צו זען די קלאָרקייט. אָבער מיר, ברידער פין אלע נאַציעס, מענטשן, וואָס קענען פֿאַרטיידיקן די מאַראַלישע פרייהייט, דעם שכל, דעם גלויבן אין מענטשלעכן שכל, מיר נשמות, וואָס הערן נישט אויף צו האָפֿן אין דער סאַמע שטילשווייגעניש, אונטערדריקונג און וויטיק, – מיר מוזן אין סוף פון דעם דאָזיקן יאָר זיך פֿריינדלעך דורכרעדן און טרייסטן זיך; מיר מוזן ווייזן, אַז ס'לייכט נאָך דאָס ליכט אין דער דאָזיקער בלוטיקער נאַכט, אַז ס'איז נישט געווען פֿאַרלאָשן אין וועט נישט פֿאַרלאָשן ווערן. צוקוקנדיק זיך צו דעם עלנד-תּהום, אין וועלכן אייראָפּע זינקט איצט, איז דער חוב פון יעדן איינציקן, וואָס שרייבט מיט דער פֿעדן, נישט גורם צו זיין, אַז ס'זאָל זיך פֿאַרמערן די ליידן פון דער וועלט אפילו מיט איין וווייטיק מער, ער זאָל נישט צוגעבן אפילו קיין איין סיבה פון האַס אין דעם שוין ברענענדיקן שטראָם.

צוויי נייע אויפגאבן זענען מעגלעך פאר די זעלטענע פרייע גייסטער... קודם-כל: צו פרוון אנווייזן דאס אייגענע פאלק אויף זיינע פעלערן... אבער די דאזיקע אויפגאבע איז נישט מיינע, און איך האב זי מיר נישט געשטעלט. מיין אויפגאבע איז צו ווייזן די פיינדזעליקע ברידער פון איראפע נישט דאס שלעכטע, נאר דאס גוטע, וואס זיי האבן, דאס וואס גיט האפנונג, אז ס'וואל נאך אמאל עקזיסטירן א קולטורע און מער ליבנדיקע מענטשהייט".

אין די נייע ארטיקלען, וועלכע ראלען פארעפנטלעכט איצט (אממיינסטן אין קלייניע רעווייען, וויל די גרויסע צייטונגען האבן זיך שוין לאנג פון אים אפגעזאגט) און וועלכע זענען שפעטער געזאמלט געוואָרן אין „פרעקירסער" איז שוין פארן א נייער טאן. דער צארן האט אפגעטרעטן דעם וועג פארן גרויסן רחמנות. גלייך מיט די סאלדאטן אין ארמעען בעתן דריטן יאר פון דער מלחמה, איז אויך ראלאן סוף-כל-סוף געוואָרן געבראכן פון זיין פאנאטישע לויידנשאפט און אויף דעם ארט איז געקומען א שטילער, רויקער באוואוסטזיין. ער איז אפשר נאך מער ראדיקאל אין זיינע אנשויאונגען, אבער דערפאר—מענטשלעך-מילדער אין זיינע באטראכטונגען. דאס, וואס ער שרייבט איצט, איז נישט דירעקט נוגע דער מלחמה, נאר גרייט איבער איר. ער צילט אין דער ווייטקייט, לויפט אדורך הונדערטער יארן כדי צו מאכן פארגלייכונגען. און כדי זיי טרייסטן—זוכט ער א זין אינם אומזין. ער הויבט אן צו זען די מענטשהייט לויט די טעאריע פון געטהס „אייביקער ספיראלע" און קומט דערצו, אז די איצטיקע טראגישע צייט איז אן אנזאג פון א נייערער און שענערער תקופה „קעתיד-לבוא".

די דאזיקע ארטיקלען אין „פרעקירסער" קעמפן שוין נישט מער קעגן די מלחמה-אנשויאונגען און קעגן דער מלחמה גופא. זיי ווייזן נאר אן אויף די קעמפער פון אנדערע אידעאלן אין אלע לענדער, אויף יענע „וועג-געפינערס פון דער איראפעאישער נשמה". ווי ניטשע רופט אן די פרעדיקער פון גייסטיקער אחדות. צו האפן אויף די מאסן איז שוין צו שפעט. אין דעם אויפרוף וועגן די „אויסגעשחטענע פעלקער" רעדט ער נאר מיט רחמנות אויף די מיליאנען, וואס דינען פרעמדע צוועקן אן שום ווילן און זייער פרומע

מאַרטירערשאַפט האָט בקוים דעם ווערט פון אומבאַוואוסטזיניקער הערואישקייט. ער לייגט איצט האָפנונג בקוים אויף די אויסדערווייטע, אויף די זעלטענע פרייע מענטשן, וואָס לייזן אויס די גאַנצע וועלט, אויף די גרויסע נשמה-בילדער, אין וועלכע ס׳שפיגלט זיך אָפּ יעדער אמת, הגם זיי ווירקן אפשר ווייניק אויף דער צייט. די דאָזיקע מענטשן פאַראייניקט ער אין ביכד און צוּ די מייסטערהאַפטע אַנא־לייזעס קומען צו סיקוועטן פונם עבר: א פּאַרטרעט פון טאָלסטאָיען, דער אַלטער פאַרטיידיקער פון מענטשלעכער פרייהייט בעת דער מלחמה, און א פּאַרטרעט פון זיין אַלטן ליבלינג אין די יוגנט-יאָרן, פון דעם קלוגן יאָניער עמפאַדאַלקעס.

דער גרויסער חכם פון גריכנלאַנד, וועלכן ראָלאַן האָט געוועט־דעט זיין ערשטע דראַמע אלט-זייענדיק צוואנציק יאָר, טרייסט איצט ראָלאַנען דעם רייפן מאַן. ראָלאַן ווייזט אויף, אַז נאָך מיט דריי טויזנט יאָר צוריק האָט שוין א דיכטער אין סאַמע מיטן פון דער בלוטיקער צייט דערקענט, אַז די וועלט „האַלט אין איין איבערוואַרפן זיך פון האַס צו ליבע און פון ליבע צו האַס", אַז כסדר בייטן זיך די צייטן: אָט קומט אָן א דור פון קאַמף און האַס און באַלד הויבן זיך אָן ריינערע צייטן, פונקט ווי ס׳טוישן די צייטן פון יאָר. מיט א גרויסן זשעסט ווייזט ער אויף, אַז אָנהויבנדיק פון די זינגער פון די סיציליאַנישע מוזעס ביז צום הייַנטיקן טאָג — ווייסן אַלעמאָל די קלוגע כייט די מענטשלעכע אמתן און פונדעסטוועגן זענען זיי אומ־מעכטיק אקעגן שגעון פון דער וועלט. דער אמת גופא אָבער גייט פון האַנט צו האַנט איז אָן אומענדלעכער קייט דורך די צייטן און קען נישט ווערן פאַרווירן אָדער צעשטערט.

אַזוי אַרום לייכט א מילד ליכט פון האָפנונג אויך איבער זיינע טונקלסטע יאשדיקע יאָרן, א ליכט, וועלכעס ווערט געזען נאָר דורך דעם אויסגעלייזטן, וועלכער קען אָפּוועגדן דעם בליק פון דעם צייטלעכן און וועגדן אים אין דער אומענדלעכקייט.

„לילולי" און „פיער און לוציע"

דער עטיקער, דער מענטשנפריינט, דער איראָפּעער האָט אין די דאָזיקע פינף יאָרן געדעדט צו די פּעלקער, אָבער דער דיכטער האָט אויסגעזען ווי פּאַרשטומט. און ס׳האָט עמיצן אפשר געקענט אויסקומען ווונדערלעך, וואָס ראָלאַנס ערשט דיכטעריש ווערק, וועלכעס ער האָט פּאַרענדיקט פּאַרן סוף פון דער מלחמה, איז גראָד געווען א סאַרקאַסטישע, וויציקע קאָמעדיע — „לילולי". אָבער גראָד די דאָזיקע זוסטיקייט האָט געשטאָמט פון סאָמע ליידן־תּהום. מיט דער איראָניע האָט ראָלאַן — אויסדריקנדיק זיך ווי א פּסיכאָ־אַנאַליטיקער— געפרוווט „אָפּצורעאַגירן" די אָנמעכטיקע וווייטיק אָדער די אייגענע הילפלאָזיקייט און שגעון פון דער וועלט, די פּאַרצווייפלונג פון זיין צעשטערטער נשמה. פון דער סאָמע שטאַרקסטער מרידה האָט א שפּריץ געטון א פונק אין געלעכטער אריין:

אויך דאָ, ווי אין אַלע ראָלאַנס ווערק, איז פּאַראַן דער ווילן זיך צו באַפרייען פון א געפיל. פון ווייטיק ווערט געלעכטער, געלעכטער ווערט צוריק פּאַרביטערטקייט און טון טוט ער עס מיט דער כונה, ער זאָל האַלטן זיין אייגענעם איך אין גלייכגעווויכט אַקעגן דער שווערקייט פון צייט. דאָרט וואו דער צאָרן פּאַרלירט זיין כח, בלייבט נאָך לעבעדיק דער שפּאָט: ווי א ברענענדיקע פייל פליט ער איבער דער חשכדיקער וועלט.

„לילולי" איז דער סאַטיר־שפּיל פון א אומבאַשריבענער טראַגעדיע, אָדער מער נאָך: פון יענער טראַגעדיע, וועלכע ראָלאַן דאַרף נישט באַשרייבן, וויל די וועלט לעבט זי איבער סיי־ווי־סיי. און

מ׳באַקומט דעם באַגריף, אַז אין שרייבן איז זי געווען ביטערער, סאַרקאַסטישער, כּמעט צינישער, ווי ס׳איז לכתחילה געווען די כּוונה, ס׳דוכט זיך, אַז די צייט האָט זי געמאַכט געזאַצענער, ברענענדיקער, אומברחמנותדיקער, ווי ס׳האָט געווען דער דיכטער. אין דעם מיטל-פונקט פון דעם ווערק איז פּאַריז יענע (צום ערשטן איז זומער 1917) געשריבענע סצענע וועגן צוויי פריינד, וועלכע ווערן פאַרפירט פון דער גנבה׳שער שגעון-געטין לילוי און אַקעגן דעם אי־גענעם וויקן מאַכן זיי אַ תל איינער פון אַנדערע בשעתן קאַמף. אין די דאָזיקע צוויי פרינצן פון אַ קינדער-דערציילונג איז אויסגעדריקט דער אַלטער סימבאָל פון אליוויער און זשאַן קריסטאָף, און אין זיערע בריידער-לעכע רייד פילט זיך אין אָנהויב אַ רירנדיקער לירזם. ס׳זענען אייגנטלעך פראַנקרייך און דייטשלאַנד, וועלכע פאַלען איצט אָן אייגער אויפן אַנדערן מיט בלינדן שגעון, צווי פעלקער, וואָס שטייגן פאָר אַ תהום, איבער וועלכן ס׳איז אַמאָל שוין געלעגן אַ בריק פון שלום. אָבער די צייט ערלויבט נישט ס׳זאָל געשאַפן ווערן אַזא ריינער קלאַנג פון לירישן טרויער: ביים פּראָצעס פון שאַפן ווערן די קאַמעדיע געבויט אַלץ שארפער, אַלץ שפּיציקער, אַלץ מער גראָטעסק-מעסיק. אַלץ, וואָס ראָלאַן האָט פאַר זיך געזען, די דיפלאָמאַטיע, די אינטעלעקטועלן, די מלחמה-משוררים (וואָס טרעטן דאָ אויף אין דער לעכערלעכער פאָרם פון טאַנצנדיקע דערווישן), די ווערטער-פאַציפיסטן, די אָפּגעטער פון בריידערלעכקייט, די פרייהייט, אפילו גאָט אַליין, — אַלץ זעט ער דורך זיינע טרערן אויסגעקרומט וויי קאַריקאַטורן, פּאַיאַצן: מיט שארפע פּלאַקאַט-פּאַרבן, מיט דער שטרענגער ליניע פון צאָרן צייכנט ער די גאַנצע משוגענע וועלט. אַלץ איז צעלאָזט, צעשטערט אין דעם ביטערן לויג פון שפּאָט. און אויך דער שפּאָט אַליין, דאָס שרייענדיקע לאַכן ווערט צעגאַנגען סוף-כּל-סוף פון דעם צאָרניקן בייטשן-שמיץ. ווייך פאַלישינעל, דער רעזאנער פון שטיק, דער חכם אין מלבוש פון אַ נאַר, איז צו-שטאַרק שכלדיק, זיין לאַכן איז פחדים׳דיק, ווייך ס׳באַהאַלט הינטער זיך דעם טאָט. ווען ער האָט זיך באַגעגנט מיטן אמת (די אייניציקע גשטאַלט אין דעם דאָזיקן ווערק, וואָס איז אַוועקגעשטעלט אין טראַגישער שיינקייט, ערנסט און ערשיטערנדיק, מיט דער אומגליקלעך געבוגדענער, האָט

ער נישט געוואגט צו שטיין ביי איר זייט, הגם ער האָט זי ליב. אפילו דער ווייסנדיקער פון אָט-דער קלאָגעדיקער וועלט איז א פחדן, און אקעגן אים, דעם דערקענענדיקן, וואָס דערקענט נישט, וועגדט זיך ראָלאָנס אינערלעכע ליידנשאפט אין דער שטאַרקסטער שטעלע פון דער קאָמעדיע. „דו קענסט לאַכן" – זאָגט דער אמת „קענסט שפּעטן, אָבער מיט א פּאַרשטעלט פּנים, ווי א שוץ-יונגל. אקוראט ווי דיינע אבות, די גרויסע פּאליטיקער, די מייסטערס פון דער פרייער איראָניע און פון לאַכן. ווי עראסמוס און וואָלטער, ביסטו פּאָרזיכטיק, שטאַרק פּאָרזיכטיק. דיין גרויס מויל איז פּאַרשלאָסן איבער דעם שמייכל... אָבער לאַכט, איר לאַכערס! איר קענט בלויז לאַכן איבער די שקרים. וועלכע איר פּאַנגט מיט דער נעץ, אָבער דעם אמת וועט איר קיינמאָל נישט האָבן... איר וועט בלייבן אַליין אין דער יידיקייט מיט אייער לאַכן. דאַמאָלסט וועט איר מיך רופן, אָבער איך וועל אייך נישט ענטפערן. איך וועל זיין געבונדן... א, וען וועט קומען דאָס גרויסע נצחונדיקע לאַכן, וואָס וועט מיך בא-פרייען מיט זיין טומל"!

דאָס דאָזיקע גרויסע, נצחונדיקע, מיטרייסנדיקע לאַכן האָט ראָלאָן נישט געקענט געבן אין דער דאָזיקער קאָמעדיע: זי איז אָנטשטאָנען פון צופיל ביטערקייט זי האָט בלויז טראָגישע איראָניע, א געווער אקעגן דער אייגענער אויפגערעגטקייט. אמת, אין קאליא ברענאן איז אויך פאַראן דער קליינער גוטמוטיקער שפּאָט, אָבער וואָס פאַר א חילוק איז פאַראן צווישן דעם ווערק געשריבן אין א געבענטשטער צייט פון „donce Frans" און צווישן דער טראָגי-קאָמעדיע פון כאָאָס! דאָרטן קומט די זוסטיקייט פון פוילקייט, דאָרטן איז זי גוטמוטיק, דאָרט איז פאַראן א בריט לאַכן, דא – איראָניע, א געפיל, וואָס קומט פון ביטערקייט, פון געוואָלדיקער מרידה אקעגן אץ, וואָס איז פאַראן, צווישן דעם אלטן פראָנקרייך, וואָס האָט ארויסגעגעבן א „קאליא ברענאן" און צווישן דעם נייעם פראָנקרייך, וואָס האָט געגעבן „ליולי", איז פאַראן א גאַנצע וועלט; א צעשטערטע, א געשלאָגענע, א חרוב-געוואָרענע וועלט פון אייזעלע חלומות און גוטע וויזיעס. אומזיסט דערגייט דער פּאַרס צו אלץ מער משוגענע קאַפּריאָלן, אומזיסט שפּרינגט דער ווינץ אריבער איבער

זיך אַליין: סוף-כל-סוף פאַלט די שווערקייט פון געפיל צוריק אויף דער בלויטיקער ערד. אוּן אין קיין שום ווערק, אין קיין שום פאַטעטישן אויפרוף, אין קיינעם פון זיינע טראַגישע קריזיסן פון יענער צייט פילן זיך נישט אַזוי שטאַרק די פערזענלעכע ליידן פון ראָמען ראַלאַן אין יענע יאָרן, ווי דאָ, אין זיין ביטערן צווינגען זיך צו איראָניזירן, אין דעם שפיציקן אוּן צעשמעטערנדיקן לאַכן פון דעם דאָזיקן שפיל.

אָבער דער מוזיקער אין ראָמען ראַלאַן לאָזט נישט, אז א געפיל זאָל אויסגעקלונגן ווערן אין דיסהאַרמאָניע. אוּן אַזוי ארום שטעלט ער אַוועק א יאָר שפּעטער נעבן דעם ביטערן פּאַרס פון צאָרן א צאַרטע אידייע פון ליבע, געצייכנט איידל אוּן אַקוואַרעל-פּאַרבן: זיין אַנציקנדיקע נאָוועלע „פּיער אוּן לוּציע". אויב אין „לילולי" האָט מען געוויזן דעם שגעון, וואָס פאַרווירט די וועלט, ווערט דאָ אויסגעדריקט אן אַנדערער, ערהאַבענער שגעון, וואָס איז גובר די וועלט אוּן די ווירקלעכקייט. צווישן מענטשן, כּמעט נאָך קיגי-דער, שפּילן זיך אָן זאָרגן אויף דעם תהום פון דער צייט: פון גרויס גליק פאַרהערן די דאָזיקע צוויי פאַרליבטע בעלי-חלומות דאָס דונערן פון די האַרמאַטן, דאָס קנאַקן פון באָמבעס, די נויט פון פאטערלאַנד. פון שיכרותדיקן געפיל ווערט פאַרשוווּנדן צייט אוּן רוים; די וועלט פון ליבע אין א מענטש האָט נישט קיין אַנונג וועגן דער אַנדערער וועלט, וואָס איז פול מיט שגעון אוּן האס. אפילו דער טויט ווערט פאַר זיי א חלום. צו די דאָזיקע צוויי גליקלעכע מענטשן, צו פּיער אוּן לוּציען, דעם בחור אוּן דעם מיידל, אַנטלויפט דער קינסטלער. אוּן מ'קען זאָגן, אז אין קיין שום ווערק האָט ראָלאַן דער דיכטער זיך נישט אַזוי אויסגעלעבט, ווי אין דער דאָזיקער נאָוועלע. ס'איז פאַרשוווּנדן גצוואָרן דער סאַרקאַזם אוּן די ביטערקייט. מיט א יונגן שמייכל מאַכט ער קלאָר די דאָזיקע וועלט. א סטראָפע פון שטילקייט איז דאָס דאָזיקע ווערק אין ראָלאַנס קאַמפּס-ליד אַקעגן דער צייט, א ווערק, וואָס שפּיגלט אָפּ די אינערלעכע ריינקייט פון זיין ווען אוּן לינדערט זיין ווייטיק צו דער מדרגה פון א שיינעם חלום.

קלעראמבאל

א נעשריי, א שטוינען, אַ ווייטיקדיקער שפּאַט איז געווען די טראַגיקאָמעדיע „ליבורי". די אידילע „פיער און קוציע" איז געווען א לוסטיק צערטלעכער חלום איבער דער צייט – אָבער בייד איז דער נעפּי? נעווען עפּיזאָדיש, דאָס אויסרעדן זיך און די נעשטאַלטונג – צופעליק. אָבער די ערנסטע, שטיקע, דויערנדיקע דיכטעריש טעטיקייט אָפּגעזונדערט פון דער צייט איז זיין ראָמאַן „קלעראמבאל", די „נעשיכטע פון א פּריי נעווייסן", ווערטע איז פּאַר-טיק נעווארן פאַמלעך, אין כּשך פון פיר יאָר. נישט א אויטאָביא-גראַפּיע איז דאָס דאָזיקע ווערק, נאָר א טראַנסקריפּציע פון זיינע אידעען, אקוראט ווי זשאַן קריסטאָף איז א אימאַגינערע ביאָגראַפּיע און גרייכציטיק אן ארומנעמענדיק בילד. דאָ ווערט אינערלעך צונויפגעזאַמלט דאָס, וואָס ס'איז געווארן צעווארפן אין בריוו און אין מאַניפעסטן, דאָ איז פאַראן די אונטערערדישע קינסטלערישע בינדונג פון זיין ווערק, וואָס איז געשטאַלטיקט נעווארן אין פּאַר-שידענע פּאַרמען. אין כּשך פון פיר יאָר – כאָטש ער איז כסדר נעשטערט דורך זיין עפּנטלעכע טעטיקייט און אויסערלעכע לעבנס-סיטואַציעס, – האָט ראָלאַן אַרויסגעפירט זיין ווערק פון דער ווייי-טיקדיקער טיפענישן צו דער הייך פון טרייסט. געענדיקט נעווארן איז עס ערשט נאָך דער מלחמה, אין פּאַריז אין זומער 1920.

אויך „קלעראמבאל" איז פונקט אזוי ווי־ניק דאָס, וואָס מ'רופט „ראָמאַן", ווי זשאַן קריסטאָף. פונקט ווי זשאַן קריסטאָף, איז דאָס ווערק אי ווייניקער פון א ראָמאַן אי א סך מער. עס איז אן אַנט-וויקלונגס-ראָמאַן, אָבער נישט פון א מענטש, נאָר פון א אידעע. דער קינסטלערישער פּראָצעס געשטאַלטיקט פּאַר אונז, ווי אין זשאַן

קריסטאָף, אַ יעלט-אָנשויאונג, אָבער נאָך נישט קיין פּאַרטיקע, אָפּ-
געשלאָסענע און פּאַרענדיקטע. פון איין שטאָפּל צום אַנדערן שטייגן
מיר, צוזאַמען מיט דעם העלד, פון טעות און שוואַכקייט צו קלאָר-
קייט. אין אַ געוויסן זין איז עס אַ רעליגיעז ספר, די געשיכטע פון
תשובה-טאָן, אַ התגלות, די מאָדערנע „מעשה" פון אַ פּשוטן בויר-
געלעכן מענטש, אָדער ווי דער טיטל זאָגט: די געשיכטע פון אַ
געוויסן. אויך דאָ איז דער סאַמע תמצית — די פרייהייט, דאָס צו-
ריקגיין צו זיך אַליין. אָבער דורך דעם העראָיזם ווערט פון דער
דערקענטעניש — טאַט. די סצענע פון דער טראַגעדיע איז אינגאַנצן
אינעוויניק אין מענטש, אין דעם צוגענגלעכסטן פון זיין וועזן, וואו
ער איז אַליין מיטן אמת. דערפאַר פעלט אויך דעם ראָמאַן דער
געגנשפּילער, דער אַליווייער פון זשאַן קריסטאָף, דאָס אויסערעכט
לעבן. דער געגנשפּילער פון דעם דאָזיקן ווערק, דער שונא — איז
ער אַליין: דער פריערדיקער, דער שוואַכער „קלעראַמבאָל", וועלכן
ס'איז גובר דער נייער, דער ווייסנדיקער, דער אמתדיקער מענטש.
זיין העראָיזם איז נישט געווענדט אַקעגן דער געזעלשאַפט, ווי
ווי אין זשאַן קריסטאָף, נאָר שפּילט זיך אָפּ אין דעם נישט-געזעלשאַפט-
רוים פון געדאַנק.

דערפאַר האָט ראָמען ראָלאַן לכתחילה געוואָלט דעם ראָמאַן
„ראָמאַן מעדיטאַציאָן" און אים געגעבן דעם טיטול "L'un contre tous",
„אייגער אַקעגן אַלע" ווי אירערדיק דעם טיטול פון זיין בעטיע "Le
Contr'un". נאָר צוליב מורא פאַר מיספאַרשטייענישן האָט ער זיך
אָפּגעזאָגט פון זיין ערשטן פּלאַן. גייסטיק האָט די קינסטלערישע זייט
געזאָלט דערמאָנען אין אַ לאַנג פאַרגעסענער טראַדיציע, אין די מע-
דיטאַציעס פון די אַלטע פראַנציזישע מאָראַליסטן, די סטאָיקער
פון זעכצנטן יאָרהונדערט, וועלכע האָבן אויסגעדריקט די קלאָרקייט
פון זייער נשמה אין פּלאַטאָנישע דיאַלאָגן אין סאַמע מיטן קריג-
בהלה, אין באַלאָגנטן פאַריז. אָבער נישט בלויז דער קריג איז דאָ
געווען דער מאָטיוו (מיט עלעמענטן פירט נישט קיין מחלוקת דער
פרהאבענער גייסט) נאָר דער גייסטיקער באַגלייט-פענאָמען פון דער
דאָזיקער מלחמה, וועלכן ראָמען ראָלאַן האַלט פאַר אַזוי טראַגיש, ווי
דעם אונטערגאַנג פון מיליאָנען מענטשן: דער אונטערגאַנג פון דער

פרייער איינצלנער נשמה בשעתן מבול פון מאַסן-נשמות. ער האָט געוואָלט ווייזן, וואָס פאַרע אָנשטרענגונגען ס׳דאַרף מאַכן אַ פריי געווייסן, כדי זיך צו ראַטעוון פון שקלאַפן-אינסטינקט; ער האָט געוואָלט שיידערן די שרעקלעכע פאַרקנכטונג פון יחיד אין פאַראַלע מיט דער נקמהדיקער, אייפערזיכטיק-הערשנדיקער מענטאליטעט פון דער מאַסע; די מוראדיקע, די אויסטערליש-שווערע אָנשטרענגונג, נישט אַריינגעצויגן צו ווערן אין דעם כלישן שקר. ער האָט געוואָלט ווייזן, אַז גראד דאָס כלומרשט פשוטסטע איז אממיינסטן שווער אין אַזעלכע עפּאָכן פון איבערגעטריבענער סאָלידאַריטעט: ד. ה. צו בלייבן דאָס, וואָס מ׳איז באמת און נישט צו ווערן דאָס, וואָס ס׳וויל די ווענט, דאָס פאַטער־לאַנד, אָדער אַן אַנדער מעכאַניש צוזאַמענגעשטעלטער כלל.

ראָמען ראָלאַן האָט בפיוון נישט געגעבן זיין איצטיקן העלד, ווי זשאן קריסטאָפן, א הערואישן פּאָרמאט. א׳גענאר קלערמבאל איז אַ צניעותדיקער, א פיינער, אַ שטילער מענטש, אַ פיינער, שטילער דיכטער, וועמענס ליטעראַרישע ווערק ס׳האָבן בלויז א דאנקבאַרע געגנווארט און נישט קיין באַדייטונג פאַר דער אייביקייט. ער האָט דעם אידעאַליזם פון אַ מיטלמעסיקן, באַזונגט דעם אייביקן שלום אוף די אחדות פון די מענטשן. צוליב זיין לעבעדיקער גוטקייט גלויבט ער אויך אין אַ גוטער נאַטור, וועלכע ווי? גוטס טוט דער מענטשהייט אוף פירט זי מיט אַ ליבער האַנט צו אַ שענערער צוקונפט. דאָס לעבן פייניקט אים נישט מיט קיין פראַבלעמען, במלא רימט ער דאָס לעבן. צופריידן מיט זיין שטילער, אנגענעמער, בורזשואַזער עקזיסטענץ, ארומגערינגלט מיט א צערטלעכער, גוטמוטיק-פשוטער פרוי, מיט אַ זון אוף א טאַכטער, באַזונגט ער די פרייַלעכע געגנווארט און די נאָך שענערע צוקופט פון אונזער אלטן קאסמאס.

אין דעם דאָזיקן שטיין פאַרשטאָנט-הויז טרעפט דער בליק: די בשורה פון דער מלחמה. קלעראמבאל פאַרט קיין פאַריז אוף ווי נאָר ס׳האָט אים אָנגעריכט די הייסע כוואליע פון ענטוזיאַזם, אַזוי ווצפן זיך תיכף אויס אַלע אידעאַלן פון פעקקער־ליבע אוף פון אייביק שלום. ער קומט צוריק שוין ווי א פאַנאַטיקער, גליענדיק פון שנאה, שיטנדיק מיט מליצות. אונטער דעם אומגעהויערן שטורם

הויבט אָן צו שפּילן זיין קאָטאָרינקע; פּון א טעאָקריט ווערט אַ ק־יגסדיכטער. אויף א וואונדערלעכן אופן שילדערט איצט ראָאַן וויליאַם מיטלמעסיקע נאַטורן מיט אים פאַסן אויף (אַליין זענען זיי דערין נישט קלאָר) דאָס שרעקלעכסטע פאַר א גוטע זאַך. ער איז באַפליגלט, ער איז יונגער געוואָרן, די באַגייסטערונג פון די מאַסן רייסט אַרויס פון זיין ברוסט די לאַנג איינגעזונקענע הזפּעלות. ער שפּירט זיך דערהויבן פון דער נאַציאָנאַלער כוואַליע, באַגייסטערט, אויפגעבלאָזן פון צייט־אָטעם. און ווי אַלע מיטלמעסיקע מענטשן — פייערט ער אין די דאָזיקע טעג זיין גרעסטן ליטעראַרישן נצחון: זיינע מלחמה-לידער — גראד דערפאַר ווייך זיי דריקן אויס די אַלגעמיינע געפילן — ווערן א נאַציאָנאַלער אייגנטום. רום אונ כבוד פליסן צו צו דעם שטילן מענטש און ער פילט זיך (אין א צייט, וועו מיליאָנען גייען צום גרונד) אַזוי גוט, אַזוי לעבעדיק, ווי קיינמאָל נישט.

דאָס, וואָס זיין זון גייט אַ באַגייסטערטער אין דער מלחמה, מאַכט נאָר ליכטיקער זיין שטאָלץ, מאַכט גרעסער זיין לעבנס-געפיל. דאָס ערשטע, וואָס ער טוט, בשעת זיין זון קומט צוריק פון דער מלחמה, איז דאָס, וואָס ער לייענט אים איבער זיינע מלחמה-לידער. אָבער א מאָדנע דערשיינונג: דער זון, וואָס זיינע אויגן זענען נאָך הייס פון בענקען, קערט זיך אָפּ. ער שטויסט נישט אָפּ פון זיך די הימנען, כדי דעם פּאָטער נישט אָנצוטון קיין עגמת-נפש, אָבער ער שווייגט. און דאָס דאָזיקע שווייגן שטייט אַ סך טעג צווישן זיי ביידע. אומזיסט וויל דער פאָטער באַשיידן דאָס רעטענישׂ. שטילער-הייט פילט ער, אז זיין זון פארשווייגט אים עפעס. אָבער די בושה בינדט זיי ביידע. אין לעצטן טאָג פון אורלויב נעמט זיך דער זון צונויף און פרעגט: „טאַטע ביזטו טאקי זיכער...?" אָבער די פראַגע בלייבט אים שטעקן אין האַלז. שווייגדיק גייט ער צוריק צו דער ווירקלעכקייט פון קריג.

אין עטלעכע טעג הויבט זיך אָן א נייע אפענסיווע און אָט ווערט דער פאָטער געוואויר, אז דער זון איז טויט. מיט איינמאָל דערפילט דער טאַטע דעם זונס לעצטע ווערטער הינטער דעם שווייגן, דאָס נישט אַרויסגערעדטע הויבט אים אָן צו קווענ. ער פארשטיסט

זיך אין זיין צימער: דאָס ערשטע מאָל אין לעבן איז ער אליין מיט זיין געוויסן. ער הויבט אָן זיך צו פאַרטיפן אין אמת און וואַנדערט אין משך פון א לאַנגער נאַכט דעם לאַנגן וועג קיין דמשק מיט זיין נשמה. שטיקערווייז רייסט ער פון זיך אַראָפּ די הייצע פון שקר, מיט וועלכע ער איז אַרומגעאַרטלט. ביז ער בלייבט שטיין נאַקיט פאַר זיך אַליין. טיף אין דער הויט האָבן די אורטיילן זיך איינגעפרעסן, איצט מוז ער זיי בלוטיק אָפּרייסן, אָנהויבנדיק ביים פאַראורטייל פון נאַציאָנאַליזם, פון בשותפותדיקייט, ביז ער דערקענט: נאָר איינס איז אמת, נאָר איינס איז הייליק — דאָס לעבן. א פיבער פון זוכן פאַרצערט אים און דער גאַנצער אָמאָליקער מענטש אין אים ווערט אויך פאַרצערט: פאַרטאָג איז ער אָן אָנדערער. ער איז געוואָרן געהיילט.

דאָ הויבט זיך אָן די פאַקטישע טראַגעדיע, יענער קאַמף, וועלכן ראָלאַן האַלט פאַר דעם אייניקן עקר אין לעבן: דער קאַמף פון מענטש פאַר זיין אייגענעם, פערזענלעכן אמת. קלעראַמבאָ מאַכט פריי זיין נשמה פון אַלץ, וואָס ער האָט אין זיך אייגענעזאַפט אויף א געוואַלדיקן אופן דורך דעם אומגעהויערן דרוק פון דער צייט. אָבער דאָס דערקענען דעם אמת איז בלויז די ערשטע מדרגה. וויר ס'קען דעם אמת און פאַרשווייגט אים, איז מער שוידיק ווי דער, וואָס זינקט אין זיין טעות. יעדע דערקענטניש בלייבט אָן א ווערט, ווי לאַנג זי ווערט נישט קיין לאָזונג. ס'איז נישט געניג אַרומצוגיין אין שגעון פון דער וועלט, ווי בודא, מיט שווייגנדיקע לייפן און פאַרגליווערטע אויגן, פול מיט וויסן אוּן פונדעסטוועגן — קאַלט. אין דער דאָזיקער שעה געדענקט קלעראַמבאָ אין דעם אַנדערן אינדישן הייליקן אין באדהיסאטוא, וועלכער האָט גצשוואוירן נישט פריער זיך אָפּצוריקן פון אַלעמען, ביז וואַנען ער וועט נישט האָבן אויסגעלייזט די וועלט און די מענטשן פון זייערע ליידן. אוּן אין דעם מאָמענט, וען ער הויבט אָן צו וועלן העלפן די מענטשן, הויבט זיך אויך אָן דער קאַמף מיט די מענטשן.

איצט ווערט ער פלוצלינג „אייגער אקענן אלע". פון דעם אומ־זיכערן, קוועלנדיק מענטש וואקסט ארויס א כאראקטער, א הערא־אישער מענטש. ער איז אזוי אייגזאם, ווי זשאן קריסטאָף, אפילו

נאָך איינזאַמער, ווייל יענער געניסט פון דער מוזיק און בעתן עקס-טאַז פון שאַפן ווערט געשטאַרקט אין דעם זשעני דער וויץ און די קראַפט. דער נישט געניאַלער קלעראמבאָ? פאַרמאָגט גאָר נישט אויסער זיך אַליין. זיינע פריינד פאַרלאָזן אים, זיין פאַמיליע שעמט זיך מיט אים, די עפּנטלעכע מיינונג פאַלט אויף אים אָן, דער גאַנצער מענטשן-המון ווארפט זיך אויף דעם עזות-פּנים, וואָס וויל זיך ארויס-רייסן פון איר און בלייבן פריי פון זייער שגעון. דאָס ווערק, וועלכעס ער פאַרטיידיקט, איז אַ אומגעזעצנס: עס איז זיין איבערצייגונג. וואָס ווייטער ער גייט, אַלץ קעלטער ווערט זיין איינזאַמקייט, אַלץ הייסער ווערט די שנאה אַרום אים, ביז ער ווערט סוף-כּל-סוף אַ מאַר-טירער פון אמת און באַצאָלט פאַר זיין גלויבן מיטן לעבן.

דעם ערשטן בליק ווייזט זיך אויס, אַז „די געשיכטע פון אַ פּייַן געווייסן" איז אַ ראָמאַן פון דער נייער צייט, אַ אָפּרעכענונג מיט דער מלחמה. אָבער אַקוראַט ווי זשאַן קריסטאָף, איז אויך דאָס דאָזיקע לעבנסבילד אַסאַך מער פון אַ ראָמאַן. עס איז אַ קאַמף נישט פאַר אָדער קעגן דעם יחיד אין לעבן, נאָר אַ קאַמף פאַר דעם גאַנצן אין לעבן, אַזא דין-וחשבון מיט דער וועלט, וואָס קיין שום קינסטלער האָט נאָך נישט געמאַכט. די נאַיוועטע שטורמישע גלויבי-קייט פון זשאַן קריסטאָף איז דאָ נישטאָ אינגאַנצן, דער פּאַקערנ-דיקער ענטוזיאַזם פונם שפּעטער האָט זיך אויסגעוועפט און ס'איז דערפון געוואָרן די טראַגישע חכמה פון אַ דערקענעדיקן. זשאַן קריסטאָף האָט נאָך געראפן: „דאָס לעבן איז אַ טראַגעדיע, הוררא". דאָ פּעלט יענער רוישנדיקער, אויסברעכנדיקער „הוררא". די דער-קענטעניש איז געוואָרן לייַדנשאַפטלעכער, אָבער רייַנער, קלאָרער, לאָגישער, זי איז געוואָרן פאַרגייסטיקט און קלערער. וויל די מלחמה האָט טראַגיש דערשיטערט ראָמען ראָלאַנס גלויבן אין דער מענטש-הייט ווי אין אַ מאַסע. אמת, דער לעבנס-גלויבן איז נאָך אין אים שטאַרק און אמתדיק, אָבער דאָס איז שוין נישט מער קיין גלויבן אין דער גאַנצער מענטשהייט. ראָלאַן האָט דערקענט, אַז די מענטש-הייט וויל זיין אָפּגעאַרט, אַז זי מאַכט זיך בזויז וויז זי וואָלט געבענקט נאָך דער פרייהייט. אין אמתן אָבער איז זי גליקלעך, ווען זי קען זיך באַפרייַען פון יעדער גייסטיקער פאַראַנטוואָרטלעכקייט

און איינהילן זיך אין דער וואַרעמע קנעכטשאפט פון מענטשן-שגעון. פֿר האָט דערקענט, אַז א שקר, וועלכער באַגיסטערט זי, איז פאַר איר טייערער, ווי א אמת, וועלכער דערשיטערט זי. און קלעראַמבאָל דריקט-אויס זיין גאַנצן יאוש און אונטערטעניקייט, זאָגנדיק: „מ׳קען נישט העלפן דעם מענטש, מ׳קען אים בלויז ליב האָבן". דער צוטרוי צו די מאַסן וועקט „מ׳קען לייכט פֿערפירן" איז פֿארטוישט געוואָרן אויף אַ טיפער רחמנות. און ווידער – צום וויפלטן מאָל! – וועגדט זיך די באַגייסטערונג פון דעם אייביק גלויביקן צו די גרויסע אייגנזאַמע, וועלכע לעבן פאַר דער מענטשהייט און גייען-אונטער צוליב איר; צו די הערָאָן פון אַמאָליקע צייטן און פעלקער. דאָס, וואָס רָאָלאַן האָט אַמאָל געווינן אין בעטהאָווענען, אין מיקלאַנדזשעלאָ און דערנאָך אין זשאַן קריסטאָף, – דאָס דערהויבט איצט די גע-שטאַלט פון זיין קלערַאַמבאָל צו דער שענסטער טראַגישער פֿאָרם: זיינע מעשים זענען באַשטימט פאַר אַלע, צולויב דעם טיפסטן אמת פון זיין נאַטור, און ממילא מוז ער זיין איינער אַקעגן אַלע. אָבער מ׳מוז האָבן דאָס בילד פון אמתדיקן מענטש, כדי ליב צו האָבן די מענטשהייט. מ׳דאַרף האָבן פאַר זיך דעם העלד, כדי צו קענען גלויבן דערין, אַז דער קאַמף פאַרן לעבן האָט א זין און שיינקייט. קיינמאָל האָט א ווערק פון כלומרשטיקן יאוש נישט אַזוי שטאַרק געדינט דעם אייביקן אידעאַליזם פון זיין שעפער.

אַזוי-אַרום זענען ראָמען ראָלאַנס געשטאַלטן פון די קעמפער גרויס, ערדיש-רעליגיעז, מארטירער פון זייער איבערצייגונג. אויס-וואַקסן וואַקסט אויס די דאָזיקע טראַגעדיע פון א בירגערלעכער וועלט, פון מיטלמעסיקע מענטשן. און גראָד דאָס איז די וווּנדער-לעכע מאָראַלישע גרויסקייט, וואָס פליסט ארויס פון דעם דאָזיקן טרויער-בוך; ס׳איז די טרייסט און צוזאָג, אַז יעדער איינציקער, אפילו דער פשוטער מענט און נישט בלויז דער זשעני, האָט די מעגלעכקייט צו זיין שטאַרקער פון דער וועלט ארום אים, אויב ער ווייל באמת זיין פריי אקעגן אַלע און אמת בנוגע זיך אליין. פרייי-הייט און גערעכטיקייט, די דאָזיקע ביידע אור-כוחות, וועלכע האָבן געמאַכט ראָלאַנען פאַר א טעטיקן מענטש אין זיין צייט, דערהויבט ער אין רצ בזלה זון דאָזיקן מענטש צו דער גרעסטער לעבעדיקייט,

צו דער לעבעדיקייט פון אַ מאָרשלישן טאָט, וועלכער קען צעשטערן די וועלט און אויך דעם טאָט.

די לעצטע מאָנונג

פינף יאָר לאַנג איז ראָמען ראָלאַן געשטאַנען אין קאַמף אקעגן דעם שגעון פון דער צייט. סוף-כל-סוף איז איבערגעריסן געוואָרן די פייעריקע רייף אַרום אייראָפעס לייב. די מענטשן האָבן אויפגעהערט זיך צו הרגענען איינער דעם אַנדערן. די מיחמה איז געענדיקט, דער וואפנשטילשטאַנד איז געשלאָסן געוואָרן. אָבער די טראָגישע ליידנשאפט פון די מענטשן, די שנאה, בושעווט ווייטער. ראָמען ראָלאַנס נבואהשע דערקענטניש פייערט א טריומף נצחון. זיין אומצוטרוי צו די זיגערס, וועלכע ער האָט געפרעדיקט אין דיכטונג און אין וואַרנייש, ווערט נאָך מער ווי מקויים אין דער נקמה-דורשטיקער ווירקעכקייט. „קיין זאַך געפינט זיך נישט אין אַזאַ סתירה לגבי דעם זיג פון כּלי-זין ווי אַ מענטשהייט-אידעאַל; קיין זאַך איז נישט אַזוי שווער, ווי צו בלייבן פיין בעתן נצחון". די דאָזיקע נבואה איז מוראַ'דיק מקויים געוואָרן אין יענער צייט. פאַרגעסן געוואָרן זענען די שיינע וועלטער „נצחון פון פרייהייט און רעכט". די קאָנפערענץ אין ווערסאַל גרייט-צו נייע געוואלד-טאַטן און נייע ערנידערונגען. דאָרטן, וואו דער פשוטער אידעאַליזם האָט פאַראויסגעזאָגט דעם סוף פון אַלע מלחמות, האָט דערקענט דער אמתדיקער אידעאַליזם, וואָס קוקט איבער מענטשן און אידעען, א נייע זריעה פון שנאה און גוואַלדטאַט.

נאָכאַמאָל, אין דער לעצטער שעה, האָט ראָמען ראָלאַן אויפגעהויבן זיין שטים צו דעם מענטשן, וועלכער האָט דאַמאָלס גע. גאלטן פאַר דעם אָפּנדיקן עולם ווי דער לעצטער פאַרטרעטער פון אידעאַליזם, ווי א פאַרטיידיקער פון אַבסאָלוטער גערעכטיקייט:—ס'איז געווען וו. ווילסאָן, וועלכער איז אַרומגערינגלט מיט דערוואַרטונג פון מיליאָנען—געקומען צופאַרן קיין אייראָפּע. ראָלאַן דער היסטאָרי-

קער האָט געוואוסט, אַז „די וועלט-געשיכטע איז אייגנטלעך נאָר א קייט פון באַווייזן, אַז דער זינער איז אַלעמאָל גאַווה׳דיק אויך וועלט אַזוי אַרום די זאַנג פון אַ נייע מלחמה". ס׳איז קיינמאָל נאָך נישט געווען אַזוי נייטיק, פילט ער — מאָראַלישע פאַליטיק, אַנשטאָט מילי-טעריש, אויפבויענדיקע—אַנשטאָט צעשטערנדיקע, ווי נאָך דער וועלט-קאַטאַסטראָפע. אויך דער וועלט-בירגער, וואָס וויל ראַטעווען די וועלט פון דער שנאה, קעמפט איצט פאַר דעם שלום. אויך אַזוי אַרום רעדט דער אייראָפעער צו דעם אַמעריקאַנער אין באַגייסטערטע ווערטער: „נאָר איר אַליין, הער פרעזידענט, זענט איצט דער, וועלכן ס׳פאַלט-צו דער כבוד צו פירן די געשיכטע פון די פעלקער אויך איר האָט דערביי די אוניווערסאַלע מאַראַלישע מאַכט. אַלע האָבן צו אייך צוטרוי—דערפאַר זעט אויך דערפיקט די פאטעטישע האָפנונג, וועלכע מ׳לייגט אויף אייך. נעמט אויף די אויסגעשטרעקטע הענט אויך פאַר-אייניקט זיי. אויב ס׳פעלט דער דאָזיקער פאַרמיטלער, וועלן די מענטש-לעכע מאַסן ווייטער בלייבן נישט פאַראייניקט, אָן געגנגעוויכט אויך וועלן פאַרמיידלעך אַרויסטערפאַלן אונטערן עקצעס. דאָס פאָלק וועט אַרויסטערפאַלן אויסטער דער בלוטיקער אַנארכיע, די פאַרטיען—אויסטער דער אָרדנונג פון בלוטיקער רעאַקציע... יורש פון וואַשינגטאָן אויך אַבראַהאַם לינקאָלן—איר דאַרפט נישט בלויז אין זינען האָבן די צניעים פון אייער אייגן פאָלק, נאָר אויך אַלע אַנדערע פעלקער. רופט צונויף די פאַרטרעטער פון אַלע פעלקער צו א קאָנגרעס פון דער מענטשהייט אויף פירט אים אָן מיט דער גאַנצער אויטאָריטעט, וועלכע ס׳האָט אייך געגעבן די הויכע מאָראַלישע אחריות אין די מעכטיקע צוקונפט פון דעם ריזיקן אמעריקע. רעדט, רעדט צו אלע! די וועלט דורשט נאָר אייער קול, וואָס פליט-אַריבער די גרעניצן פון נאַציעס אין קלאַסן... זאָל די צוקונפט אייך אָנרופן דער „רודף-שלום"...

א נבואה׳שער רוף, אָבער אויך אט-דער רוף איז פאַררוישט גע-וואָרן אין די געשרייען פון נקמה. דער „ביסמאַרקיזם" איז מנצח; וואָרט ביי וואָרט וועלט דערפיקט די טראַגישע פאַראויסזאַגונג: דער שלום וועלט אַזוי אוממענטשלעך, ווי אוממענטשלעך ס׳איז געווען דער קריג. די הומאַניטעט קען זיך נישט געפינען קיין אָרט צווישן די מענטשן. דאָרטן, וואו ס׳וואָלט געקענט זיך אָנהויבן א גייסטיקע

באַנייאונג, שטורמט דער אַלטער גייסט, און: „ס׳זענען נישט פֿאַרן קיין זיגער. ס׳זענען פֿאַרן בלויז באַזיגטע".

דער מאַניפעסט פון גייסטיקער פרייהייט.

דער נישט דערשיטערטער ראָלאַן אַפּעלירט אַלץ כסדר, טראָץ אַלע ערדישע אַנטוישונגען, צו דער העכסטער אינסטאַנץ: צום גייסט פון געמיינזאַמקייט. און טאַקי ווען מ׳האָט אונטערגעשריבן דעם שלום, האָט ראָמען ראָלאַן פֿאַרעפֿנטלעכט אַ מאַניפעסט אין דער „הומאַניטע". ער אַליין איז דער מחבר פון דעם מאַניפעסט און אידעען-חברים פון אַלע לענדער האָבן צוגעשטעלט דערצו זייערע נעמען. עס דאַרף זיין דער ערשטער גרונטשטיין פון דעם אומגעזעענעם טעמפּל אין אַ חרוב-ווערנדיקער וועלט, די רעפּיגיע פון אַלע אַנטוישונגען. ראָלאַן נעמט נאָכאַמאָל צונויף די פֿאַרגאַנגענהייט און וואַרנט מיט איר די צוקונפט: הויך אוּן קלאָר רעדט ער:

„אונז, חברים אין דער גייסטיקער אַרבעט, שיידן פֿאַנאַנדער שוין פינף יאָר אַרמעען, אַ צענזור, באפעלן און די שנאה פון די פעל-קער, וועלכע פירן מלחמה. אָבער היינט, בשעת די צוימען הויבן אָן איינצופֿאַלן אוּן די גרעניצן הויבן אָן פֿאַמעלעך זיך צו עפענען, וועגדן מיר, איינזאַמע פון דער וועלט, זיך מיט דעם בעטנדיקן רוף צו אייך: וויידער צו באַנייען אונזער אַמאָליקע חברשאַפט. אָבער אין אַ נייער פֿאָרם, אַ מער זיכערע און אַ מער ווידערשטאַנדס-פֿעאיקע.

די מלחמה האָט אַריינגעברענגט אַ פֿאַרווירונג אין אונזערע רייען, כמעט אַלע אינטעלעקטועלן האָבן אַוועקגענעבן זייער וויסנ-שאַפט, זייער קונסט און זייער גאַנץ דענקען פאַר די מנהיגים פון דער קריג. מיר קלאָגן קיינעם נישט אָן אוּן מיר ווילן נישט מאַכן קיין פֿאַרווורפן. מיר קענען צו גוט די ווידערשטאַנדלאָזיקייט פון דעם פרט אַקעגן דער עלעמענטאַרער קראַפט פון מאַסנפּאָרשטעלונג: אַלע האָבן געמוזט מיטשווימען, וויייל ס׳איז נישט געווען אין וואָס זיך אָנצוהאַלטן. אָבער פאַר דער צוקונפט וועגן קענען מיר אוּן מיר דאַרפן ?ערנען פון אָט-די געשעענישן.

צוליב דעם איז גוט מ'זאָל זיך דערמאָנען אין חורבן, אין וועלכן ס'איז שוין־דיק כמעט די אינטעליגענץ פון דער גאַנצער וועלט דורך זייער הכנעה. די דענקער און דיכטער האָבן זיך געבויגן קנעכטיש פאַר די אָפּגעטער פון טאָג און האָבן אַזוי אַרום צוגעלייגט האָלץ צו די פלאַמען, וואָס האָבן פאַרברענט אייראָפּעס גוף און נשמה, זיי האָבן צוגעגעבן א גיפטיקן האַס נישט אויסצוווּרצלען. פון זייער וויסן־און פאַנטאַזיע־אַרסענאַל האָבן זיי אַלע געזוכט אַלטע און נייע סבות צום האַס; סבות פון דער געשיכטע און פון פּלומרשטיקער וויסנשאַפט און קונסט. מיט פּלייסיקייט האָבן זיי צעשטערט יעדע בשותפותדיקייט צווישן די מענטשן און דאַדורך האָבן זיי געמאַכט מיאוס אויך די וועלט פון אידעען, אנשטאט צו זיין איר לעבעדיקע פאַרקערפערונג. שמוציק און געמיין איז געוואָרן די וועלט ביי זיי און במיקא האָבן זיי געמאַכט פון איר – אפשר אַליין נישט וויכנדיק–א ווערקצייג פון לײדנשאַפט. זיי האָבן געאַרבעט פאַר עגאָיסטישע, פּאָליטישע, סאָציאַלע אָדער פאַרטיי־אינטערעסן, פאַר א מלוכה, פאַר א פאָטערלאַנד, אָדער פאַר א קלאַס. און איצט בשעת אַלע פעלקער, וואָס האָבן אנטייל גענומען אין דעם דאָזיקן בארבאַרן־קאַמף (זיגער אָדער באַזיגטע) שטייען פאַרצווייפלט און ערנידעריקט אין אָרימקייט און אין דער טיפסטער בושה צוליב זייער משוגעת,–איצט, זעט אויס, איז אויך גלייבן צעריסן פון דער מלחמה דער גרעסטער צוזאַמען מיט די דיכטער.

א סוף, לאָמיר באַפריין דעם גייסט פון די דאָזיקע נישט־רייניע פשרות, פון די דאָזיקע אַראָפשווערנדיקע קייטן, פון דער דאָזיקער היימישער קנעכטשאַפט! דער גייסט טאָר קיינמאָל נישט זיין קנעכט; מיר, אָבער, מוזן דינען דעם גייסט און נישט אַנערקענען איבער זיך קיין שום אַנדערן הער. מיר זענען געבוירן צו טראָגן דעם פּאַקל פון גייסט. אָרום אים וויל מיר פרוווון צונויפנעמען די בלאַנדזשענדיקע מענטשהייט. עס איז אונזער אויפגאַבע און אונזער חוב אַוועקצושטעלן דעם דאָזיקן פאַנאַל און דער שטורעמדיקער נאַכט אָנצוווייזן אויף דעם אייביק־רוענדיקן פאָלאָר־שטערן. אין דער אָרגיע, וואָס איז פוּל מיט גאוה און ביטול מצד איינעם צום צווייטן, וויל מיר נישט נעמען קיין שום אנטיי־. מיר דינען פריי דעם פרייען אמת, דעם אמת, וואָס האָט אַליין אין זיך נישט קיין גרעניצן און קען אויך נישט

קיין אויסערלעכע גרעניצן, קיין שום פֿאַראורטיילן ביי פעלקער, קיין שום באַזונדערע רעכט פון קלאַסן. אמת, מיר פרייען זיך מיט דער מענטשהייט און מיר האָבן זי ליב. פֿאַר איר אַרבעטן מיר; אָבער נאָר פֿאַר איר אַלס עפּעס גאַנצעס. מיר קענען נישט קיין אייגצלנע פעלקער, נאָר דאָס פּאָלק בכלל, דאָס איינע אוממיטטלבאַרע פּאָלק, וואָס ליידט און קעמפט, פּאַלט און הויבט זיך ווידער אויף און דערביי גייט עס כסדר אַלץ וויייטער פֿאָרויס אויף זיין שוערן וועג פון בלוט אוּן שווייס:—דאָס איז דאָס פּאָלק פון אַלע מענטשן; די אַלע, וואָס זענען אונזערע בריידער, די מענטשהייט—מוז בלויז אָנהויבן אַנערקענען די דאָזיקע ברודערשאַפט. דערפֿאַר דאַרפן מיר וויסנדיקע, בויען אַ בריק הויך איבער די קעמפנדיקע אַלס צייכן פון א נייעם בונד, אין נאָמען פון דעם אייניקן אוּן דאָך פֿאַרשידענעם אוּן פרייען גייסט.

הונדערטער אוּן טויזנטער האָבן זינט יענער צייט די דאָזיקע ווערטער געמאַכט פֿאַר זייערע. פון אַלע לענדער האָבן די בעסטע אויף זיך געזוכט די דאָזיקע שליחות. די אומגעזעענע אייראָפּעאישע רעפובליק פון גייסט צווישן די פּלאַקער אוּן נאַציעס איז דערגרייכט געוואָרן: ס׳איז שוין פֿאַרן דאָס פּאָטערלאַנד פֿאַר אַלע. די גרעניצן זענען אָפן פֿאַר אַלע. וועלכע וויקן וואוינען אין דעם לאַנד. דאָס לאַנד האָט נישט קיין אַנדער געזעץ, אויסער—פון בריידערלעכקייט, קיין אַנדערן שונא אָחוץ—דער שנאה און גאוה פון נאַציעס. ווער ס׳אַנערקענט די דאָזיקע אומגעזעענע מלוכה פֿאַר זיין היים, איז א וועלט-בירגער. ס׳איז א נחלה נישט פון קיין אייגצלנעם פּאָלק, נאָר פון אַלע פעלקער, געהער זיך אָן מיט אַלע לשונות אוּן לענדער, איז דעם עבר אוּן אין דער צוקונפט.

ס ו ף

א געהיימניספולע כוואליע פון דעם לעבן, וואָס הויבט זיך כסדר אויף ליידנשאַפטלעך אָקעגן דער צייט; א כוואליע, וואָס פאַלט כסדר צוריק אין תהום פון אנטוישונגען און רייסט זיך פונסניי אַרויס מיט

נאָך אַסך אַ גרעסערע אמונה! ווידער צום ווינטן מאָל! — איז ראָמען ראָאַן דער גרויסער באַזיגטער פון דער אַרומיקער וועלט. קיין איינער פון זיין ווינטשן, חלומות זענען נישט מקוים געווארן: ווידער האָט די גוואַלדטאַט גובר געווען די מענטשהייט.

אָבער קיינמאָל איז זיין קאַמף נישט געווען גרעסער, קיינמאָל איז זיין עקזיסטענץ נישט געווען נויטיקער, ווי אין יענע יאָרן, ווייל נאָר זיין אַפּאָסטראָפֿע האָט גערעטעוועט דעם עוואַנגעליום פון געקרייציקטן איראָפּע און מיט דעם דאָזיקן גלויבן איז אויך גערעטעוועט געווארן אַן אַנדערער: דער גלויבן, אַז דער דיכטער דאַרף זיין דער גייסטיקער פירער, דער ערשטער פּאָרשטייער פון זיין נאַציע און פון אַלע נאַציעס. דער דאָזיקער איינער דיכטער האָט באַשיצט פון דער גרויסער חרפה, אַז אין אונזערע צייטן זאָל זיך נישט אויפהויבן קיין אײַן שטים אַקעגן מאָרד און שנאה. אים פאַר-דאַנקען מיר, וואָס דאָס הייליקע ליכט פון ברידערלעכקייט איז נישט פאַרלאָשן געווארן אין שטאַרקסטן שטורם פון דער געשיכטע. די וועלט פון גייסט האָט נישט אָנצערקענט דעם פאַלשן באַגריף פון ציפערן. אין די סודותדיקע מאָסן פון גייסט האָט דער איינער געהאַט מער כּוח אַקעגן אַלע, ווי די אַלע אַקעגן דעם איינעם. קיינמאָל האָט אַ אידעע נאָך נישט געגליט ריינער, ווי אין אָט דעם איינזאַמען מאמין. אין דער טונקלסטער צייט האָבן מיר דערקענט דעם ביישפיל, וואָס דער דיכטער איז פאַר אונז: אַן איינציקער גרויסער מענטש, וואָס בלייבט מענטשלעך, ראַטעוועט תמיד און פאַר אַלע דעם גלויבן אין דער מענטשהייט.

נאכקלויבונג

1919 — 1925

ס׳איז נישט פאַרן עפּעס פרייליכס פאַר דעם ביאָגראַף, וואָס שרייבט די געשיכטע פון ׳ע לעבעדיקע פּערזענלעכקייט, ווי דער פּאָקט, אַז די געשיידערטע געשטאַלט וואָקסט אַריבער דאָס געשריבענע ווערק דורך נייע פאַרוואַנדלונגען און אַנטוויקלונגען. ווייל דאָס בילד ווערט פאַרעלטערט און פאַרגליווערט לגבי דעם לעבעדיקן מענטש. איצט, זעקס יאָר נאָכדעם, ווי כ׳האָב אָנגעשריבן דאָס דאָזיקע ווערק, מוז איך אויך האַלטן דאָס ווערק אין אַ טייל ענינים פאַר פאַרעלטערט און ס׳בעט זיך אָנצושרייבן ׳ע נייע אויפלאָגע, וואָס זאָל דערגענצן דאָס, וואָס ראָמען ראָלאַן האָט אויפגעטון פון דאָמאָס אָן ביז איצט. אָבער נישט די פויקייט שטעלט זיך אין מיר אַקעגן דעם דאָזיקן פרווו, נאָר איך האַלט דעם איצטיקן מאָמענט פאַר צו פרי, כדי צו שאַפן ׳ע נייעם סך-הכּל. יעדער לעבן האָט אַן אינערלעכע אַרכיטעקטאָניק, ווערטע מוז אויף אַ פאַרקלענערטן אופן אַרייננע-טראָגן ווערן אין דער אמתדיק-באַאַרבעטער ביאָגראַפיע. אָבער מ׳מוז אַקעמאָ אויפסניי אויסגעפונען דעם שווערפונקט. ווייל די דאָזיקע פאַרבאָרגענע פּאַרם, וואָס האַלט זיך אָן אויפהער אין איין שאַפן, אַנטפלעקט זיך אין באַשטימטע צייט-תקופות און אין ׳ע געוויסן דיסטאַנץ. אויב אַזאַ קינסטלעריש לעבן, ווי ראָלאַנס, אַנטוויקלט זיך — (איך האָב געפרווט אָנצוווייזן דערויף אין דעם דאָזיקן בוך) אין גרויסע, ציקלישע קרייזן, במיקא זענען מיר מחויב אויסצוווארטן ביז די דאָזיקע קרייזן ווערן אויספולן זייער פלעץ און ווערן פאַר-ענדיקן די פאַרם פון זייער גייסטיקן קאָסמאָס.

ראָמען ראָלאַן מאַכט גראָד איצט אַדורך אַזאַ ווייטן, זיך-אַליין-איבערשטייגנדיקן מאָמענט פון זיין פּראָדוקציע. אַרויסגעבן אַ אורטייל ווען זיינע איצטיקע פּלענער, פון וועלכע ס׳איז בלויז פאַרעפנט-

לעכט אַ טייל, איז אוממעגלעך, אַקוראַט ווי ס׳איז אַמאָל אוממעג־
לעך געווען אָפצושאַצן די גאַנצע כוונה אין פאַרנעם פון זשאַן־קריס־
טאָף, בשעת ס׳איז דערשינען ערשט דער דריטער אָדער פערטער
באַנד. גראָד דערפאַר ווייל די פונדאַמענטן ליגן פאַר אונז פאַר־
פעסטיקט און אָפן, דאַרפן מיר, מעשה פאַכמענער, צוואַרטן און
אַרויפלייגן דעם קראַנץ ערשט דאַמאָלס, ווען ס׳וועט זיין פאַרטיק
דער דאַך.

דערפאַר וויל איך איצט דאָ בלויז זיך באַגנוגענען מיט ריין כראָ־
נישע דערגענצונגען, דערציילן וואָס ראָאַן האָט אָפגעטון זינט די
דאָזיקע ביאגראַפיע איז געווארן פאַרענדיקט: דערציילן ווי אַזוי די
אַלטע התחלות האָבן באַקומען אין דער צייט נייע אומדערוואַרטעטע
הילף און ווי אַזוי די צייט ווידער האָט באַקומען נייע ווערטן צוליב
די דאָזיקע שעפערישע התחלות.

די מחמה האָט זיך געענדיקט פאַר ראָאַנען [ווי פאַר יעדן
מענטש, וואָס גלויבט ליויט העגעלן (אָדער אומבאַוואוסט) אין אַ
וועלטגיסט שכל איגם גאַנג פון די געשיכטע-געשעהענישן] מיט אַ
שווערער אַנטוישונג. נישט נאָר אַמעריקע מיט ווילסאנען בראש האָבן
אַפגענארט, נאָר אויך אייראָפּע מיט אירע פאָליטיקער און אינטעלעק־
טועלן. די רוסישע רעוואָלוציע, וואָס האָט אויף אַ ווייליע אַ לייכט
געטון ווי אַן אויפשיין פון אַ בעסערן ווילן, איז געווארן אַ פייער־
שטורם און דאָס צעקריגטע אייראָפּע האָט אָנגעטראָפן אויף אַ מיד דור.

אָבער איך האַלט עס פאַר ראַאַנס אייביקן סוד אָט-די קונץ
זיינע צו קענען שאַפן און אַרויסצוגיפן געשטאַלטן פון אַלע זיינע אַנ־
טוישונגען; געשטאַלטן וואָס זייערע מעשים, ווערק און נאָמען גיבן
צו די מענטשן נייעז ווילנס-קראַפט און האָפענונג. אַזוי האָט ער
אַמאָל אין דעם שווערסטן קריזיס פון זיין לעבן אַרויסגערופן בעט־
האָוועגס געשטאַלט; דאָס געשטאַלט פון אייביקן סבלן, וואָס האָט גע־
שאַפן געטלעכס פון זיין סבלנות. אַזוי האָט ער אַמאָל אַוועקגעשיקט
אין די וועלט די ברידער פון צווייי נאַציעס, זשאַן-קריסטאָפן און
אָליוויערן. איצט האָט ער פון מאָראַלישער אַנטוישונג, פיזישער פאַר־
מאַטערטקייט און נאָך-מלחמהדיקער נידערגעשלאָגנקייט צוגעשטעלט צו
זיינע אמאָליקע העלדן, (בעטהאָווען, מיקאַנדזשעלא און טאָלסטאָי) אַ

נייעם נאָמען. דאָסמאָל אַ נאָמען פון אַ לעבעדיקן, היינטיקן מענטש, וואָס דאַרף זיין אַ טרייסט פאַר זיין דור: מאַהאַטמאַ גאַנדהי.

פאַר ראָלאנען האָט קיינער דעם דאָזיקן נאָמען נישט דערמאָנט אין אייראָפּע. קיינער האָט נישט געקענט דעם קלייניעם, דארן אינדישן אַדוואָקאַט, וועלכער האָט אינער אַליין און מוטיקער פון אַלע קריגס-געפאַנגענע געקמפט מיט דער שטאַרקסטער מלוכה פון דער וועלט צוליב אַ וועלט-היסטאָרישן ענין. אונזערע אייראָפּאישע דיכטער אוּן פּאָליטיקער זענען אַלע גלייך קורצזיכטיק: אַלעמאָל זענען זיי בלויז דאָס, וואָס טוט זיך אין די נאָענטסטע גרעניצן אוּן זיי פאַרטוישן דעם אינדיווידועלן גורל פון זייער נאָציע מיט דעם אַלגעמיין-אייראָפּאישן גורל, מיט דעם אוניווערסאַלן. ס'איז איינס פון ראָלאַנס וויכטיקע טאַטן דאָס, וואָס ר'האָט דער ערשטער אַנערקענט דעם ריזיקן מאָראַלישן טאַט פון מאַהאַטמאַ גאַנדהי אוּן אים ערקלערט פאַר דעם מאָראַלישן אוּן צענטראַלן פראָבלעם אויך פון אונזער וועלט. ביי גהאַנדי איז סוף-כל-סוף מקויים געוואָרן אין דער ווירקלעכקייט גרויס אוּן באַערנדיק דאָס, וועגן וועלכן מ'האָט אין משך פון יאָרן געחלומט וויּ וועגן דער העכסטער פאָרם פון דער מענטשלעכער עקזיסטענץ: דער קאַמף אַן געוואַלד-טוּאונג. קיין זאַך פאַרמוּלירט נישט אַזוי פאַלש, אומדייטליך אוּן להיפוכדיק ראָמען ראָלאַנען ווי דאָס אויסגעדראָשענע וואָרט „פאַציפיזם", וואָס דאַרף באַטייטן נאָכגעבערישקייט, בודיסטישע פרידלעכקייט, גלייכגילטיקייט לגבי דעם דרוק אוּן דראַנג פון אַקטיוויטי, אימפּוּלסיווע כוחות. אין אמתן שאַצט ראָלאַן קיין שום זאַך נישט אַזוי שטארק, ווי די איניציאַטיוו, דעם קאַמף פאַר דער אידעע, וועלכע מ'אַנערקענט פאַר אמת. אָבער די מלחמה צווישן מאַסן, די אוניפּאָרמירטע ברוטאַליטעט, דאָס איינשפּאַנען צום דיסציפּלין, דאָס צוּרוּבן די פערזענלעכקייט ביים אידעאַל אוּן טאַט האַלט ער פאַר אַ מוראדיק פאַרברעכן אַקעגן דער פרייהייט. אין מאַהאַטמאַ גהאַנדי אוּן אין זייַנע דריהונדערט מיליאָן אָנהענגער אַנטפּלעקט זיך אים (אַ יאָר נאָך דער אייראָפּאישער שחיטה, וואָס האָט אומגעבראַכט צוואַנציק מיליאָן מענטשן) אַ נייע פאָרם פון אַקעגנשטעלן זיך, וואָס איז פונקט אַזוי וויכטיק, פונקט אַזוי סאַלידאַריש (אוּן דעריבער אַן אַ שיעור עטיש-ריינער, פערזענלעך אַן אַ שיעור מסוכנדיקער) ווי דער שיסנדיקער פּלאָקן פון מערב.

מאהאטמא גאנדהיס קריג באגייט זיך אן די אלע עלעמענטן, וועלכע האבן אזוי דערנידעריקט די מחמה פון אונזערע צייטן. עס איז „א קאמף אן בלוט, א קאמף אן געוואלד-טוואונג, קודם-כל — א קאמף אן שקר". זיין איינציק כלי-זין זי אי״ז: דאס „נישט-אנטקעגנשטעלן זיך". (Non-Vesistance) וואס טאלסטאי האט געפאדערט, אוין— דאס „נישט אנטיילנעמען" (Non-Cooperation) אין אלע מלוכהשע אוין סאידארישע ענינים פון ענגלאנד, וואס ס׳האט געפרעדיקט טארא. דער חילוק איז בקויז דער, וואס טאלסטאי איזאלירט יעדן איינציקן באזונדער ער זאל לויטן קריסטנטום (פראקטיש, ממילא, אן א צוועק דולדן זיין גורל אוין בלייבן (אממיינסטן אן א שום זין) א מארטירער. גאנדהי דערפאר מאכט די פאסיוויטעט פון די דריי הונדערט מיליאן פאר א וויידערשטאנד, ממילא פאר א טאט, וועלכן ס׳האט נאך ביז היינט נישט אויסגעפרוווט אויפן פאליטישן וועג קיין שום נאציע. וי אלעמאל אבער וואקסט-ארויס די שווערקייט פאר דער מנהיג דאמאלס, וען ער מוז פארוואנדלען זיין אידעע אין ווירקלעכקייט. ראלאנס בוך איז דאס העלדן-געזאנג פון דעם נישט קעמפענדיקן העלד, וועלכער מוז איינהאלטן די חברות שלעפער אין די אייגענע רייען; יענע, וואס שארן זיך צו צו יעדער מלחמה, מעג זי אפילו זיין א גייסטיקע; ער איז דער העלד, וואס מוז זיין פאליטיש אן שקר, געגנערישע אן געוואלד-טאט, פדי צו גיין דער ערשטער אין געפענגעניש, וואו ס׳זענען געזעסן די גייסטיקע מארטירער פון זיינע אידעען. אזוי ארום איז גאנדהיס טאט געוואלן אין ראלאנס דיכטערישער (אבער נישט אויסגעדיכטעטער) פארשטעלונג די שענסטע קריגס-געשיכטע, א לעבעדיקער ביישפיל פאר דער איראפעאישער ציוויליזאציע, אז מ׳קען פראקטיש פארווירקלעכן א רעוואלוציע אן דעם מערדערישן קריגס-אפאראט פון הארמאטן, ליגנטע צייטונגען און חיהשע דיפלאמאטן— בקויז מיט מאראלישע מיטלען. ס׳ערשטע מאל האט זיך געבויגן א רעפרעזענטאנט פון אונזער קולטור פאר אן אזיאטישער אידעע האלטנדיק זי פאר גרעסער. און דער דאזיקער זשעסט איז געווארן א היסטארישער טאט.

דערפאר איז די דאזיקע הערואישע ביאגראפיע, וואס איז בי ראלאנען די שפעטסטע און לעצטסטע, גלייכצייטיק גצוועז די

אַנטשיידנסטע. אויב די איבעריקע גיבן בלויז א ביישפיל פאר יחידים, פאר קינסטלער, קען גאַנדהיס טאַט זיין א משל פאר נאציעס אוּן ציוויליזאַציעס. אין זשאַן קריסטאָף האָט ראָלאַן בלויז געפאָדערט די נויטיקע אחדות פון אייראָפּע. אָבער זיין „גאַנדהי" איז אַן אנדייטונג אויך פאר די ספערן פון מזרח. דהיפוך צו די שלעכטע טעאָריעס פון פאָלק-פארשטענדיקונג, ווייזט ער, אז נאָר א זשעני אוּן א גלויבי-קער קען פאָרמען די געשיכטע.

וואַן דער גייסט דערגרייכט זיין העכסטע מדרגה, ווערט ער רע-ליגיע. וואַן דער מענטש דערגרייכט זיין העכסטע פאָרם, ווערט ער א — העדד. צו באַווייזן אַמשטאַרקסטן, אז ביי דער מענשהייט איז נאָך נישט פאַרלאָשן די דאָזיקע פעהיקייט, — רופט ראָלאַן ארויס דעם שאָטן פון אָריענט פאר אַן עדות אוּן א טרייסט פאר אונזער מענטשהייט. אַזוי ארום ווערט די געגנווארט א לעגענדע אוּן א הער-ראָאישע לעגענדע — א ווירקלעכקייט.

אַזוי ווערט אומגערעכט אָנגעקניפט א נייע רינג אין דער אל-טער, לאַנג-אָפּגעלאָזטער קייט פון „הערראָאישע ביאָגראַפיעס". אוּן גלייכצייטיק, מיט געשטייגערטער באַגייסטערונג, הויבט אָן ווייטער ראָמען ראָלאַן צו געבן א המשך פון זיין אַלטן פלאַן, די „דראַמעס פון דער רעוואָלוציע": יענע דעקאָאָגיע פארן „טעאַטער פון דער רע-וואָלוציע", וועלכע ר'האָט אָנגעהויבן מיט התהבות נאָך יונגלוויי אוּן ר'האָט זיי אויפגעהערט שוין אלס מאָן, אנטוישט אוּן מוטלאָז דורך דער גלייכגילטיקייט פון דער צייט.

דעם אמתן שטויס דערצו האָט אויך דאָ געגעבן די צייט. אין משך פון צוואַנציק יאָר לאַנג זענען ראָלאַנס רעוואָלוציע-דראַמען גע-ווען לחלוטין פארגעסן. די פראַנצויזישע בינע האָט זיי נישט געקענט עטלעכע אויסלענדישע בינעס האָבן געפרווועט אמאָל אויסצופירן דעם דיכטער פון זשאַן-קריסטאָף אויף דער סצענע — א טייל צוליב ליטע-ראָרישער אמביציע, א טייל — דערפאַר ווייל „דאַנטאָן" גיט דעם רעזשיסער אומבאַגרענעצטע מעגלעכקייטן. אָבער אין א שטילער, שלום'דיקער צייט האָט געמוזט זיין פארן עולם אומפארשטענדלעך דער תוכן פון אָט-דער פראָבלעמאטיק—אַזעלכע מאָראַלישע פראָבלעמען ווי ס'זענען פאַראן אין די „ועלך": וואָס ס'שטייט העכער דער אמת

צי דאָס פאָטער־לאַנד? אָדער אַזעלכע דיסקוסיעס אויף טויט און לעבן פון ראָבעספיער און דאַנטאָן,—האָבן נישט געהאַט אין אַזאַ צייט קיין אָרט פאַר זיך, קיין אַפליקאַציע אין דער ריין־ווירטשאַפט־לעכער און קינסטלעכער וועלט בערך אין 1913 יאָר. פאַר יענער צייט זענען דאָס געווען היסטאָרישע פיעסעס, דיאַלעקטישע געדאַנקען־שפּיל און זיי זענען געבליבן אַזוי, ביז וואַנען ס׳איז געקומען זייער צייט, זייער אמת און געמאַכט זיי אַקטועל. נאָך טער: די צייט האָט אַנטדעקט אין אָט די פאָרמען עפעס נביאישעס. ס׳האָט בלויז געמוזט קומען די רגע, וואָס זאָל אַרויסרופן אַ סתירה צווישן די מאַרקסיש פראָבלעמען פון יחיד און נאַציע, אַז יעדער וואָרט, יעדער געשטאַלט פון די דאָזיקע דראַמען זאָלן האָבן אויף וואָס חל צו זיין. וואָלטן די דאָזיקע ווערק נישט געווענדט פון פריער, וואָלט מען זיי אַפילו געהאַלטן פאַר אַ פאַראַפראַזע פון דער וויר־לעכקייט, פאַר א קאָפּיע פון דיד, וועלכע מ׳האָט דאַמאָלט געהערט אויף אַלע גאַסן און פלעצער: אין מאָסקווע, אין ווין, אין בערלין, אומעטום, וואו ס׳האָט געיויערט די מרידה. ווייל נישט געקוקט דערויף, וואָס די רעוואָלוציעס זענען אויס צו האָבן יעדע איינע אַנדערע פאָרמען, האָבן פונדעסטוועגן די אַלע איבערקערעניש אַ גלייכן גאַנג. זיי שפּראָצן אַרויס לאַנגזאַם, רייסן אַרויס מיטן כוח פון דער מאַסע די מענטשן, וואָל האַלטן זיך פאַר אירע מנהיגים, הויבן זיי אויף איבער זיך אַליין, שאַפן אַ סתירה און קאַמף צווישן דער ריינער אידעע און דער פראָפאַנישער וויר־לעכקייט. דער אורריטם איז אומעטום דער זעלבער, ווייך ער איז אַלמענטשלעך און כמעט קאָסמיש מיט זיין טעמפּן צאָרן, מיט דעם אויסברוך פון צעשטערונג און מיט דעם חורבן וואָס ענדיקט זיך אין ווידז־אַרויסזעצנדיקע פלאַמען.

פונקט ווי די אַקטועלע געשעענישן באַנייען די ווירקונג פון די פאַרגעסענע טעאַטער־שטיק, אַקוראַט אַזוי הויבן זיי אָן גלייכצייטיק צו ווירקן אויף דעם גאַנצן פאַרגראָבענעם פלאַן. אין א פריער־דיקער הקדמה האָט ראָמען ראָלאַן פאַרגליכן די רעוואָלוציע צו א עלמענטאַרער געשעענישׂ, צו אַ שטורם, צו א פאַרפלייצונג. איצט האָט ער אומגעריכט אַליין צוגעזען ווי ס׳אַנשטייט אַזאַ שטורם אין מזרח און ווי ער רייסט זיך אַריין מיט זיין עלמענטאַרישער וואָגיקייט

ביז אין אונזער גייסטיקער מלוכה. דאָס בלויט שטראָמט אוּן שטראָמט
אַריין אין זיין ווערק, די צייט אַליין ליפערט אים אנאַלאָגיעס פאַר
די דיכטערישע סיטואַציעס אוּן היסטאָרישע געשטאַלטן. אוּן אַזוי אַרום
הויבט ער אָן, אומגעריכט פאַר זיך אַליין, צו ענדיקן דאָס ווערק,
וואָס איז אויפסניי בעלויכטן געוואָרן דורך דעם שיין פוּן די אַלע
פּאַמען. דאָס „שפּיל פוּן טויט אוּן לידע", דאָס ערשטע
ווערק פון דער דאָזיקער התחלה געהערט ריין דראַמאַטיש אוּן קינסט-
לעריש צום שלמותדיקסטן, וואָס ראָלאַן האָט ביז איצט באַווּיזן אָנ-
צושרייבן. אין אַן איינציקן אַקט, אַריסטערעטנדיק גיך, אין וואַקסנ-
דיקער שפּאַנונג, שטויסן זיך אָן גורלות, אין וועלכן דער מבינישער
בליק וועט דערקענען אַ קלוגן צוזאַמענמיש פוּן היסטאָרישע אוּן
אויסגעטראַכטע עלעמענטן. זשעראָם דע קוروואַזיע האָט שטריכן פוּן
דעם געניאַלן כעמיקער לאַוואַזיע און איז ענלעך מיט זיין גייסטיקער
דערהויבנקייט מיט דעם אַנדערן גרויסן קרבן פוּן דער רעוואָלוציע,
מיט קאָנדאָרסע. זיין פרוי דערמאנט אין די העדישע געליבטע לו-
וועל. קאַרנאָ איז געפּאָרמט שטרענג היסטאָריש, אַקוראַט ווי די ער-
ציילונג פוּן די אַנטלויפנדיקע זשיראַנדיסטן. אָבער אמתדיקער פוּן
אמת אַליין איז די אוממיטלבאַרע גייסטיקע שטימונג, די שרעק פוּן
דעם גייסטיקן, מאָראַלישן מענטש פאַר דעם בלוט, וועלכע ס'האָבן
געפּאָדערט זיינע אייגענע אידעען; די שרעק פאַר די געמיינע, ני-
דעריקע מענטשן-חיות, וועלכע זענען די שטורמער פוּן דער רעוואָ-
לוציע און וועלכע זאַפּן זיך אָן אַזוי שטאַרק מיטן דאַמף פון בלוט,
אַז זיי מאַכן אַ תּ פון אייגענעם אידעאַל. ס'איז דאָ פאַראַן דער
שוידער פון אָן א שיעור געפּילן, דער אייביקער אומשטערבלעכער
שוידער פון דעם יונגן מענטש, וואָס שרעקט זיך פאַרן אייגענעם
לעבן. עס איז די אומדערטרעגלעכקייט פוּן א מצב, וועלכן די נשמה
האָט מער נישט קיין וועגטער און דער גוף געהערט מער נישט צום
יחיד, נאָר ביידע זענען משועבד צום טונקלקן אומגעזעענעם גוואַלד-
טאַט: דאָס אַליין וואָס האָט אין משך פוּן זיבן יאָר ביי מיליאָנען
מענטשן דערשיטערט און דערדריקט די נשמה. איבער די דאָזיקע
צייט-פּראָבלעמען הויבט זיך אויף הויך דער אייביקער קאָנפליקט, וואָס
געהער אַלע צייטן: די סתירה צווישן ליבע און פליכט, צווישן

דיסציפלין און העכערן אמת. אקוראַט ווי אין די „וועלף" אוּן ווי אין „דאַנטאָן" שוועבן אויך דאָ די אידעען (ווי ביי האָמערן) ווי אומגעזעענע כוחות, וואָס צעפלאַקערן און באַגייסטערן דעם נידעריקן מערדערישן קאָמף צווישן מענטשן.

ראָלאַן איז נאָך קיינמאָל נישט געווען מער פּרעציז און אינטענסיוו אלס דראַמאַטיקער, ווי אין אָט דעם שפּיל. דאָ איז אלץ דערפירט צו דער מדרגה פון די שטייפּסטע און געדיכטסטע פאָרמולן. א געשעעניש, וואָס איז שטאַרק צעוואַקסן אוּן לפּנים אינגאַנצן אומקלאָר, ווערט פאַרגעשטעלט אין משך פון איין שטיק: הראָאישע צייט, אָן שום הפּסקות. צוליב דער דיכטערישער בקיצורדיקייט אוּן צוליב דער ריטמיק ווירקט עס טיילמאָל ווי א באַלאַדע.

אזוי ארום זענען ווידער באַנייט געווארן צוויי אלטע, לאַנגבאַגראָבענע פלענער, צוויי זיידן פון ראָלאַנס ווערק, וועלכע זענען אין משך פון יאָרן געבליבן נישט-פאַרענדיקט. אָבער דער אומערמידלעכער ראָלאַן, וואָס רוט זיך אויס פון איין אַרבעט ביי דער אַנדערער, האָט גלייכצייטיק אָנגעהויבן א נייי ווערק, א ציקל ראָמאַנען „די פאַרכישופּטע נשמה", א מין פּענדאַנט צו זשאַן קריסטאָף, וואָס וויל אונז אָנווייזן אוממיטלבאַר דעם זין אוּן די פאַרמען פון דער צייט, אָן קונסין און וויטקייט. ווייל דער דייטשער מוזיקער זשאַן קריסטאָף איז (ריין היסטאָריש גערעדט) געשטאַרבן פאַר דער מלחמה. אוּן דאָס אלץ, וואָס איז געשען מיט צען יאָר צוריק, איז אין דער היינטיקער משונה-לויפּנדיקער צייט אוּן בײַם היינטיקן דור שוין א זאַך פון עבר. כדי צו ווירקן אין דער געגנווארט (ראָלאַן פילט, אז דאָס איז זיין באַרוף אלס „ביאָלאג פון דער צייט", ווי ער רופט זיך) מוז מען נענטער מאַכן סיי דאָס פאַרבלעם, סיי די געשטאַלט. נישט פון די אבות דערפן זיי גענומען ווערן, נאָר פון אונז. אָבער דערביי האָט ראָלאַן געגעבן אָט דעם נייעם ציקל א נייע פאָלאָריטעט אוּן אַן אַנדער מין געשפּאַנטקייט. אין „זשאַן קריסטאָף" זענען די קעמפּנדיקע געווען די מענער זשאַן קריסטאָף אוּן אליווער. די פּרויען זענען געווען פאַסיוו, די העלפּנדיקע, די צעטומלטע, די, וואָס האָבן באַפליגלט. דאָסמאָל האָט ראָלאַן געוואָלט געבן גראד די פרוי ווי א פרייע מענטש, וואָס באַהויפּט איר

פֿערזענלעכקייט אוּן איר גלויבן מיט אַ גצוואַלדיקער קראַפֿט אוּן בא־
שיצט זיי אַקעגן דער וועלט, קעגן דער צייט, קעגן די מענטשן.
אָבער דער קאַמף פוּן אַ פרוי פֿאַר פרייהייט מוז אומבאַדינגט זיין
אַנדערש ווי ביי אַ מאַן. אַ מאַן דאַרף פֿאַרטיידיקן זיינע מעשים,
אָדער זיין גלויבן, אָדער זיין איבערצייגונג, אָדער זיין אידעע. אָבער
די פרוי פֿאַרטיידיקט זיך אַליין, איר לעבן, איר נשמה, איר געפיל
אוּן אפשר אויך איר צווייט לעבן—איר קינד — אַקעגן אומגעזעענע
צייטלעכע אוּן גייסטיקע כוחות: אַקעגן די תאוות, אַקעגן די מדות,
אַקעגן געזעץ. פוּן דער אַנדערער זייט: אַקעגן דער אַנארכיע,
אַקעגן די אַלע אומגעזעענע מניעות, וואָס ס׳וועט געצוימט אַ אי־
נערלעך-פרייַ פרוי אין דער ציוויליזאַציע, אין דער מאַרשישער וועלט
אָדער אין דער קריסטלעכער. אַזוי אַרום זענען פֿאַרצן אין אָט דעם
באַגייטן פֿראָבלעם אומגעהייערט נייַע מעגלעכקייטן. אמת, דאָ זענען
זיי אינטימער, אָבער דערביי נישט וויניקער שטאַרק און גרויס
ראָלען האָט אויפגערודערט זיינע טיפסטע ליידנשאַפטן, פֿדי צו קענען
וווייזן דעם קאַמף פוּן אַן איינפֿאַכער, אומבאַקאַנטער, אַנאָנימער פרוי
פֿאַר איר פֿערזענלעכקייט, פונקט ווי בעת ר׳האָט געוואָלט פאָרשטעלן
וויי דער נייַער בעטהאָווען קעמפט פֿאַר זיינע ווערק און איבערצייגונגן
דער ערשטער באַנד פוּן אָט דעם געפֿלאַנטן ווערק „אַנטי
אוּן סילוויאַ״ איז בלויז אַ ירישער פֿרעלודיום, אַ צערטלעכע אַנ־
דאַנטע, וואָס ווערט טיילמאָל איבערגעהאַקט פוּן אַ שטילן שערצאָ.
אָבער אין די לעצטע סצענעס פוּן דער דאָזיקער רחבותדיקער סימ־
פאָניע (ווי אַלע ווערק פוּן ראָלאַן, איז אויך דאָס ווערק גע־
בויט לויט מוזיקאַלישע געזעצן) שטורעמט שוין אַ ליידנשאַפטלעכע
אויפרעגונג. אַנטע, דאָס בירגערלעכע אוּן אומשולדיקע מיידל, ווערט
געוואויר נאָכן פאָטערס טויט, אַז ר׳האָט איבערגעלאָזט אַן אומגע־
זעצלעכע טאָכטער, סילוויאַ, אין אַ אָרימען מצב. אַ סך צוביס נייגע־
ריקייט, אָבער גלייכצייטיק צוליב אַן איינגעבוירענער ליידנשאַפט
פֿאַר גערעכטיקייט — באַשליסט זי אויפצוזוכן די שוועסטער פוּן אירן
פאָטער. שוין דערמיט אַליין צעשטערט זי די ערשטע צוים, אַן אומ־
געזעץ געזעץ. פוּן סילוויא לערנט זי דאָס ערשטע מאָל פֿאַרשטיין די
אידעע פוּן פרייהייט. אמת נישט די סאַמע איידעסטע, אָבער די נא־

טירלעכע, זעלבסטפאַרשטענדלעכע פּאָרם פון די נידעריקע קלאַסן, וויל די פרוי האָט צוּ שאַפן איבער זיך אַליין און גיט זיך אָפּ דעם גאַנצן ליבטן אָן מניעות פון דרויסן און פון אינעווייניק. שפּעטער טרעפט, אַז א יונגערמאַן, וועלכן זי, אַנעטע, האָט ליב, וויל מיט איר חתונה האָבן אויפן בירגערלעכן שטייגער. אָבער איר אויפגערייצטער פריי-הייט-אינסטינקט ווערט זיך אָקעגן דעם. זי וויל נישט, אַז צוליב אָט דער חתונה זאָל איר לעבן באַקומען א שטייפּע, שוין באַשטימטע פּאָרם אוּן אַז זי זאָל אינגאַנצן ווערן אָפּהענגיק פון זיין ווי-„דער לעצטער ווונש, דער אינערלעכסטער פאַרלאַנג פון מיין לעבן איז אפשר אוממעגלעך אינגאַנצן אויסצודרינקן"—זאָגט זי אים — „וויל מיין פאַרלאַנג איז נישט אינגאַנצן פרעציז און צו ווייט". זי וויל, אַז א געוויסער טייל פון איר לעבן זאָל אים נישט דאַרפן געהערן אוּן אַז זי זאָל נישט אינגאַנצן מוזן צוזאַמענגעאָסן ווערן אין דער בשותפותדיקייט פון פאַמיליען-לעבן. אַלייז נישט וויכטיק, דערמאָנט מען זיך דורך דער דאָזיקער פאַדערונג אין געטהעס ווונדערלעכן ווערט, וואָס איז פאַראַן אין זיינס א בריוו: „מיין האַרץ איז אָן אָפענע שטאָט, אין וועלכער יעדער קען אַריינקומען. אָבער ס'איז דאָרט אויך פאַראַן א פאַרשלאָסענער ציטאַדעל, וואו קיינער טאָר זיך נישט אַריינרייסן". אָט דעם ציטאַדעל, דאָס לעצטע סודותדיקע ווינקל וויל זי איבערלאָזן פאַר זיך, כדי עס צוּ עפענען פאַר א העכערער ליבע. אָבער דער חתן, וואָס איז לחלוטין בירגערלעך, פאַרשטייט שלעכט אָט דעם פאַרלאַנג און מיינט, אַז זי האָט אים נישט ליב. אַזוי אַרום ווערט איבערגעריסן דער שדוך. אָבער גראָד דערנאָך, ווען ס'איז שוין אוים שידוך, ווייזט אַנעטע אויף א העראָישן אופן, אַז כאָטש זי קען נישט אינגאַנצן אַוועקגעבן איר נשמה דעם געליבטן, קען זי עס פונדעסטוועגן מיטן קערפער יאָ טון. זי גיט זיך אים אָפּ אוּן דערנאָך פאַרלאָזט זי אים. יענער בלייבט אומבאַהאָלפן, וויל ס'איז שוין די שטענדיקע טראַגעדיע פון א מיטלמעסיקייט נישט צו פאַרשטיין דאָס גרויסע, דאָס העלדישע, דאָס איינמאָליקע. דערמיט איז אָפּגעטון געוואָרן דער דרייסטסטער שריט. אַנעטע האָט פאַר-לאָזט די בירגערלעכע, די שלווהדיקע וועלט און מוז אָנהויבן אַליין איר לעבנסווענג, אָדער נאָך ערגער: נאָך מער ווי א ליין. וויל זי

בלייבט מיט אַ קינד, אַ אומגעוצליך קינד, אָון זי וועט מוזן פירן איר קאַמף צוזאַמען דערמיט.

וועגן דער טראַגיק פון אָט דעם קאַמף ווערט מען געוואויר אין צווייטן באַנד, אין „דער זומער". אַנעטע איז אַרויסגעשטויסן פון דער געזעלשאַפט, זי האָט פאַרלוירן איר פאַרמעגן, זי מוז שווער אָון ביטער קעמפן כדי צו באַשיצן דאָס קינד אָון נאָך עפּעס, וואָס איז פּונקט אַזוי טייער ווי דאָס קינד: איר שטאָלץ, איר פרייהייט. די פרייַע פרוי גייט אַדורך אַלע מינים נסיונות אָון נאָך אייַדער ס'הערט אויף דער גייסטיקער טראַגישער קאַמף מיטן מאַן, הויבט זיך שוין אָן די צווייטע צרה. איר קינד, וואָס וואַקסט אויף אינדערגיך, ווערט געפירט, גלייך ווי די מוטער, פון דעם פרייהייט-אינסטינקט אָון מ'דאַרף אים קענען שיצן אָון אים צוביגדן צו זיך. אין דעם צווייטן באַנד זעט מען נאָך נישט דייטלעך, וואוהין ס'צילט די ליניע פון אָט דעם לעבן. דער דאָזיקער זומער איז נאָך לעת-עתה אַ פרצלודיום אָון אַ פאַרשפּיל פון דער וואַקסנדיקער טראַגעדיע. אָבער דער פייער-צייכן אין סוף פון בוך, די מלחמה, גיט שוין אַ פאַרשטעלונג, וואָס פאַרט גיהנם'ס אָון פייערן די דאָזיקע נשמה וועט מוזן אַדורכגיין, אייַדער זי וועט אויסגעלייטערט ווערן ביז צו דער העכסטער מדרגה. ערשט דאָס פאַרענדיקטע ווערק וועט מעגלעך מאַכן צו פאַרגלייכן זיין פאַרנעם, זיין פאָרם אָון דעם גייסטיקן אַרומנעם מיט דעם אַנדערן, עפישן ציקל — מיט זשאַן קריסטאָף.

* * *

וואָס מער אָון וואָס אָפטער מ'באַטראַכט ראָלאַנס לעבן, אַלץ מער ווערט מען דערשטוינט פון זיין קוים-אַנגעמבאַרער פולקייט. כ'האָב נאָר דאָ אָנגעוויזן אויף די ווערק, וואָס זענען ערשינען אין משך פון זעקס יאָר. מ'דאַרף אויך נישט פאַרגעסן, אַז גלייכצייטיק האָט ראָלאַן געטון אַ גרויסע, קרבנותפולע הילף-אַרבעט, האָט געשריבן אָן אַ שיעור בריוו, מאַניפעסטן אָון אַרטיקלען, האָט אַ סך שטודירט, געלייענט, געזוכט אנטייל אין פאַרשידענע מענטשלעכע

ענינים, געריזט און זיך פאראינטערעסירט מיט מוזיק. אבער אפילו די אויסגערעכנטע פובליצירטע ווערק (שוין נישט אריינרעכענדיק דעם טאג-בוך, וואס ער פירט כסדר) איז נאך נישט די גאנצע סכום פון זיינע קינסטלערישע אונטערנעמונגען. נישט אויפהערנדיק כסדר אנ-צונעמען נייע און בריטערע פארמען,—זאמלט ער גלייכצייטיק צונויף די פרוכטן פון זיינע אידעען און שטעלט צונויף א בוך, וואו ס'איז פארשן זיין גייסטיקער אני מאמין. דאס בוך הייסט "Voyage intèrieur" אוז איז נאך לעת-עתה נישט פארענטלעכט געווארן. אלעמאל, אין יעדער פארם, זענען זיינע מעשים גרעסער, ווי מ'זעט לויט דער אויסערלעכער מאניפעסטאציע. וואס נעמטער און נעמטער מ'פרווט אריינצודרינגען אינם טוד פון זיין ווערקשטאט, אלץ ווונדערלעכער זעט אוים די קראפט, וואס ווירקט דא. גראד היינט, וען ער ווערט אלט זעכציק יאר, ווייזט ער זיך פאר אונז ליידנשאפטלעכער און אומערמידלעכער, ווי אין דער יוגנט: גרייט אויפצונעמען יעדער נייעס, געשטימט צו נעמען א גייסטיקן אנטייל אין אלעמען. ער איז א ביישפיל און א מוסטער. פונקט ווי ער האט זיך ביז איצט ארויסגעווויזן אין זיין גרויס-געלעבט לעבן דורך א סך פארמען אוז מאניפעסטירונגען, — זעען מיר אים אויך איצט פנים אל פנים מיט זיין אויפגאבע: צו זיין דער פירער פון גייסט, דער געשטאלטיקער פון הארץ, דער פארטיידיקער פון יעדער ליידנשאפטלעכן גלויבן. אוז אונזער דאנקבארע נשמה וויל אים צום זעכציק יעריקן געבורטס-טאג ווינטשן בלויז דאס, אז די דאזיקע הארואיש-קעמפנדיקע קראפט זאל אים און אונז בלייבן דערגרייכבאר: א ביישפיל פאר דער יוגנט, א טרייסט פאר די מענטשן אוז זיין אייגענע—שלמות

אינהאלט:

	זייט
לעבנס בילד	5
דאָס קונסט־ווערק פון אַ לעבן	7
קינדהייט	8
שול־יאָרן	12
נאָרמאַלע שול	15
דער אָנזאָג פון דערוויטנס	20
רויס	23
די זאַלבונג	28
לערניאָרן	30
קאַמף־יאָרן	34
שטילע צען יאָר	39
זיון בילד	40
דער רויס	43
דער אָפרוף אין דער צייט	46
דער דראַמאַטישער אָנהויב	49
דאָס ווערק אין דער צייט	51
דער ווילן צו גרויסקייט	55
די שאָפונגס־קריזן	58
דער אומבאַאָנטער ציקל דראָמען	61
די טראָגעדיע פון גלויבן	65
סט. לואי	67
ערט	69
די באַציאונג פון פראָבלעמיזישן טעאַטער	71
אַ וועגדונג צום פּאָלק	74
דער פראָגראַם	76
דער שעפער	80
די טראָגעדיע פון דער רעוואָלוציע	82
דער פערצנטער יולי	84
דאַנטאָן	86
דער נצחון פון שכל	89
די וועלף	91
דער אומזיסטער רוף	94
די ציוויליזאַציע קומען	96
דער דראָמאַטיקער	98
די הערשישע ביאָגראַפיעס	105
עקס פראָפונדיס	107
די העלדן פון לוידן	110
בעטהאָווען	113
מיקעל אַנדזשעלאָ	116
טאָלסטאָי	119
די נישט פאַרענדיקטע ביאָגראַפיעס	121
זשאָן קריסטאָף	125
סאָנקטום כריסטאָפֿאָרום	127
צעשטערונג און אויפשטיוונג	129
דער מקור פון ווערק	130
דאָס ווערק אָן אַ פאָרמול	134
דער סוד פון די געשטאַלטן	138
הערשישע סימפאָניע	142
דאָס מיסטעריום פון שאָפן	145
זשאָן קריסטאָף	150
אָליווער	155
גראַציאָ	160
זשאָן קריסטאָף און די מענטשן	162
זשאָן קריסטאָף און די נאַציעס	164
דאָס בילד פון פראַנקרייך	167
דאָס בילד פון דייטשלאַנד	171
דאָס בילד פון איטאַליען	174
די מענטשן אָן אַ פאָטערלאַנד	177
די דורות	180
דער לעצטער בליק	184
Intermezzo scherzoso	
(„מויסטער בערגיאָן")	187
די אויבערשטונג	189

זייט	
דער ברודער פון בורגונדיען	191
Gaulloiserie	195
די אומזיסטע שליחות	196
דאָס געווינסן פון אויראָפּע	199
דער היטער פון דער נחלה	201
דער צוגעגרייטער	203
דאָס אָזוֹל	206
די עבודה פּאַר דער מענטשהייט	210
דער טריבונאַל פון גייסט	212
דער צוווישן־שמועס מיט גערהארט	
הויפּטמאַן	216
דער בריוו־אויסמוויש מיט	
וועראהארן	219
דאָס אויראָפּעאישע געווינסן	222
די מאַניפעסטן	225

זייט	
איבער דעם טומל	228
דער קאַמף קעגן דער שנאה	231
די קעגנער	236
די פּריוינט	241
די בריוו	246
דער בעל־עצה	249
אויבזאַמקייט	252
„פּראָקורסער" און „עמפּעדאָקלעס"	255
„לילולי" און פּיער און לוציע"	259
קלעראַמבאָל	263
די לעצטע מאָנונג	270
דער מאַניפעסט פון גייסטיקער	
פּריוהויט	272
סוף	274
נאָכקלאַנג	277

תקון־טעות

באַמערקטע פעלערן

זייט	שורה פון אויבן אראָפּ	אַנשטאָט	דאַרף זיין
20	1	דער אַנזאָג	דאָס שליחות
45	2	Cariers	Cahiers
46	1 (אין טיטל)	דער רוף	אָפּרוף
63	19	Thëatre	Thèatra
65	9	Tragedie	Tragédies
73	30	די שטאָט	די מלוכה
83	4	Fêtes	Fêtes
87	20	duza mecessita	dura necessitas
95	28	אויסגעדרוקט	אויסגעדרוקט
110	16 (אין טיטל)	לעבן	לוידן
200	19	etre	être
224	15	אין	צו
226	15	Precurseurs	Prècurseurs
239	19	traitre	traitre
255	3 (אין טיטל)	פּראָקורסעאורס	פּרעקירסער
261	23	donce	douce
279	1	פּריילעכם	פּריילעכעם
282	5	Versistance	vesistance
„	6	Cooperation	cooperation

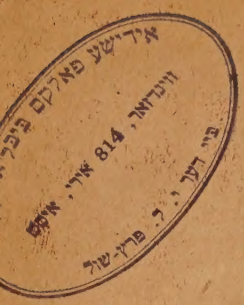
אידישע פאלקס ביבל
ווינדזאר, 814 אירי, אינק
בי. דער. ג. פרץ-שול

דאָס בוך מוז אומגעקערט ווערן פונקט אין צייט, ווי עס איז אונטן אָנגעוויזן.

אַנדערע ווילן אויך לייענען דאָס בוך.

JUL 1 6 1984

צוויג, סטעפאן — בעל
ראמען ראלאן — צוו

4859

21554	16/84		

4859